

શ્રી યશોવિજયજી

જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

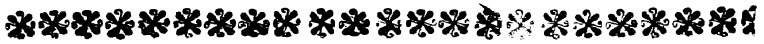
ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

૨૩૧૦

જીત પૂરક-શ્રી શંખેશ્વરજી પાર્શ્વનાથાય નમઃ 卐

કોદ્ધારક ગ્રંથમાલા-ગ્રંથાંક ૧૦ મો. *

પૂ. ગરુડાધિપતિ આચાર્ય દેવેશ-

શ્રી માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજની પવિત્ર દૃષ્ટિ તળે

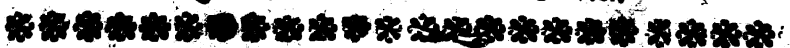
શુદ્ધ થયેલા 'શ્રી આગમોદ્ધારક ગ્રંથમાલા' નાં અપૂર્વ પ્રકાશનો

નં.	નામ	કર્તા	કિંમત
૧	સર્વગ્ન શતક સટીક	પૂ. ઉ. શ્રી ધર્મસાગરજી મ.	૩-૦૦
૨	સૂત્રવ્યાખ્યાન વિધિ શતક	,,	૨-૦૦
૩	ધર્મસાગર ગ્રંથ સંગ્રહ: વિ.	,,	૨-૫૦
૪	ઔષ્ટિકમતોત્સવ દીપિકા	,,	૧-૦૦
૫	તાર્ત્વિક પ્રશ્નોત્તરાણિ	પૂ. આગમોદ્ધારકસૂરિજી મ.	૭-૫૦
૬	આગમોદ્ધારક કૃતિ સંગ્રહ લા. ૧ લો.	,,	૪-૫૦
૭	,,	લા. ૨ જો.	,,
૮	,,	લા. ૩ જો.	,,
૯	,,	લા. ૪ જો.	,,
૧૦	પોડશક વ્યાખ્યાન સંગ્રહ લા. ૧ લો.	,,	૩-૫૦
૧૧	,,	લા. ૨ જો.	,,
૧૨	આગમોદ્ધારકની શ્રુત ઉપાસના	સં. પૂ. મુ. શ્રી કંચન વિ. મ.	૨-૫૦
૧૩	કુલક સંદોહ:	પૂ. શ્રી પૂર્વાચાર્યજી	૦-૭૫
૧૪	જૈન સ્તોત્ર સંચય. લા. ૧ લો.	,,	૧-૦૬
૧૫	,,	લા. ૨ જો.	,,
૧૬	,,	લા. ૩ જો.	,,
૧૭	સંદોહ સમુચ્ચય	પૂ. જ્ઞાનકુશલસૂરિજી મં	૦-૭૫
૧૮	ગુરુતત્ત્વપ્રદીપ યાને કિત્સર કંદકુદાલ	પૂ. શ્રી ચિરંતનાચાર્યજી	૨-૦૦
૧૯	અષ્ટાદશસ્તોત્રી (સાવચૂરિ)		પ્રેસમાં
૨૦	સર્વગ્નશતક ટોળો	પૂ. અમૃતસા. ગણિં	,,

—: પ્રકાશક અને પ્રાપ્તિસ્થાન:—

શ્રી આગમોદ્ધારક ગ્રંથમાલા C/o. શેઠ મીડાલાલ કલ્યાણચંદની પે

મુ. કપડવંજ વાયા-નડીયાદ: જી. ખેડા.

પારેજી જયુભાઈ ગોવિંદજીને અભિપ્રાયાર્થ
૮૨

卐 સકલ મનોવાંછિત પૂરક-શ્રી શંખેશ્વરજી પાર્શ્વનાથાય નમઃ 卐

✽ શાસનકંટકોદ્ધારક ગ્રંથમાલા-ગ્રંથાંક ૧૦ મો. ✽

શ્રી

કલ્યાણ સમાધાન શુદ્ધિ પ્રકાશ

યાને

શાસ્ત્રીય સમાધાન સંગ્રહઃ

卐

卐

સમાધાન કારક-

શ્રી વિજયદેવસૂર તપાગચ્છ સામાચારી સંરક્ષક-બહુશ્રુત
ધ્યાનસ્થ સ્વર્ગત-પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવેશશ્રી
આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મંના પટ્ટદીપક આચાર્યચાકરણ
વિશારદ-પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી ચંદ્રસાગરસૂરિજી પટ્ટપ્રદીપક
શાસન સંરક્ષક-શાસનકંટકોદ્ધારક-

પૂ. ગણિવર્ય શ્રી હંસસાગરજી મહારાજ

પ્ર...કા...શ...ક — અને — પ્રા...પ્તિ...સ્થા...ન

શ્રી શાસનકંટકોદ્ધારક જ્ઞાનમંદિર

વ્ય. શાહ મોતીચંદ દીપચંદ

જી. ભાવનગર : વાયા તળાજી સૌરાષ્ટ્ર : મુ. ઠળીયા.

વીર સં. ૨૪૮૮ } કિં. રા. ૨-૭૫ { સને : ૧૯૬૨
વિ. સં. ૨૦૧૮ } [કોપી : ૫૦૦] { આગમોદ્ધારક સં. ૧૩

卐 णमो णमो नाण दिवायरस्स 卐

आ ग्रंथरत्नमां अपायेत्

शास्त्र-पाठोवाणा ग्रंथरत्नानां नामो

श्री अनुयोगध्वार सूत्र-अष्टकप्रकरण-अष्टाहिका व्याख्यान
आयारांग सूत्र-आयारप्रदीप-आवश्यकसूत्र ला. १-२ [यूष्णि, हारि-
लद्रीया वृत्ति तथा मलयगिरीया वृत्ति] उत्तराध्ययनसूत्र गृहवृत्ति तथा
नेमियंद्रीयावृत्ति] उपदेश तरंगिणी, उपदेश सारसटीक-आधनिर्युक्ति,
कर्मग्रंथ सटीक-कल्पसूत्र-काललोकप्रकाश-क्षेत्रलोकप्रकाश-गुणस्थानक
मारोह-यैत्यवंदन लाभ्य-जिनगुणरत्न मंगुषा-तत्त्वार्थाधिगमसूत्र
त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्र - द्रव्यलोकप्रकाश - द्वात्रिंशत्तद्वात्रिंशिका-
धर्मसंग्रहः ला. १-२, नमिजिणस्तोत्रअवयूरि-पठिमचरित्र-पञ्च-
ङ्ग्याणुलाभ्य-पन्नवणसूत्र [हारिलद्रीया वृत्ति तथा मलयगिरीया
वृत्ति] पंचप्रतिकमणु सूत्र-पंचाशक ग्रंथ-प्रवचन परीक्षा ला. १-२,
प्रवचन सारोद्धार ला. १-२, -आकृत दीपावलिका कल्प-गृहत् कल्प
सूत्र-गृहवृत्ति योगविधि-गृहत् संग्रहसूत्र-लकतामर स्तोत्र-लगवती
सूत्र, भस्मिनाथ चरित्र-महावीर चरित्र-योगबिंदु-योगशास्त्र-लघु
प्रवचन सारोद्धार-ललित विस्तराटीका-विशेषावश्यक-षोडशक ग्रंथ-
शत्रुंजय माहात्म्य-शासन सुधाकर-शांतिनाथ चरित्र-श्राद्धदिन
कृत्य ला. १-२, -श्राद्धप्रतिकमणु सूत्र-श्राद्धविधि-समवसरणस्तव
तथा अवयूरि-समवायांग सूत्र-सागर समाधान ला. १-२-
साडात्रणुसो गाथानुं स्तवन-सिद्धयक-सूत्रकृतांगसूत्र-सेनप्रश्न-
संघायार लाभ्य, संतिकरस्तोत्रटीका-संभोधप्रकरण-हीरप्रश्नादि

પ્રં...થ....સ....મ....ર્પં....ણ

જેઓશ્રીએ-આલ્યવયમાં પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવેશ શ્રી આનંદસાગર સૂરીસ્વજી મહારાજશ્રીની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરીને, તે પૂ. બહુશ્રુત ગુરૂદેવેશશ્રીની પવિત્ર નિશ્રામાં વ્યાકરણ-ન્યાય-કાવ્ય-ક્રોશ-આગમ આદિ શાસ્ત્રોનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ કરવા પૂર્વક સમર્થ વિદ્વાતાને પ્રાપ્ત કરી છે, જેઓશ્રીને-સ્વ. પૂ. ગુરૂદેવેશશ્રીએ અનુક્રમે પંન્યાસપદ-ઉપાધ્યા-યપદ અને પોતાના પદધર તરીકે આચાર્યપદે સ્થાપીને ગચ્છાધિપતિ બનાવેલા છે, જેઓશ્રીની-આજ્ઞામાં આજે સાગર ગચ્છના લગભગ ૩૦૦ સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજો સર્વત્ર અવ્યાબાધપણે વિચરીને જ્ઞાન-ધ્યાન-વ્રત-તપ-નિયમ-સંયમની સુંદર આરાધના કરવા-કરાવવા વડે સ્વ-પરનું કલ્યાણ સાધવા પૂર્વક શ્રી જિનશાસનને દીપાવી રહેલ છે જેઓશ્રીએ મૂલી નરેશને પ્રતિબોધીને પ્રભુ શાસનના અનુરાગી બનાવીને મૂળીનગરે પ્રભુ પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે. જેઓશ્રીએ દેશ-વિદેશ વિચરીને અનેકાનેક ઓચ્છવો-મહોત્સવો-પ્રતિષ્ઠાઓ-અંજનશલાકાઓ-ઉપધાનો-ઉદ્ઘાપનો-વ્રતો-નિયમો-પ્રવચ્ચાઓ-વડીદીક્ષાઓ-યોગોદ્વહનો કરાવીને અર્થગંભીર દેશ-નાઓ આપવા પૂર્વક અનેક ગામોના શ્રીસંઘો ઉપર મહાન ઉપકારો કરેલા છે, જેઓશ્રીના પવિત્ર હસ્તે હિંદલરના જૈનોના શ્રી સંમેતશિખરજી મહાતીર્થની પણ જૈનજગચ્ચિત્તયમતકારી મહા-પ્રતિષ્ઠા મહામહોત્સવ પૂર્વક સદંતર નિર્વિદ્ધે થયેલ છે, જેઓશ્રીએ સેંકડો વર્ષો પૂર્વે રચાયેલા શાસનપ્રાણ અનેક પ્રૌઢ સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ગ્રંથોનો ઉદ્ધાર કરેલ છે, તેમજ જેઓશ્રીએ-આ ગ્રંથ-રત્નને પણ સ્ખલના દુર કરવા પૂર્વક સાધંત તપાસીને મહાન ઉપકાર કરેલ છે તે વિદ્યર્થ પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવેશ શ્રી માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મ. ના પવિત્ર કરકમલે. સમર્પક યત્કિંચિત્ રૂણમુક્તાભિલાષી કિંકર

—હંસસાગર.

પ્ર...કા...શ...કી...ય...નિ...વે...દ...ન

શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવંત પ્રણીત સદ્ધર્માધિક શ્રી ચતુર્વિધ જૈન સંઘના પવિત્ર કર કમલમાં 'શ્રી શાસન કંટકોદ્ધારક ગ્રંથમાલા'ના દસમા અંક તરીકે આ 'શ્રી કલ્યાણ સમાધાન શુદ્ધિ પ્રકાશ' યાને શ્રી શાસ્ત્રીય સમાધાન સંગ્રહઃ' નામના ગ્રંથરત્નને સમર્પતાં આનંદ અનુભવીએ છીએ.

આપણા શ્રી જૈન સંઘને આજ પૂર્વે અનેક મહાશયો તરફથી પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથો પીરસાયેલ છે, તેમાં આ ગ્રંથરત્ન જુદી જ લાત પાડે છે. અને તે એ કે-આજ પૂર્વે જે મહાપુરુષોએ પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કરેલા છે તે ગ્રંથોને વિષે તો પ્રાયઃ શંકાકારોની શંકાના યથામતી શાસ્ત્રાનુલક્ષી સમાધાનોજ જોવામાં આવે છે,

ન્યારે આ ગ્રંથને વિષે વિ. સં. ૨૦૦૫ થી પ્રસિદ્ધ થતા 'કલ્યાણ' માસિકને વિષે (વર્ષ ૬ અંક ૮ થી વર્ષ ૧૭ સુધીના અંકોમાં) છપાયેલા આ. શ્રી લઙ્ગિધસૂરિજી મ.ના સમાધાનોમાંનાં અનેક સમાધાનો, કે જે-શાસ્ત્રાનુલક્ષી હોવાને બદલે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ પરંપરા વિરુદ્ધ અને કપોલકલ્પિત પણ હોઇને મહાન્ અનર્થકારી પણે અમાલ્ય છે,

તે સંખ્યાબધ સમાધાનો પૂ. શાસન કંટકોદ્ધારક ગણિવર્થ શ્રી હંસસાગરજી મહારાજશ્રીને ભવિષ્યની જૈન પ્રજાને માટે હાનિપ્રદ ભાસવાથી તે આજ શ્રીના તેવા ૧૩૫ સમાધાનોને શાસ્ત્રના પાઠો આપવા પૂર્વક શુદ્ધ કરીને આ ગ્રંથરૂપે પ્રસિદ્ધ કરવા તેઓશ્રીએ અમોને સુપ્રત કર્યા તે બદલ અમો પૂન્યશ્રીનો અત્રે આભાર વ્યક્ત કરીએ છીએ.

આ પુસ્તકરત્નનાં પૃ. ૧૭૧ ઉપર જણાવ્યા મુજબ આ પુસ્તકના લેખકશ્રીએ કલ્યાણ માસિકમાં શંકા-સમાધાન લખનાર આ. શ્રીને છ-છ વર્ષ સમજાવ્યા બાદ તેઓશ્રીનાં સમાધાનો શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ જ છે, એમ તેઓશ્રીને સપ્રમાણ ખ્યાલ આપવા સાર તે કલ્યાણ માસિકના તંત્રી સોમચંદ ડી. શાહ હસ્તક કલ્યાણના તેરમા વર્ષનો ત્રીજો અંક તો તેઓશ્રીના છપાયેલાં સમાધાનોની સાઈડમાં અનેક શાસ્ત્રપાઠો લખીને પણ મોકલી આપેલ હોવા છતાં તેઓશ્રીએ પોતાની તે તે શાસન વિધાતક ભૂલોને સુધારવા ધ્યાનજ ન આપ્યું ! એ જોતાં મજકુર આચાર્યશ્રીના બોધની સાથે શાસ્ત્ર અને શાસનપ્રેમનાં તેઓશ્રીનાં લાગતા-વળગતાઓ તરફથી અનેક સ્થળે પ્રસિદ્ધ થવા પામેલા મૂલ્યાંકનોનો આબાદ ઘટસ્ફોટ થઈ જવા પામે છે. પરમેષ્ઠિના ત્રીજા પદે બિરાજતા આચાર્યશ્રીની આ સ્વ-પરહિત ધાતક મહત્વાકાંક્ષા, તેમના પ્રશંસકોને પણ નીચું જોવડાવનારી ગણાય.

પૂ. શાસન કંટકોદ્ધારકશ્રીએ તેઓશ્રીના તેવા વિપરીત ૧૩૫ સમાધાનોને અનેક શાસ્ત્રોના પાઠો સહિત અનર્થકર રૂપે તૈયાર કર્યા બાદ પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવેશ શ્રી માણિક્ય સાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની પવિત્ર દષ્ટિ તળે પસાર કરાવવા પૂર્વક શુદ્ધતાની ખાત્રી કરીને આ ગ્રંથરૂપે અમને પ્રસિદ્ધિ માટે સુપ્રત કરેલ છે તે પૂજ્યશ્રીના સ્તુત્ય પ્રયાસને શાસન સેવાની નકકર ધગશ રૂપે અમારે ઓળખાવવો રહેતો નથી.

આ પુસ્તકરત્ન આજથી એક વર્ષ પહેલાંજ પ્રસિદ્ધ થવાની વકફી હતી (જે વખતે આ. શ્રી લ. સૂ. જીવંત હતા.) અને તે મુજબ ભાવનગરથી પ્રસિધ્ધ થતા જૈન પત્રના વર્ષ ૬૦ અંક ૨૩ તા. ૧૭-૬-૬૧ ના પાના નં. ૩૦૩ ઉપર આ પુસ્તકરત્ન છપાઇને તૈયાર થવાની જાહેરાત પણ થયેલ છે; પરંતુ પ્રેસોની અનેક મુશ્કેલીઓને અંગે આ પુસ્તકરત્ન આ જે

તેઓશ્રી કાળધર્મ પામ્યા બાદ પ્રસિધ્ધ થવા પામેલ છે.

આ ગ્રંથરત્નમાં પ્રસિધ્ધ થયેલ ૧૩૫ સમાધાનોની કરવામાં આવેલી શુદ્ધિમાં શ્રી ચતુર્વિધ સંઘમાંના પૂજ્ય આચાર્યાદિ કોઠપણ મહાશયને કોઠપણ સ્થળે અશુદ્ધિ કે શાસ્ત્રવિપરિત્તાદિ દોષ જણાય તો તેઓશ્રીએ પોતે જાતેજ અમોને લખી જણાવવા કૃપા કરવી. કે જેથી પૂ. શાસનકંટકોધારક ગણિવર્યશ્રી હંસ-સાગરજી મહારાજશ્રી મારફત તેનો સુધારો પણ તરત પ્રસિધ્ધ કરાવવાની અમારી મનોકામના સફલ બને.

આ અમૂલ્ય પુસ્તકરત્નને સંકલનાબદ્ધ પદ્ધતિથી યથાક્રમે યોજીને વિષયાનુક્રમણિકાદિ સહિત સર્વાંગ સુંદર બનાવનાર પ્રશાંતમૂર્તિ પૂ. મુનિરાજશ્રી મુનીન્દ્રસાગરજી મહારાજે તથા દરેકે દરેક વિષયોનું સૂક્ષ્મદષ્ટિએ પરિશીલન કરી જવા પૂર્વક શાસ્ત્રોના પાડોની બારીકાઈથી ચોકસાઈ કરીને આ પુસ્તક રત્નનાં સમસ્ત ઓર્ડર પ્રુફે પણ દત્તચિતે તપાસી જવા વડે વ્યાકરણ વિશારદ-બ્યોતિર્વિદ પૂ. મુનિરાજશ્રી નરેન્દ્રસાગરજી મહારાજે સુવિશુદ્ધતા સમર્પી છે, તે બદલ તેઓશ્રીનો સાદર આભાર માનવામાં આવે છે.

આ પુસ્તક રત્નના પ્રકાશનમાં—વિ. સં. ૨૦૧૬ના વૈશાખ વદિ ૬ના દિવસે ઠળીયા મુકામે પૂ. શાસનકંટકોધારક ગણિવર્યશ્રી હંસસાગરજી મહારાજશ્રીના પુણ્ય હસ્તે અભૂતપૂર્વ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ ઉજવાયો તેની ખુશાલીમાં ઠળીયા શ્રી જૈન સંઘે રૂ. ૩૫૦૦ની ઉદાર સહાય કરેલ તે બદલ શ્રી ઠળીયા જૈન સંઘનો પણ આભાર માનવામાં આવે છે.

આ આત્મ કલ્યાણી પુસ્તકરત્નનું કલ્યાણકામી જનો, વાંચન-મનન અને પરિશીલન કરીને આ. શ્રી લખ્ખિસુરિજી મ. નાં અસત્ય સમાધાનોથી બચે, એજ એક શુભલાવના. શિવમસ્તુ.

વિ પ યા નુ ક મ સ્ત્રિ કા

કે

ક્રમાંક

પ્રશ્ન

સમાધાન પૃ૦

સમાધાનોની સમીક્ષા અંગેની વિનંતિ

- ૧ શ્રી પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા, કૃણા, સિદ્ધચક્ર, ચોવીશી, અષ્ટમંગલ ચંત્ર, ચક્ષુ તથા શાસનદેવીની પૂજા કરવામાં કાંઈ ક્રમ ખરો? ૩
- ૨ ભગવાનના લંછનની પૂજા થાય? ૪
- ૩ ગોરજી સાધુઓનું સ્થાન જૈન શાસનમાં છે? ૪
- ૪ વૈતાલ્ય, મેરૂ પર્વત તેમજ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર હાલ ક્યાં છે? ૫
- ૫ ચોમાસામાં સમવસરણ રચાય કે નહિ? અને રચાતું હોય તો નાલંદાપાડામાં કેવી રીતે રચાયું હશે? ૬
- ૬ લોકાંતિક દેવો એકાવતારી કે અષ્ટાવતારી? ૯
- ૭ નવગ્રંથેયક અને પાંચ અનુત્તરમાં પાણી નથી તો શાશ્વતર્ણિઓની કેવી રીતે પૂજા કરતા હશે? ૧૧
- ૮ કોરકુ મગ સચિત્ત કે અચિત્ત? ૧૧
- ૯ કેવું વર્તન હોય તો શ્રાવક કહેવાય? ૧૧
- ૧૦ 'તારા કર્મને હઠાવ જઈ શિવ મહેલોમાં' એ તરંગી પંકિત શાસ્ત્ર વિરહ છે. ૧૨
- ૧૧ સમકિતધારી શ્રાવક જિનેશ્વર ભગવાનની પાસે કોઈ જાતની માનતા કરે તો તેનાથી તેના સમકિતને દૂષણ લાગે? ૧૩

ક્રમાંક

પ્રશ્ન

સમાધાન પૃ૦

- ૧૨ નવ ગ્રહો સમકિતી હશે? તેના વિમાનમાં શાશ્વતી પ્રતિમા હશે ખરી? ૧૪
- ૧૩ લક્ષ્મીદેવી અને સરસ્વતીદેવી કોની પુત્રીઓ? ૧૫
- ૧૪ દુવિહારના પચ્ચક્રખાણમાં રાત્રિભોજનના ત્યાગ-વાળાને તંબોલ આદિ વાપરી શકાય? ૧૫
- ૧૫ ઇન્દ્રની અંગુલી [અસલસ્વરૂપે] જોવાથી ભરત ચક્રવર્તીની આંખમાં ઝળઝળાયા આવ્યાં. શાસ્ત્રમાં તીર્થ કરના રૂપથી ગણધરનું રૂપ અનંતગુણ હીન, તેનાથી આહારક શરીરનું અને તેનાથી અનુત્તરવાસી દેવનું અનંતગુણ હીન હોય છે, તો તે શારીરિક રૂપ ગણવું? જો શારીરિક બાબત તે મુજબ હોય તો તીર્થ કરની સામું કેમ જોઈ શકાય? ૧૬
- ૧૬ જમ્બૂ શબ્દનો અર્થ શું? ૧૭
- ૧૭ ફણુગા ફૂટેલું કંઠોળ અનંતકાય ગણાય છે? કોડલીવર ઓમ્બલ કે લીવર એકસ્ટ્રેક્ટની દવા 'પરંપરા હિંસા-વાળા' હોવાથી અચિત્ત તરીકે વાપરે તે કરતાં ફણુગા ફૂટેલું ધાન્ય વાપરવામાં હિંસા ખરી કે કેમ? ૧૮
- ૧૮ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાની શાસ્ત્રમાં આજ્ઞા છે? જો હોય તો પુણ્યનો ક્ષય કરી મુક્તિએ જવાનો પ્રસંગ કયારે બને? ૧૯
- ૧૯ ચૈત્યોનો વિનાશ કરવા અષ્ટાપદ પર્વત ઉપાડવાનો વિચાર રાવણે કર્યો હતો? સમકિતધારી તે વિચાર કરી શકે? ૨૨

- ૨૦ આદીશ્વર પ્રભુ ૮૩ લાખ પૂર્વ ગૃહસ્થાવસ્થામાં વસ્યા તેમજ બીજા તીર્થંકરો પણ અમૂક વર્ષો વસ્યા તો તેઓ નવકારશીનું પણ પચ્ચક્ષ્માણુ દેશવિરતિ તરીકે કરે કે કેમ ? ઉપવાસ પૂજન વગેરે કરે? ૨૪
- ૨૧ તીર્થંકરો પાસે 'આરુગા' (ઓગરસમાં) આરોગ્યની માગણી, -(૨) સમ્યગ્દષ્ટિદેવની પાસે દિન્તુ સમાર્દિં વ બોર્દિંચ' (વંદિતુસૂત્રમાં) સમાધિ અને સમ્યક્ત્વની માંગણી શી રીતે હોઈ શકે? (૩) રાજભયજ-ક્ષ્વરક્ષ્વસ્સ વગેરે રાજલય, યક્ષ-રાક્ષસનો લય શ્રી તીર્થંકરની લકિતથી થતો નથી તો તે ઐહિક સુખની માંગણીથી સમ્યક્ત્વમાં અડચણ નથી કે? ૨૬
- ૨૨ ગૃહસ્થ તીર્થંકરો ધાર્મિક કાર્યો શું શું કરે? ધાર્મિક કાર્યો ન કરતા હોય તો વર્ષો સુધી વ્યવહારિક કાર્યો જ કરે? ધાર્મિક કાર્યો કરતા હોય તો કષ્ઠ જાતનાં? જિનપૂજન કેમ કરે? ૩૫
- ૨૩ ચૈત્ર અને આસો માસની ઓળી ત્રણે કાળ શાશ્વતી ભરતક્ષેત્ર અને ઐરવતક્ષેત્રને આશ્રી શી રીતે ગણાય? ૩૬
- ૨૪ શ્રેણિક મહારાજા ક્ષાયિક સમકિતી હતા તો તેમણે અંતઃપુર બાળવાનું અભયકુમારને કેમ કહ્યું? ૩૮
- ૨૫ લામંડલ શા માટે? પરમાત્માના શરીરનું તેજ કેવળજ્ઞાન પછી કેટલું હોય? ૩૯
- ૨૬ નીતિથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરનાર તથા નૈતિક ભૂમિકાને આચરનાર વ્યક્તિ હોય અને બીજા વ્યક્તિ સમ્યક્ત્વધારી હોવા છતાં માર્ગાનુસારીના કેટલાક

ગુણોવાલો ન હોય એટલે કે પાંચ અણુવતોનું પાલન ન કરતો હોય, ન્યાયથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન ન કરતો હોય, પણ તેથી ડરતો હોય. કેમકે-સમ્યક્ત્વ ધારીતું લક્ષણ છે. તો એમાંથી કોણ પ્રગતિમાન કહેવાય? તેમજ વહેલો કોણ મોક્ષે જાય? ૪૨

૨૭ યુગપ્રધાન કયારે થશે? ૪૭

૨૮ 'શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી' એ નામ ખરાબર છે? ૫૦

૨૯ સમકિત મોહનીયનો અર્થ શો? ૫૨

૩૦ સંયોગ પછી પણ તેને માનસીક અને શારીરિક સંકટોના ફળ સિવાય કશું પણ મળતું નથી એ શાને મન સમજતું નહીં હોય? ૫૩

૩૧ આજથી કેટલા વર્ષ પછી કલંકી રાજ્ય થશે? અને તે જૈન ધર્મને દુઃખ આપશે કે સુખ? અને તે કેટલા વર્ષ આપશે? તેનો નાશ કેવી રીતે થશે? ૫૫

૩૨ સમવસરણમાં બાર પર્વદા એસે છે અને તેઓ (ગણધરો) વિદિશાઓમાં એસે છે, તો ગૌતમસ્વામિ આગલ એસતા હશે કે કેવલી લગવંતો (આગળ) એસતા હશે? ૫૬

૩૩ ગણધર લગવંતોનું તેજ અનુત્તર વિમાનવાળા દેવો કરતાં અધિક જતાવ્યું છે તો તે દીક્ષા લીધા બાદ હશે કે દીક્ષા બાદ સ્વર્ગથી પેદા થાય છે? ૪૭

૩૪ દેરાસરની વસ્તુ વાપરીને પાછી મૂકી દે તો દોષ લાગે ખરો? ૫૭

ક્રમાંક

પ્રશ્ન

સમાધાન પૃ૦

- ૩૫ દહેરાસરમાં લગવાન આગળ સાથીઓ કર્યા પહેલાં
ધરિયાવહિઆ કરવા કે પછી કરવા? ૫૭
- ૩૬ છોડ પરથી પુષ્પો તોડી પ્રભુજીને ચઢાવવા એમાં
પાપ નથી? ૫૮
- ૩૭ આત્માના લાવ (પરિણામ) શુભ, અશુભ એમ બે
પ્રકારે કે શુભ, અશુભ અને શુદ્ધ એમ ત્રણ પ્રકારે?
શુદ્ધ લાવથી કયું કર્મ બંધન થાય? તીર્થ કરોને
ગૃહવાસમાં ત્રણમાંથી કેવો લાવ હોય? દીક્ષાકાળમાં
કેવો હોય? કેવળાકાળમાં અને સિધ્ધાવસ્થામાં કેવો
લાવો હોય? ગૃહવાસથી મોક્ષ સુધીમાં કયા લાવથી
કર્મબંધન થતું હશે? ૫૯
- ૩૮ સમયસુંદરજીએ રચેલ સીમંધર સ્વામીના સ્તવનમાં
કહેલ 'પોથી ઠવણી તિહાં કણેજી, અમૃતવાણી
વખાણુ' આ લીટીનો શો અર્થ? ૫૯
- ૩૯ જ્ઞાનવિમલસૂરિજી રચિત શેત્રુંજીના 'મારું મન મોહું
રે' એ સ્તવનમાં જૈન ધર્મ તે સાચો જાણીને રે,
માનવ તીર્થ એ સ્તંભ' એ પંકિત છે, જ્યારે
દાનસૂરિજીવાળી સ્તવનકર્ણિકામાં ઉપરોક્ત પંકિત
'જૈન ધર્મ એ સાચો જાણીને રે' એ મુજબ છે તો
'સાચો' અને 'જાણી' એ બે માંથી કયો શબ્દ
ખરો ગણવો? ૬૦
- ૪૦ સાગર સમાધાનમાં દેવને પાંચ નિદ્રા કહેલ છે તે
શી રીતે સંભવે? ૬૨
- ૪૧ આત્મા કય રીતે કર્મને તોડે છે? ૬૩

ક્રમાંક

પ્રશ્ન

સમાધાન પૃષ્ઠ

- ૪૨ પંચમકાળમાં ભરતક્ષેત્રમાંથી જીવો મોક્ષે જઈ શકે નહિ. તો પછી અત્યારે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય વાંધતા દેવ-લોક મળે પણ દેવતાઓ તો મનુષ્યજીવન માટે અંખના કરે છે, તો પછી મનુષ્યજીવનની મહત્તા શી? ૬૩
- ૪૩ આપણે તીર્થંકર ભગવાનને પૂજીએ છીએ તો તેઓ કોની પૂજા કરતા હતા? ૬૪
- ૪૪ પકિષ્પ અતિચારમાં અભ્યંતર તપમાં 'કર્મક્ષય નિમિત્તે લોગસ્સ દસ-વીશનો-કાઉસગ્ગ ન કીધો' એમ આવે છે, જ્યારે દેવસિક આદિ પ્રતિક્રમણમાં ચાર લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરાય છે તેનું કારણ શું? ૬૬
- ૪૫ પુન્ય તો ઈસ આત્માકો કરનેકા હી નહિં! નિર્બલતાકે કારણ પુન્ય કરને કે ભાવ ભણે હી પેદા હો પરંતુ પુન્ય કરના ઉચિત નહિં! પુન્ય કરને સે વહ પુન્ય ભોગને કે લીએ અનેક ભવ કરને પડેગે જિસસે સંસાર બઢેગા ઓર મોક્ષ નહિં જા સકેગે? ૬૭
- ૪૬ રાત્રિભોજન નહિ કરવું તેવા નિયમવાળાને ત્યાં કોઈ આવે અને રાત્રે તેને જમાડે તો તેમાં વાંધો ખરો? ૬૮
- ૪૭ જૈન કોણ કહેવાય? ૬૯
- ૪૮ ધર્મ જેને જેમ ફાવે તેમ રાખે અને માને તેમાં દોષ ખરો? ૭૦
- ૪૯ જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમા જડ છે તો તેવી જડ પૂજાયી શું લાભ? ૭૧

- ૫૦ દેવ તો વીતરાગ છે, અને ગુરૂઓ પણ નિસ્પૃહા હોય છે. આથી તે દેવ અને ગુરૂ કોઈના ઉપર નથી થતા પ્રસન્ન કે નથી થતા નારાજ તો ફળની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થાય ? ૭૧
- ૫૧ વીતરાગનું ધ્યાન છેલ્લી ઘડીએ ધરનાર કર્મ ગતિને પામે ? ૭૧
- ૫૨ અરિહંત અને અહંતમાં ફેર ખરો ? ૭૨
- ૫૩ મૂર્તિને નહિ માનનારને સુધારક ગણી શકાય ? ૭૨
- ૫૪ સાધ્વીજીને આવકો વંદન કરી શકે કે નહિ ? ૭૨
- ૫૫ દેવલોકમાં રહેલી વાવડી અને જળાશયોમાં ફેડકા વગેરે તિર્થંચ પંચેન્દ્રિય ઉત્પન્ન થાય કે નહિ ? અને તે જળાશયમાં ભમરાઓ હોય કે નહિ ? કોઈનું કહેવું એવું છે કે-‘બાર દેવલોક સુધી વાવડીઓમાં કમળ વગેરેની ઉત્પત્તિ હોવા સાથે ભમરાઓ છે. અર્થાત્ ન્યાં ન્યાં દેવલોક વગેરે સ્થાનમાં જળાશયો છે, ત્યાં ત્યાં કમલ, ભમરાઓ અને તિર્થંચપંચેન્દ્રિયની ઉત્પત્તિ હોય છે.’ આ સમાધાન શું શાસ્ત્રોક્ત છે ? ૭૩
- ૪૬ નાની હરડે અને મોટી હરડે એ બન્ને અણુહારી છે ? એમ કોઈ સમાધાન આપે છે કે, -નાની જે કીમજી હરડે એકલી અણુહારીમાં ઉપયોગ કરવાની ગણાતી નથી. આ શું તથ્ય છે ? ૭૫
- ૫૭ કૃષ્ણ મહારાજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વના માલિક હોવા છતાં બલભદ્રને અહિં મોકલી મિથ્યાત્વની વૃદ્ધિ

કરાવે ખરી? આના સમાધાન રૂપે એક [સાગર સમાધાન] પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથમાં ખુલાસો આ મુજબ છે. 'દેખાવ માટે એટલે નરક સંબંધી પીડા વગેરે દેખીને શત્રુઓ રાજ થતા હતા, તેથી શત્રુઓને અંગે બલભદ્ર પાસે મિથ્યાત્વની વૃદ્ધિ કરાવી હતી.' આ સમાધાન શું સાચું છે? શું મનુષ્યો નરકમાં રહેલા નારકીઓને જોઈ શકે ખરા?

૭૬

૫૮ કાચું નીમક એ પૃથ્વીકાય છે કે સચિત્ત છે? અને તેને અભક્ષ્ય શા કારણથી ગણવામાં આવ્યું છે?

૭૮

૫૯ સમવસરણુમાં ઊભી ઊભી કંઈ કંઈ પર્ષદા પ્રભુજીની દેશના સાંભળે છે?

૬૦ કેરી, કાચા પાણીમાં ઘોઘી રસ કાઢેલ હોય તો તે અચિત્ત કયારે થાય અને એકાસણામાં વાપરી શકાય? સાધુ-સાધ્વીને વહોરાવવામાં દોષ લાગે ખરા?

૮૦

૬૧ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, જિનપૂજ, તપ, સુપાત્રદાન, અભયદાન, શુભલાવ, ગુરુવંદન સદાચાર વગેરે વીતરાગની આજ્ઞા મુજબ પાલનથી જીવ નિર્જરા કરે કે પુણ્યબંધ? (પુણ્યબંધ કંઈ પ્રકારનો કરે?) આચરનારના લાવ કેવા હોવા જોઈએ?

૮૧

૬૨ ગુરુમહારાજના પગલાં યા મૂર્તિ તેમની હયાતિમાં બનાવી વાંદી પૂજ શકાય કે કાલધર્મ પછી વાંદી પૂજ શકાય? તેમજ આચાર્યના પગલાં કે મૂર્તિને અતુર્વિધ સંધ કંઈ રીતે વાંદે?

૮૧

ક્રમાંક

પ્રશ્ન

સમાધાન પૃ૦

- ૬૩ શાસનદેવ અને અધિષ્ઠાયક દેવ, દેવી, યક્ષ, યક્ષિણી માણિભદ્ર પાસે આ લોક કે પરલોક સખંધી માંગણી કંઈ રીતે થાય ? ૯૨
- ૬૪ જિનાલયમાં જિનમૂર્તિઓની પાસે ગુરૂમૂર્તિઓ પદ-રાવવામાં આવે છે તો તે ગુરૂમૂર્તિઓને અશ્લુક્રિયા પૂર્વક વંદન થઈ શકે ? દીક્ષાદિની ક્રિયા વખત વાંદણા દેતી વખત તો પ્રભુજીને પડદો કરાવાય છે. આથી ગુરૂમૂર્તિઓને જિનાલયમાં ઉપરોક્ત વિધિએ વંદન ન થાય તે બરાબર છે ને ? ૯૩
- ૬૫ પ્રભુ મહાવીર સ્વામીજીએ અંતિમ સોળ પહોર દેશના દીધી ત્યારે સાધુ-સાધ્વીઓ આદિએ પ્રતિ-ક્રમણાદિ ક્રિયા કેવી રીતે કરી હશે ? ૯૫
- ૬૬ આપે રચેલ શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં 'પ્રભુ પાર્શ્વજી વસાય, તારા શુદ્ધ ચિત્તોમાં' આ જે પંક્તિ છે તેમાં ચિત્ત શબ્દનું બહુવચન મુકયું છે તે શું બરાબર છે ? ૧૦૦
- ૬૭ વળી તે જ સ્તવનમાં 'તારા કર્મને હટાવ બાઈ શિવ મહેલોમાં' આ પંક્તિનો અર્થ સમજાવશો. કારણ કે શિવ એક છે એટલે શિવમહેલમાં કહેવાય. પણ શિવમહેલોમાં ન કહેવાય. તેમજ કર્મને હટાવીને શિવમહેલમાં જવાય છે પણ ત્યાં જઈને કર્મ હટાવતા નથી ? ૧૦૨
- ૬૮ જ્ઞાનપંચમી તપની આરાધના ચાલતી હોય અને શક્તિ ન હોય તો તે તપ સંવત્સરીના ઉપવાસમાં

આવી જાય છે તેમ સાધુઓના યોગની અંદર સંવત્સરીનો ઉપવાસ કર્યો હોય તેવા સાધુને ભા. શુ. ૫ ના દિવસે સંવત્સરીના ઉપવાસમાં સમાવેશ સમજી નીવી કરાવી શકાય ખરી? ૧૦૪

૬૯ સામાયિક લાઝને નવકારવાળી ગણી હોય અથવા અભ્યાસ કર્યો હોય અને ત્યાર પછી પ્રતિક્રમણ કરવું હોય તો ધરિયાવહિયા કરવી જોઈએ કે નહિ? ૧૦૮

૭૦ શાંતિનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં 'વિશ્વસેન અચિરાજ કે નંદન તોડો હમારા કર્મોના કંદન, આત્મિક આનંદ લહું અનંતો, કતલ કર્મોની કરીયે કરીને, શાંતિ સુરત તમારી જોતાં. ૪' આ કડીમાં 'કતલ કર્મોની કરી કરીને' એ જે પદ છે તે શ્રી જિનેશ્વર ભગવાંતની આગળ કેમ બોલાય? કતલ શબ્દનો ઉપયોગ સર્વથા કતલની મનાઈ કરનાર શ્રી વીતરાગ પ્રભુની આગળ કરવો ઠીક છે? ૧૦૮

૭૧ તીર્થંકર ગૃહસ્થવેશમાં જિનપ્રતિમા તથા સાધુ-સાધ્વીને ક્ષમ રીતે વાંદે કે પૂજે? ૧૧૧

૭૨ સંવત્સરી, ચૌમાસી કે પદ્મી પ્રતિક્રમણને અંતે જે સંતિકરં સ્તવન બોલવામાં આવે છે તે વિધિમાં છે કે (કોષ્ટએ અમુક વર્ષ પહેલા બોલાવવાનો રિવાજ કર્યો છે તે કારણથી બોલવું જોઈએ) કોષ્ટએ નવું દાખલ કરેલ છે? અને તે અંતે બોલી શકાય કે નહિ? ૧૨૦

૭૩ તરતની વીઆએલી ગાય અને બેંસનું દુધ કેટલા દિવસ સુધી પી શકાય નહિ અને તેનું કારણ શું? ૧૨૨

- ૭૪ સમવસરણુમાં દેવછંદ કેટલા હોય છે? અને કયાં કયાં હોય છે? ૧૨૩
- ૭૫ સ્થાપનાચાર્યમાં પાંચ પરમેષ્ઠીની સ્થાપના છે કે એકલા આચાર્યની સ્થાપના છે? આચાર્યની સ્થાપના હોય તો પાંચ અક્ષ-શા માટે? ૧૨૪
- ૭૬ તીર્થંકર દેવો ધર્મના નાયક (ધર્મનાયગાણં) છે. એ વસ્તુને સિદ્ધ કરવા માટે ચાર હેતુઓ તથા એ દરેક ચાર મૂળ હેતુને વિશેષ સ્પષ્ટ કરતા ચારચાર પ્રતિહેતુઓ દર્શાવ્યા છે, એમાં બીજા નંબરના મૂળ હેતુનો ત્રીજો પ્રતિહેતુ બતાવ્યો છે કે “તથા તથા મન્યત્વયોગાત્ અત્યુદારમેતેષામ્” એટલે તથા ભવ્યત્વના કારણે પરમાત્માનો ધર્મ અતિ ઉદાર છે, તો આની અંદર ઉદારતા એટલે શું? અને તે ઉદારતામાં તથાભવ્યત્વને શા માટે હેતુ તરીકે મૂક્યું? ૧૨૮
- ૭૭ સમગ્ર પુણ્યસંભારથી ઉત્પન્ન થયેલી ઋદ્ધિનો જીને-શ્વરદેવો અનુભવ કરે છે, તો અહિં સમગ્ર પુણ્ય તરીકે કયું પુણ્ય લેવું? ૧૩૦
- ૭૮ શ્રોણિક રાજા અને રાવણ અત્યારે કઈ સ્થિતિમાં છે? ૧૩૧
- ૭૯ શાસ્ત્રમાં પાંચ પ્રતિક્રમણ કહ્યાં છે, અને તેરશને દિવસે માંગલિક ભણાવવામાં આવે છે: તો આ માંગલિક, છકું કેમ નહિ ગણાયું? ૧૩૨
- ૮૦ આપણા ઘેર કુંડીમાં સુવાસિત ફુલોનું ઝાડ વાવીને તેના ઉપર આવેલા ફુલો હાથે તોડી પ્રભુને ચડાવે તેમાં દોષ લાગે ખરો? ૧૩૪

ક્રમાંક

પ્રશ્ન

સમાધાન પૃ૦

- ૮૧ દહેરાસરમાં પ્રભુનું ત્રિગુણ હોવાનું કયારથી છે? ૧૩૬
- ૮૨ ભગવાન વિચરે ત્યારે તેમની સાથે કોઈ હોય ખરું? ૧૩૮
- ૮૩ મહાવીર સ્વામીની આજ્ઞા કેટલી અને કઈ કઈ? ૧૪૦
- ૮૪ યદિ કોઈ જ્ઞાનસ્થ ગણુધર ઔર એક કેવલીકા મિલાપ હો જાય તો ઉસમેંસે કૌન કિસકો નમસ્કાર કરેગા? ૧૪૨
- ૮૫ ભગવાન મહાવીર પ્રભુને જન્મ જન્મ અવસરે મેરૂ પર્વત કો કંપાયા તો મેરૂપર્વત ઉપર કે શાશ્વતે મંદિરોકી આશાતના વ વિરાધના હુધ યા નહિ? કયોંકી જૈન રામાયણ મેં રાવણુને જન્મ અષ્ટાપદ પર્વતકો ઉઠાનેકી કોશીશંકી તો વાલીમુનિને તીર્થકી આશાતના કે લયસે રાવણુકો શિક્ષા કરકે ઉસકી રક્ષા કી. ૧૪૩
- ૮૬ સાધ્વીજી મહારાજ સૂત્ર વાંચી શકે કે નહિ? અને જો વાંચે તો શ્રાવકોથી શ્રવણ થઈ શકે કે કેમ? ૧૪૬
- ૮૭ ગુપ્તિમાં સમિતિ છે? કે સમિતિમાં ગુપ્તિ છે? ૧૪૮
- ૮૮ કોઈ મુનિરાજને સખત તાવ આવતો હોય અને માથે પાણી આદિનાં પોતાઓ મુકવા છતાંય ફેર પડતો નથી, ત્યારે ડોક્ટરોની સલાહ મુજબ બરકનો ઉપયોગ કરી શકાય ખરો? ૧૪૯
- ૮૯ લઘુ બે ઘડી એટલે શું? ૧૫૩
- ૯૦ પોતાની સ્ત્રીમાં પણ ભોગની મર્યાદા ન કરાય ત્યાંસુધી સ્વદાર સંતોષ વ્રત ગણાય કે નહિ? ૧૫૪

- ૯૧ નવકારશી, ચઉવિહાર આદિ પચ્ચક્ષ્ણાણો લીધા સિવાય ખારી શકાય કે નહિ? અને તે વ્રત ગણાય કે નહિ? ૧૫૬
- ૯૨ કેટલાક સચિત પરિહારી શ્રાવકો પાકા લીંબુના છાલ સાથે ટુકડા કરી, ખીજ કાઢી નાખી તેને એ ઘડી પછી અચિત્ત માની ઉપયોગ કરે છે તે ખરાખર છે? ખીજ કાઢવા માત્રથી છાલ અચિત્ત થઇ ગઇ એમ માનવું શું ભૂલભરેલું છે? ૧૫૮
- ૯૩ ઉપવાસમાં દાતણ નથી કરતા અને મોઢું વાસ મારે છે, ખીજના પડખે એસીએ તો મોઢાની ખરાબ ગંધ આવે, તો શું જૈન ધર્મમાં દાતણ કરીને ઉપવાસ ન કરી શકાય? ૧૫૯
- ૯૪ લીલોત્રીમાં ઝમરખ, લીંબુ, લીલું દાતણ અને કાચા કેળાં ગણાય કે નહિ? ૧૫૯
- ૯૫ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું તીર્થ કર નામકર્મ ભોગવાઇ ગયું છે, અને હજી એઓશ્રીનું શાસન કેમ ચાલે છે? ૧૬૦
- ૯૬ યાવત્કથિત સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ કાઉસ્સગ્ગ કરતા હોઇએ અને તે સ્થાપનાચાર્યજી હાલે તો શું કાઉસ્સગ્ગ ફરી કરવો પડે ખરો? ૧૬૦
- ૯૭ સંગમદેવ ત્રાયત્રિશક દેવ હતો? ૧૬૧
- ૯૮ શ્રી વીતરાગ દેવ અને નિર્ઝંથ પંચ મહાવ્રતધારી આચાર્ય ભગવંત આદિના ફોટાઓને અદાર અભિષેક

- કરાવ્યા વિના ચૈત્યવંદન, દ્વાદશાવર્તી વંદન, થોભ-
વંદન થઈ શકે ખરા ? ૧૬૧
- ૯૯ આર્દ્રાનક્ષત્ર પછી દિલ્હી વગેરે બાળુમાં નવી કેરીઓ
થાય છે, તો તે સાધુ-આવકાદિને કલપી શકે કે નહિ ? ૧૬૨
- ૧૦૦ પરમાધામી મરીને ક્યાં પેદા થાય ? ૧૬૩
- ૧૦૧ નારકીના જીવોને પરમાધામી જે દુઃખ આપે છે તે
તેમને પણ દુઃખ ભોગવવું પડતું હશે ખરું ? ૧૬૩
- ૧૦૨ પંન્યાસ સિવાય સાધુ પ્રતિષ્ઠા કરાવી શકે કે ? ૧૫૪
- ૧૦૩ શાસ્ત્રમાં ચોરાશીલાખ જીવાયોની બતાવવામાં આવે
છે, જેમાં ચૌદ લાખ મનુષ્યનો પણ સમાવેશ થાય
છે તો આ ચૌદ લાખ મનુષ્યની ગણતરી કેવી
રીતે થાય ? ૧૬૫
- ૧૦૪ દેવોને ચાર ધ્યાનમાં કેટલા ધ્યાન હોય ? સર્વાર્થ-
સિદ્ધના દેવોને કયું ધ્યાન હોય ? ૧૬૬
- ૧૦૫ ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૬૬ સાગ-
રોપમની કહી છે, તે ત્રણવાર અચ્યુત અને બે વાર
વિજયાદિમાં જાય એ દષ્ટિએ કહી છે, તો અચ્યુતમાં
તે ઘટી શકે છે, પણ સર્વાર્થસિદ્ધમાં તો એકજ
વાર જાય છે, અને ચાર અનુત્તરમાં તો ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્ય ૩૨ સાગરોપમનું છે, એ દષ્ટિએ ૬૪ સાગ-
રોપમ થાય, પણ ૬૬ સાગરોપમ શી રીતે ? ૧૬૮
- ૧૦૬ દેવી અને તિર્થચિહ્નને ક્ષાયિક સમકિત હોય કે નહિ ?
- ૧૦૭ સમવસરણમાં ત્રણ બાળુ ભગવાનનું પ્રતિબિંબ હોય
છે, તેમાં આત્મ પ્રદેશો અને પુદ્ગલો ઔદારિક હોય ? ૧૭૦

- ૧૦૮ ઉપધાન વહન કર્યા હોય તેને ઉપધાન ન કર્યા હોય તે વ્યક્તિ પ્રતિકમણાદિ ભણાવી શકે? ૧૭૨
- ૧૦૯ ઉપધાન વહન કરેલી વ્યક્તિ અભક્ષ્ય વસ્તુ વાપરતી હોય તો તેના ઓલેલા સૂત્રો ખીજાને કામ લાગે? ૧૭૪
- ૧૧૦ શ્રી નવપદજીની આરાધના માટેના કાઉરસગ્ગ 'ચંદ્રેસુ નિમ્મલયરા' સુધી ગણવાના હોય છે? ૧૭૫
- ૧૧૧ મરેડી કેટલા વખત પછી અચિત્ત થાય? ૧૭૫
- ૧૧૨ જે દેશમાં ગુરુનો યોગ મળી શકે તેમ ન હોય, તો પુસ્તકોમાંથી તપ વગેરેનો વિધિ જોઈ અને દહેરાસરમાં પ્રભુ સન્મુખ પોતે તપ ઉચ્ચરી શકે? ૧૭૬
- ૧૧૩ દેવતાઓ આહાર કરે છે તો નીહાર કરે કે કેમ? ૧૭૭
- ૧૧૪ કેવલ સ્ત્રીઓંકી સભામેં સાધ્વી બારહસો સૂત્ર એવં કલ્પસૂત્ર પઢ સકતી હય? ૧૭૬
- ૧૧૫ ઘંટાકર્ણવીર તપગચ્છના છે કે ખતરગચ્છના? અને તેમને સમ્યક્ત્વ હોય છે કે કેમ? ૧૭૮
- ૧૧૬ પ્રભુજીને ચઢાવેલાં પુષ્પો ઉતારીને મૂલનાયકની આંખોમાં ઉપયોગ કરી શકાય? ૧૭૯
- ૧૧૭ પ્રભુના પ્રક્ષાલનમાં દૂધ ગાયનું કે ભેંસનું વાપરવું જોઈએ? ૧૭૯
- ૧૧૮ સ્નાત્રમાં આવે છે કે 'માય જીનનેજી વાંદી પ્રભુને વધાવીયા' તો આ વખતે ભગવાનને ખમાસમણ આપીને વધાવવા કે આપ્યા વગર? ૧૮૦
- ૧૧૯ તીર્થ કરે પ્રભુની સાથે સાધ્વીનો વિહાર હોઈ શકે? ૧૮૦

ક્રમાંકપ્રશ્નસમાધાન પૃ૦

- ૧૨૦ તિથિએ લીલોતરી નહીં વાપરનારને ત્યાં કોઠળ
વપરાય તેમાં કોરકુ રહે તે સચિત્ત ગણાય કે નહિ ?
એ દાણાને અડેલા ખીજ દાણા પણ સચિત્ત ગણાય
કે નહિ ? એકાસણામાં વાપરી શકાય ? મુનિરાજને
વહોરાવી શકાય ? કોરકુ દાણા કાઢીને વાપરી શકાય ? ૧૮૧
- ૧૨૧ વીશ કે ચાલીશ લોગરસના કાઉરસગ્ગ વખતે આંખો
એટલો લાંખો સમય સુધી ખુલ્લી રહી શકે ખરી ?
બંધ થઇ જાય તો કાઉરસગ્ગ લાંબો ? આંખો
કુદરતી બંધ થાય છે તો તેનો આગાર કેમ રાખ્યો
નથી ? આંખો બંધ રાખીને કાઉરસગ્ગ કરે તો
કાંઇ વાંધો ખરો ? ૧૮૧
- ૧૨૨ કોરકુ મગ સચિત્ત છે કે અચિત્ત તે વિગતથી સમજાવો ? ૧૮૪
- ૧૨૩ જિનપૂજન કર્યાબાદ ચૈત્યવંદન ન કરીએ તો શું
બાધ આવે ? ૧૯૩
- ૧૨૪ જિનેશ્વર દેવની પૂજા કરતી વખતે ગરમ પાણીથી
નહાવાથી લાલ થાય કે ઠંડા પાણીથી નહાવું જોઇએ ? ૧૯૫
- ૧૨૫ હાલમાં વપરાતું વેજીટેબલ ઘી (ડાલ્ડા) તથા ભોયસીંગ
[મગફળી] નું તેલ વિગયમાં ગણાય કે નહિ ? ૧૯૫
- ૧૨૬ લવ્ય જીવો મુક્તિમાં જશે તો તો શું અલવ્ય
એકલાજ બાકી રહેશે ? ૧૯૬
- ૧૨૭ શું મનઃપર્યાવ જ્ઞાનિઓ, અવધિજ્ઞાનિઓ અને
પૂર્વધરો નિયમા દેવલોકમાં જાય કે અન્ય ગતિમાં
પણ જાય ખરા ? ૧૯૬

- ૧૨૮ સગર ચક્રવર્તીના પુત્રોએ તીર્થની રક્ષા માટે અષ્ટાપદ તીર્થને પાણીથી ડુબાડી દીધા તો શ્રી ગૌતમસ્વામીજી ત્યાં કેવી રીતે ગયા હશે ? ૧૯૭
- ૧૨૯ શ્રી મહાવીર સ્વામિકા નિર્વાણ કે પશ્ચાત્ શ્રી ગૌતમ સ્વામીજી કે કેવલજ્ઞાન કિતને સમયમેં હુઆ ? ૧૯૮
- ૧૩૦ કલ્પસૂત્રનું નવમું વ્યાખ્યાન ટીકા સહિત વાંચવાનો નિષેધ છે ખરો ? ૨૦૦
- ૧૩૧ 'વેધકતા વેધક લહે' અને 'બીજા બેઠા વા ખાય' એનો અર્થ શો ? ૨૦૧
- ૧૩૨ આત્મી અને સુંદરી બ્રહ્મચારિણી હતી કે પરણેલી હતી ? ૨૦૨
- ૧૩૩ શ્રી જિનેશ્વરદેવો નિરંજન નિરાકાર હોઈ મૂર્તિઓની સ્થાપના કરી આકાર દર્શાવવામાં કેમ આવે છે ? ૨૦૬
- ૧૩૪-૩૪ "વૈરાગ્યરસ મંજરી" માં પણ ભૂલો છે ? ૨૦૬
- અમારા મુદ્રિત પુસ્તકોમાં મહત્વનાં સુધારા. ૨૦૭-૮

જૈનોએ અવશ્ય સૂતક માનવું જ જોઈએ.

ઋતુવંતી સ્ત્રી—દિન ૩ અડકે નહિં, દિન ૪ પ્રતિક્રમણ કરે નહિં, [સાધ્વીજીઓને તથા ઉપધાનવાહિ શ્રાવિકાઓને માટે ઉભય ટંક આવશ્યક નિયત હોવાથી અશક્ય પરિહાર છે.] તપશ્ચર્યા ગણાય દિન ૫ પછી પૂજા થાય. રોગાદિ કારણે ૩ દિવસ પછી રુધિર જણાય તો વિવેકથી પવિત્ર થઈને જિનદર્શન તથા પ્રભુજીની અગ્રપૂજા થાય. મુનિને પડિ લાભે, પણ પ્રભુ પૂજા ન કરે.

જન્મસંબંધમાં—પુત્ર જન્મે તો ૧૦ દિન, પુત્રી જન્મે તો ૧૧ દિન, રાત્રે જન્મે તો ૧૨ દિનનું સૂતક લાગે. ઘરના માણસો ૧૨ દિન પૂજા ન કરે. જૂદા ઘેર જન્મે તો ખીજના પાણીથી પૂજા થઈ શકે. તેના ઘરના આહાર-પાણી ૧૨ દિન સુધી મુનિને ન કલ્પે. પ્રસુતા અને સુવવાડ કરાવનારી નવકાર પણ ન ગણે અને એક માસને ૧૦ દિન સુધી જિનદર્શન પણ ન કરે. તેમજ મુનિને પડિલાભે નહિં. ગોત્રીને પાંચ દિનનું સૂતક લાગે. ગાય-ભેંશ-ઘેડી-ઉંટડી વગેરે ઘરે પ્રસવે તો દિન ૨ અને વનમાં પ્રસવે તો દિન ૧નું સૂતક લાગે. ભેંશનું દૂધ ૧૫ દિન પછી, ગાય તથા ઉંટડીનું દૂધ ૧૦ દિન પછી, અને ઘેડી તથા બકરીનું દૂધ ૮ દિન પછી કલ્પે. નિશ્રાનાં દાસ-દાસીનાં જન્મ-મરણનું ૩ દિનનું સૂતક લાગે.

મૃત્યુ સંબંધમાં—જેના ઘરમાં મરણ થયું હોય તેજ ઘરમાં જમનારને ૧૨ દિવસ પછી પ્રભુ પૂજા થાય. તેના ઘેર નહિં, જમનારને ખીજના ઘરના પાણીથી પૂજા થાય. તેના ઘરના આહાર પાણી ૧૨ દિવસ પછી લેવા મુનિને કલ્પે મૃતક પાસે સુનારા તથા કાંધીયાને દિન ૩, સંઘટ્ટો કરનારને દિન ૨, અને સાથે જનારને ૧ દિન પછી પૂજા થાય. પ્રતિક્રમણાદિ જે દિવસ મનમાં કરે. મૃતકને અડક્યા ન હોય તે રનાન કંવાથી શુદ્ધ થાય. જન્મે તે દિવસે કે દેશાંતરે મૃત્યુ થાય તો દિન ૧૦, આઠ વર્ષનું બાળક મરે તો દિન ૮, અને જોટલા મહિનાનો ગર્ભ પડે તેટલા દિવસનું સૂતક લાગે. ગાય-આદિનું મૃત્યુ ઘેર થાય તો કલેવર લઈ ગયા પછીથી ૧ દિવસ સુધી અને અન્ય તિર્યંચનું કલેવર લઈ જાય ત્યાં સુધીનો સૂતક વ્યવહાર છે.

કલ્યાણ સમાધાન શુદ્ધિ પ્રકાશ.

અનેક દોષોથી દુષિત-

આજ શ્રી લલિતસૂરિજી મં નાં સમાધાનોની
સમીક્ષા.

લે:-મુનિશ્રી હંસસાગરજી ગણિ

(આચાર્ય શ્રી લલિતસૂરિજી મહારાજ પરમેષ્ઠીના ત્રીજા પદે વિરાજે છે અને જિજ્ઞાસુ મુમુક્ષુઓને કલ્યાણ-માસિકમાં વિવિધ શંકાઓનાં સમાધાનો આપવામાં આધુનિક વિદ્વાન આચાર્યોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ જ્ઞાની હોવા તરીકે પોતાના શિષ્યો આદિના પ્રચારથી જ્ઞાની ગણાય છે. તેથી તેઓશ્રીની પ્રરૂપણા શાસ્ત્રાનુસારી જ હોય, એમ અનેક ધર્મપ્રેમી અલ્પજ્ઞ જૈન-જૈનેતરોનું સહેજે માનવું થાય. પરિણામે તેઓશ્રીનાં સમાધાનોમાંનાં જે સંખ્યાબદ્ધ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ સમાધાનો છે, તે સમાધાનો પણ તેવા જનોમાં વખત જતાં સર્વજ્ઞપ્રભુનો સિદ્ધાન્તરૂપે મનાઈ જવાનો ભય રહે છે. તેઓશ્રીને માટે પણ ‘આજ્ઞારાદ્ધા વિરાદ્ધા ચ શિવાય ચ ભવાય ચ’ સૂત્ર, બોલવા પૂરતું જ રહી ન જાય અને અનેક ભવપર્યટનકારી અકલ્યાણ થવાનો સંભવ ન રહે એ સાફ તે માસિકમાં તેઓશ્રીએ આજસુધીમાં આપેલા સંખ્યાબદ્ધ અસત્ય સમાધાનો તેઓશ્રીના જ હાથે સુધરીને જાહેર થઈ જવા પામે તે વધારે ઉત્તમ છે, એમ ધારીને તે સમાધાનો તેઓના હાથે જ સુધરાવીને તે પત્રમાં જ પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ

સાધવા સાડ તે કલ્યાણ માસિકના તંત્રીશ્રી સોમચંદ
 ડી. શાહને મેં છેલ્લાં છ એક વર્ષ પર્યન્ત વારંવાર
 જણાવ્યું હતું. તા. ૧૨-૧૧-૫૫ ના જૈન પત્રના પેજ
 ૫૭૮ ઉપર કલ્યાણ માસિકના સંચાલકોને પણ તેઓના
 શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ સમાધાનોને છાપવા બંધ કરી દેવાનું
 આપ્તસૂચન કર્યું હતું. સં. ૨૦૧૩ માં તો તે માસિકના
 એક અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં તેઓશ્રીનાં સંખ્યાબદ્ધ
 અસત્ય સમાધાનોની જોડે શાસ્ત્રપાઠો લખી જણાવવા
 પૂર્વક તે સમાધાનોને અસત્ય જણાવીને તે અંક જ તે
 તંત્રીશ્રી મારફત તેઓશ્રીને મોકલાવી આપ્યો હતો.
 આમ છતાં તે માસિકમાં તેઓશ્રી તન્કર્યા સુધારા
 બહિર ન થયા, અને તેઓશ્રીનાં અસત્ય સમાધાનો
 તે માસિકમાં છપાવા ચાલુ જ રહ્યા !!! તેથી માનવું
 થયું કે-‘આચાર્યશ્રીને પોતાનાં તે અસત્ય સમાધાનોને
 તથાવત્ ઉભા રાખવાનો આગ્રહ છે અને તે માસિકના
 સંપાદકોને છાપતા જ રહેવાની ફરજમાં મૂકીને સમાજમાં
 પોતાનાં તે અનર્થદાયી સમાધાનોને સૈદ્ધાંતિક સમાધાનો
 તરીકે ખપાવવાનું ભારી મમત્વ છે.’ જે શાસન અને
 સમાજને મહાન્ અકલ્યાણકર ગણાય.

આ અનર્થને અટકાવવા સાડ તેઓશ્રી જેવા
 વયોવૃદ્ધ આચાર્યશ્રીનાં અસત્ય સમાધાનોને અંગત
 રીતે જ સુધરાવવાની તે મુજબની વર્ષો સુધી દાખવેલી
 આપ્તતા, આજે પણ દિલમાં તથાવત્ જ વર્તતી
 હોવા છતાં તેઓશ્રીએ એ રીતે અખંડપણે બળવેલ
 અસત્યની પકડને ધર્મનિષ્ઠ વર્ગના હિતને અર્થે
 સુધારીને કલ્યાણકામી જનોને સત્યથી વાસિત કરવા
 સાડ અંતિમ ઉપાય તરીકે કલ્યાણ માસિકની અંદર

છપાયેલાં તેઓશ્રીના પુબ્કળ મનસ્વી સમાધાનોની અસત્યતાને શાસ્ત્રના પાઠો સહિત આ બૂક દ્વારા ક્રમશઃ પ્રસિદ્ધ કરવાની દુઃખદ ફરજ બળવવી પડેલ છે ! આ બદલ તેઓશ્રીને તેમજ બીજા પણ વિદ્વાન મહાશયોને નમ્ર વિનંતિ છે. કે-મારા આ શુભ પ્રયાસમાં જે કંઈ શાસ્ત્રવિરુદ્ધતા જણાય તે જણાવશો તો આભાર માનવા પૂર્વક બીજી આવૃત્તિમાં તેને સુધારી લઇશ.)

૧-કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૮ પૃ. ૩૩૧ થી ૩૩૨

કેલમ બીજી-

શ્રી મહતલાલ શાહની-“ પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા, ફણા, સિદ્ધચક્ર, ચોવીસી, અષ્ટમંગલચત્ર, ચક્ષુ તથા શાસનદેવીની પૂજા કરવામાં કંઈ ક્રમ ખરો ?” એ શંકાનું આં શ્રી લખિંધસૂરિજીએ જે-“પ્રભુ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના નવ અંગમાં ફણાની પૂજાનું વિધાન નથી. પૂજાનવઅંગની હોય સિદ્ધચક્ર અને ચોવીસીજીની પૂજાનો ક્રમ નથી. આગળ પાછળ પણ કરી શકાય છે x x x ” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે યથાતથ્ય નથી. પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા ફણાસહિત ગણાય છે. તેથી ફણાની પૂજા, પાર્શ્વનાથજીનીજ પૂજા ગણાતી હોવાથી ‘ ફણાની પૂજાનું વિધાન નથી. ’ એમ કહ્યું તે અબોધમૂલક છે. પખાલપૂજા ફણાની ઉપરથીજ થાય છે. વળી ચોવીસીની પૂજા કર્યા પછી જ સિદ્ધચક્રની પૂજા કરવાનો ક્રમ હોવાથી તેમાં પણ તેવો ક્રમ નથી એમ કહ્યું તે યોગ્ય નથી.

૨-કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૮ પૃ. ૩૩૨ કે. ૧-

તે જ શંકાકારની “ ભગવાનનાં લાંછનની પૂજા થાય ?” એ શંકાનું જે- “ ભગવાનનાં લાંછન નવ-

અંગમાં ન હોવાથી પૂજા ન થાય અને કોઈ કરતું હોય તો તે વિધિનો જાણ નથી, અને તેની ભક્તિ તે અતિ-ભક્તિમાં ચાલી જાય છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે યોગ્ય નથી. લાંછન નવ અંગમાં તો નથી, પરંતુ આખા અંગમાં તો છે જ. પ્રભુની ચાંદી સોના આદિની આંગી લાંછનને છોડીને થતી નથી. વળી નવ અંગની પૂજાનો વિધિ છે તેથી પ્રભુના તે નવ અંગ જ પૂજનીય નથી; પરંતુ તે નવ અંગને ધરાવનાર પ્રભુનું આખું અંગ પૂજનીય છે.

૩-કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૮ પૃ. ૩૩૨ કો. ૨-

તે જ શંકાકારની “ગોરજી સાધુઓનું સ્થાન જૈનશાસનમાં છે?” એ શંકાનું જે “ગોરજી સાધુઓનું સ્થાન જૈન શાસનમાં નથી. કારણકે પાંચ મહાવ્રતને પાળનારા અને શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા માનનારાઓ જ જૈન શાસનમાં સાધુ તરીકે ગણી શકાય છે. તેવું ગોરજીમાં નહિં હોવાથી જૈન સાધુઓમાં સમાવેશ થઈ શકતો નથી” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે, તે મનસ્વી છે. જૈનશાસનમાં તો અભાવિ સાધુઓને, ત્રિદંડી થવા છતાં મરિચિને અને પરિમાજક છતાં અંબડઆદિને પણ સ્થાન છે, તો સંવેગી સાધુના અભાવમાં શ્રી જિનપ્રતિમા અને જિનાગમને સાયવનાર અને જૈનોને જૈન તરીકે રાખનાર ગોરજીને સ્થાન કેમ ન હોય? આચાર્યશ્રીને પૂછવું જોઈએ કે-શ્રી ઉપદેશ-તરંગિણીમાં ૫૦૦-૫૦૦ માતાંગ વગેરેના સંઘો શ્રી સિદ્ધગિરિજીની યાત્રાથે આન્યાનું જણાવ્યું છે તે સંઘોનું પણ જૈનશાસનમાં સ્થાન માનો છો કે નહિ?

‘ગોરજીનું’ સ્થાન જૈનશાસનમાં નથી.’ એ અવિચારી કથનના ખયાવમાં આચાર્યશ્રીએ જે- ‘પાંચ મહાવ્રતને પાળનારા અને શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા માનનારાઓ જ જૈનશાસનમાં સાધુ તરીકે ગણાય છે’ એ પ્રમાણે જે અસંગત હેતુ જણાવેલ છે તે પણ વાજબી નથી. કારણકે તેઓ, જેઓને પોતાના અને પોતાની આજ્ઞાના સાધુ માને છે અને તેમની સાથે જૈન સાધુ તરીકે વ્યવહાર રાખે છે તે સર્વ તેવા જ છે, એવું તો છે જ નહિ. આથી ગોરજી કે જેઓ દેશવિરતિ, સમ્યગ્ દષ્ટિ, સંવિજ્ઞપાક્ષિક અને માર્ગાનુસારી પણ હોઈ શકે છે; તેઓ જૈનશાસનમાં ગણાતા નથી, એમ શાસ્ત્ર કહેતું નથી. શાસ્ત્ર તો વ્યવહાર સમ્યક્ત્વવાળા માર્ગાનુસારી જીવોને પણ જૈન શાસનમાં ગણાવે છે. વિશેષ માટે જુઓ શ્રી સેનપ્રશ્ન ત્રીજો ઉદ્દાસ પ્ર૦ ૪ નિહ્વપાર્શ્વ-સ્થાદયઃ સાધુલિજ્જધારિણઃ સ્વપક્ષઃ આદિ ગ્રહણાચ્ચરક પરિત્રાજકાદયઃ પરપક્ષઃ इति बृहत्कल्प प्रथम खण्डे ૧૨૦ પત્રે.

૪. કદયાણુ વર્ષ ૬ અંક ૮ પૃ. ૩૩૩ કો. ૨-

તે જ પ્રશ્નકારની “વૈતાલ્ય, મેરુપર્વત તેમજ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર હાલ ક્યાં છે?” તે શંકાના સમાધાનમાં “વૈતાલ્ય પર્વત ભરત ક્ષેત્રના મધ્યભાગમાં છે, આપણે ભરતના દક્ષિણ દિશાના ખંડમાં છીએ, એટલે વૈતાલ્ય આપણાથી ઉત્તરમાં છે, અને વૈતાલ્યથી ઉત્તરમાં દક્ષિણના ત્રણ ખંડોની જેમ ભરતના ઉત્તરમાં પણ ત્રણ ખંડો છે” એ પ્રમાણે જણાવેલ છે. તેમાંનું ‘ભરતના દક્ષિણ દિશાના ખંડમાં છીએ’ એ વાક્ય, ‘ભરતના દક્ષિણ તરફના અર્ધા વિભાગમાંના ત્રણ ખંડોમાંના મધ્ય ખંડમાં છીએ” એમ સુધારો માગે છે; તેમજ ‘વૈતા-

લ્લ્યથી ઉત્તરમાં દક્ષિણના ત્રણ ખંડોની જેમ ભરતના ઉત્તરમાં પણ ત્રણ ખંડો છે' એ વાક્ય, - 'વૈતાલ્યથી દક્ષિણાર્ધ ભરતના ત્રણ ખંડોની જેમ વૈતાલ્યથી ઉત્તરમાં પણ દક્ષિણ ભરતના ત્રણ ખંડો છે' એ પ્રમાણે સુધારો માગે છે. ભરત વૈતાલ્યની અપેક્ષાએ નહિ, પરંતુ મેરુની અપેક્ષાએ દક્ષિણમાં ગણાય છે.

૫-કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૧૦ પૃ. ૩૯૬ કો. ૧-

મોહનલાલ હડીચંદ માસ્તરની "ચોમાસામાં સમોવસરણ રચાય કે નહિ? અને રચાતું હોય તો નાલંદાપાડામાં કેવી રીતે રચાયું હશે?" એ શંકાનું જે "સમોવસરણ હંમેશાં રચાતું નથી જે ઠેકાણે પ્રાથમિક દેશના દેવાની હોય, જ્યાં મિથ્યાત્વીઓનું અધિક જોર હોય, કેઈ ઋદ્ધિસંપન્ન દેવ ઉત્પન્ન થયો હોય આદિ કારણે સમોવસરણ દેવો રચે છે; પરંતુ ઠેકાણે ઠેકાણે દેશના દેવાય ત્યાં સમોવસરણ રચાય તેવો નિયમ નથી. એટલે નાલંદાપાડાના ચાતુર્માસોમાં આવું કારણ નહિ ઉપસ્થિત થવાથી સમોવસરણ ન થાય તો વાંધો નથી. વળી કારણ ઉપસ્થિત થાય તો એક યોજનના વિસ્તાર-વાળી ખુદ્દરી જમીનમાં, ગામોનાં ઉપવનોમાં સમોવસરણ દેવો રચી શકે છે અને પ્રભુ ત્યાં પધારી દેશના દર્દ શકે છે. ગામમાં પણ એવી વિશાળ યોજનની જગ્યા ચોકવાળી મળતી હોય તો ત્યાં પણ થઈ શકે છે" એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે શાસ્ત્રપાઠોની પરવા વિનાનું કલિપત છે. "तद्ग्रो वण्णो छस्सय-धणुङ्गकोसेहिंत्तो पीढं। पीढं-समा भूमिः-प्रभु देशना आपे छे ते देशनाभूमि (પેલા ગઢની અંદરથી) ૧ ગાઉ અને ૬૦૦ ધનુષ્ય પ્રમાણ છે."

શ્રી સમવસરણસ્તવ પૃ. ૧૦-યદિ મહદ્વિકઃ કશ્ચિદેવ
 एति-आगच्छति तदा स एकोऽपि सर्वमिदं करोति × × ×
 इतरसुरेषु भजना, कोऽर्थः? कुर्वन्त्यपि न कुर्वन्त्यपीत्यर्थः
 (ગાથા ૨૨ની ટીકા છે.) તથા તેનું પાનું ૫ ગાથા ૯ મી
 ના ‘સદ્ગદુકોસેહિં ધરણિઅલા’ એ ઉત્તરાર્ધ પાઠની
 ‘તત્ત્વ ધરણિતલાત્ સાર્દ્ધકોશદ્વયેન ભવતિ’ એ ટીકા
 મુજબ સમવસરણ, ભૂમિથી અઢી ગાઉ ઉંચે રચાય છે.

શ્રી બૃહત્કલ્પ સૂત્ર ભાગ બીજો પૃ. ૩૬૬ ‘જત્થ
 अपुत्रोसरणं जत्थ य देवो महद्भिदओ एइ.’ ગાથા ૧૧૭૭ની
 ટીકામાં-‘યત્ર’-ક્ષેત્રે સમવસરણ ‘અપૂર્વમ્’-અકૃતપૂર્વં યત્ર
 વા ભૂતપૂર્વસમવસરણેઽપિ દેવો મહદ્વિકો વન્દિતુ ‘एति’
 આગચ્છતિ તત્ર નિયમતઃ સમવસરણં ભવતીતિ વાક્યશેષઃ,
 अर्थादापन्नम् अन्यत्र न नियम इति। “जत्थ अपुत्रं नयरं
 गामो वा जत्थ देवो महद्भिदओ वंदगो एति तत्थ नियमेण
 भवतीति चूर्णौ” ઇત્યાદિ પાઠો મુજબ પ્રભુનું સમવ-
 સરણ, ભૂમિથી એક કોસ અને ૬૦૦ ધનુષ્યની ઉંચાઈએ
 તેનો બહારનો ત્રીજો (હાથ-હાથની ઉંચાઈવાળા
 ૧૦૦૦૦ પગથીયાં ચઢ્યા પછી) ગઢ આવે અને તે
 ગઢની અંદરથી ગણાતી એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાં
 આકાશમાં રચાય છે, અને પ્રભુ તો તે ત્રીજા ગઢ
 પછીથી તેવડી જ ઉંચ ઈવાળી પાંચ-પાંચ હજાર પગથીયાં
 ચઢ્યા પછી આવતા બીજા અને પહેલા ગઢની અંદરની
 ભૂમિના મધ્યભાગે રચાતી ૨૦૦ ધનુષ્યની લંબાઈ
 પહોળાઈવાળી અને સ્વદેહપ્રમાણ ઉંચાઈવાળી મણિમય-
 પીઠિકાની ઉપરના દેવછંદામાં વિરાજીને દેશના આપતા
 હોવાથી ભૂમિથી અઢીકોસ-પાંચમાઈલની ઉંચાઈએ તે

સમવસરણમાં ખીરાજે છે. તેથી પ્રભુનું સમવસરણ નાલંદાપાડાની ઉપર આકાશમાં પણ સુખે રચી શકાય છે. આથી નાલંદાપાડામાં સમવસરણ રચવાનું બની શકે નહિ, એવી કલ્પનાને તથા આચાર્યશ્રીએ શાસ્ત્રીય આધાર વિના જ “નાલંદાના પાડામાં તેવું કારણ નહિ ઉપસ્થિત થવાથી સમવસરણ ન થાય તે વાંધો નથી.” એમ જણાવવાવડે ભગવાનનાં નાલંદા-પાડાના ૧૪ ચોમાસામાં કોઈ મહર્ષિ ક દેવ આવેલ જ નથી, એમ જણાવેલ કલ્પિતવાતને સ્થાન નથી. તદુપરાંત તેઓશ્રીની ‘ખુલ્લી જમીનમાં, ગામોનાં ઉપવનોમાં, એક ચોજનના ચોકવાળા ગામમાં અને મિથ્યાત્વીઓનું અધિક જોર હોય ત્યાં સમવસરણ થાય.’ એ વગેરે વાતો તે વ્યવહારુબોધનો પણ અભાવ સૂચવે છે. કોઈપણ કાળે કોઈ એકાદ ગામમાં પણ આઠ માઈલનો ચોક હોય ખરો?

શ્રી સંભવનાથ પ્રભુનાં આસો વદ ૫ અને શ્રી નમિનાથપ્રભુનાં ભા૦ વ૦ ૦)) ના કેવલજ્ઞાનના અવસરે, શ્રી ચંદ્રપ્રભુપ્રભુના શ્રા૦ વ૦ ૭, શ્રી સુવિધિનાથસ્વામીના ભા૦ શુ૦ ૨, શ્રી શ્રેયાંસનાથસ્વામીના અશાઠ વ૦ ૩, શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીના અ૦ શુ૦ ૧૪, શ્રી વિમલનાથસ્વામીના જ૦ વ૦ ૭, શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુના શ્રા૦ શુ૦ ૮ અને શ્રી મહાવીરસ્વામીના આસો વદિ ૦)) ના રોજે થયેલા મોક્ષકલ્યાણક અવસરે તે ચોમાસામાં સમવસરણો રચા-એલ હોવાના શાસ્ત્રીય ઉલ્લેખો પણ હોવાનું જણવા છતાં ચરમતીર્થપતિ મહાવીરદેવના તે ૧૪ ચોમાસામાં સમવસરણ રચાયું ન હોવાની સંભાવના કરવી અને કારણ કલ્પવાં તે ભગવાંતને નહિ ઓળખનારનું કામ છે.

૬-કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૧૦ પૃ. ૩૯૬ કો. ૨-

તે જ પ્રશ્નકારની ‘લોકાંતિકદેવો એકાવતારી કે અષ્ટાવતારી?’ એ શંકાના સમાધાનમાં જે “એકાવતારી હોય તેવું શાસ્ત્રમાં વિધાન નથી. તેટલા માટે લોકાન્તિકનો અર્થ કલ્પસૂત્રમાં બ્રહ્મદેવલોકના અંતમાં રહેવાથી લોકાંતિક એવો કયો છે, પણ ‘લોક’ એટલે ભવ અને તે ભવના અંતે છે, માટે લોકાન્તિક એવો અર્થ કયો નથી.” એ પ્રમાણે શ્રી કલ્પસૂત્રના નામે વાત કરેલ છે, તે શ્રી કલ્પસૂત્રસુબોધિકામાં ‘લોકાન્તે-સંસારાન્તે ભવા લોકાન્તિકા, એકાવતારત્વાત્ અન્યથા તેષાં લોકાન્તભવત્વં વિરુદ્ધ્યતે’ એ પ્રમાણે લોકાન્તિકનો અર્થ કરેલ હોવા છતાં શ્રી કલ્પસૂત્રના તે અર્થને ભૂલ તરીકે લેખાવવાના આશયથી જ તેઓશ્રીએ શ્રી કલ્પસૂત્રના નામે મનસ્વીપણે રજુ કરી છે. ખરી વાત એ છે કે કલ્પસૂત્રની ટીકામાં તો તે ‘લોકાંતિક’ નો અર્થ ‘એકાવતારી’ કરીને લોકાંતિકદેવો એકાવતારી હોવાનું વિધાન કરેલ છે, અને તે ભૂલ સુધરી જાય એ સાડ પૂં આગમોદ્ધારકશ્રીએ તે ભૂલભરી પંક્તિ ઉપર- ‘સપ્તાષ્ટ-ભવા પ્રવચનસારોદ્ધારે, લોકસ્ય-બ્રહ્મલોકસ્ય અન્તે-સમીપે ભવા લોકાન્તિકા,’ ઇત્યાદિ ટિપ્પણ કરેલ છે, તે ટિપ્પણનો આ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ (પૂ. ધ્યાનસ્થ સ્વર્ગત આગમોદ્ધારકશ્રીનું નામ ગોપવવા સાડ) કલ્પસૂત્રના નામે ઉપયોગ કરેલ છે ! જે સજ્જનનું કાર્ય નથી. આમ છતાં—

આ અર્થ પકડવાવડે તેઓશ્રીએ, તેમના વડિલ શ્રી દાનસૂરિજી મં ની અસત્ પકડને ખોટી લેખાવી છે તે તો અવશ્ય અનુમોદનીય ગણાય. એટલે કે-પોતાના

શુરુજીના પ્રથમ પદ્ધતિ અને પોતાના વડીલ એવા તે આં શ્રી દાનસૂરિજી મહારાજે, પોતાના ‘વિવિધ-પ્રશ્નોત્તર’ ભાગ પહેલાના ૧૯૩ માં પેજ ઉપર આં શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મં નાં વચનમાં શંકા કરનાર માટે ‘જગદ્ગુરુ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજનાં વચનમાં શંકા કરવી એ શું યોગ્ય છે?’ એમ જણાવવાવડે પોતે શ્રી હીરસૂરિજી મં નાં વચનને પરમાત્માનાં વચન તરીકે માનતા હોવાનો ભાસ આપેલ છે, તેજ આં શ્રી હીરસૂરિજી મં નાં શ્રી હીરપ્રશ્ન પૃ. ૨૯ ઉપરના-‘લોકાન્તિકદેવા એકાવતારિણોઽષ્ટાવતારિણો વા?’ એ પ્રશ્નના ઉત્તર તરીકેનાં ”-‘અષ્ટાવતારિણ इति ज्ञातमस्ति’ એ ટંકશાળી વચનને પણ (પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીએ શ્રી કલ્પસૂત્રમાં કરેલા ટંકશાળી ટિપ્પણને નહિ માનવાની જેમ) નહિ માનીને તે જ વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ભાગ પહેલાના પેજ ૧૨૪ ઉપર વિકલ્પઅર્થજ્ઞાપક શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રના પાઠના ખડાને લોકાન્તિકદેવોનું જે મુખ્યત્વે એકાવતારીપણું જણાવવાનો અસદ્બચ હ બતાવેલ છે, તે અસદ્બચ હને તો આપણા આ આચાર્યમહારાજશ્રીએ આ સમાધાનમાં-‘લોકાન્તિકદેવો એકાવતારી હોય એવું’ શાસ્ત્રમાં વિધાન નથી.’ એમ જણાવવા વડે ચોકખો ઉઘાડો પાડી દીધેલ છે, તે જરૂર અનુમોદનીય ગણાય.

૭-કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૧૦ પૃ. ૩૯૬ કો. ૨-

તે જ પ્રશ્નકારની-“નવગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તરમાં xxx કેવી રીતે પૂજા કરતા હશે?” એ શંકાના સમાધાનમાં “પાંચ અનુત્તરોના દેવતાઓ તો શય્યામાં સૂતા રહે છે અને સાડાસોળ સાગરોપમે પાસું મરડે છે. xxx” એમ જણાવેલ છે, તે કપોલકલ્પિત છે. અનુ-

તરના દેવો. ૩૩ સાગરોપમ સુધી પણ શય્યામાં જે સ્થિ-
તિએ ઉપજે છે એ રીતે જ કાયમ રહે છે, પાસું મર-
ડતા નથી. જુઓ ક્ષેત્રલોક પ્રકાશ સર્ગ ૨૭ પૃ. ૩૩૬
પુટી ૧—“યેવાકાશપ્રદેશેષુ, શય્યાયાં પ્રથમે ક્ષણે । યથો-
ત્પન્નાસ્તથોત્તાનશયા એવ ભવાવધિઃ ॥ ૬૧૮ ॥

૮-કલ્યાણવર્ષ ૬ અંક ૧૦ પૃ. ૩૬૭ કો. ૧-

તે જ પ્રશ્નકારની- “કોરડુ મગ સચિત્ત કે
અચિત્ત ?” એ શંકાના સમાધાનમાં ‘સચિત્ત’ જણાવેલ
છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ પત્ર ૪૩ પૃષ્ઠ ૧
પંક્તિ ૪ નો ‘કંકુટકમુદ્ગળ’ પાઠ, કોરડુ મગ અચિત્ત
હોવાનું સ્પષ્ટ જણાવે છે.

૯. કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૧૧ પૃ. ૪૧૮ કો. ૧-

શ્રી ઠાકોરલાલ કે. શાહ નવસારીની “કેવું વર્તન
હોય તો શ્રાવક કહેવાય ?” એ શંકાનું અપાએલું-
“રાત્રિભોજનનો ત્યાગી, નવકારશી પ્રત્યાખ્યાની, બાવીશ
અભક્ષ્ય અને બત્રીશ અનંતકાયનો ત્યાગી, જિનેશ્વર
દેવનો હંમેશાં પૂજક, સુદેવ-સુગુરુ અને સુધર્મને માન-
નારો જઘન્યથી શ્રાવક ગણાય.” એ સમાધાન, પુત્ર-
પુત્રીઓ પદ્મદેવીઓ અને અનેક અન્યને પણ દીક્ષા
અપાવનાર શ્રી કૃષ્ણમહારાજ જેવા તેમજ મહામંત્રી
અભયકુમાર વગર પોતાના રાજ્ય અને પોતાની જાતને
પણ સલામત નહિ હોવાનું જાણવા છતાં તેની દીક્ષાને
પચાવી દેનાર શ્રી શ્રેણિકમહારાજ જેવા ક્ષાયિક સમ-
કિતવંતાદિ અનેક અવિરતિ છતાં ધર્મચૂસ્ત શ્રાવકોને
તો જઘન્યશ્રાવકો તરીકે પણ નહિ લેખાવનાર હોવાથી
અગ્રોધમૂલક છે; શાસ્ત્રોમાં શ્રાવક શબ્દનો વ્યુત્પત્તિથી

થતો. અર્થ- ‘શ્રદ્ધાલુતાં શ્રાતિ પદાર્થચિન્તનાદ્વનાનિ પાત્રેષુ વપત્યનારતમ્ । કિરન્તિ પુણ્યાનિ સુસાધુસેવનાદતોઽપિ તં શ્રાવકમાદુરુત્તમાઃ ॥૧૧॥’ એ પ્રમાણે છે. ‘શ્રાતિ’ એટલે તત્વાર્થશ્રદ્ધાનં નિષ્ઠાં નયતિ.

૧૦-કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૧-૨ પૃ. ૨૭ કે. ૧-

શા અજીતકુમાર હિંમતલાલને અપાયેલા સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ રચેલા શ્રી સ્તંભનપાર્શ્વનાથજીનાં સ્તવનમાં જણાવેલી-“તારા કર્મને હઠાવ જઈ શિવમહેલોમાં” એ તરંગપંક્તિની જેવું તરંગી લહેરી કથન હોઈને શાસ્ત્રવિદ્ધ છે.

તેઓશ્રીના તે કથનને ખરું માનીને તેઓશ્રીના ભક્તોએ મોક્ષ લેવા ત્યાં દોટ દેવાની રહેતી નથી; કારણ કે- મોક્ષ તે સ્થળે મળતો જ નહિ હોવાથી તે સ્થળે નથી; પરંતુ અહિં મનુષ્યલોકમાં જ મળતો હોવાથી મનુષ્યલોકમાં જ છે. આથી તો તેઓશ્રીની આજ્ઞાના આં શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીએ પણ ‘શ્રી નવપદ-સ્વરૂપ દર્શન’ ના પેજ ૩૬ ઉપર પંદર કર્મભૂમિઓ મોક્ષભૂમિ કહેલ છે. પોતાના તે વાક્યના બચાવમાં આચાર્ય શ્રી તરફથી કદાચ એમ કહેવામાં આવે કે- ‘સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનની ઉપર રહેલા સિદ્ધપરમાત્માનાં સ્થાનને ઉપચારથી મોક્ષ કહેલ છે.’ તો તે બચાવ પણ શાસ્ત્રવિદ્ધ છે. કારણ કે “ શ્રી પ્રવચન સારોદ્ધારના પપ મા સિદ્ધસ્થાનની ‘ઈસિવભારાણં’ ગાથા ૪૮૬ની ટીકાના ‘સર્વાર્થસિદ્ધવિમાનાદૂર્ધ્વ’ દ્વાદશભિર્યોજનૈઃ xxx અષ્ટ સ્યો-જનવાહલ્યા x x x ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા નામ સિદ્ધશિલા ભવતિ, x x x સર્વાર્થાદ દ્વાદશભિર્યોજનૈર્લોકાન્તેત્યન્યે તસ્યા-શ્રેષ્ઠપ્રાગ્ભારાયા ઉપરિ યોજને ગતે લોકાન્તે ભવતિ, તસ્ય ચ

યોજનસ્ય x x x ઉપરિતનક્રોશસ્ય સર્વોપરિતને ષષ્ઠે ભાગે૦
 એ પાઠ મુજબ તથા ક્ષેત્રલોક પ્રકાશ સર્ગ ૨૭ ના
 પૃ. ૩૬૮ પરના-“સર્વાર્થસિદ્ધશૃંગાગ્રાદ્ગત્વા દ્વાદશયોજનીમ્
 ॥૨૯॥xxxx બાહ્યમ્ મધ્યભાગેઽસ્યા, યોજનાન્યષ્ઠ કીર્તિતમ્
 x x x ઇત્યા લોકાન્તો યોજને ગતે ॥૬૦॥ ઋચુર્દ્વાદશયો-
 જન્યાઃ, કેચિત્સર્વાર્થસિદ્ધિતઃ । લોકાન્તસ્તત્ર તત્ત્વં તુ,
 જ્ઞેયં કેવલશાલિભિઃ ॥૬૧॥ યોજનં ચૈતદુત્સેધાંગુલમાનેન
 નિશ્ચિતં । સિદ્ધાવગાહના૦” તે પાઠ મુજબ શ્રી સિદ્ધપર-
 માત્માઓનું સ્થાન, સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનની ધબ્બથી ઉપર
 બાર યોજન દૂર નથી; પરંતુ ૨૦ યોજન અને ઉત્સેધાંગુલીય
 એક યોજનના ૨૩ ભાગ જેટલું દૂર છે. તે યોજનના ચાર
 ગાઉમાંના અંતિમ ગાઉના છઠ્ઠા ભાગમાં એટલે કે-યોજન-
 ના અંતિમ ચોવીશમા ભાગમાં જ લોકાન્તને સ્પર્શીને
 સિદ્ધપરમાત્મા રહેલા છે. (આ પાઠમાં સર્વાર્થસિદ્ધિ
 વિમાનની ધબ્બથી ૧૨ યોજન દૂર લોકાન્ત હોવાનો જે
 મતાન્તર છે તે મતાન્તરથી પણ આચાર્યશ્રીનું તે બાર
 યોજન દૂર મોક્ષ હોવાનું કથન વિરુદ્ધ છે. કારણ કે
 તેઓએ તો તે લોકાન્તથી નીચેના ૧ ગાઉના પાંચમા
 ભાગ પછી મોક્ષ કહેલ છે; લોકાન્તે કહેલ નથી.)

૧૧-કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૩ પૃ. ૮૩ કો. ૧-

શ્રી જેરામભાઈ પીતાંબરે કરેલી “ સમકિતધારી
 શ્રાવક જિનેશ્વરભગવાનની પાસે કોઈપણ જાતની માનતા
 કરે તો તેનાથી તેના સમકિતને દૂષણ લાગે ? ” એ
 શંકાના સમાધાનમાં જે-“ હા, દૂષણ લાગે. કારણ કે
 સમકિતધારી જે જે ક્રિયા કરે તે મોક્ષને માટે જ કરે
 અને જિનેશ્વરભગવાનને મુક્તિદાતા માનીને ઉપાસે ”
 એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે એકાન્ત નથી. સમ્યગ્દષ્ટિને

કારણવશાત્ ભાવક્રિયા ઉપરાંત દ્રવ્યક્રિયા પણ હોઈ શકે છે. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વના ધણી શ્રીકૃષ્ણ મહારાજે દ્વારિકાને દાહથી બચાવવા સાડ્ આયંબિલતપની ક્રિયા કરાવેલ છે. કલ્યાણના આજ વર્ષના ૮ મા અંકના પેજ ૩૨૨ ઉપરના પોતાના સમાધાનમાં પોતેજ ‘લાગણી ધર્મકરણીની હોય તો આ લોકની પણ માગણી ધર્મનું કારણ હોવાથી વાંધા ભરેલી નથી,’ એમ જણાવ્યું હોવા છતાં પોતેજ અહિં ‘સમકિતધારી’ જે ક્રિયા કરે તે મોક્ષને માટે જ કરે’ એમ એવકારપૂર્વક એકાંત જણાવે છે તે વદતોવ્યાઘાત હોઈ શોચનીય છે,

(૧૨)—કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૩ પૃ ૮૩ કો ૨,

તે પ્રશ્નકારે પૂછેલી—“ નવગ્રહો સમકિતી છે? તેના વિમાનમાં શાશ્વતી પ્રતિમા હશે ખરી?” એ શંકાનું (શ્રી સાગરસમાધાન ભાગ પહેલાના ૧૬૭ તથા ૧૬૮ ના સમાધાનમાં જણાવેલા—“ગ્રહોના વિમાનોમાં શાશ્વત જિનચૈત્ય હોવાથી અને તેની અશાતના તેઓ ટાળતા હોવાથી તથા દીક્ષાપંચાશકમાં અને પ્રતિષ્ઠા વિધિમાં ગ્રહોના આહ્વાન તથા નંદીસ્તવે ધર્મનુષ્ઠાનમાં ગ્રહોની સાક્ષી ગણવાથી તે સમકિતી હોય તેમ સંભવે છે. સાધર્મિક તરીકે માનવામાં અડચણ નથી.” એ સાધાર ખુલાસાથી વિપરીત) જે—“ કેટલાક સમકિતદૃષ્ટી પણ હોય અને કેટલાક મિથ્યાદૃષ્ટી પણ હોય સૂર્ય અને ચંદ્ર નિયમા સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોય છે” એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવ્યું છે તે શાસ્ત્રના આધારવિહોણું, સમ્યક્ત્વના સંભવવાળા ગ્રહોને પણ ‘મિથ્યાદૃષ્ટી પણ હોય’ એમ મનસ્વીપણે જ કહી દેવાના દાવવાળું અને પ્રશ્નકારની

‘તેના વિમાનમાં શાશ્વતી પ્રતિમા હશે ખરી?’ એ પ્રશ્નના ખુલાસાના અભાવવાળું હોવાથી અગ્રાહ્ય છે.

(૧૩)—કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૪ પૃ. ૧૩૭ કો. ૨

શ્રી કાન્તિલાલ એમ. શાહના—“લક્ષ્મીદેવી અને સરસ્વતીદેવી કેાની પુત્રીઓ?” એ પ્રશ્નના આપેલાં “દેવલોકમાં દેવદેવીઓના માતાપિતા હોતા નથી. કારણ કે-તેઓ ઉત્પાતિક કહેવાય છે” એ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ દેવોને ઉત્પાતિક (ઉત્પાત કરનાર) કહ્યા છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. શાસ્ત્રમાં દેવોને ઉત્પાતિક કહ્યા નથી; પરંતુ ઔપપાતિક કહેલ છે.

(૧૪)—કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૪ પૃ. ૧૩૮ કો. ૧

—“દુવિહારના પચ્ચક્ષાણુમાં રાત્રિભોજનના ત્યાગવાળાને તંબોલ આદિ વાપરી શકાય?” એ પ્રશ્નના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ “રાત્રિભોજનના ત્યાગીને તંબોલ વાપરી શકાય નહિ” એમ જણાવ્યું છે તે, શ્રીમદ્ મહોપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ વિરચિત-‘આહાર-અણાહાર’ની સજ્જાયમાં ત્રીજીથી સાતમી ગાથામાં રાત્રે દુવિહારમાં તાંબૂલ તરીકે વાપરવાને જણાવેલ અનેક સ્વાદિમ પદાર્થોનો કપોલકલ્પિત રીતે જ નિષેધ કરનારું છે. ચાર પ્રકારના આહારમાં રાત્રે દુવિહારના પચ્ચક્ષાણુવાળાને ‘અશન અને ખાદિમ’ નો તો નિષેધ છે, પરંતુ ‘સ્વાદિમ’ નો નિષેધ હોતો નથી. ‘તંબોલ’ શબ્દનો અર્થ ‘મુખવાસ’ તરીકે યૌદનિયમની છપાએલ ચોપડીઓમાં પ્રસિદ્ધ છે અને કાથો, પાન, સોપારી આદિ તંબોલને પણ પૂ. ઉપાધ્યાયજીએ તે સજ્જાયમાં સ્વાદિમ જણાવીને કલ્પ્ય કહેલ છે.

(૧૫)—કલ્યાણ વર્ષ ૭-અંક ૫-પૃષ્ઠ ૧૮૦ કે.૧૦૧,

શાહ કૃત્ત્યંદ ઝવેરભાઈ મુંબઈવાળાએ “ ઇંદ્રની અંગુલિ અસલસ્વરૂપે જોવાથી ભરતચક્રવર્તીની આંખમાં ઝળઝળીયાં આવ્યાં શાસ્ત્રમાં તીર્થંકરનું રૂપ તો અનુત્તરવિમાનના દેવોના કરતાં યાવત્ ગણધરદેવોનાં રૂપ કરતાં અનતગુણું કહ્યું છે, તો તે શારીરિક રૂપ જાણવું? જો શારીરિકરૂપ બાબત તે મુજબ હોય તો તીર્થંકરની સામું કેમ જોઈ શકાય?” એ પ્રમાણે પૂછેલા પ્રશ્નના સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ જે-“ શ્રી તીર્થંકરભગવંતની પાછળ ભામંડળ હોય છે તે ભામંડળ તેઓશ્રીજીના શારીરિકતેજના પરમાણુઓ લઈને બનાવેલ હોવાથી તેઓશ્રીજીના શરીરને જોઈ શકાય છે.” એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે, તે પ્રભુના કર્મક્ષયન્નતિશયનું લોપક છે. કારણ કે-ભામંડળ એ દેવકૃતાતિશય જ નથી, પરંતુ શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધાર ભાગ પહેલો પૃષ્ઠ ૧૦૮ ના અંતે રહેલા ‘ તથા જિનશિરસઃ પશ્ચાદ્ધાગેઽતિમાસ્વરતયા જિતબહુતરણિઃ તિરસ્કૃતદ્વાદશાર્કતેજાઃ પ્રસરતિ ભામંડલસ્ય પ્રમાપટલસ્યોદ્યોતઃ ’ તે પાઠાનુસાર કર્મક્ષયન્નતિશય પણ છે આ ખુલાસા પછી-‘ ભામંડળને ’ તેઓશ્રીઓ પ્રભુજીના કર્મક્ષયન્નતિશય તરીકે પણ સ્વીકારવું જ રહે છે, અને તેથી સ્વીકારે ત્યારે તેઓશ્રીને વાચકે પૂછવું કે-“ આપશ્રી, એ પ્રશ્નકારને પ્રભુજીના દેવકૃતાતિશય તરીકે તો ‘ તો ભામંડલ તેઓશ્રીજીના શારીરિક તેજના પરમાણુઓ લઈને બનાવેલ હોવાથી તેઓશ્રીજીના શરીરને જોઈ શકાય છે ’ એ પ્રમાણે સમાધાન આપી શક્યા છે; પરંતુ કર્મક્ષયન્નતિશય તરીકે જણાવેલા ભામંડલ (કે-જે પ્રભુના શારીરિક તેજના પરમાણુઓ લઈને બનાવવામાં આવેલું જ નથી, તે) ને ધરાવતું પ્રભુજીનું શરીર તો કોઈથી જોઈ

શકાતુ જ નહોતું કે-તે શરીરને પણ સહુ સુખે જોઈ શકતા ?” આ પ્રશ્નનો તેઓશ્રી જે ખુલાસો આપે તે ખુલાસો એ જ કલ્યાણમસિકમાં પ્રામાણિક આધારપૂર્વક તેઓશ્રી જાહેર કરે એમ કરવું અને તે સાથે પ્રભુ ‘કેવલ જ્ઞાન પામ્યા પછી જ્યાં જ્યાં વિચરે ત્યાં ત્યાં પણ તેઓશ્રીજીના શરીરને કોઈપણ જોઈ શકતા કે-જોઈ શકતા જ નહિ ?’ તે પ્રશ્નનો પણ ખુલાસો જાહેર કરાવવો. એમ થયેથી તેઓશ્રીએ ક્તેચંદ્રભાઈને આપેલું તે દેવકૃતાતિશય તરીકેનું સમાધાન પણ અયોગ્ય છે, એમ સાધાર જણાવાશે. (આ સાથે નં. ૨૫ નો સુધારો પણ જોવો ઉપયોગી છે.)

(૧૬)—કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૮ પૃ. ૩૨૧-કો.૧-

‘જંખૂ’ શબ્દનો અર્થ શું ?’ એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ‘અને ખીજે શીઆળ પણ જંખૂનો અર્થ થાય છે.’ એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તો તેઓશ્રીને પૂછવું જોઈએ કે-આપ-શ્રીએ અહિં જંખૂ શબ્દનો એ અર્થ કોઈ શાસ્ત્રાધારે અથવા નિઘંટુના આધારે જણાવ્યો છે કે-મનસ્વીપણે જ ? તેઓશ્રી તરફનો સાધાર ખુલાસો મેળવીને જાહેર કરી દેવાય તો અમારે ‘જંખૂ’ શબ્દનો અર્થ શીઆળ કરવાની જ્યારે જ્યારે જરૂર પડેલ છે ત્યારે ત્યારે તે જંખૂ શબ્દને ‘ક’ વળું જોડવો પડેલ છે, તે તકલીફ તેવા પ્રસંગે મટી જાય.

(૧૭)—કલ્યાણ વર્ષ ૭-અંક ૮-પૃ. ૩૨૧ કો.૨-

પ્રશ્નકાર ક્તેચંદ્રભાઈએ પૂછેલા-“કૃષ્ણગા કુટેલું કઠોળ અનંતકાય ગણાય છે ? કોરલીવરઓઈલ કે લીવર એકરૂ-કટની દવા પરંપરા હિંસાવાળી હોવાથી અચિત્ત તરીકે વાપરે તે કરતાં કૃષ્ણગા પુટેલું ધાન્ય વાપરવામાં હિંસા ખરી કે કેમ ?” તે પ્રશ્નના સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ જે “કૃષ્ણગા પુટેલું કઠોળ અનંતકાય ગણાય છે. કૃષ્ણગા પુટેલું

ધાન્ય વાપરવાથી અલ્પહિંસા છે. કારણ કે-તે એકેન્દ્રિયનું શરીર છે. કોડલીવરઓઈલ અને લીવર એકસ્ટ્રેક્ટની દવા મહાહિંસાવાળી અને પંચેન્દ્રિયના કલેવરવાળી છે.” એમ જણાવ્યું છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. ‘કારણ કે-ફળુગા કુટેલું કઠોળ વાપરવામાં અનંતકાયની વિરાધનાનું તથા કૃત કારિત અને અનુમોદિતરૂપ હિંસાની ત્રિવિધપ્રવૃત્તિજન્ય પાપ છે, અને કોડલીવર આદિ વાપરે તેમાં વાપરનારને કૃત કારિત અને અનુમોદિત એ ત્રણેય પ્રકારની હિંસાની નિવૃત્તિ હોવાથી તે દવા, મહાહિંસા બનતી નથી; અલક્ષ્ય જરૂર છે.

આ બોધ, સમાધાન આપતી વખતે આચાર્યશ્રીને હોત અને તે સાથે ‘તે પ્રશ્નકારે, કોડલીવર આદિને અચિત્ત લેખીને પ્રશ્ન કર્યો છે’ એ બીના પણ ધ્યાનમાં રાખી હોત તો માનવું થાય છે કે- તેઓશ્રીએ જ એકને અલ્પહિંસાવાળું અને બીજાને મહાહિંસાવાળું કહેવામાં ખરેખર શાસ્ત્ર-વિરુદ્ધતા દીઠી હોત, અને તે સ્થાને તે સમાધાનને બદલે તેઓશ્રીએ “ફળુગા કુટેલું કઠોળ અનંતકાય તરીકે અલક્ષ્ય છે અને કોડલીવર અને લીવર એકસ્ટ્રેક્ટ એ બંને દવા પરંપરહિંસાવાળી તેમજ અચિત્ત હોવા છતાં મધની માફક તેમાં જીવોનો સદ્ભાવ હોવાને કારણે અલક્ષ્ય છે. માટે તેવું કઠોળ અને તેવી દવા એ બંને ત્યાજ્ય છે.” આ પ્રમાણે જ સમાધાન આપ્યું હોત. એકેન્દ્રિય કરતાં ત્રસની હિંસામાં વધારે પાપ હોવાનું તો આવકો સમજતા જ હોવાથી ત્રસની હિંસાના તો તેઓ ત્યાગવાળા જ હોય છે.

(૧૮)-કલ્યાણ વર્ષ ૭ -અંક ૮ પૃ. ૩૨૧ કો. ૨-

શા ક્તેયંદભાઈએ પૂછેલા “પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાની શાસ્ત્રમાં આજ્ઞા છે? જો હોય તો પુણ્યનો ક્ષય કરી મુક્તિએ જવાનો પ્રયાસ કયારે બને?” એ પ્રશ્નનું-

શાસ્ત્રાનુસારી સમાધાન તેઓશ્રીએ આજ આપવું જોઈતું હતું કે-“પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાની આજ્ઞા શાસ્ત્રોમાં છે જ, અને તે પુણ્ય મુકિતનું વિરોધી નહિ હોવાથી મુકિત પામવા માટે તે પુણ્યનો ક્ષય કરવાનો કોઈ પ્રયાસ કરવાની જરૂર જ રહેતી નથી. જેમ કાળનો નાશ કરીને આગન સ્વયં નાશ પામે છે તેમ તે પુણ્ય સ્વભાવે જ એવું છે કે પાપનો નાશ કરીને પોતાની મેળે જ નાશ પામે છે.”

પરંતુ સર્વશાસ્ત્રમાન્ય સમાધાનને બદલે તેઓશ્રીએ, (‘અપવાદો હિ ઉત્સર્ગે વાધતે, નતુ ઉત્સર્ગોઽપવાદમ્’ એ સિદ્ધાન્તની ઉપેક્ષા કરીને અને કેવલ ‘કિંચ દાનેન મોગાન્તિસ્તતો મવપરંપરા । ધર્માધર્મક્ષયાન્મુક્તિર્મુમુક્ષોર્નેષ્ટમિત્યદઃ’ ૩૫ ઔત્સર્ગિક એવી અપવાદશૂન્ય વાતને આગળ કરીને) જે-“જૈનશાસ્ત્ર પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય બાંધવાનું કહેતા નથી પણ પુણ્ય પાપનો ક્ષય કરી મુકિત લેવાનું કહે છે,” એ પ્રમાણે સમાધાન આપ્યું છે, તે જૈન આગમપંચાગીથી વિરુદ્ધ છે અને જૈનશાસનની શ્રી જિનપૂજા આદિ અનેક અવિચ્છિન્ન પ્રચલિત એવી પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય પ્રણાલિકાને હેય લેખાવનારું મહા ઉત્સૂત્ર છે.

તેઓશ્રીએ સમજવું ઘટે કે:-‘પુણ્ય અને પાપ બંનેનો ક્ષય કરવાનું સામર્થ્ય પણ આત્માને પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના યોગે જ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેથી જૈનશાસ્ત્રો, પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનાં ઉપાર્જનને તો ખાસ કર્તવ્યરૂપે જણાવે છે.’ તેઓશ્રી આટલું સમજી લે તો આવી ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાથી જરૂર બચી શકે. આચાર્ય ભગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મ., અષ્ટકજી ગ્રંથમાંના ‘પુણ્યાનુબંધી પુણ્યાદિવિવરણ’ નામક ૨૪ મા અષ્ટકના- ‘પુણ્યાનુબંધ્યતઃ પુણ્યં કર્તવ્યં’

સર્વથા નરૈઃ । યત્પ્રભાવાદપાતિન્યો જાયન્તે શુભસંપદઃ ॥૬૧॥ ’
 તે મૂળ શ્લોકમાં અને પૂ. આ. શ્રી જિનેશ્વર સૂરીશ્વરજી
 મહારાજ તે મૂળ શ્લોકની ‘પુણ્ય-શુભકર્મ, કર્તવ્ય-વિદે-
 યમ, સર્વથા-સર્વપ્રકારૈઃ, નરૈઃ-માનવૈઃ’ એ ટીકામાં પુણ્યા-
 નુબંધીપુણ્યને તો વિધેય તરીકે જણાવીને સર્વ પ્રકારે
 બાંધવાનું જ જણાવે છે. આવા સ્પષ્ટ પાઠો હોવા છતાં
 તેઓશ્રી, જૈનશાસ્ત્રનાં નામે કેવળ મતિકલ્પનાએ જ
 પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને બાંધવાની ના જણાવે છે, તે ભવ-
 ભીરુતા કેવી ?

પૂ૦ મહો૦ શ્રી યશોવિજયજી મ૦ પણ સ્વોપજ દ્વા-
 ત્રિંશદ્ દ્વાત્રિંશિકા ગત પ્રથમ દાન દ્વાત્રિંશિકાના ૧૭મા
 નૈવં યત્પુણ્યબંધોપિ, ધર્મહેતુઃ શુભોદયઃ । વહેદાંઘ્રં વિનાશ્યેવ,
 નશ્વરત્વાત્સ્વતો મતઃ’ શ્લોકદ્વારા તેમજ તે શ્લોકની- “ નૈવં
 યથા પ્રાગુક્તં યત્-યસ્માત્ પુણ્યબન્ધોઽપિ શુભોદયઃ-સદ્વિપાકો
 ધર્મહેતુર્મતઃ । તદ્ધેતુભિરેવ દશાવિશેષેઽનુષઙ્ગઃ પુણ્યાનુબન્ધિ
 પુણ્યબન્ધ સમ્ભવાત્ । પ્રાણાતિપાત વિરમણાદૌ તથાવધારણાત્ ।
 ન ચાયં મુક્તિપરિપંથો, દાઘ્યં વિનાશ્ય વન્હેરિત્ર પાપં વિનાશ્ય
 સ્વતો નાશશીલત્વાત્ । શાસ્ત્રાર્થાબાધેન નિર્જરાપ્રતિબન્ધક પુણ્ય-
 બન્ધાભાવાન્નાત્ર દોષ इति ગર્ભાર્થઃ ।’ તે ટીકા દ્વારા પુણ્ય-
 બંધને પણ ધર્મના હેતુરૂપ જણાવવા પૂર્વક પુણ્યાનુબંધી
 પુણ્યના બંધના સંભવવાળો જણાવીને “ તે પુણ્યાનુબંધી
 પુણ્ય, મુક્તિનું વિરોધી નથી; પરંતુ દાહ્યપદાર્થ જે દાર્વા-
 દિક (કાષ્ઠાદિક) છે તેને બાળીને જેમ અગ્નિ સ્વયં બૂઝાઈ
 જાય છે, તેમ પાપનો નાશ કરીને સ્વયં નાશ પામવાના
 સ્વભાવવાળું છે.” એમ જ સ્પષ્ટ જણાવે છે. આમ છતાં
 જૈન શાસ્ત્રોના નામે આચાર્યશ્રીએ ‘ જૈનશાસ્ત્રો પુણ્યાનુ-
 બંધી પુણ્ય બાંધવાનું કહેતા નથી’ એ પ્રમાણે બેધડક

વિપરીત પ્રરૂપણા કરી છે, તે કેટલું સ્વપરાત્મહિતઘન સાહસ કહેવાય? આ પછી ૩ વર્ષબાદ (સુધારા નં. ૪૫માં જણાવ્યા મુજબ) આચાર્યશ્રીએ આ મિથ્યા પ્રરૂપણાને અનાભોગે પણ સુધારી લીધી છે તે આનંદપ્રદ છે.

તે સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ, જૈન શાસ્ત્રોના નામે કરેલી ‘પુણ્ય પાપનો ક્ષય કરી મુક્તિ લેવાનું કહે છે.’ એ પ્રરૂપણા પણ જૈન શાસ્ત્રોથી વિરુદ્ધ છે. પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના ભોગવટાવાળા આત્માએ પોતાની મુક્તિ કરવા આત્મગત અવશેષ પુણ્યનો ક્ષય કરવો બાકી રહેતો હોત તો જૈન શાસ્ત્રે તે માટેની પણ ક્રિયા જણાવી હોત: નહિ જણાવવાનું કારણ સ્પષ્ટ છે કે-તે પુણ્યનો ક્ષય તો સ્વયમેવ થઈ જતો હોવાથી આત્માએ તેના ક્ષય માટેનો કોઈ પ્રયાસ કરવો રહેતો જ નથી.

આત્મગત તે અવશેષ પુણ્યકર્મ તો એવું છે કે-બાદી કાઢવા દીધેલ દીવેલને કાઢવા જેમ બીજું દીવેલ લેવું રહેતું નથી, કપડાનો મેલ કાઢવા સાફ તેમાં નાખેલ સાબુને કાઢવા જેમ બીજો સાબુ દેવો રહેતો નથી; પરંતુ સ્વતઃ નીકળી જાય છે, તેમ આત્માથી તે પુણ્યને છુટું પાડવા અન્ય કોઈ જ કરણી કરવી રહેતી નથી, પણ આત્માને કર્મથી મુક્ત કરવારૂપ પોતાનું કાર્ય કરીને તે સ્વતઃ નિર્જરી જવા પામે છે. પૂ. મહો. શ્રી પણ ઉપર દર્શાવેલ દ્વાત્રિંશદ્વાત્રિંશિકાના શ્લોક અને તેની ટીકામાં એ જ વાતનું સમર્થન કરે છે.

તે વાક્યમાં તેઓએ જણાવેલું-‘મુક્તિ લેવાનું કહે છે’ એ વાક્ય પણ કપોલકલ્પિત છે. કારણકે આત્મસ્વરૂપ પામવું તેનું જ નામ ‘મુક્તિ’ છે: મુક્તિ એ કોઈ આત્માથી ભિન્ન એવો સ્વતંત્ર પદાર્થ નથી, કે- જેથી જૈન શાસ્ત્રે મુક્તિ લેવાનું કહેવું પડે.

૧૯ કટયાણુ વર્ષ ૭ અંક ૮ પૃ. ૩૨૧ કો. ૨-

શા અજિતકુમાર હિંમતલાલ કૃતેચંદ્રે પૂછેલા ‘ચૈત્યોનો વિનાશ કરવા અષ્ટાપદ પર્વત ઉપાડવાનો રાવણે વિચાર કર્યો હતો? સમકિતધારી તે વિચાર કરી શકે?’ આ પ્રશ્નના સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ, “અષ્ટાપદપર્વત ઉપાડીને સમુદ્રમાં ફેંકવાનો વિચાર રાવણે જરૂર કર્યો હતો.” એમ જણાવવાવડે પ્રશ્નકારના ‘ચૈત્યોનો વિનાશ કરવા અષ્ટાપદપર્વત ઉપાડવાનો રાવણે વિચાર કર્યો હતો?’ એ પ્રશ્નનું જે સમર્થન કયું છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. કારણ કે- ‘રાવણે ચૈત્યોનો વિનાશ કરવા અષ્ટાપદને ઉપાડીને સમુદ્રમાં ફેંકવાનો વિચાર કર્યો હતો.’ એમ કોઈપણ શાસ્ત્રમાં ઉલ્લેખ નથી.

લાખો માનવી અને પ્રાણીઓના ભોગે પણ અંતઃપુરમાં સ્થાપવાની મહેચ્છાએ કળજમાં રાખેલા શ્રી સીતા-જીથી પણ (નિજનાં સાપેક્ષ શીલવતના સંરક્ષણાર્થે) દૂર રહીને જ વાર્તાલાપાદિ કરવારૂપ સંયમની અપૂર્વ મર્યાદા જાળવનાર, યજ્ઞજન્ય ઘોરહિંસાને પરાક્રમી રાજ્યમાંથી પણ સજ્જડ રીતે નિવારનાર અને શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પૂજા તથા ભક્તિમાં આજીવન અવિહુડ સનેહુ ધારણ કરવા વડે શ્રી તીર્થીકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરનાર દૃઢસમ્યક્ત્વધારી શ્રી રાવણ જેવા શલાકાપુરુષ પ્રતિ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ચૈત્યોનો વિનાશ કરવારૂપ અસહ આરોપ કલ્પ્યો અને તેની પુષ્ટિમાં તેઓશ્રીએ તે જ સ્થળે આગળ જતાં “એવો વિચાર (રાવણને) આવ્યો તે વખતે સમકિત ન પણ હોય.” એ પ્રમાણે જણાવવાદ્વારા શ્રી રાવણમાં તે વખતે સમકિતનો પણ અસંભવ વિકલ્પ્યો! તે ઉપરથી સમાધાનદાતા જૈનત્વથી પરિચિત હશે કે કેમ? એવો સહેજે વિકલ્પ જન્મે તેમ છે.

તીર્થ' કરના દ્રવ્યનિષ્ણેપાદૃપ તે ઉત્તમ પુરુષમાં પણ તેઓ-
શ્રીએ આ રીતે કેવલ મતિકલ્પનાથી મિથ્યાત્વ વિકલ્પ્યું,
તેની પ્રાયશ્ચિત વિના શુદ્ધિ સંભવતી નથી: શ્રી વાલીમુનિ
પ્રતિ અઢેલા રોષની આંધિમાં જ બની જવા પામેલા તે
(તેવા અશુભ ઈરાદા વગરના) પ્રસંગને શ્રી રાવણ જેવા
વીતરાગભક્ત શલાકા પુરુષ શ્રાવકના ' વિચાર ' તરીકે
સ્વચ્છંદે માની લેવાની ગંભીર ભૂલ અન્યથા થવી સંભ-
વતી નથી. શ્રી રાવણની કષાયજન્ય સ્થિતિમાં જ શ્રી રાવ-
ણથી બની જવા પામેલા તે દુષ્કાર્યને અંગે તેઓશ્રીએ જો
એ પ્રમાણે રાવણમાં ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વનાં ખડાને
મિથ્યાત્વ વિકલ્પ્યું છે તેથી ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વી શ્રીકૃષ્ણમહા-
રાજથી શ્રી બલદેવદ્વારા પ્રાય: સમસ્ત આર્યાવર્ત્તમાં જે ઘેર
મિથ્યાત્વ ફેલાવ્યા જેવું બન્યું છે તે અંગે તેઓશ્રી, કૃષ્ણ-
મહારાજમાં પણ તે પ્રસંગ પૂરતું મિથ્યાત્વ જ કલ્પતા
હોય: જે કલ્પના મહાપુરુષોની અસહ્ય આશાતનાકારી ગણાય.

“ તે કલ્યાણમાસિકના વર્ષ ૭ અંક ૮ પછીના નવમા
જ અંકમાં (આચાર્યશ્રીના તે ખુલાસાથી શંકિત થએલા
તે પ્રશ્નકારના વડિલ) શ્રી કૃત્તેચંદ્રભાઈને શ્રી શ્રેણિકમહા-
રાજના પ્રશ્ન બાબત તેઓશ્રીએ આપેલું- ‘ અભયકુમારને
અંત:પુર બાળવાનું કહ્યું તે પણ અપ્રત્યાખ્યાનીય કષાયથી
બન્યું છે. ’ એ સમાધાન, આચાર્યશ્રીએ અહિં ‘ શ્રી રાવણે
અષ્ટાપદ ઉચ્ચકયો ’ એ અંગે આપ્યું હોત તો બાધ ન હતો. ”

(૨૦) કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૮ પૃ. ૦૩૨૨-

શા અજિતકુમાર હિંમતલાલે કરેલી-“ આદીશ્વરપ્રભુ
૮૩ લાખ પૂર્વ ગૃહસ્થાવસ્થામાં વસ્યા તેમજ બીજા તીર્થ-
કરો પણ અમૂક વર્ષો વસ્યા તો તેઓ નવકારશીતું પણ
પરચકખાણુ દેશવિરતિ તરીકે કરે કે કેમ ? ઉપવાસ, પ્રભુપૂ-

જન વગેરે કરે ?” એ શંકાનું સમાધાન તેઓશ્રીએ જે
 “૧-તેઓશ્રીજીની જીવનચર્યા ઘણીજ ત્યાગમય હોય છે,
 ૨- તેઓશ્રીના ભોગો નિર્જરાના હેતુભૂત હોય છે, ૩-નવ-
 કારશી આદિ પરચક્રખાણેથી જેમ ઉંચી ભાવનાઓનો
 અનુભવ કરી શકીએ છીએ તેથી પણ ઉંચી ભાવનાઓ
 તેઓની હોય છે, એટલે ૪-કોઈ ઠેકાણે શ્રી તીર્થંકરદેવો
 સંસારમાં રહે ત્યારે પરચક્રખાણુ કરે તેવો ઉદ્દેશ્ય જોવામાં
 આવ્યો નથી; પરંતુ શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ જે વર્ષ
 સુધી સચિત્તજલ્લનો ત્યાગ કર્યો અને પોતાના નિમિત્તથી
 બનતા આહારનો ત્યાગ કર્યો હતો એટલે કારણુ વિશેષથી
 અભિગ્રહ શ્રી તીર્થંકરદેવો પણ ગ્રંહણુ કરે તો તે સંભવિત
 છે. ૫-પ્રભુપૂજા કરવાનો અધિકાર શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં શ્રી
 મદ્વિલનાથભગવાન પ્રભુપૂજા કરતા હતા એવો ઉદ્દેશ્ય છે
 એટલે પ્રભુપૂજા કરી શકે; પરંતુ મૂર્તિ સિદ્ધભગવાનની હોવી
 જોઈએ.” એ પ્રમાણે આપેલ છે, તેમાં જે જે શાસ્ત્ર વિરુ-
 દ્ધતા છે તે આ નીચે નંબરવાર જણાવાય છે.

(૧) - તીર્થંકર નામકર્મ, તીર્થંકર ગૃહસ્થપણે ભોગમાં
 વર્તે ત્યારે વિપાકને પામતું જતું હોવાથી શ્રી તીર્થંકરની
 ગૃહસ્થપણાની જીવનચર્યા ઘણીજ ત્યાગમય હોતી નથી;
 પરંતુ વિશાલ ભોગમય હોય છે. તે ભોગોમાં તેઓશ્રીની
 વિશિષ્ટતા એ છે કે- પ્રાકૃતજનોની માફક તેઓશ્રીની તે
 તે ભોગોના ભોગવટામાં અશુભ કર્મનો ખંધ પડે તેવી
 આસક્તિ હોતી નથી. જુઓ શ્રી હરીભદ્રસૂરીજી કૃત
 અષ્ટકપ્રકરણના ૨૮ મા અષ્ટકના ‘एवं विवाह धर्मादौ,
 तथा शिल्पनिरूपणे’ શ્લોક પાંચમાની ટીકા.

(૨) શ્રી કાલલોક પ્રકાશ સર્ગ ૩૦ ના- ‘स्त्रीपरिग्रह-
 ज्ञयानि, चेत्प्राकर्माणि जानते। तदा वीवाहमंगीकुषते ते

યથાત્રિધિ ॥૭૨॥ સહ પાણિગૃહિતીભિર્વિષયાનપિ ભુંજતે । ક્ષેપ્તું
 કર્માણિ યન્નીચોપાયેનાપિ રિપું જયેત્ ॥૭૩॥ બહિઃ રાગં
 દર્શયન્તોઽન્તઃશુદ્ધાઃ પ્રવાલવત્૦' એ ત્રણ શ્લોકના શબ્દ,
 ભાવાર્થ અને પ્રકરણ સમજ્યા વિના આ. શ્રી રામચંદ્ર-
 સૂરિજીએ પોતાનાં સં. ૧૬૯૨ જેઠ વદિ ૧૦ ના જૈનપ્રવ-
 ચન અંક ત્રીજામાં તે ત્રણ શ્લોકોનો 'પાણિગૃહણ કરેલી સ્ત્રી
 સાથે કર્મ ખપાવવાને માટે શ્રી તીર્થંકરદેવના આત્માઓ
 સાંસારિક વિષયોને સેવે.' એ પ્રમાણે [લીલાવાદીઓ પોતાના
 ભગવાનને ઓળખાવે છે તે કરતાંય નપાવટ] તાત્પર્યાર્થ
 પ્રસિદ્ધ કરેલ હોવાથી તેઓશ્રીના તે તાત્પર્યાર્થને સં. ૧૬૫૮
 ના માગશર માસના શ્રી શાસ્ત્રનસુધાકર પત્રના ત્રણ
 અંકોમાં અનેક સૈદ્ધાંતિક દલીલોપૂર્વક તે ત્રણ શ્લોકોનો
 તલસ્પર્શી અર્થ દર્શાવીને સદંતર અસાર અને અજ્ઞેની
 તરીકે જાહેર કરી દીધેલ છે, ત્યારથી તે ત્રણ શ્લોકોની તેવી
 અજ્ઞાનમૂલક વ્યાખ્યાને તેઓએ પ્રાયઃ સમેટી લેવી
 પડેલ હોવાનું જાણવા છતાં આ. શ્રી લખિંધસૂરિજીએ,
 તે પછી આઠ વર્ષ બાદ આ. શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીની
 'તેઓશ્રીના ભોગો કર્મ ખપાવવાને માટે છે.' તે પ્ર૩પણાને
 પ્રસ્તુત સમાધાનમાં- 'તેઓશ્રીના ભોગો નિર્જરાના હેતુભૂત
 છે.' એમ જણાવવા વડે પલટી છે, એટલેકે રામચંદ્રસૂરિજીની
 તે અસત્ય પ્ર૩પણાને સીધી રીતે અસત્ય તરીકે લેખાવવાને
 બદલે રામચંદ્રસૂરિજીએ તે કાર્યરૂપે કંહેલી વાતને પોતે
 હવે હેતુ-કારણ તરીકે જણાવેલ છે અને તે હેતુને (કારણને)
 પણ 'ભૂત' શબ્દ લગાડવા વડે ઉપમા કે તાદૃશ્ય અર્થ તરીકે
 રજુ કરેલ છે.

આ રીતે શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીની તે ભૂલનો આ. શ્રી લખિંધ-
 સૂરિજીએ અહિં 'તેઓશ્રીના ભોગો નિર્જરાના હેતુભૂત

હોય છે.' એવા સમાધાન વડે સુધારો કર્યો હોવા છતાં પણ તેઓશ્રીનું આ સમાધાન મનસ્વી જ છે. ભગવાન્ જિનેશ્વરદેવોના ભોગો જો નિર્જરાના હેતુભૂત એટલે કે-સામાયિક, પ્રતિકંભણાદિની જેમ સંવરની ક્રિયાસ્વરૂપ હોત તો ત્રણ જ્ઞાનના ધણી તેઓ પોતે જ દીક્ષા લેતી વખતે 'સઘ્વં સાવજ્ઞં જોગં પચ્ચક્ખામિ' બોલવા દ્વારા પોતાના ભોગોને સાવધ તરીકે ઓળખાવે છે તે બને જ કેમ? તેમજ મહો. શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ, અઢારપાપસ્થાનકમાંની ૧૦ મી રાગપાપસ્થાનકની સજ્જાયમાં 'બાવીશ જિન પણ રહે ધરવાસેરે, વરતતા પૂરવ રાગ અભ્યાસેરે, વજ્રબંધ પણ જસ બળે તૂટે રે, નેહતાંતુથી તેહ ન છૂટેરે ॥૭૭૧' એમ કહીને ગૃહવાસે પ્રભુના પણ સ્ત્રી જોડેના વિષયરાગને પાપસ્થાનક તરીકે જણાવે છે તે બને જ કેમ? શ્રી મહાવીર ચરિયં પૃ. ૧૩૪ પુઠી ૧ પંકિત ૭ શ્રી નંદિવર્ધનના આગ્રહથી પ્રભુ બે વર્ષ ગૃહવાસે રહ્યા ત્યારથી 'તઓ તદ્દિણાઓ આરબ્ધ પરિચત્તસવ્વસાવજ્જવાવારો' પાઠ, તીર્થ'કરનો તે અગાઉનો સંસારબંધાપાર સાવધ જ જણાવે છે. એ વગેરે શાસ્ત્રવચનોની ઉપેક્ષા ત્યજી દે, તો આચાર્યશ્રીને પણ 'ભોગો નિર્જરાના હેતુભૂત છે' એ પ્રરૂપણા ભયંકર ભાસે તેમ છે, અને તે સાથે એવો કલ્પિત અર્થ કરવા જતાં તો આ. શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીનાં 'યદા મહાન્નરેન્દ્રશ્રીસ્ત્વયા નાથોપમુજ્યતે.' એ વચનોનો અર્થ પણ-પ્રભુના પૂર્વભવે દેવપણામાં દેવીઓ જોડેના વિષયભોગો પણ નિર્જરાના હેતુભૂત હતા.' એ પ્રમાણે અવળો કરવાની ભવવર્ધક સ્થિતિમાં મૂકાઈ જવાનું જોખમ પણ ખ્યાલમાં આવી જાય તેમ છે.

આચાર્યશ્રીએ, શ્રી હારિભદ્રીય અષ્ટક પ્રકરણ ગ્રંથમાંનું

૨૦મું મૈથુન દૂષણાષ્ટક તેની વિશદ ટીકા સહિત ખારી-કાઈથી અવલોકયું હોત અને તેમાંના ત્રીજા શ્લોકની વ્યાખ્યામાંથી- ‘‘ધર્માર્થિનોઽપિ હિ પુંસો મૈથુને મેહનવિકારકારિણઃ કામસ્ય.’’ ઇત્યાદિ પંક્તિઓનું દીર્ઘ આલોચન કર્યું હોત તો તેઓશ્રીએ પરમતારક શ્રી તીર્થંકર દેવો માટે આ પ્રકારે અઘટિત સમાધાન આપવાનું સાહસ કદિ કર્યું ન હોત: જો હૃદયમાં ભવભીરૂતા હોત, અને તેમ હોત તો શાસ્ત્રના ઐદંપર્યર્થ સમજવા ભાગ્યશાલી બનીને તેઓશ્રીએ તે સમાધાનને બદલે ‘‘તીર્થંકર દેવો, ભોગો ભોગવતાં અત્યંત વિરક્ત ભાવને ભજતા હોવાથી તેઓશ્રીને તે ભોગોદ્વારા નવા અશુભ કર્મનો બંધ પડતો નથી.’’ એ મુજબ ‘પ્રયોજનં ફલે હેતૌ’ વાક્યની સમજભર્યું શાસ્ત્રીય સમાધાન આપ્યું હોત. એટલે કે-તીર્થંકરોને ગૃહવાસે વિષય સેવનમાં- ‘અશુભ કર્મબંધ ફળરૂપી પ્રયોજનથી રહિતપણું છે અને હેતુરૂપ પ્રયોજનની અપેક્ષાએ ભોગાવલી કર્મનો ઉદય છે.’ એ પ્રમાણે વિદ્વદ્ભોગ્ય સમાધાન આપ્યું હોત.

(૩)-નવકારશી આદિનાં પચ્ચક્રખાણો જ ઉંચી ભાવનાનું ફળ હોવાથી તે તે પચ્ચક્રખાણ દરમ્યાન તે પચ્ચક્રખાણોથી પૂર્ણરીતે પાર ઉતરવાની ઉંચી ભાવનાનો અનુભવ હોઈ શકે છે, પરંતુ તે તે પચ્ચક્રખાણો દરમ્યાન તે તે પચ્ચક્રખાણો ઉપરાંતની ઉંચી ભાવનાનો અનુભવ હોઈ શકતો નથી. આથી આચાર્યશ્રીએ ‘તે તે પચ્ચક્રખાણોથી ઉંચી ભાવનાનો અનુભવ કરી શકીએ છીએ’ એ પ્રમાણે સમાધાનમાં કહ્યું છે તે મનસ્વી છે, અને તીર્થંકરના આત્માને શુદ્ધતર આત્મપરિણતિ અસ્ખલિતપણે વર્ત્તતી હોવાના સામર્થ્યના યોગે ભોક્ષનીયે ભાવના વર્ત્તતી નહિ હોવાથી

‘તેથી પણ ઉંચી તેમની ભાવનાઓ હોય છે’ એમ શ્રી તીર્થંકરદેવને આશ્રયીને કહ્યું છે તે પણ મનસ્વી છે.

(૪)-મહાવીરપ્રભુએ ગર્ભમાં રહ્યા થકા ‘માતપિતા જીવતાં દીક્ષા નહિ લેવાનો અભિગ્રહ કર્યો હતો’ એ પ્રમાણે શાસ્ત્રોમાં અનેક સ્થળે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હોવા છતાં, તેમજ શ્રી કલ્પસૂત્રનાં ‘સમળે ભગવં મહાવીરે દક્ષે દક્ષપદ્મને’ સૂત્રની વ્યાખ્યામાં:- ‘સમીचीनां एव प्रतिज्ञां करोति तां च सम्यग् निर्वहति’ એમ પણ સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હોવા છતાં, તથા પ્રસ્તુત સમાધાનમાં પોતે જણાવેલ- ‘મહાવીર પરમાત્માએ બે વર્ષ સચિત્તજલનો ત્યાગ કર્યોxxx કારણુ વિશેષથી તીર્થંકરે પણ અભિગ્રહ ગ્રહણ કરે’ એ ઉલ્લેખ પણ શાસ્ત્રમાં સ્પષ્ટ હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ સમાધાનમાં ‘તીર્થંકરદેવો સંસારમાં રહે ત્યારે પરચક્રખાણુ કરે એવો ઉલ્લેખ જોવામાં આવ્યો નથી’ એમ જણાવ્યું છે તે સમાધાન આપતી વખતે તેઓશ્રી, ‘શાસ્ત્રો શું કહે છે?’ એ જોવા અને વિચારવા થોભતા જ નહિ હોઈને પોતાને જે તરંગ ઉદ્ભવે તે તરંગને સમાધાન તરીકે રજુ કરી દેતા હોવાની ટેવને આભારી છે.

(૫)-પોતે જણાવે છે તે શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાંના અધિકાર-માંથી-‘પ્રભુ, અરિહંતની મૂર્તિની નહિ; પરંતુ સિદ્ધની જ મૂર્તિની પૂજા કરતા હતા’ એવો સ્પષ્ટ પાઠ, આચાર્યશ્રી પ્રસ્તુત સમાધાનમાં રજુ કરી શક્યા નથી ! અને શ્રી શત્રુંજયમહાત્મ્યના આઠમા સર્ગમાંના ‘સ્વામી તતશ્ચ સુસ્નાતો દિવ્યાભરણવસ્ત્રભૃત્ । સંપૂજ્ય ગૃહૈત્યાન્તર્વિમ્બાનિ શ્રીમદ્ હંતામ્ ॥ ૧ ॥’ એ શ્લોક મુજબ પ્રભુ ગૃહવાસે અરિહંતની મૂર્તિઓની પૂજા કરતા હોવાનો ઉલ્લેખ સ્પષ્ટ હોવા છતાં તેઓશ્રીએ સમાધાનમાં-‘પ્રભુ, પૂજા કરી શકે; પરંતુ મૂર્તિ

સિદ્ધભગવાનની હોવી જોઈએ,' એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે શાસ્ત્રવચનોની યેપરવાઈસૂચક છે. સિદ્ધભગવંતની મૂર્તિ પાસે પણ ચૈત્યવંદન તો ' નમસ્તુ જં અરિહંતાણં ' પાઠવાળું, અરિહંતનું જ કરાતું હોવા છતાં, શ્રી પુંડરિકસ્વામી ચોત્રીશ અતિશયવાળા નહિ હોવા છતાં તે ગણધરભગવંતની મૂર્તિ સામે પણ અરિહંતનું જ ચૈત્યવંદન કરાતું હોવા છતાં, સિદ્ધભગવંતની મૂર્તિ પણ અરિહંતની મૂર્તિના જ અનુસરણરૂપે હોવા છતાં અને આવશ્યકચૂર્ણિકારે ' સિદ્ધાઈ અરિહંતા ' કહેવા વડે સિદ્ધને પણ અરિહંત કહેલ હોવા છતાં આપણા આ નવામતી આચાર્યશ્રી વારે વારે આમ અરિહંતની મૂર્તિ કરતાં સિદ્ધની મૂર્તિની મનસ્વીપણે જ વિશિષ્ટતા દાખવી રહ્યા છે તે, અરિહંતપ્રભુની મૂર્તિની આશાતના કરનારું અજ્ઞાન લેખવું રહે છે.

(૨૧)—કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૮ પૃ. ૩૨૨ કો. ૧-

શ્રી કૃત્તેચંદ્ર ઝવેરભાઈએ પૂછેલી—“૧-તીર્થંકરો પાસે ' આરુઢા ' (લોગસ્સમાં) આરોગ્યની માગણી, ૨-સમ્યગ્-દૃષ્ટિદેવની પાસે ' દિન્તુ સમાર્હિંચ બોર્હિંચ ' (વંદિતુસૂત્રમાં) સમાધિ અને સમ્યક્ત્વની માગણી શી રીતે હોઈ શકે ?

૩-‘ રાયમયજક્ષરક્ષસ્સ ’ વગેરે રાજભય, યક્ષ-રાક્ષસનો ભય શ્રી તીર્થંકરની ભંકિતથી થતો નથી તો તે ઐહિક સુખની માગણીથી સમ્યક્ત્વમાં અડચણ નથી ? ” એ ત્રણ

શંકામાંની પહેલી શંકાનું જો- શ્રી તીર્થંકરદેવની પાસે આરોગ્યની માગણી ખુશીથી થઈ શકે છે, પણ તે માગણી કઈ જાતની? એ સમજવાની ખાસ જરૂર છે. અહિં ભાવ-આરોગ્યની માગણી છે અને ખરી રીતે તેવું આરોગ્ય મોક્ષમાં છે. આમ સમજીને આરોગ્ય માગી શકાય; પરંતુ

મારો ક્ષયરોગ, ભગંદર, એપેન્ડીસાઇટીઝ, હરણીયા, શૂલ-રોગ આદિ રોગનાશની માગણી કર્મસિદ્ધાન્ત તેમજ આગમસિદ્ધાન્તનો જાણકાર કદિય કરે નહિ. માત્ર ધર્મ-કરણી હું સારી રીતે કરી શકું, એ બુદ્ધિથી આ લોકનું પણ આરોગ્ય માગવામાં આવતું હોય તો.-લાગણી ધર્મ-કરણીની હોય તો આ લોકની માગણી પણ ધર્મનું કારણ હોવાથી વાંધા ભરેલી નથી.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે, પગના આભૂષણને કંઠે વળગાડ્યા જેવું છે. કારણ કે-આચાર્યશ્રીએ જણાવેલું તે સમાધાન, ‘જય વીરરાયં’ માંના ‘ઇદ્દુફલસિદ્ધી’ પદના અર્થનું ઘોતક છે, પરંતુ લોગ-સ્સમાંના તે ‘આરુગ્ગં’ સૂત્રનું ઘોતક નથી. ‘આરુગ્ગં’ સુત્રથી પ્રભુ પાસે આરોગ્યની નહિ, પરંતુ આરોગ્યને માટે બોધિલાભની માગણી કરાય છે. “લોગસ્સમાં તે ‘આરોગ્ગ’ શબ્દ સ્વતંત્ર પદ નથી, પરંતુ તે પદ પછીનું ‘બોહિલામં’ પદ મળીને એ બે પદનું ‘આરુગ્ગબોહિલામં’ એ એક જ વાક્ય (સૂત્ર) હોઈને એક જ અર્થનું જાપક તે સૂત્ર છે.” એ સમજના અભાવે આચાર્યશ્રીએ તે સૂત્રમાં (આરોગ્ગ શબ્દને સ્વતંત્ર અર્થવાચક તરીકે ગણી લેવાથી) આ રીતે અહિં અસંગત એવા ‘ઇદ્દુફલસિદ્ધી-અભિમતાર્થનિષ્પત્તિરૈહલૌકિકી’ પાઠના અર્થને તેઓએ અહિં અસ્થાને લાગુ કરેલ છે, તે શોચનીય છે. ‘આરુગ્ગં’ સૂત્રજન્ય માગણી, આ ભવ સંબંધીની નથી, પરંતુ પરભવસંબંધીની છે.

[લગભગ સં. ૧૯૬૦ પછીથી છપાએલ પંચપ્રતિક્રમ-જ્ઞાદિ સાર્થમાં આ શ્રી ‘આરુગ્ગબોહિલામં’ સૂત્રના અર્થની (શ્રી હારિભદ્રીય આવશ્યક ટીકા પત્ર ૫૦૮ ઉપર ‘આરોગ્યાય બોધિલામઃ - આરોગ્યબોધિલામઃ’ એ મુજબની સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા જોવા છતાં જળવાએલ) આવી ભૂલ, ધર્મનિષ્ઠ

સુશ્રાવક પંડિતવર્ય શ્રી પ્રભુદાસભાઈ સિવાયના ‘શ્રી પ્રબોધટીકા’ પર્યંતના પ્રાયઃ સર્વ અર્થકારોએ કરેલ હોવાને લીધે માનવું છે કે-આચાર્યશ્રીની આ ભૂલ, શાસ્ત્રોને બદલે તે અર્થકારોનો અર્થ જોઈને જ ચાલવાને પરિણામે બનવા પામી હોય. આવી ભૂલ, આચાર્યશ્રીની જેમ ગતાનુગતિએ ચાલુ ન રહે, એ સારુ વિદ્વાનોએ (તે ‘આરુગ્ગવોહિલામ્’ સૂત્રના “શ્રી આવશ્યકસૂત્રોત્તરાર્દ્ધપૂર્વભાગપત્ર ૧૦૭ ઉપરની ‘કિત્તિયત્રંદિય૦’ ગાથા ૬ ની શ્રી હુરિભદ્રીયા ટીકામાં તેમજ શ્રી ધર્મસંગ્રહ ભા. ૧ પૃ. ૧૫૭ ઉપર જણાવેલ ‘અરોગ્યસ્ય ભાવ’ આરોગ્ય-સિદ્ધત્વં તદર્થે’ વોધિલામઃ પ્રેત્ય જિન [અર્હત્પ્રણીત] ધર્મપ્રાપ્તિ [આરોગ્યવોધિલામ૦] વોધિલામોઽભિધીયતે તં,” એ મુજબના અર્થને ફરીથી જોઈને) નવી આવૃત્તિઓમાં તે ભૂલને સુધારી લેવી આવશ્યક છે. શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ અહિં તે ‘આરુગ્ગ’ નો અર્થ સિદ્ધત્વ એટલે સિદ્ધપણાને માટે પ્રેત્ય જિનધર્મપ્રાપ્તિઃ, એ પ્રમાણે સ્પષ્ટ જણાવેલ છે, તે જોએલ હોવા છતાં શ્રી પ્રબોધટીકામાં ‘આરોગ્યનો અર્થ કર્મક્ષય સમજવો રહે છે’ એમ લખાયું છે તે વાક્ય, શ્રી હુરિભદ્રસુરિજી મ. નો અર્થ બરાબર નથી, એમ જણાવતું હોવાથી તેમજ પ્રેત્ય જિનધર્મપ્રાપ્તિઃ ને બદલે કર્મક્ષયત્વં પણ નહિ; પરંતુ ‘કર્મક્ષય-સંપુર્ણનિર્જરા’ સમજવાનું કહેતું હોવાથી તે વિવેચન, તે પુસ્તકના લેખક તેવો અર્થ જણાવનારો સમળ શાસ્ત્રપાઠ ન આપે ત્યાં સુધી ગ્રાહ્ય બની શકતું નથી.]

ઉપર મુજબ પ્રથમ સમાધાન અસમંજસ આપ્યા પછી આચાર્યશ્રીએ, શ્રી કૃતેયંદ્રભાઈની બીજી શંકાના સમાધાનમાં જે -“સમ્યગ્દષ્ટિદેવની પાસે સમાધિની માગણી તે કારણથી હોઈ શકે છે કે-તેઓ શક્તિસંપન્ન હોવાથી

ઉત્પન્ન થતા વિઘ્નોને વિદારી શકે છે અને તેથી ચિત્તનું સમાધાન રહી શકે છે, સમકિતની માગણી પણ સમકિતદષ્ટિ દેવની પાસે માગી શકાય છે. કારણ કે-કોઈ દેવ પ્રસન્ન થઈ ત્રણ લોકના નાથ શ્રી જિનેશ્વર લગવાન જે ક્ષેત્રમાં વિચરતા હોય તેવા ક્ષેત્રમાં લઈ જાય. [જેમકે હાલ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સીમંધરસ્વામી વિચરે છે ત્યાં લઈ જાય.] અને તે પ્રભુજીની દેશનાનો લાભ અપાવતાં મિથ્યાત્વનો નાશ થતાં સમકિતની પ્રાપ્તિ ખુશીથી થાય છે. એમ પરંપરાએ અથવા જાણકાર દેવ આપણની પાસે આવી ધર્મતત્વો સમજાવી કેટલાક ચમત્કારોથી આકર્ષી બોધિની પ્રાપ્ત કરાવી શકે છે.” એ પ્રમાણે જણાવેલ છે, તે લોગસ્સના બોલનારા સમસ્ત આરાધકોને મિથ્યાત્વી લેખાવનારૂં, જૈનશાસ્ત્રોથી સદંતર વિરુદ્ધતું અને જૈનશાસનને મિથ્યાત્વીનું શાસન ગણાવવા જેવું અબોધમૂલક ઉત્સૂત્ર છે. કારણ કે-‘લોગસ્સને તો ખીજા આવશ્યક તરીકે શ્રી ચતુર્વિધ સંઘના આબાલવૃદ્ધ સર્વ હુમેશાં બોલતા હોવાથી આચાર્યશ્રીએ જણાવેલા આ સમાધાન પ્રમાણે તો તેમાં આવતા ‘આરુગ્ગબોહિલામ’ પાઠ વડે (શાસન જેને સમ્યગ્દષ્ટિમાને છે તે) વર્તમાન શ્રી ચતુર્વિધસંઘે તથા શ્રી વંદિતુસૂત્રની ૪૭ મી ગાથામાંના આ ‘દિન્તુ સમાહિંચ બોહિંચ’ પાઠ વડે સમસ્ત શ્રાવક શ્રાવિકાસંઘે તો સમ્યગ્દષ્ટિદેવો પાસે સમ્યક્ત્વ માગવાનું બાકી રહે છે !!! ” તેઓનો આવો જ્ઞાનવિકાસ હોય ત્યાં સુધી કોઈપણ કલ્યાણકામી આત્માએ શાસ્ત્રીયપદાર્થોના આ પ્રકારનાં ભવવર્ધક સમાધાનો વાંચવાનું માંડી વાળવું એજ હિતાવહ છે, આચાર્યશ્રીએ અત્ર પ્રભાવતીનો દાખલો આપેલ છે તે તો જેઓ માર્ગાનુસારી હતા તે ઉદયનરાજાએ તે સમ્યગ્દષ્ટિ

પ્રભાવતી રાણી પાસે ‘ દેવ થાવ ત્યારે આવીને મને ધર્મ પમાડજો ’ તે પ્રકારની પ્રભાવતીના જીવતાં કરેલી માગણીને અને સ્વામિપણાને અંગેની પ્રભાવતીની લાગણીને આભારી છે; પરંતુ ‘ દિંતુ સમાહિંચ બોહિંચ ’ જન્ય માગણીને આભારી નથી.

ખરી વાત તો એ છે કે-તે ‘ દિંતુ ’ સૂત્રથી સમ્ય-ગૃહ્થિદેવો પાસે ઘણા ભાગે મિથ્યાદષ્ટિઓને તો બોધિ-સમ્ય-કત્વની માગણી કરવાનું સુઝતું પણ નથી : તે દેવો પાસે તેવી માગણી કરવાનું મુખ્યતયા સમ્યગૃહ્થિને જ સુઝે છે અને તેથી સમ્યગૃહ્થિદેવો પાસે તે સૂત્રથી સમ્યગૃહ્થિઓ દ્વારા કરાતી બોધિની માગણી, આ ભવને માટે કરવાની નથી; પરંતુ શ્રીશ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ પત્ર ૨૦૦ માં જણાવેલ ‘ બોધિં પરલોકે ધર્મપ્રાપ્તિં ’ તેમજ ધર્મસંગ્રહ ભા. ૧ માં જણાવેલ ‘ બોધિલાભઃ-પ્રેત્ય જિનધર્મપ્રાપ્તિઃ ’ પાઠ મુજબ પરભવને માટે જ કરવાની છે, સમ્યગૃહ્થિદેવો પણ તે સહાય, સાધર્મિકપણાના સ્નેહસબંધાદિને લીધે મુખ્ય-તયા સમ્યગૃહ્થિ આત્માઓને જ કરવા ઉજ્જમાળ બને છે આ સ્પષ્ટીકરણ બાદ આચાર્યશ્રીની પ્રસ્તુત સમાધાનમાંની ‘ દેવ, આપણને આ ભવમાં સીમંધરસ્વામિ પાસે લઈ જાય અને ત્યાં સમ્યકત્વની પ્રાપ્તિ ખુશીથી થાય છે. ’ એ વગેરે વાતો તો તકલાદી ઠરે છે.

એ તકલાદી સમાધાન આપ્યા બાદ તેઓશ્રીએ શ્રી કૃત્તેયદશાઈની “ રાયમયજ્જક્ષરક્લસ્સ ’ વગેરે રાજભય, યક્ષરાક્ષસનો ભય શ્રી તીર્થંકરની ભક્તિથી થતો નથી તો તે ઐહિકસુખની માગણીથી સમ્યકત્વમાં અડચણ નથા કે ? ” એ ત્રીજી શંકાના સમાધાનમાં જે “ રાયભયની વાત તીર્થંકરભગવાનના આતશયનું વર્ણન કરે છે, એવી માગણી

કરવાનું કહેતા નથી. પ્રભુના ધર્મમાં સાંસારિક કોઈ પણ સુખની માગણી ગરલક્રિયા અને વિષક્રિયારૂપે પરિણમે છે અને તેનો નિષેધ છે. ” એમ જણાવાયું છે, તે અર્થસંગત નથી અને શાસ્ત્રસંગત પણ નથી. ‘રાગમય’ ગાથાની વાત તીર્થંકરના અતિશયનું વર્ણન કરતી નથી, પરંતુ નમિગિણ સ્તોત્રની અવચૂરિના ‘एतत्स्तवस्य पठनावसरः’ એ પાઠ મુજબ તે ગાથાની વાત, તે સ્તવનને ભણવાના અવસરનું વર્ણન કરે છે, અને પ્રભુના ધર્મમાં (ચક્રવર્તીના અઠ્ઠમ, રાવણની શાંતિનાથપ્રભુ સામેની વિદ્યાસાધના, કૃષ્ણમહારાજે સૈન્યની જરા દૂર કરવા સાફ કરેલ શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુની ઉપાસના, સુલસા અને ધારિણીનો પુત્રાર્થે પ્રયત્ન, મયણાસુંદરીજીનું શ્રીપાળમહારાજના વ્યાધિનિવારણના હેતુવાળું તપાસાધન, સર્વાંગસુંદરતપ, અક્ષયનિધિતપ વગેરે) સાંસારિક સુખની માગણીને કોઈપણ શાસ્ત્રમાં ગરલ ક્રિયા અને વિષક્રિયારૂપે જણાવેલ નથી. કથંચિત્ દ્રવ્યક્રિયારૂપે જરૂર જણાય. આ વાત, પ્રસ્તુત શંકાના પ્રથમ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ પોતે પણ “લાગણી ધર્મંકરણીની હોય તો આ લોકની પણ માગણી ધર્મનું કારણ હોવાથી વાંધા ભરેલી નથી.” એમ જણાવીને સ્વીકારેલ હોવાથી આચાર્યશ્રીએ “તેવી માગણીનો નિષેધ છે” એમ જણાવેલ વાતને પણ ખોટી ઠરાવે છે ?

(૨૨) કલ્યાણવર્ષ ૭ અંક ૯ પૃ. ૩૬૨ કો. ૧-

શા. કૃત્તેચંદ્ર ઝવેરચંદે પૂછેલી- “ગૃહસ્થ તીર્થંકરો ધાર્મિક કાર્યો શું શું કરે ? ધાર્મિક કાર્યો ન કરતા હોય તો વર્ષો સુધી વ્યાવહારિક કાર્યો જ કર્યા કરે ? ધાર્મિક કાર્યો કરતા હોય તો કઈ જાતનાં ? જિનપૂજા કરે ?” એ શંકાનું જો-“શ્રી તીર્થંકર કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ગૃહસ્થપણમાં પણ રહે

છે, એવું શ્રી મહાવીર સ્વામીના ચરિત્રથી જાણી શકાય છે. તીર્થંકર ભગવાન સિદ્ધપરમાત્માની મૂર્તિની પૂજા ગૃહસ્થ-પણામાં કરે છે. તેમ શ્રી મહિલનાથ ભગવાનના ચરિત્રથી જાણી શકાય છે. પૂજા અને ધ્યાનનાં ઉપલક્ષણથી બીજાં પણ ધર્મકાર્યો કરે તેવો સંભવ છે અને ન કરે તો પણ પ્રભુનું જીવન એવું અદ્વિતીય છે કે તેમનાં વ્યવહારિકકાર્યો પણ ધર્મકાર્યો જેવાં હોય છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે, તેમાનું-‘શ્રી તીર્થંકર કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ગૃહસ્થપણામાં પણ રહે છે x x x સિદ્ધભગવાનની મૂર્તિની પૂજા કરે છે.’ એ વગેરે લખાણ કેટલું અધુરું-અસંબદ્ધ અને શાસ્ત્રથી પર છે? તે, આ અગાઉના નં. ૨૦ના સુધારા તરીકેના સમાધાનમાં સવિસ્તર સાધાર ખુલાસો જણાવેલ છે. તદુપરાંત આચાર્યશ્રીએ આ સમાધાનમાં જે-‘તેમનાં વ્યવહારિક કાર્યો પણ ધર્મકાર્યો જેવાં હોય છે.’ એ પ્રમાણેનું વધારાનું વાક્ય જણાવેલ છે તે, (ગૃહસ્થનાં પૂજા-સામાયિક પ્રતિક્રમણ-પૌષ્ઠ-દેશવિરતિ-દાનાદિ ચતુર્વિધ ધર્મ આદિ ધર્મકાર્યો સાવધ લેખાતા નહિ હોવાથી તે તે કાર્યોને છોડતી વખતે સાવધનાં પચ્ચક્ષણ કરવાના હોતા નથી અને ભગવાન તે વ્યવહારિક સર્વ કાર્યોને છોડતી વખતે નં. ૨૦ ના સુધારામાં જણાવેલ છે તે મુજબ સર્વસાવધનાં પચ્ચક્ષણ કરે છે: તેથી) પ્રભુનાં પ્રત્યાખ્યાનીય ગણાતાં સાવધકાર્યોને ધર્મકાર્યો જેવાં લેખાવનારૂં અજ્ઞાનમૂલક ગણાય.

તીર્થંકર સિવાયના અન્ય આત્માઓ, ધર્મકાર્યો કરે છે તે પણ પુણ્ય-પુણ્યાનુબંધીપુણ્ય અને નિર્જરા આદિ ફળવાળાં હોય છે. જ્યારે તીર્થંકર ગૃહસ્થપણે સ્વયંસંબુદ્ધ હોવાથી તેઓને દાન-શીલ-તપ અને ભાવનારૂપ ધર્મ, પૂર્વતીર્થંકરના શાસનમાં પ્રવર્તતા તે ચારેય પ્રકારના

ધર્મના અનુસરણરૂપે હોતો નથી; પરંતુ તાત્કાલીન ધર્મી-જનોનાં ખ્યાલમાં એ અતિક્રંટે આવે તેવો પ્રાયઃ સ્વસંવેદ્ય હોઈને નવું પુણ્ય-પુણ્યાનુબંધીપુણ્ય કે નિર્જરાદિ ફળવાળા સંવરરૂપે હોતો નથી. આથી તીર્થંકર ભગવંતોનાં ગૃહસ્થ-પણાનાં તે તે વ્યાવહારિક કાર્યોને જેમ ધર્મકાર્યો જેવાં કહી શકાતા નથી તેમ તેઓશ્રીનાં તે તે દાનાદિ, ધર્મની ઉચ્ચ-કોટિનાં ધર્મકાર્યો જેવાં જણાતા કાર્યોને શાસ્ત્રકારે ધર્મકાર્યો તરીકે સંબોધ્યાં જ નથી. શાસ્ત્રકારોએ તો “પ્રભુનાં તે તે વિવાહાદિ-રાજ્યદાનાદિ શિલ્પનિરૂપણાદિ વ્યાવહારિક કાર્યોને (હારિભદ્રીય અષ્ટક પ્રકરણના ૨૮ માં અષ્ટકમાં, જેમ તીર્થંકરનામકર્મ (નાં વિપાકીય) ને પકાવનારાં કાર્યો તરીકે જણાવેલા છે, તેમ દીક્ષાપ્રસંગના મહાદાનને પણ ચાર પુરુષાર્થમાંના એકેય પુરુષાર્થ કે કોઈપણ પ્રકારનું ફલપ્રદ તરીકે નહિ જણાવતાં કલ્પ તરીકે જણાવીને-“પૂર્વે ઉપા-ર્જેલ તીર્થંકરપણાના નિમિત્તભૂત તીર્થંકર નામકર્મ, તે દાન દેવા વડે ક્ષીણ થાય.” એમ જ જણાવેલ છે. જુઓ. અષ્ટકપ્રકરણાન્તર્ગત ૨૭ માં અષ્ટકનો-‘एवं न कश्चिदस्या-र्थस्तत्त्वतोऽस्मात्प्रसिध्यति । अपूर्वः किंतु तत्पूर्वमेवं कर्म प्रही-यते ॥’ એ આઠમો શ્લોક અને તેની ટીકા.

(૨૩) કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૬ પૃ. ૩૬૩ કો. ૧-૨

શ્રી કૃતેચંદ્ર ઝવેરભાઈએ પૂછેલા-“ ચૈત્ર અને આસો માસની ઓળી ત્રણે કાળ શાશ્વતી ભરતક્ષેત્ર અને ઔરવત-ક્ષેત્રને આશ્રી શી રીતે ગણાય ? ” એ પ્રશ્નનું આચાર્યશ્રીએ સીધું સમાધાન-“ તે બન્ને ક્ષેત્રમાં જે વખતે શ્રી નવકાર-મંત્રનો ગણનાર કોઈ ન હોય તો પણ જેમ તે શાશ્વત ગણાય છે, તેમ શ્રી નવપદ્મની તે તે ઓળીની આરાધના કરનારા કોઈ ન હોય તો પણ તે તે ઓળી ભરત અને ઔર-

વત ક્ષેત્રને આશ્રયીને શાશ્વતી ગણાય છે. ” એ મુજબ જ આપણું જોઈતું હતું. તેને બદલે તેઓશ્રીએ જે-“ ચૈત્ર અને આસોમાસની જે શાશ્વત ઓળી કહેવાય છે તે દેવોની નંદીશ્વર આદિ દ્વીપયાત્રા નિમિત્તે જાણવી. કારણ કે-તે બે ઓળીમાં નિયમા દેવોનું ગમન હોય છે. વળી ભરત તથા ઐરવતની અંદર મનુષ્ય આશ્રિત અશાશ્વતી હોય છે. હરેક વસ્તુઓ અપેક્ષા આશ્રિત શાશ્વતી અને અશાશ્વતી બને છે. તો પછી ઓળીમાં પણ તેમ સમજે તો વાંધો નથી. ” એ પ્રમાણે સમાધાન આપ્યું છે તે, સર્વશાસ્ત્રવચનોને છેડ દેનારું કપોલકલ્પિત છે.

તેવું કલ્પિત સમાધાન આપવા વડે તેઓશ્રીએ (૧) ભરત ઐરવતમાં તે તે ઓળીને શાશ્વતી માનીને તેનું વિરતિનું સેવન કરવાપૂર્વક આરાધન કરતા મનુષ્યોને તે તે શાશ્વતી ઓળીને અશાશ્વતી અદ્દાઈ સમાન લેખતા કરવા વડે અવિરતિમાં રાખવા જેવું શાસ્ત્રવિરુદ્ધ અનાલોગિક સાહસ કર્યું છે. (૨) તે તે ઓળીને શાશ્વતી માનીને તો મનુષ્યો તે ઓળીનું આરાધન, અસદ્દારસનો ત્યાગ-પ્રહાય-ચર્ચનું પાલન અને આયંબિલ તપનું કરણ એ વગેરે સંવર અને નિર્જરાની ક્રિયા કરવાપૂર્વક કરતા હોવાનું પ્રત્યક્ષ હોવા છતાં તેવા વિરતિવંત મનુષ્યોને અંગે તે તે શાશ્વતી ઓળીને તેઓશ્રીએ અશાશ્વતી જણાવી ! અને માત્ર નંદીશ્વર દ્વીપાદિકની યાત્રા આદિ જ કરનારા અને તે પણ અવિરતિપણે જ કરનારા એવા દેવોને અંગે જ તે તે ઓળીને શાશ્વતી જણાવી તે મહાન અનર્થકારી એવું શાસ્ત્રવિરુદ્ધ બીજું અનાલોગિક સાહસ કર્યું છે. (૩) શ્રી અષ્ટાઢિકા વ્યાખ્યાનાન્તર્ગત શ્રી ઉત્તરાધ્યયનપૃહ્લવૃત્તિનો ‘ દો સાસય-જ્ઞાતો. ’ પાઠ, દરવર્ષે પર્યુષણમાં આ ભરતક્ષેત્રના શ્રાવ-

કેની સભા વચ્ચે વાંચીને તેઓશ્રી પોતેજ તે પાઠના આધારે તે બંને ઓળીને દરવર્ષે બે વખત બેચરો અને મનુષ્યોને અંગે પણ શાશ્વતી જણાવતા હોવા છતાં આ સમાધાનમાં તે તે શાશ્વતી ઓળીને ભરત અને ઐરવતની અંદર મનુષ્ય આશ્રયીને અશાશ્વતી કહેલ છે તે વદતોવ્યાધાતરૂપ દોષ ંહારવાપૂર્વકનું શાસ્ત્રવિરુદ્ધ ત્રીજું અનાલોગિક સાહસ કર્યું છે. અને (૪)-એ બધી ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણાને સૈદ્ધાંતિક લેખાવવા સાફ તે સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ ‘ હરેક વસ્તુઓ અપેક્ષા આશ્રિત શાશ્વતી અને અશાશ્વતી બને છે ’ એમ કહેલ છે તે સદંતર મનસ્વી છે. આ અપેક્ષાએ તો તેઓ-શ્રીએ, શ્રી નવપદ્મ, નવતત્ત્વ, પદ્મવ્ય, દ્વાદશાંગી, સર્વજ્ઞ-દર્શિત વિરત્યાદિધર્મ, ભરતાદિ શાશ્વતક્ષેત્રો, અસંખ્ય દ્વીપ સમુદ્રો, સાત નારકી, ચૌદ રાજલોક, વૈતાલ્યાદિ શાશ્વત-પર્વતો, અસંખ્યાતી શાશ્વતી પ્રતિમાઓ, દેવલોક, સિદ્ધ-શિલા અને સિદ્ધભગવંતો વગેરે સત્ પદાર્થોને પણ અપેક્ષાએ અશાશ્વતા લેખાવ્યા ગણાય: કે-જે શાસ્ત્રવિરુદ્ધનું મહાન અજ્ઞાન ગણાય. ભવભીરુ આત્માની ફરજ છે કે આવી સ્વપરહિતઘાતક અને મહાન અનર્થના સંભવવાળી તે ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણાઓ ખ્યાલમાં આવે કે-તરત જાહેરરીતે સુધારી લેવી જોઈએ.

શ્રી સેન પ્રશ્ન-ઉદ્ભાસ ચોથો-પૃ. ૧૧૦-પ્રશ્નોત્તર ૮૨ માનાં

“ ચૈત્રાચષ્ઠાહ્નિકાષ્ટકં દશસુ ક્ષેત્રેષુ શાશ્વતં ભવતિ નવા ? ”
એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પૂ. આચાર્યમહારાજે આપેલ-‘ ચૈત્રા-ચષ્ઠાહ્નિકાષ્ટકં શ્રાદ્ધવિધિગ્રંથાનુસારેણ અન્યગ્રંથાનુસારેણ ચ દશસુ ક્ષેત્રેષુ શાશ્વતં જ્ઞાયતે ’ એ ખુલાસામાં તો ભરતાદિ દસેય ક્ષેત્રોમાં ‘ છ ’ એ અઠાઇઓને શાશ્વતી કહેલ હોવા છતાં સર્વશાસ્ત્રમાં શાશ્વતી તરીકે પ્રસિદ્ધ છે એવી ચૈત્ર

અને આસોની એમ બંને ઓળીને ભરતાદ દશેય ક્ષેત્રને વિષે અશાશ્વતી કહેવાની તેઓશ્રીએ જે અપેક્ષાના ઓઠે કિંમત કરી છે, તે તો સાહસ અને અજ્ઞાનની અવધિ ગણાય.

(૨૪) કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૯ પૃ. ૩૬૪ કો. ૨

શાહ ક્તેયંદ બાર્ધએ પૂછેલી-“શ્રેણિક મહારાજ ક્ષાયિકસમક્રિતિ હતા તો તેમણે અંતઃપુર બાળવાનું અભય-કુમારને કેમ કહ્યું?” એ શંકાનું જે- “અભયકુમારને અંતઃપુર બાળવાનું કહ્યું તે પણ અપ્રત્યાખ્યાની કષાયથી બન્યું છે ન કે અનંતાનુબંધી” એ પ્રમાણે સમાધાન અપા-એલ છે, તો તે મુજબ જ તે બન્યું હોવાના દસ્કતો શાસ્ત્રમાં નહિ હોવાથી તેને બદલે ‘અપ્રત્યાખ્યાનીયના ઘરના અનં-તાનુ’બંધી કષાયથી તે બન્યું હોવાનો વિશેષ સંભવ છે.’ એવું સમાધાન આપવું ઉચિત ગણાય.

(૨૫) કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૯ પૃ. ૩૬૫ કો. ૨

ક્તેયંદ બાર્ધએ પૂછેલી-“ભામંડલ શા માટે? પરમાત્માના શરીરનું તેજ કેવલજ્ઞાન પછી કેટલું હોય?” એ શંકાનું “પ્રભુનાં તેજસ્વી શરીરને જોઈ શકાય તે માટે. અનુત્તર-વાસીના દેવોથી પણ અનંતાનંત તેજ હોય છે.” એ પ્રમાણે આપેલા એક સમાધાનમાંના તે બંને સમાધાનો ગેરસમજ વાળાં છે. આ સંબંધમાં શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધાર પૃ. ૧૦૬ ઉપર પાઠ છે કે- “તથા શરત્કાલવિલસદ્દ્વંડમયૂલમખમળલ પ્રચળદ્વંડમરીચિમળલમિવ દુરાલોકં તીર્થંકરકાયતઃ પ્રકૃતિ-માસ્વરાત્તદીયનિરૂપમરૂપાચ્છાદકમતુચ્છપ્રમાપટલં સંપિઙ્ગ્ય જિ-નશિરસઃ પશ્ચાન્નાગે મળડલાયમાનં મામળડલમાતન્યતે । અર્થઃ- શરત્કાલના શોભતા નિરાબાધ કિરણોના મંડળથી ઉગ્ર એવા સૂર્યનું મંડળ જેમ જેવું મુશ્કેલ છે તેમ સ્વાભાવિક દેહીખ્યમાન એવા ભગવંતના નિરૂપમં રૂપને આચ્છાદિત

કરતા તે રૂપની વિશિષ્ટ પ્રભાસમૂહને એકઠો કરીને (દેવો) પ્રભુના મસ્તકની પાછળના ભાગમાં તે પ્રભાને મંડળના જેવા આકારે વિસ્તારે છે.”

શ્રી પ્રવચન સારોદ્ધાર ગ્રંથમાંનો તે પાઠ, ‘પ્રભુનાં શરીરનું’ નિરૂપન ‘રૂપ’ જોઈ શકાય એ માટે દેવો ભામંડલ રચે છે.’ એમ જણાવે છે પરંતુ આચાર્યશ્રીની માફક ‘તેજ’ જોઈ શકાય એ માટે ભામંડલ રચે છે’ એમ જણાવતો નથી: તેથી પ્રસ્તુત સમાધાનમાં પ્રથમનું સમાધાન જે- ‘પ્રભુનાં તેજસ્વી શરીરને જોઈ શકાય તે માટે ભામંડલ કરાય છે.’ એમ જણાવેલ છે તે, ‘રૂપ’ ને ‘તેજ’ લેખાવવાની ગેરસમજ ભરેલું છે. તથા-

શ્રી બૃહત્કલ્પસૂત્ર દ્વિતીયભાગ પ્રથમ ઉદ્દેશ પૃ. ૩૭૧- ‘અથ રૂપદ્વારમાહુ-સ્વલુરા જડ, રૂઘ્વં, અંગુટ્ટપમાણયં વિઙ્ગવિજ્ઞા । જિણપાયંગુટ્ટં પદ્મ, ન સોહય તં જર્હિગાલો ॥૧૧૯૬॥’ અને ‘સાંપ્રતંગણધરાદીનામપિ રૂપસંપદામભિધિન્સયાહ-ગણહર આહાર અણુત્તરા યઃ’ એ ૧૧૯૭મી ગાથા, અનુત્તર વિમાનના દેવોથી પ્રભુજીનું ‘તેજ’ નહિ; પરંતુ ‘રૂપ’ જ અનંતાનંતગુણું જણાવે છે. તેથી પ્રસ્તુત સમાધાનાંતર્ગત બીજા સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ જે ‘પ્રભુજીનું’ અનુત્તરવાસી દેવોથી પણ અનંતાનંત તેજ હોય છે.’ એમ જણાવેલ છે તે, શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ છે. “અનુત્તરવાસી દેવો કરતાં તો પ્રભુના ગણધરદેવોનું રૂપ પણ અનંતાનંતગુણું હોય છે, અને તે રૂપ ભામંડલ વિના સુખે જોઈ શકાય છે. તેમાં શ્રી ગણધરદેવોના રૂપ કરતાં શ્રી તીર્થંકરદેવોનું રૂપ અનંતગુણું હોય છે અને તે પ્રમાણમાં તે રૂપની પ્રભા-કાન્તિ હોય છે એટલે એ પ્રભા, જેમાંથી રાગદ્વેષની કાન્તિ ઉપચાંત થઈ છે તેવા સર્વોત્તમ પુદ્ગલ પરમાણુઓથી બનેલા

પ્રભુના શરીરને તદ્દુપે જોવા દેતી ન હોવાથી તે પ્રભાને એકઠી કરીને દેવો, તેનું સૌમ્ય અને શરત્પૂર્ણિમાની પ્રભાના જેવું સુખદર્શક લામંડલ બનાવે છે એ જ એ વાતનું તાત્પર્ય છે. શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની ‘યૈઃ શાન્તરાગહૃદિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં નિર્માણિતઃ.’ એ ૧૨મી ગાથા પ્રભુજીના શરીરનું એ જ પ્રકારે નિર્માણ જણાવે છે. આ સ્પષ્ટીકરણ બાદ સમાધાનકાર આચાર્યશ્રી લખિંધસૂરિજીએ ખ્યાલમાં રાખવું જરૂરી છે કે- ‘રૂપિણઃ પુદ્ગલાઃ’ સૂત્ર, રૂપને પુદ્ગલનો ગુણ કહે છે, જ્યારે ‘સદ્ધંધ્યાર ઉજ્જોય.’ ગાથાદ્વારા ‘પ્રભા’ એટલે ચંદ્રવિમાન-ચંદ્ર-ગ્રહ વગેરેના શીતપ્રકાશરૂપ ઉદ્યોતમાંથી નીકળતો ઉપપ્રકાશ, તે ઉપપ્રકાશને પુદ્ગલ પરિણામ રૂપ પર્યાય જણાવે છે. આ રીતે રૂપ અને તેજ બંને વસ્તુ જ્યાં જુદી જ છે ત્યાં ‘રૂપ’ને ‘તેજ’ ગણીને ચાલવાની જે ભૂલ થઈ છે તે ભૂલ ફરીથી ન થવી જોઈએ.

(૨૬) કલ્યાણ વર્ષ ૭-અંક ૯ પૃ. ૩૬૫ કો. ૨-

ફત્તેચંદલાઈએ પૂછેલી-“ નીતિથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરનાર તથા નૈતિક ભૂમિકાને આચરનાર વ્યક્તિ હોય અને બીજી વ્યક્તિ સમ્યક્ત્વધારી હોવા છતાં માર્ગાનુસારીપણાના કેટલાક ગુણોવાલો ન હોય એટલે કે-પાંચ આણુવતોનું પાલન ન કરતો હોય, ન્યાયથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન ન કરતો હોય, પણ તેથી ડરતો હોય. કેમકે-સમ્યક્ત્વધારીનું લક્ષણ છે. તો બેમાંથી કોણ પ્રગતિમાન કહેવાય? તેમજ વહેલો કોણ મોક્ષે જાય?” એ શંકાનું જે-“ ૧-આણુવતો પાળવા પૂર્વક સમકિતધારી સંયમ પ્રાપ્ત કરી ધર્મમાં ભાવના સ્થિર રાખે તો પ્રથમ મોક્ષે જાય એ નિર્વિવાદ વાત છે. ૨-સમકિત સિવાય માર્ગાનુસારીપણું અનંતિવાર આવે તો પણ તે કલ્યાણમાર્ગને સાધી શકતો નથી.

૩-સમકિતધારીને એક વખત માર્ગાનુસારીપણું શીઘ્ર ભેટી શકશે તથા તેનું દાસપણું સ્વીકારશે ૪-પણ માર્ગાનુસારી-પણું સમકિતને ખેંચી શકે એવો નિયમ નથી. ૫-સમકિત વગરનું માર્ગાનુસારીપણું અનંતીવાર આવે તો પણ મુકિતને સિદ્ધ કરી શકતો નથી.” એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવેલ છે તે, શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે અને તે નંબરવાર આ પ્રમાણે:—

૧-માર્ગાનુસારી પણ ન હોય તેવો પણ આત્મા પરિણામની શુભધારા વધતાં ઇલાચીપુત્ર-કેસરીચોર-ચિલાતી-પુત્ર આદિની જેમ ગ્રંથીભેદ કરી સંયમ લઈ ધર્મમાં ભાવના સ્થિર રાખે તો ઘણા કાળના સમકિત-દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિવંતોની પહેલાં મોક્ષે જાય એ વાત નિર્વિવાદ હોવાથી ‘અણુવતો પાળવા પૂર્વક સમકિતધારી સંયમ પ્રાપ્ત કરી ધર્મમાં ભાવના સ્થિર રાખે તો પ્રથમ મોક્ષે જાય એ નિર્વિવાદ વાત છે’ એ કથન નિર્વિવાદ તો નથી જ પરંતુ શાસ્ત્રીય પણ નથી. શ્રી સેનપ્રશ્નમાં આ પ્રશ્નોત્તરને અનુરૂપ એક પ્રશ્નોત્તર છે. આવા અટપટા પ્રશ્ન વખતે જવાબદાર ગણાતા આચાર્યે પ્રશ્નકારને કેવી સંભાળ પૂર્વકનો અને શાસ્ત્રને અબાધાકારી ઉત્તર આપવો જોઈએ, તે વાત એ પ્રશ્નોત્તરથી આચાર્યશ્રી લખિષસૂરિજી મ. ના ખ્યાલમાં રહે એ સાફ તે પ્રશ્નોત્તર અત્ર આપવો આવશ્યક બને છે. શ્રી સેનપ્રશ્ન પૃ. ૩ “एकः पार्श्वस्थादिमूलकस्मादिषु दुष्टकर्मकारी परं शुद्धप्ररूपकोऽथ उतसूत्रप्ररूपकः परं तपः प्रभृति भूयः क्रियावान् एतयोर्मध्ये को गौरववान् कश्च लाघववानिति ? प्रश्नोऽत्रोत्तरं—एतयोर्मध्येऽयं गुरुरयं लघुरिति निर्णयः कर्तुं न शक्यते, तथाविधसिद्धान्ताक्षरानुपलंभाज्जीवपरिणामानां वैचित्र्याच्च, सर्वथा निर्णयस्तु सर्वविद्वेद्यो, व्यवहारवृत्त्या तूतसूत्रप्ररूपको गौरववानिति संभाव्यते ॥१३॥”

તથા તેજ પાને ૧૮ મા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવેલ છે કે-
 “उत्सृजप्ररूपको महाव्रतपालनादिक्रियासहिता निह्वादयः उत्कर्षतो नवमग्रैवेयकं यावद्यान्ति, तेन महाव्रतपालनादिवतां तज्जन्यं शुभफलं भवतु, परं तेषां कर्मणा लघुकता गुरुकता च सर्वविद्वेद्येति ॥ ૧૮ ॥”

જે પ્રશ્નનો પોતે સિદ્ધાન્તના અક્ષરોથી ઉત્તર આપવા અશકત હોય તે વખતે પોતાને શાસનના લેખાવવામાં ગૌરવ ધરાવતા આચાર્યશ્રીએ, (ઉપરના પ્રશ્નોત્તરોમાં શ્રી સેનસૂરિજી મહારાજે જેમ-‘એક પાસત્યો આદિ કોઈ ઘણો અનાચારી છે, પરંતુ શુદ્ધપ્રરૂપક સમ્યગ્દષ્ટિ છે અને બીજો તપ વગેરે પુષ્કળ ક્રિયાવાળો છે, પરંતુ ઉત્સૂત્રપ્રરૂપક છે: તે બંનેમાં કર્મથી ભારે અને હળવો કોણ ગણાય? એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં-‘એ બંનેમાં કર્મથી કોણ ભારે અને કોણ હળવો? તે સંબંધી સર્વથા નિર્ણય તો સર્વજ્ઞ ભગવંત જાણે.’ એ મુજબ સમાધાન આપેલ છે તેમ) ‘સમ્યગ્દષ્ટિ પહેલો મોક્ષે જાય કે માર્ગાનુસારી?’ એ પ્રકારના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પણ ‘સર્વજ્ઞ ભગવંત જાણે.’ એમજ જણાવવું રહે છે, તે ચૂકીને પોતાને ઉઠે તે કલ્પના મુજબ જવાબ આપી દેવામાં મથાળે જણાવ્યા મુજબ જે વાત નિર્વિવાદ નથી તે વાતને મનસ્વીપણેજ નિર્વિવાદ કહી દેવાના દોષના ભાગી બનવું પડે છે.

૨-તે સમાધાનમાં તે વાક્ય પછીનું ‘સમકિત સિવાય માર્ગાનુસારીપણું અનંતીવાર આવે તો પણ તે કલ્માણુ-માર્ગને સાધી શકતો નથી.’ એ વાક્ય જણાવેલ છે તે, સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્રને પણ પ્રાપ્ત કરાવી આપવાનું સામર્થ્ય ધરાવનારા તે માર્ગાનુસારીગુણને એ રીતે સ્વમતિથી અસાર જણાવેલ હોવાથી અજ્ઞાન વિલસિત છે.

આચાર્યભગવાન્ શ્રી હરિભદ્રસૂરિભ. શ્રી પંચાશકથ્રં-
 થના પૃ. ૪૮૦ ઉપરની-‘જત્ય કસાયનિરોહો, બંમંજિણપૂ-
 યણં અણસણં ચ ॥ સો સત્ત્વો ચેવ તઓ, વિસેસઓ
 મુદ્ધલોઅમ્મિ ॥૨૬॥ એવં પડિવત્તોણ, एत्तो मग्गानुसारीभा-
 वाओ ॥ चरणं विहितं बहवो, पत्ता जीवा महाभागा ॥२७॥’
 એ બંને મૂળ ગાથાઓ વડે માર્ગાનુસારીપણાના અધ્યવસા-
 યથી ચારિત્રની પ્રાપ્તિ જણાવે છે, અને તે બંને ગાથાની ટીકામાં
 તે ગાથાઓનું હાર્દ ખોલતાં નવાંગીવૃત્તિકાર આચાર્યભગ-
 વાન્ શ્રી અભયદેવસૂરિભ મ; કમે- ‘મુગ્ધલોકોહિ તથા
 પ્રથમતયા પ્રવૃત્તઃ સન્ અભ્યાસાત્કર્મ્મક્ષયોદ્દેશેનાપિ પ્રવર્ત્તતે,
 ન પુનરાદિત એવ તદર્થં પ્રવર્ત્તિતું શક્નોતિ.’ તથા ‘ન ચૈવં
 દેવતોદ્દેશેન નિષ્ફલમૈહિકફલમેવ વા, ચરણહેતુત્વાદપિ इति
 चरणहेतुत्वमस्य दर्शयन्नाह-xxxमार्गानुसारीभावात्-सिद्धिप-
 थानुकूलाध्यसायात् चरणं—चारित्रं विहितं-आप्तोपदिष्टं
 बहवः—प्रभूताः प्राप्ताः-अधिगताः जीवाः सत्त्वाः महा-
 भागाः—महानुभावाः’ એ પ્રમાણે જણાવવા વડે તે માર્ગા-
 નુસારીભાવને મોક્ષમાર્ગને અનુકૂળના ભાવ તરીકે ચારિ-
 ત્રનો હેતુ કહે છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ ‘તે ભાવથી
 આપ્તોપદિષ્ટ ચારિત્રને ઘણા મહાનુભાવો પામેલા છે’ એમ
 પણ જણાવે છે. આથીજ પ્રસ્તુત સમાધાનમાંના તે વાક્ય-
 વડે આવા મોક્ષપથાનુકૂલ ગણાતા માર્ગાનુસારીપણાને
 અસાર જણાવ્યું તેને અજ્ઞાનવિલસિત જ ગણવું રહે છે.
 શાસ્ત્રના જ્ઞાતા કે પ્રેમી પુરુષ રહસ્યવૃત્તિએ પણ આવું શાસ્ત્ર
 વિરુદ્ધ તો કદિ કથે નહિ.

૩-તે સમાધાનમાં તે વાક્ય પછીનું જે-‘સમ્યક્ત્વધારીને
 એક વખત માર્ગાનુસારીપણું શીઘ્ર ભેટી શકશે.’ એ વાક્ય
 જણાવેલ છે તે, માર્ગાનુસારીપણા પછી પ્રાપ્ત તથા સમ-

કિતગુણને માર્ગાનુસારી ગુણની જરૂરીઆતવાળો લેખવા તરીકેનું શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. કારણ કે-‘માર્ગાનુસારીપણું એ પહેલું ગુણસ્થાનક છે અને સમ્યક્ત્વ એ ચોથું ગુણસ્થાનક છે. પહેલાં સિવાય ચોથું આવતું નથી, એટલે માર્ગાનુસારી કરતાં તો કેઈ ગુણો ઉંચો ચડેલ આત્મા છે: તેથી તે ચોથા ગુણસ્થાનકવાળા આત્માને પાંચમું-છઠું આદિ ગુણસ્થાનકો શીઘ્ર ભેટે એ ઉમેદ હોય છે, પરંતુ તે પહેલું ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કરવાની તો સ્વપ્નેય ઈચ્છા હોતી નથી.’ આ સ્થિતિમાં સમકિતદૃષ્ટિને તે માર્ગાનુસારીપણું શીઘ્ર તો નહિ જ, પણ કદિ જ ભેટે નહિ એવી પ્રબલ ઈચ્છા હોય છે. આવા સમ્યક્ત્વધારીને ‘એક વખત માર્ગાનુસારીપણું શીઘ્ર ભેટી શકશે.’ એમ સમ્યગ્દૃષ્ટિથી તો કોડ ઉપાયેય બોલી શકાય નહિ.

૪-તે સમાધાનમાં તે વાક્ય પછીનું જે- ‘પણ માર્ગાનુસારીપણું સમ્યક્ત્વને ખેંચી શકે તેવો નિયમ નથી.’ એમ જણાવેલ છે તે, શ્રી પંચાશક્રાંત્રની ઉપર (નંબર-૨માં) જણાવેલી છઠ્વીશમી તથા રજમી ગાથાના આધારે મુતરાં શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. તે બંને ગાથાઓ, માર્ગાનુસારી-ભાવને મોક્ષને અનુકૂળભાવ તરીકે લેખાવીને ચારિત્રને-વિરતિને પણ પ્રાપ્ત કરાવી આપનાર તરીકે જણાવે છે; છતાં તે ‘માર્ગાનુસારીપણું સમ્યક્ત્વ (અવિરતિ) ને ખેંચી શકે તેવો નિયમ નથી.’ એમ કહેવાયું છે તેથી આચાર્ય-શ્રીએ, કાં તો શાસ્ત્રો વાંચ્યા નથી અથવા તો વાંચ્યા હશે તો યથાસ્થિત જાણ્યા જ નથી, એમ જ માનવું રહે છે. માર્ગાનુસારી એટલે અપુનર્બન્ધક, ભવાસિનંદીપણાનાં દોષથી રહિત અને ધર્મનો અધિકારી એવો ભવ્ય આત્મા. તે માર્ગાનુસારી ભવ્ય આત્માના અધ્યવસાય, સમ્યક્ત્વને

જ નહિ; પરંતુ ચારિત્રનેય ખેંચી લાવે છે, એમ પંચા-
શકત્રંથનો તે પાઠ સ્પષ્ટ જણાવે છે; છતાં 'તેવો નિયમ
નથી' એમ કહી નાખ્યું છે, તે ભવભીરૂતાનું લક્ષણ ન ગણાય.

પ-તે સમાધાનમાં તે વાક્ય પછીનું જે-“સમકિત વગ-
રનું માર્ગાનુસારીપણું અનંતીવાર આવે તો પણ મુકિતને
સિદ્ધ કરી આપતું નથી.” એ પ્રમાણે કહેવાયું છે તે વાક્ય
પણ કેટલું બધું નિરાધાર અને કલ્પિત છે?’ એ વાત,
ઉપર જણાવેલ શ્રી પંચાશકની બે ગાથાના આધારથી
જણાઈ આવે છે. માર્ગાનુસારીપણું તો સમકિત વગરનું જ
હોય છે અને તે સમકિતને લાવનાર છે. પ્રભુ શ્રી મહાવીર-
દેવના ગણધરો થએલા શ્રી ઇંદ્રભૂત આદિ અગીઆર
ભૂદેવોનું માર્ગાનુસારીપણું તે જ ભવમાં મોક્ષ આપવા
સમર્થ બન્યું છે. એમ જાણવા છતાં, શ્રી શય્યંભવસૂરિ
આદિનું માર્ગાનુસારીપણું તે જ ભવમાં ઉત્તમકોટિનું
ચારિત્ર પ્રાપ્ત કરાવી આપનાર નીવડ્યું હોવા છતાં તેમજ
વીતભયનગરાધિપતિ ઉદાયન નૃપતિ; પરમાર્હત કુમારપાલ
મહારાજ વગેરેને તેમનું માર્ગાનુસારીપણું તે જ ભવમાં
ચારિત્ર તેમજ દેશવિરતિ સમર્પનાર નીવડ્યું હોવા છતાં
‘સમકિતવગરનું માર્ગાનુસારીપણું અનંતીવાર આવે તો
પણ મુકિતને સિદ્ધ કરી શકતું નથી’ એમ કહેવા વડે
માર્ગાનુસારીગુણને અસાર લેખાવનાર આચાર્ય શ્રી લખિધ-
સૂરિશ્રી મ. ને કયા પ્રકારના જ્ઞાની ઓળખવા? એ જ
સમજાતું નથી. મહોં શ્રી યશોવિજયશ્રી મ., ‘દ્વાત્રિંશદ્વદ્વા-
ત્રિંશિકા’ ‘અંથની ૧૪ મી ‘અપુનર્બંધકદ્વાત્રિંશિકા’ ના
પ્રથમ શ્લોકમાં શુક્લપક્ષેન્દુલપ્રાયો, વર્દ્ધમાનગુણસ્મૃતઃ’
કથનથી માર્ગાનુસારીને શુક્લપક્ષની બીજની જેમ નિત્ય
વધતા ગુણવાળો જણાવે છે. આથી જ શાસ્ત્રકારોએ

માર્ગાનુસારીપણના ઉપ ગુણોને શ્રાવકના ગુણ કહેલ છે અને તે ગુણદર્શક ગ્રંથને ‘શ્રાદ્ધગુણવિવરણ’ નામ આપેલ છે. એ શ્રી શ્રાદ્ધગુણવિવરણગ્રંથની પ્રાન્તે તો આ માર્ગાનુસારીગુણને શ્રાવકના સમ્યક્ત્વમૂળ ખારત્રત સ્વરૂપ વિશેષ ધર્મશોભાનો પોષક ગુણ કહેલ છે. સમકિતને જ પરમ ગુણ તરીકે લેખાવવાની ધૂનમાં તે સમકિત સહિત ચારિત્રને પણ પ્રાપ્ત કરાવી આપનાર એ માર્ગાનુસારીગુણને એ રીતે નિર્માલ્ય લેખાવનારા આ આચાર્યશ્રી, વખત જતાં, ઉપદેશસાર સટીક પૃ. ૬૩ પુઠી બીજી ગાથા ૩૧ ની વ્યાખ્યામાંનો જ્ઞાનમેવ કેવલ ન મુક્તિહેતુર્ન ચ દર્શન.’ જેવા દસ્કતો દેખીને સમ્યક્ત્વગુણને પણ અસાર-નિર્માલ્ય તરીકે ન લેખાવે તો સાઈ.

(૨૭) કલ્યાણ વર્ષ ૭ અંક ૧૧ પૃ. ૪૫૪ કો. ૧-

શાંતિલાલ કેસરીચંદ્રે પૂછેલ પ્રશ્નના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ ‘વીરનિર્વાણ પછી અઢી હજાર વર્ષ બાદ યુગપ્રધાન થશે. એટલે કે તે વર્ષથી ૨૩ વર્ષ બાદ યુગપ્રધાન થશે. એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે, તે પહેલાં તેર મહિને એટલે કે-સં. ૨૦૦૬ ના કાર્તિકમાસના કલ્યાણ વર્ષ ૬ અંક ૬ ના પેજ ૩૬૩ ઉપરના સમાધાનમાં તેઓએ વળી ‘છેલ્લા યુગપ્રધાન શ્રી અરિહમિત્ર સૂરીશ્વરજી મ. થઈ ગયા. હવે શ્રી પાડિવય સૂરીશ્વરજી મ થશે અને લગભગ ૫૦ વર્ષની વાર છે.’ એમ જણાવ્યું! અને કલ્યાણ વર્ષ ૮ અષાઢ માસના અંક ૫ ના પેજ ૨૦૬ ના બીજા કોલમગત સમાધાનમાં તો વળી ખુબજ આગળ વધીને તેઓશ્રીએ ‘એક વીશ હજાર વર્ષનો પાંચમો આરો છે, તેના બરાબર મધ્યભાગમાં કલંકી થશે. એમ જણાવ્યું હોવાથી તેઓશ્રીએ

(સં. ૧૩૮૭ માં રચાએલ 'શ્રી પ્રાકૃતદીપાવલિકા કલ્પ' માંના 'એવં નિક્કંટિયં રજ્જં ઉચ્ચમુજ્જિત્તા છાસોદ્દમે વરિસે પુણે સવ્વે પાસંહે દંડિત્તા સવ્વ ભોયં નિદ્ધણં કાઉં ભિક્ખલ્લહ્હંસં સાહુહિંતો મમ્મેહિદ્ધ, તે અદિંતે કારાવાસે લ્લવિસ્સદ્ધ, તઓ પાડિવયારિયપમુહે સંવો સાસણદેવિં મણે કાઉં કાઉસ્સગ્ગે હ્હાહી' એ પાઠ મુજબ તે કલંકી રાજના સમકાલીન દ્વિથવાના છે તે-) 'શ્રી યુગપ્રધાન પાડિવય સૂરીશ્વરજી મ. પણ પાંચમા આરાના બરાબર મધ્યભાગમાં થશે.' એમ જ અર્થાપત્તિથી જણાવ્યું છે : એટલે કે 'શ્રી વીરનિર્વાણ પછી કલંકી રાજની જેમ તે યુગપ્રધાન પાડિવય સૂરીશ્વરજી મ. પણ પાંચમા આરાના બરાબર મધ્યભાગે ૧૦૫૦૩ વર્ષ અને ૮૧ માસ બાદ થશે.' એ પ્રમાણે તેઓશ્રીએ આ ત્રીજા સમાધાનદ્વારા જણાવ્યું છે. ભવિષ્યમાં થનારા યુગપ્રધાન શ્રી પાડિવયસૂરીશ્વરજી મ. નો સમય તેઓશ્રીએ સં. ૨૦૦૬ ના કાર્તિક માસે 'તે યુગપ્રધાન શ્રી પાડિવય-સૂરીશ્વરજી મ., તે વર્ષ (૨૦૦૬) થી ૫૦ વર્ષ બાદ થશે.' એમ જણાવ્યું છે, સં. ૨૦૦૬ ના પોષમાસે '૨૩ વર્ષ બાદ થશે, એમ જણાવ્યું છે અને સં. ૨૦૦૮ ના અષાઢ માસે તે પછીથી લગભગ ૮૦૧૨ વર્ષ બાદ થશે.' એમ જણાવ્યું છે !

આ રીતે એક જ પ્રરૂપણને બે વર્ષ અને ૮ માસના ટુંકા ગાળામાં બુદ્ધા બુદ્ધા ત્રણ મનસ્વી પદ આપીને તેઓશ્રીએ, (ભદ્રિકજનોની આચાર્યના વચન ઉપરથી શ્રદ્ધા ઉઠી જાય તેવા) અગાધ અજ્ઞાનને મૂર્તસ્વરૂપ આપ્યું છે, તે સ્વ પરને અત્યંત હાનિપ્રદ હોઈને તેઓશ્રીએ તે ત્રણેય સમાધાનોને [શાસ્ત્રાનુસારી એકવાક્યતારૂપ સુધારા કરી દેવો જરૂરી છે. તેઓશ્રીએ, છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી પરિચાર

કેદારા પોતાને ‘અગાધજ્ઞાની’ તરીકે ઓળખાવેલ છે, એ સ્થિતિ કેટલી કડ્ડુ છે? એ વસ્તુ સમજવા તેઓશ્રીનો ઉપરોકત જ્ઞાનનમુનો ખસ ગણાય. હમણું વળી તેઓશ્રીએ પોતાની મહત્તા ગાતી ‘શાસનપ્રભાવક સૂરિદેવ’ નામની એક આકર્ષક ટ્રેકટ પ્રસિદ્ધ કરાવી છે. પરંતુ તે ખૂંકના ૭ મા પેજ ઉપર) ‘ત્રણ મહાપુરુષો’ નામની શ્રી ભવનતિલક સૂરિએ ૨૦૧૩ માં છપાવેલી) તેઓશ્રીની શ્રેષ્ઠ ગ્રંથોસૂચક જન્મકુંડલીને જેમ કલ્પિતપ્રાયઃ જણાવેલ છે, તેમ તે તે ખૂંકોમાં પોતાને-મહાપુરુષ, પ્રભાવકપુરુષ, અગાધજ્ઞાની, સચ્ચારિત્રશિરોમણિ’ ઇત્યાદિ તરીકે ઓળખાવેલ છે તે બધું પણ કલ્પિતપ્રાયઃ જ છે; એમ જણાવ્યું હોત તો પોતાના અનેક સમાધાનોમાંની જણાવેલી ગંભીર અજ્ઞાનતા સાથે તે તે ખૂંકોનાં લખાણુનો વધારો ન થતે.

પોતાની આ જ્ઞાનસ્થિતિમાં પણ તેઓશ્રીએ, અગાઉ તારીખ ૧૪-૧-૫૬ ના જૈન પત્રના ૨૧ મા પેજ ઉપર ‘શ્રી તત્ત્વન્યાયવિભાકર આદિ ગ્રંથોના લેખક તેઓશ્રી નથી, પરંતુ પંડિત નારાયણાચાર્યજ છે.’ એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધિમાં આવેલી વાતનો સરળતાથી સ્વીકાર કરીને “શ્રી તત્ત્વન્યાયવિભાકર, સમ્મતિસોપાન, દ્વાદશારનયચક અને તેના પરનું ‘વિષમપદ વિવેચન’નામક ટિપ્પણુ, સૂત્રાર્થ-મુક્તાવલી વગેરે સંસ્કૃત ગ્રંથોનો લેખક તેમજ સંપાદક હું નથી; પરંતુ પંડિત નારાયણાચાર્યજ છે,” એ સત્યની કખૂલાત તે તે ખૂંકોમાં કરી લેવાને બદલે તે વાત પોતાના નામે જ ચઢાવી રાખેલ છે તે તો ઘણું જ અનુચિત છે.

સં. ૨૦૦૩ માં સુરત ખાતે પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીએ પંડિત મહંતલાલભાઈ દ્વારા તેઓશ્રીએ રચેલ તરીકે ગણાવાતા તે ‘તત્ત્વન્યાયવિભાકર’ માં ૨૦ થી ૨૫ ભૂલો

જણાવતાં આપણા આ આચાર્યશ્રીને કધાર્ધ જવાનું થયું હતું, તેમ (વિદ્વાન્ મુનિશ્રી જંખૂવે સંપાદિત ‘દ્વાદશારનયચક્ર’ દ્વારા) આજે તેઓશ્રીએ સંપાદન કરેલ તરીકે ગણાવાતા ‘દ્વાદશારનયચક્ર’ માંની પણ સંખ્યાબંધ ભૂલો નજીકનાજ ભવિષ્યમાં જાહેર થશે તે વખતે તે જવાબદારી પણ તેઓશ્રીના શિરે જ રહેશે, તે ન બને તે માટે, તેઓશ્રીએ પોતે જ તે સત્ય જાહેર કરવું શ્રેયસ્કર છે.

(૨૮) આપણા આ આચાર્ય શ્રી લખિધસૂરિજી મ. ના બે શિષ્યો-મુનિશ્રી વિક્રમ વિ. તથા શ્રી ભાસ્કરવિજયજીએ સં. ૨૦૦૮ માં શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના અંચાંક ૯૬ તરીકે-પ્રસિદ્ધ થયેલ શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણ વૃત્તિના અનુવાદનું સંશોધકપણે સંપાદનકાર્ય કર્યું છે; તે પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામાં તે શિષ્યોએ તે પુસ્તકના અંગે કરેલ તે તે કાર્યોનો યશ આચાર્યશ્રીને સમર્પેલ હોવાથી તે પુસ્તકમાં જે સંખ્યાબંધ અબોધ ભૂલક ભૂલો છે, તે ભૂલોનો સુધારો તો આચાર્યશ્રીને અવસરે સૂચવીશ. હાલ તો માત્ર તે પુસ્તકમાં તેઓશ્રીએ, તે પુસ્તકની વૃત્તિનું ‘વિધિકૌમુદી’ નામ પલટાવી દેવાની ગોલમાલ કરી છે, તે ગોલમાલને જ આ નીચે દર્શાવું છું.

“પ્રસ્તુત પુસ્તકની પ્રશસ્તિના ૧૫ માં શ્લોકના ‘વિધિકૌમુદેનામ્ન્યાં વૃત્તાવસ્યાં વિલોકિતૌર્વર્જેઃ’ એ પૂર્વાર્દ્ધ-દ્વારા અંચકાર મહર્ષિ શ્રી રત્નશેખર સૂરિમહારાજે તે શ્રાદ્ધવિધિ અંચની વૃત્તિનું નામ ‘વિધિકૌમુદી’ એમ સ્પષ્ટ દર્શાવેલું હોવાથી તે મૂળ નામને આચાર્યશ્રીએ તે અંચના અનુવાદના પ્રારંભમાં અને પ્રશસ્તિના તે ૧૫ માં શ્લોકના અનુવાદમાં જણાવવું ફરજિયાત બન્યું હોવા છતાં ચ્હાંય તેવા મહાપુરૂષનું પણ વચન પોતાના ગજથી

માપવાની આદત વશાત્ તે અનુવાદના પ્રથમ પ્રકાશને અંતે મૂળ નામ ‘વિધિકૌમુદી’ને આપણા આ આચાર્યશ્રી-એ ઉઠાવી દીધું છે અને તેનાં સ્થાને ‘શ્રાધ્ધવિધિકૌમુદી’ એવું નવું જ નામ ગોઠવી દીધું છે ! એ સાહસ કેવું ?

એ વાત આટલે જ અટકી નથી; પરંતુ તે પછીથી તો તેઓશ્રીએ, શેષ પાંચેય પ્રકાશને અંતે તે પોતે આપેલું નવું નામજ દાખલ કર્યું છે અને તે નવા નામને કાયમ કરવા સાડે પ્રશસ્તિના તે મૂળ નામ દર્શક પંદરમઃ શ્લોકની પછીના ૧૬ મા અંતિમ શ્લોકના અર્થમાં તો વિના પ્રયોજને જ તે નવું નામ ‘શ્રાધ્ધવિધિકૌમુદી’ ગોઠવી દેવાની હિંમત કરી છે !

પછી તો તેઓશ્રીના તે બંને શિષ્યોએ તે ગ્રંથનો તે નવા નામેજ પ્રચાર કરવા સાડે તે અનુવાદની પ્રસ્તાવનામાં તેમજ મુખપૃષ્ઠ ઉપર પણ તે નવા નામનેજ ઘુસાડી દીધેલ છે ! મહાગ્રંથમાં આ ગોલમાલ આચાર્યશ્રીએ, શાસન અને સમાજના કયા કલ્યાણ અર્થે કરી છે ? તેનો સમાજે જવાબ લેવો ઘટે છે. પૂર્વના મહાજ્ઞાની મહર્ષિઓ કરતાં પણ વધુ જ્ઞાની લેખાવવાની મહત્વાકાંક્ષાએ જીનું ઉત્થાપીને આ રીતે નવું સ્થાપવાના અપ-માર્ગે ચડી જવાથી તેઓશ્રીને આ રીતે પૂ. રત્નશેખરસૂરિજી મ. જેવા સમર્થજ્ઞાની મહર્ષિઓ સ્થાપેલું ગુણનિષ્પન્ન નામ લેાપીને તેનાં સ્થાને મૂળ અને ટીકા ગ્રંથનાં બે અલગ નામોનો સંકર કરવા પૂર્વક અર્થઘાતક નામ ગોઠવી દેવાની હદે પહોંચી જવું પડ્યું છે તે સહુ કોઈ સુહૃદ્દયીજનને દુઃખદ છે.

શ્રીહીરપ્રશ્નગ્રંથમાંનાં પર્વતિથિવિષયક પ્રશ્નોત્તરોની નીચે શાસ્ત્ર અને પરંપરા વિરૂદ્ધના નવા તિથિમતને અનુસરતાં તર્કટી ટિપ્પણો લખનારા તેમજ (તે ગ્રંથના

રચયિતા શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મ. ને તે ગ્રંથને અંતે પરમશુર તરીકે સંખોધીને) તે ગ્રંથના પેજ ૨૦ તથા ૩૦ ઉપરના ટીપ્પણમાં તે જ શ્રી હીરસૂરિજી મ.નાં સમાધાનને પણ ભૂલભયું દેખાડનારે. અનવસ્થિત તેમજ એકાંગી સુધારે લખીને સ્વીકૃત પરમશુરની પણ ભૂલે બતાવવાની હોંશીયારી કરનાર તેમજ તે હીરપ્રશ્નની પ્રસ્તાવનામાં અસમજસતા તથા અસંબધતા આજેખનાર (તેઓશ્રીના શિષ્ય) શ્રી વિક્રમવિજયજી માટે તો આ ગોલમાલ હજી ધંધાકૂચ પણ લેખી શકાય; પરંતુ તે ભૂલને અભૂલ તરીકે સ્વીકારનાર આપણા આ આચાર્યશ્રીની તે ભૂલને કયા રૂપે લેખવી? એ એક ગંભીર પ્રશ્ન છે.

(૨૯) કલ્યાણ વર્ષ ૮ અંક ૩ પૃ. ૧૨૨ કો. ૧-૨. શ્રી સાકરચંદ માધવજીની ‘સમકિત મોહનીયનો અર્થશો ? ’ એ શંકાનો સમાધાનમાં “ જે મોહનીયકર્મનો ઉદય સમકિતને બાધ ન કરી શકે તે મોહનીયને સમકિત મોહનીય કહેવાય છે. એટલે મોહનીયના વિશુદ્ધ કરેલા પુદ્ગલો કે જે સમકિતને આડે આવતા નથી ” એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તે, ઉપલકીયા જ્ઞાનનું પ્રતીક છે. સમ્યક્ત્વમોહનીયનો યથાર્થ અર્થ એ નથી; પરંતુ તેનો અર્થ ‘જે કર્મ સમ્યક્ત્વમાં મુંઝવે એટલે કે સમ્યક્ વસ્તુ ઉપર મોહ ઉપજાવે, સુદેવ સુગુરુ વગેરે ઉપર મારા પણ કૂચ મમત્વભાવ કરાવે’ એ પ્રમાણે થાય છે, ‘મોહનીય’ શબ્દનો અર્થ જ ‘મદિરાની જેમ મોહ પમાડે.’ એ પ્રમાણે પહેલા કર્મગ્રંથની ૧૩ મી ગાથાની ટીકામાં શાસ્ત્રકારે સ્પષ્ટ જણાવેલ હોવા છતાં અને તે સ્થળે આગળ જતાં-‘તત્ર દષ્ટિર્દર્શનં યથાવસ્થિત વસ્તુ પરિચ્છેદ સ્તન્મોહયતીતિ-તત્ત્વની યથાવસ્થિત શ્રદ્ધા તે દર્શન, અને ત દર્શન-સમ્યક્ત્વમાં મુંઝવે તે દર્શનમોહનીય’ એ પ્રમાણે

પણ 'સમ્યક્ત્વ મોહનીય' શબ્દનો અર્થ શાસ્ત્રકારે સ્પષ્ટ જણાવેલ હોવા છતાં તેનો વિચાર ક્યાં વિના તે પહેલાં કર્મગ્રંથની ૧૪ મી ગાથાની ટીકામાંની કેવળ પૌદ્ગલિક સમ્યક્ત્વને ઓળખાવનારી 'મદનકોદ્રવન્યાયેન શોધિત' સદવિકારજનકત્વેન શુદ્ધસમ્યક્ત્વં ભવતિ' એ પંક્તિના અર્થને ઉપરના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ 'દર્શનમોહનીય' ના અર્થ તરીકે રજુ કરેલ છે તે શોચનીય છે.

એજ ૧૪ મી ગાથામાં આગળ જતાં તે દર્શનમોહનીયનો અર્થ શાસ્ત્રકારે “ (તે શુદ્ધપુદ્ગલો, તે જ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ છે તો તે) સમ્યક્ત્વ, દર્શનમોહનીય કેમ થાય ? કારણ કે તે પોતે જ સમ્યક્ત્વ હોવાથી સમ્યક્ત્વને મુંઝવી શકે નહિ ! ” એ શંકાના સમાધાનમાં “ મિથ્યાત્વપ્રકૃતિ-ત્વેનાતિચારસમ્ભવાત્ ઔપશમિકાદિમોહત્વાચ્ચ દર્શનમોહનીયમિતિ=શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ તરીકે જણાવેલા તે શુદ્ધ પુદ્ગલો પણ) મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિપણું હોવાથી (તેનાથી સમ્યક્ત્વમાં) અતિચાર લાગવાનો સંભવ છે અને શુદ્ધ પુદ્ગલોવાળી મિથ્યાત્વની તે પ્રકૃતિ, ઔપશમિક આદિ અપૌદ્ગલિક સમ્યક્ત્વમાં મુંઝવે છે, તેથી તે પૌદ્ગલિક શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ, દર્શનમોહનીય કહેવાય છે ” એ પ્રમાણે ખુલાસો કરીને સ્પષ્ટ જણાવેલ હોવા છતાં અને અશુદ્ધ પુદ્ગલવાળા દર્શનમોહનીય એટલે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ તે મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિના શુદ્ધપુદ્ગલોને વિષાકોદયથી વેદવાની સાથે મિશ્ર અને મિથ્યાત્વ મોહનીયના પણ પુદ્ગલોને વેદતા જ રહેતા હોવા છતાં તથા તે પુદ્ગલોનું વેદન શ્રીજિનપ્રણીત પદાર્થોમાં સૂક્ષ્મશંકાદિ ઉપજવનારું પણ હોઈને તીવ્રમોહના ઉદયે સમ્યક્ત્વમોહનીયના તે શુદ્ધ પુદ્ગલો અશુદ્ધ પણ બની જવાના સંભવવાળા હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ

આ સમાધાનમાં 'મોહનીય કર્મ'નો ઉદય સમકિતને બાધ ન કરી શકે તે સમકિતમોહનીય કહેવાય છે. એટલે મોહનીયના વિશુદ્ધ કરેલા પુદ્ગલો કે જે સમકિતની આડે આવતાં નથી.' એમ જણાવ્યું છે તે બદલ તેઓશ્રી, શાસ્ત્રને યથાસ્થિત સંગત કરી શકેલ નથી.' એમ જ માનવું રહે છે.'

સમાધાનકાર શ્રીને 'મોહનીયના વિશુદ્ધ કરેલા પુદ્ગલો' કહેવાય, કે 'મિથ્યાત્વના વિશુદ્ધ કરેલા પુદ્ગલો' કહેવાય; એ પણ ખબર જણાતી નથી !!! મિથ્યાત્વના તો 'શુદ્ધ અર્ધશુદ્ધ અને અશુદ્ધ' એમ ત્રણ પ્રકારના પુદ્ગલો શાસ્ત્રકાર જણાવે છે; પરંતુ તે રીતે મોહનીયના પણ શુદ્ધાદિ ત્રણ પ્રકારો હોવાનું કોઈ શાસ્ત્રકાર જણાવતા નથી. એ જણાવવામાં તો આ આચાર્યશ્રીનો જ નંબર પહેલો જણાય છે. 'સમ્યક્ત્વ મોહનીયના વિશુદ્ધ પુદ્ગલો' એમ કહેલ હોત તો બહુ અડચણ નહોતી.

(૩૦) કહ્યાણ વર્ષ ૮ અંક ૪ પૃ. ૧૪૮ કો. ૨, શ્રીયુત્પત્તિ કની 'સંયોગ પછી પણ તેને માનસિક અને શારીરિક સંકટોના ક્ષણ સિવાય કશું પણ મળતું નથી એ શાને મન સમજતું નહિ હોય?' એ શંકાનું જે 'અવિરતિના ઉદયથી.' એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે, શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. સંયોગજન્ય તે તે નુકશાનો નહિ સમજવામાં જો અવિરતિનો ઉદય જ હેતુ હોય તો પાંચેય સ્થાવરના જીવો, વિકલેન્દ્રિય જીવો, સમસ્ત નારકીના જીવો, નવ ઐવેયકના તથા પાંચ અનુત્તરના દેવોને અવિરતિનો ઉદય તો સતત વર્તતો હોવાથી તે દરેક જીવોને પણ સ્ત્રીસંયોગમાં રચ્યા પચ્યા રહેલા માનવા રહે; પરંતુ આચાર્યશ્રીથી તેમ માની શકાય તેમ નથી. માટે સંયોગજન્ય નુકશાનો (ને મન સમજતું

નથી, એમ નહિ પણ) થી મન વિરમતું નથી, તે ‘અવિર-
તિના ઉદયથી’ નહિ; પરંતુ ‘મોહનીય કર્મના ઉદયથી’
વિરમતું નથી. એમ આચાર્યશ્રીએ કહ્યું હોત તો તે શાસ્ત્રીય
લેખાત.

(૩૧) કલ્યાણ વર્ષ ૮ અંક ૫ પૃ. ૨૦૬ કે. ૨. દોશી
બાબુભાઈ રતીલાલ મુંબઈએ પૂછેલી “આજથી કેટલા
વર્ષ પછી કલંકી રાજ થશે? અને તે જૈનધર્મને દુઃખ
આપશે કે સુખ? અને તે કેટલા વર્ષ આપશે? તેનો
નાશ કેવી રીતે થશે?” એ શંકાનું તેઓશ્રીએ જે “એક-
વીસ હજાર વર્ષનો પાંચમો આરો છે, તેના બરાબર મધ્ય
ભાગમાં કલંકી થશે, અને તે આખા રાજ્યમાં ત્રાસકારક
થશે એટલે જૈનધર્મને પણ દુઃખકારક થશે. ૮૬ વર્ષ
સુધી જીવશે. અને તેની ઉમરમાં તે અન્યને દુઃખ
આપનારો નીવડશે. શકેન્દ્ર દ્વારા તેનો નાશ થશે.” એ
પ્રમાણે સમાધાન આપેલું છે. તે શાસ્ત્રાધાર વિહોણું છે. શ્રી
દીવાળી કલ્પનો મૂળ પાઠ ‘સં. ૧૯૭૪ વર્ષે કલંકીનો જન્મ
થશે.’ એમ જણાવે છે છતાં તેઓશ્રીએ ‘પાંચમા આરાના
બરાબર મધ્ય ભાગમાં થશે’ એમ જણાવવા વડે શાસ્ત્રના
મૂળ પાઠ કરતાં દસહજાર પાંચસોને ત્રણ વર્ષ અને ૮૧
માસ વધારે કહ્યા છે, તો તે બદલ કોઈ પ્રમાણિત શાસ્ત્રનો
સર્વસંગત પાઠ આપીને તે મોટા ફરકનો સમન્વય કરી
આપવા પૂર્વક સ્પષ્ટી કરણ બહિર કરવું જોઈએ. પ્રસ્તુત
સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ જે-‘જૈનધર્મને પણ દુઃખકારક થશે.’
એમ જણાવ્યું છે તે અબોધમૂલક છે. કોઈ દુઃખ આપે
તે દુઃખ, ધર્મીને થાય; ધર્મને થતું નથી. માટે તે સુધારો
પણ બહિર કરવો ઘટે.

(૩૨) કલ્યાણ વર્ષ ૮ અંક ૭-૮ પૃ. ૩૧૫ કે. ૧, શા

મૂલચંદ્ર જંબુલાઇ ખંભાતની 'સમવસરણુમાં બાર પર્વદા બેસે છે અને તેઓ (ગણધરો) વદિશાઓમાં બેસે છે, તો ગૌતમ સ્વામી, આગલ બેસતા હશે કે કેવલી ભગવંતો (આગલ) બેસતા હશે? એ શંકાનું જે-“શ્રી ગૌતમસ્વામીજી આદિ ગણધરો પ્રભુજીના પાદગી: પાસે બેસે છે, જ્યારે કેવલી ભગવંતોની વર્ષદા અલગ હોય છે.” એ મુજબ સમાધાન જણાવેલ છે તે મનસ્વી છે. શાસ્ત્રમાં પ્રભુની દેશના વખતે શાસ્ત્રમાં જણાવેલ સમવસરણુની (અગ્નિકોણે-મુનિરાજે, વૈમાનિક દેવીઓ અને સાધવીજીઓ, નૈઋતકોણે ભવન પતિની દેવીઓ, જ્યોતિષીની દેવીઓ અને વ્યંતરની દેવીઓ, વાયવ્ય કોણે ભવનપતિ દેવો જ્યોતિષી દેવો અને વ્યંતર દેવો, તથા ઇશાન કોણે વૈમાનિક દેવો, મનુષ્યો અને માનુષિણીઓ [સ્ત્રીઓ] મળીને) બાર પર્વદાની જેમ કેવલીની અલગ એટલે તેરમી પર્વદા જણાવેલ નથી; પરંતુ આગળ જણાવેલા સુધારા નં. ૮૪ માં જણાવેલ શ્રીબૃહત્કલ્પસૂત્ર ભાગ બીજાના “કેવલિનો પૂર્વદ્વારેણ પ્રવિશ્ય જિનં ત્રિઃ પ્રદક્ષિણીકૃત્ય વચસા તીર્થપ્રણામં કૃત્વા તીર્થસ્ય-પ્રથમ ગજચરસ્ય શેષગણધરાણાં ચ પૃથ્ઠતો દક્ષિણ પૂર્વસ્યાં નિષીદન્તિ.” એ પાઠ મુજબ કેવલીઓ ગણધરને પ્રભાણુ કરીને ગણધર દેવોની પાછળ જ બેસે છે આમ છતાં આચાર્યશ્રીએ ‘કેવલી અલગ બેસે છે’ એમ જણાવ્યું છે તે અજ્ઞાન મૂલક પણ છે.

(૩૩) કલ્પણ વર્ષ ૮ અંક ૭-૮ પૃ. ૩૧૭ કો. ૨, તે જ પ્રશ્નકારની “ગણધર ભગવંતોનું તેજ અનુત્તર વિમાનવાળા દેવો કરતાં અધિક બતાવ્યું છે તો તે દીક્ષા લીધા બાદ હશે કે દીક્ષા બાદ લઙ્ગિધર્મી પેદા થાય છે?” એ શંકાનાં સમાધાનમાં ‘અનુત્તર દેવોથી પણ અધિક તેજ ગણધર

ભગવંતોનું હોય છે x x'x' એમ જણાવ્યું છે તે શાસ્ત્ર-
વિરૂદ્ધ છે. શાસ્ત્રમાં અનુત્તરના દેવોથી ગણધર, ભગવંતોનું
અધિક તેજ કહેલ નથી; પરંતુ અધિક રૂપ કહેલ છે. રૂપ,
એ વસ્તુનો ગુણ છે અને તેજ તો પુદ્ગલ પરિણામ રૂપ
પર્યાય છે, એ સમજણ હોત તો આવું અસત્ય સમાધાન
અપાયું ન હોત.

[૩૪] કલ્યાણ વર્ષ ૮ અંક ૯ પૃ. ૩૮૭ કો. ૧ શા
છગનલાલ રવચંદની “ દેરાસરની વસ્તુ વાપરીને પાછી
મૂકી દે તો દોષ લાગે ખરો ? ” એ શંકાનાં સમાધાનમાં જે
“ જરૂર દોષ લાગે. ” એમ જણાવ્યું છે તે કલ્પિત છે.
દેરાસરની “ ત્રિગડાં, નગારાં, ચામર, આરતી, ઝાલર,
ઘંટ, દીવો, ધૂપધાણું, થાળી, રકાળી, વાટકી, છડી, પાટ,
પાટલા ” વગેરે વસ્તુઓને સ્નાત્ર ભણાવવાદિ ક્રિયામાં
વાપરે છે અને મૂકી દે છે, એથી શ્રાવકને દોષ લાગે એમ કોઈ
શાસ્ત્ર કહેતું નથી. પ્રભુપૂજા ચૈત્યવંદનાદિ ક્રિયા કરતી વખ-
તે શ્રાવક, દેરાસરનો પણ ઉપયોગ કરે છે, તેમ દેરાસર-
જીની તે તે સર્વવસ્તુનો પણ ઉપયોગ શ્રાવક અશક્ય-
પરિહાર રૂપે કરી શકે છે.

(૩૫) કલ્યાણ વર્ષ ૮ અંક ૯ પૃ. ૩૮૭ કો. ૧, તે
જ પ્રશ્નકારની. “ દહેરાસરમાં ભગવાન આગળ સાથીઓ
કર્યા પહેલાં ઇરિયાવહિઆ કરવા કે પછી કરવા ? ” એ
શંકાનાં સમાધાનમાં જે, “ સાથીઓ કર્યા બાદ ઇરિયા
વહીઆ કરવી જોઈએ. ” એમ જણાવેલ છે તે શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ
છે. ઇરિયાવહિ, અનુષ્ઠાન શરૂ કર્યા પહેલાં કરવાની હોય
છે. તેમાં પણ સ્વસ્તિક પહેલાં અને સ્વસ્તિક કર્યા પછી
તો ઇરિયાવહી કરવાનું વિધાન જ નહિ હોવા છતાં આ-
ચાર્યશ્રીએ, જે ‘સ્વસ્તિક કર્યા પછી ઇરિયાવહિ કરવી જોઈએ’

એમ કહેલ છે તે તો મનસ્વી જ છે. સ્વસ્તિક એ અગ્રપૂજા છે. પ્રભુની અંગપૂજા કર્યા પછી તે અગ્રપૂજા કરાય છે. પુષ્પ આદિ સચિત્ત દ્રવ્યોથી થતી પ્રભુની અંગપૂજા પણ સાવધ નહિ ગણાતી હોવાથી તે અંગપૂજા કર્યા પછી પણ ઇરિયાવહિ કરવાની હોતી નથી, તો તે પૂજા પછીની અચિત્ત ગણાતા અક્ષતના સ્વસ્તિક તરીકેની અગ્રપૂજા પછી તો ઇરિયાવહિ કરવાની હોય જ કેમ? એટલુંય ઉત્તર આપતાં ઉત્તરદાતાએ વિચાર્યું નથી તે શોચનીય છે.

(૩૬) કલ્યાણ વર્ષ ૯ અંક ૬-૭ પૃ. ૨૭૨ કો. ૨, શ્રી રમણલાલ કે. શાહ વાપીની “ છોડ પરથી પુષ્પ તોડી પ્રભુજીને ચઢાવવા એમાં પાપ નથી? ” એ શંકાનું જે “ સ્વાભાવિક શુદ્ધ અને સ્વયં ઉતરેલાં ફુલો મળે તે અતિ ઉત્તમ છે ” પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે, તે (સ્વયં ઉતરેલાં ફુલો તો અચિત્ત જેવાં નિર્માલ્ય પ્રાયઃ લેખાતાં હોઈને જિનરાજની તેવા પુષ્પોથી પૂજા કરવાનો શાસ્ત્રમાં નિષેધ હોવાથી) મનસ્વી છે. તે સમાધાનમાં તે પછી આચાર્ય-શ્રીએ જે “ પરંતુ શાસનપ્રભાવનાની ખાતર યુગપ્રધાન આચાર્યપ્રવર શ્રી વજ્રસ્વામીએ પણ ફુલો લેગાં કરાવી શાસન પ્રભાવના કરી છે, એટલે શ્રાવકને પુષ્પો તોડીને પૂજા ન થાય એવો એકાંત નિયમ બાંધવો તે ઠીક નથી. ” એ પ્રમાણે વધારામાં લખ્યું છે તે, અહિં વદતોન્યાયાત્ રૂપ છે અને સુધારના નં. ૭૯ માં દર્શાવેલા તેઓશ્રીના મનસ્વી સમાધાનને પોતાનાંજ આ વચનોથી અસત્ય ઠરાવનારું હોવાથી આનંદપ્રદ છે.

(૩૭) કલ્યાણ વર્ષ ૯ અંક ૯ પૃ. ૪૩૧ કો. ૧ શેઠ મૂળચંદ જંબુભાઈ શ્રોફ ખંભાતની “ આત્માના ભાવ (પરિણામ) શુભ, અશુભ એમ બે પ્રકારે કે શુભ, અશુભ

અને શુદ્ધ એમ ત્રણ પ્રકારે ? શુદ્ધભાવથી કયું કર્મબંધન થાય ? તીર્થંકરોને ગૃહવાસમાં ત્રણમાંથી કેવો ભાવ હોય ? દીક્ષાકાળમાં કેવો હોય ? કેવલીકાળમાં અને સિદ્ધાવસ્થામાં કેવો ભાવો હોય ? ગૃહવાસથી મોક્ષ સુધીમાં કયા ભાવથી કર્મબંધન થતું હશે ? ” એ શંકાનું જે “ આત્માના ત્રણ ભાવ પણ ગણાય છે. શુભ ભાવથી પુણ્ય, અશુભથી પાપ અને શુદ્ધ ભાવથી નિર્જરાદિ થાય છે. તીર્થંકરોને ગૃહવાસથી કેવલજ્ઞાન સુધી ત્રણે ભાવો હોય. તેરમે ગુણઠાણે શુભ અને શુદ્ધ બન્ને ભાવ હોય અને ચૌદમે શુદ્ધભાવ હોય. સિદ્ધાવસ્થામાં આ ભાવોની ગણના ન હોય તીર્થંકરોને ગૃહવાસથી માંડીને શુભાશુભ ભાવથી કર્મબંધ થાય

છે. અને શુદ્ધભાવથી નિર્જરા થાય છે. ” એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તે, આ. શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીએ તથાપ્રકારના જ્ઞાનના અભાવે-અવળી સમજણના યોગે શ્રી તીર્થંકરોને સ્ત્રીના ભોગવટામાં પણ નિર્જરાજ ગાયા કરી છે અને તેમનું તે મિથ્યા ગાણું તેના આ આચાર્યશ્રીએ પણ સુધારા નં. ૨૦ માં જણાવેલા તેમના સમાધાનમાં બેધડક સ્વીકારવા જેવું કરેલ છે તે બધાએ મિથ્યા પ્રફૂલ્લો ઉપર વજ્રપાત કરનાર હોઈને ભૂરિ ભૂરિ અનુમોદનીય હોવા છતાંયે તેરમા ગુણઠાણે બે ભાવ જણાવ્યા તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

(૩૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૦ અંક ૨ પૃ. ૭૨ કો. ૧ શા મોહનલાલ છોટાલાલ ધાર્મિક શિક્ષક બોરસદે પૂછેલી “ સમયસુંદરજીએ રચેલ સીમંધર સ્વામીના સ્તવનમાં કહેલ “ પોથી ઠવણી તિહાં કણેજી, અમૃતવાણી વખાણ ” નો અર્થ શા ? એ શંકાનું જે ‘એ પંકિત’ શુદ્ધ નથી, તે સ્થાને ‘બારે પર્ષદા સાંભળેજી, અમૃતવાણી વખાણ’ એ મુજબ શુદ્ધ કરી લેવું. ’ એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવેલ છે

તે, સાડી ત્રણસો વર્ષ પૂર્વે થયેલા તે ખરતર ગચ્છીય વિદ્વાન્ પુરૂષની સાચી કૃતિને અનધિકારે અને અણુસમ-જથી અશુદ્ધ જણાવીને અસત્ય સુધારો સૂચવનારું છે. તે સ્તવનમાંની તે પંક્તિ વડે કર્તાએ શ્રી સીમંધર સ્વામીને વિનંતિ કરતાં એમ જણાવ્યું છે કે-“અહિં ભરતક્ષેત્રમાં તો અત્યારે ભાવજનના-અભાવે-તેની સાક્ષાત્ વાણીના અભાવે અમારે પોથીથી અને પરમશુરના આદેશોના અભાવે સ્થાપનાજીથી ચલાવવું પડે છે, જ્યારે ત્યાં કણે તો આરાધકોને માટે અમૃત જેવી વાણી પીરસનારું વ્યાખ્યાન આપનારા આપ, ખુદ પોથી અને ઠવણી છો.

(૩૯) કદ્યાણુ વર્ષ ૧૦ અંક ૨. પૃ. ૭૩ કો. ૧, તે જ પ્રશ્નકારની “જ્ઞાનવિમલસૂરિ રચિત શત્રુંજયના ‘મારું મન મોહું’ રે” સ્તવનમાં ‘જૈનધર્મ’ એ સાચો જાણીને રે, માનવતીર્થ એ સતંભ’ પંક્તિ છે, જ્યારે દાનસૂરવાળી સ્તવનકણિકામાં ઉપરોક્ત પંક્તિ ‘જૈનધર્મ’ એ જાણીને રે.’ એ મુજબ છે તો ‘સાચો’ અને ‘જાણી’ એ બેમાંથી કયો શબ્દ ખરો ગણવો ?” એ શંકાના સમાધાનમાં “જૈન-ધર્મ’ એ સાચો જાણીને રે’ પંક્તિ હીક લાગે છે.” એમ જણાવ્યું છે તે, તે સ્તવન ગિરિરાજનું છે કે જૈનધર્મનું ? તેમજ તેનો અર્થ, પૂર્વાપર પંક્તિના અર્થને સંગત છે કે અસંગત ? એ વગેરે વિચાર્યા વિનાનું મનસ્વી છે.

તે સ્તવન, શ્રી સિદ્ધગિરિનું હોવાથી કર્તાએ તે સ્તવ-નમાં શ્રી સિદ્ધગિરિનીજ મહત્તા સ્તવેલ છે. આથી તે સ્તવનનો અર્થ ગિરિરાજની સ્તવનાને છોડીને વિષયંતર ન થવો જોઈએ. પ્રસ્તુત સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ સૂચવેલ ‘જૈનધર્મ’ એ સાચો જાણીએ રે’ પંક્તિને સાચી માનવામાં આવે તો તે પંક્તિનો અર્થ સિદ્ધગિરિજીની સ્તવનાને

ત્યજીને જૈનધર્મની યોગ્યતા જણાવતો હોવાથી ખોટી પંક્તિ-
ને સાચીમાનીને ચાલવાનું બને છે, તેનાં સ્થાને જોઈતી સાચી
પંક્તિને તો વિસરી જ જવાનું બને છે. અને તે એક
કડીમાંનાં ‘જૈનધર્મ’ એ’ તથા ‘માનવ તીર્થ’ એ’ તે બંને
વાક્યોમાંના બે ‘એ’ કારમાંનો જે એક ‘એ’ કાર નિર-
ર્થક છે તેને કાયમ રાખવાના અજ્ઞાનનું પોષણ થાય છે.
એમ ન બને એ સારુ -

તે સ્થાને શ્રી સિદ્ધગિરિજીની જ સ્તવનાને સૂચક
કડી કેવી હોવી જોઈએ? તે બાબત પૂર્વાપરનો સંબંધ
વિચારતાં શ્રી દાનસૂરિજીમ. વાળી સ્તવનકર્ણિકામાં તે
પંક્તિમાંનો ગતાનુગત છપાતો આવેલ ‘સાચો’ શબ્દ પલ-
ટીને તેનાં સ્થાને યોજેલ ‘જાચો’ શબ્દ સાર્થક છે. જાચો
એટલે જાત્યવંત તે સ્તવન કર્ણિકામાં જેમ ‘સાચો’
શબ્દ સુધાર્યો છે, તેમ જો તે પંક્તિમાંના ‘જૈનધર્મ’
એ’ વાક્યને પણ સુધારીને તેનાં સ્થાને “ જૈનધર્મનો ”
શબ્દ યોજવામાં આવેલ હોત તો “ જૈનધર્મનો જાચો
જાણીને રે, માનવતીર્થ એ સ્તંભ ” એ પ્રમાણે પંક્તિ
બની જવા પામત. એમ થવાથી તે પંક્તિનો વિષયાંતર
અર્થ તરીકેનો અને વધારાના એક ‘એ’ કારનો દોષ પણ
દૂર થવા સાથે તે આખી પંક્તિ, તે સ્તવનમાંની પૂર્વાપર
ગાથાઓના અર્થની જોડે સુસંગત અર્થની સૂચક અને
સિદ્ધગિરિજીની મહત્તાદર્શક શુદ્ધ લેખાવા પામત. એટલે
કે-તે પંક્તિ, ‘એ માનવતીર્થ’ (સિદ્ધગિરિ) ને જૈનધર્મનો
જાત્યવંત સ્તંભ જાણીને તે તીર્થ દેવો, મનુષ્યો, કિન્નરો,
ભૂપતિઓ અને વિદ્યાધરો નાટારંભ કરે છે.’ એ પ્રકારના
શુદ્ધ અર્થની ખ્યાપક બની જાત. સં. ૨૦૦૬ માં અમારા
તરફથી છપાયેલ શ્રી જિનગુણરત્નમંજૂષાના પેજ ૮૮

ઉપર અમોએ તે કડી, ઉપર જણાવ્યા મુજબનો અર્થ વિચારીને પ્રસિદ્ધ પણ કરેલ છે.

(૪૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૦ અંક ૨ પૃ ૭૩ કે. ૧, તે જ પ્રશ્નકારની “ સાગરસમાધાનમાં દેવને પાંચ નિદ્રા કહેલ છે તે શી રીતે સંભવે ? ” એ શંકાનું આચાર્યશ્રીએ (સાગર સમાધાન ભાગ પહેલાના ૬૨૭ મા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પૂ. સ્વ આગમોદ્ધારક આચાર્યશ્રીએ, ‘ દેવોને પ્રદેશોદયથી પાંચેય નિદ્રાનો સંભવ છે. ’ એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલું જોઈને આપણા આ નવાતિથિમતી આચાર્યશ્રી લખિ-સૂરિજીએ તે સમાધાનને ખોટું લેખાવવા સારુ હોય તેમ) જે ‘દેવોને સત્તા આશ્રિત પાંચ નિદ્રાઓ સમજવી. ’ એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. આ બદલ શ્રી ક્ષેત્રલોક પ્રકાશ સર્ગ ૨૭ માંના “ વિપાકોદયરૂપા ચ ચક્ષુર્નિર્મીલનાદિભિઃ વ્યક્તૈશ્ચ હૈર્મબેદ્વયત્કા, તેષાં નિદ્રા ન યદ્યપિ ॥૬૦૦॥ પ્રદેશોદયતસ્તેષાં સ્યાન્નત્થાપ્યન્યથાકથમ્ દર્શ નાવરણીયસ્ય, સતોડ્પ્યનુદયો ભવેત્ ॥૬૦૧॥ ક્ષયશ્ચોપશમશ્ચાસ્ય દેવાનાં ક્વાપિ નોદિતઃ શ્રુતેડ્પ્યેષાં કર્મબન્ધ-હેતુત્વેનેયમીરિતા ॥૬૦૨॥ ” તે ત્રણ શ્લોકો સ્પષ્ટ જણાવે છે કે દેવોને પ્રદે-શોદયથી પાંચેય નિદ્રાઓ હોય છે. શ્રી ભગવતીસૂત્ર પાંચ-મા શતકના ચોથા ઉદ્દેશમાં અને શ્રી પંચસંગ્રહની ટીકા-માં પણ તેમજ જણાવેલ હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ સાગર-સમાધાનમાંના તે નકકર સમાધાનથી પણ વિરુદ્ધનું ‘દેવોને સત્તા આશ્રિત પાંચ નિદ્રાઓ સમજવી’ એ પ્રકારનું અન-ધિકારે જ મનસ્વી સમાધાન આપેલ છે, તે તેજોદ્રેષ પૂર્વ-કનું શાસ્ત્રવિરુદ્ધ ગણાય.

(૪૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૦ અંક ૭ પૃ. ૪૦૩ કે. ૨ માં પૂછેલી ચાર પ્રશ્નોવાળી એક શંકામાંના ‘આત્મા કઈ રીતે કર્મને

તોડે છે' ? એ ત્રીજા પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ જે “ સમકિત, અકષાય, મહાવ્રત અને અયોગની અવસ્થામાં આવતા કર્મને આત્મા તોડે છે. ” એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તે યથાર્થ નથી. સમકિત, એ કર્મને તોડવા માટેની વિરતિરૂપ ક્રિયા નથી; પરંતુ આશ્રવના હેતુરૂપ અવિરત-યુક્ત આત્મગુણ છે. આથી આચાર્યશ્રીનું ‘સમકિત આવતાં આત્મા, કર્મને તોડે છે’ એ કથન જેમ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે, તેમ અયોગી અવસ્થામાં વર્તતા આત્માને કર્મને જોડવાની કે તોડવાની કોઈ ક્રિયા જ નહિ હોવાથી ‘અયોગી અવસ્થામાં આવતાં આત્મા, કર્મને તોડે છે.’ એ કથન પણ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

(૪૨) કલ્યાણ વર્ષ ૧૦ અંક ૭. પૃ. ૪૦૩ કે. ૧-૨, શ્રી રમણલાલ પી. દોશી મુખ્યએ પૂછેલી “ પંચમકાલમાં ભરતક્ષેત્રમાંથી જીવો મોક્ષે જઈ શકે નહિ (મોક્ષ પામી શકે નહિ) તો પછી અત્યારે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય બાંધતા દેવલોક મળે પણ દેવતાઓ તો મનુષ્યભવ માટે જાંખના કરે છે તો પછી મનુષ્યજીવનની મહત્તા શી ? ” એ શંકાનાં સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ જે “ મનુષ્ય અહિંથી સીધો મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જઈ મનુષ્ય બની શ્રી સીમંધર ભગવાનની પાસે સંયમ લઈ બીજે જીવે મોક્ષ મેળવી શકે છે માટે માનવભવની મહત્તા છે. ” એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે અબોધમૂલક છે. શાસ્ત્રીય વાત એ છે કે-“ આજે ભરતક્ષેત્રમાં મોક્ષાર્થે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મકરણી કરનાર મનુષ્યને નિર્જરાની સાથે મોક્ષદ્વવાળું ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય=પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય બાંધાય છે. આવી ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યદ્વવાળી ધર્મકરણી સમ્યગ્દષ્ટિ મનુષ્યને જ મુસંગત હોવાથી તેવું ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય બાંધતાં તે આત્મા, ‘સમ્મવિટ્તી જીવો ગચ્છઈ નિયમા વિમાણ-

વાસીસુ જઈ ન વિગયસમ્મ-તો અહ ન વધ્યાડ઼ો પુત્રિં ॥૧૥”
 પાઠ અનુસાર અહિંથી સીધો મહાવિદેહે જઈ શકતો નથી,
 મનુષ્ય પણ થઈ શકતો નથી; તેથી સીમંધર સ્વામી પાસે
 દીક્ષા અને બીજે ભવે મોક્ષ પણ પામી શકતો નહિ હોવા-
 થી માનવ ભવની તે મહત્તા નથી; પરંતુ “ ભરતક્ષેત્રમાંથી
 આજે જીવેને ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય બાંધતાં મોક્ષ નથી મળતો
 અને દેવલોક જ મળે છે તો પણ તે મનુષ્યને તે દેવ-
 પણ્યામાં પણ અહિં કરેલી તે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મકરણીના સંસ્કાર
 રહેતા હોવાથી તે મનુષ્ય, તે દેવપણાનું પણ આયુષ્ય પૂર્ણ
 થયેથી તે સંસ્કારના યોગે દ્વેર અહિં કે મહાવિદેહાદિ કોઈ
 પણ ધર્મપરાયણ માનવક્ષેત્રે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી આપનારી
 સર્વ સખળ સામગ્રીયુક્ત માનવભવને પામીને ત્રીજે ભવે
 પણ મોક્ષ પામી શકે છે, એ આજે ભરતક્ષેત્રમાં પણ
 પ્રાપ્ત થએલ માનવભવની મહત્તા છે. ” બાકી મનુષ્ય
 મરીને મનુષ્ય તે જ થાય છે કે જે આત્માએ સમક્ષિત
 પામ્યા પૂર્વે અથવા પામેલ સમક્ષિત વમી ગયા પછીની
 મિથ્યાત્વવાળી દશામાં મનુષ્યનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય. તેવો
 આત્મા બીજે ભવે મુક્તિ પામે તેવું ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય તેવી
 દશામાં બાંધી શકતો જ નથી.

(૪૩) કલ્યાણ વર્ષ ૧૦ અંક ૮ પૃ. ૪૯૬ કો. ૧, રમ-
 ભુલાલ કે. વાપીએ પૂછેલી “ આપણે તીર્થંકર ભગવાનને
 પૂજીએ છીએ તો તેઓ કેની પૂજા કરતા હતા? ” એ શંકાનું
 જે “ પોતે તીર્થંકર છે એટલે તેમને પૂજાની આવશ્યકતા
 નથી ” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે કપોલકલ્પિત
 છે. તીર્થંકરો પણ દીક્ષા ન લે ત્યાં સુધી ‘ પ્રભુની પૂજા
 કરવી ’ એ લાભપ્રદ માને છે અને પૂજા કરે પણ છે. શ્રી
 શત્રુંજય માહાત્મ્ય સર્ગ ૮ ના સ્વામી તતશ્ચ સુસ્નાતો

દિવ્યાભરણવસ્ત્રમૃત ! સંપૂજ્ય ગૃહચૈત્યાન્તર્વિમ્બાનિ શ્રીમદર્હતામ્ ' એ શ્લોક સ્પષ્ટ જણાવે છે કે તીર્થંકર, ગૃહસ્થપણે તીર્થંકર લગવાનની પ્રતિમાઓની પૂજા કરે છે.

તે સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, આગળ જતાં જણાવ્યું છે કે 'તેમને (તીર્થંકરને) આવશ્યક જણાય તો સિદ્ધાવસ્થાવાળી મૂર્તિની પૂજા કરે' તે વાત પણ કપોલકલ્પિત છે. કારણકે— 'સિદ્ધની મૂર્તિ પણ તીર્થંકરની મૂર્તિના અનુકરણ રૂપે જ બની શકે છે. સિદ્ધાવસ્થાની મૂર્તિ જ બનતી નથી.' આ સ્થિતિમાં તીર્થંકરો સિદ્ધાવસ્થાવાળી મૂર્તિને કેવી રીતે અને ક્યાંથી પૂજે? એ વસ્તુ વિચાર્યા વિનાનું મનમાં આવ્યું તેમ જણાવી દીધેલું છે.

પ્રસ્તુત સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, આગળ જતાં જે 'પૂર્વજન્મ આશ્રિત જાણુવા માગતા હો તો તેઓ પૂર્વમાં થએલ તીર્થંકર લગવંતની મૂર્તિની પૂજા કરે.' એ પ્રમાણે પ્રશ્નકારના પ્રશ્ન વિનાજ સમાધાન આપેલ છે, તેમાં નિષ્પ્રયોજનનો દોષ તો છે જ; પરંતુ (તીર્થંકરોમાંના કેટલાક તીર્થંકરોના જીવો, પોતાના પૂર્વજન્મમાં કલ્પાતીત દેવો થયા હોય, નારક થયા હોય, માનવલવમાં પણ ત્રિદંડી આદિ થયા હોય ત્યારે તેઓ ૩૩-૩૩ સાગરોપમ સુધી પણ જિનપૂજા કરતા જ નહિ હોવાથી) તે સમાધાન કાલ્પનિક પણ છે.

(૪૪) કલ્યાણ વર્ષ ૧૦ અંક ૯ પૃ. ૫૪૫ કો. ૧, 'શ્રી સમ્રાટ' ખંભાતની— " પકિષ્ણ અતિચારમાં અભ્યંતર તંપમાં 'કર્મક્ષય નિમિત્તે લોગસ્સ દસ-વીસનો

કાઉસગ્ગ ન કીધો' એમ આવે છે, જ્યારે દેવસિક આદિ પ્રતિક્રમણમાં ચાર લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરાય છે તેનું શું કારણ?" એ શંકાનું જો- “ ૨૦ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ મધ્યમ અને ૪ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ જઘન્ય સમજવો, તે રહી ન જાય માટે પ્રતિક્રમણમાં કરવામાં આવે છે એમ સંભવે છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે બાળજીવોને પ્રચલિત આચરણોમાં પણ શંકા કરાવનારું તરંગી છે.

‘ પ્રશ્નકારે પકખી પ્રતિક્રમણના અતિચારમાં આવતી તે ૧૦-૨૦ લોગસ્સના કાઉસગ્ગની વાતને આશ્રયીને પ્રશ્ન કરેલ છે અને પકખી પ્રતિક્રમણમાં આવતો કાઉસગ્ગ ૨૦નો નહિ પણ ૧૨ લોગસ્સનો હોય છે.’ આ વાત આચાર્યશ્રી જાણતા હોવા છતાં તેઓ આ સમાધાનમાં અતિચારમાંની તે વાતમાંના તે ૧૦-૨૦ લોગસ્સના કાઉસગ્ગને પકખી પ્રતિક્રમણમાં આવતા તે ૧૨ લોગસ્સના સ્થાને ૧૦ લોગસ્સ ગોઠવે છે અને સંવત્સરીના ૪૦ લોગસ્સ અને એક નવકારના કાઉસગ્ગની ઉત્કૃષ્ટતાને ઉડાવી દઈને તેનાં સ્થાને ૨૦ લોગસ્સના કાઉસગ્ગને ગોઠવી દઈ તેને ઉત્કૃષ્ટ ગણાવે છે ! તથા દિવસના પ્રતિક્રમણમાંના આવશ્યક તરીકેના ૪ લોગસ્સના કાઉસગ્ગને અતિચાર નિમિત્તના કાઉસગ્ગ તરીકે લેખાવે છે, તે “ શ્રાવકે આવશ્યક સિવાયના કોઈ પણ નિવૃત્તિકાળમાં કર્મક્ષય માટે ૧૦-૨૦-૩૦-૪૦ આદિ પૂરા લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો જરૂરી છે, અને તે ભૂલે તો અતિચાર

છે, એ વાતને આશ્રયીને અતિચારમાં ‘૧૦-૨૦ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કયોં નહિ’ એ વાત છે.” એ પ્રકારની સમ્યક્ સમજ નહિ હોવાને આભારી છે, તેમ શાસ્ત્ર અને આચરણા સામે દષ્ટિ રાખ્યા વિના જ યદ્વાતદ્વા સમાધાન આપી દેવાની ભવાલિનંદિ ટેવને પણ આભારી છે. અન્યથા ‘૧૦ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ મધ્યમ’ ઇત્યાદિ ખુદ્દતું ગાપુ મારવાનું બને નહિ.

(૪૫) કલ્યાણ વર્ષ ૧૦ અંક ૧૧ પૃ. ૬૩૪ કો. ૧-૨, સોનમલ્લ અનાલ શાહની- “ પુન્ય તો આત્માકો કરનેકા હે હી નહીં ! નિર્બલતા કે કારણ પુન્ય કરનેકા ભાવ ભલે હી પેદા હો, પરન્તુ પુન્ય કરના ઉચિત નહિ ! પુન્ય કરનેસે વહ પુન્ય લોગનેકે લીએ અનેક ભવ કરને પડેંગે. જિસસેં સંસાર બઢેગા ઔર મોક્ષ નહિ જ સકેંગે ? ” એ શંકાના સમાધાનમાં જે- “પુન્ય કે દો ભેદ હે. એક પાપાનુબંધી પુણ્ય ઔર દુસરા પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય. ઉસમેંસે પાપાનુબંધી પુણ્ય સંસારમેં રખડપટ્ટી કરાનેવાલે હે. સો છોડ હી દેના ચાહીએ. પરન્તુ પુન્યાનુબંધી પુન્ય મોક્ષમાર્ગમેં મદદગાર બનાતા હે. કયોંકિ મોક્ષ જાના હોતો વજ્રઋષભનારાય સંઘયણકી ભી ઉસમેં મદદ ચાહીએ. પંચેંદ્રિયકી સંપૂર્ણતા, મનુષ્યભવ, આર્યક્ષેત્ર, આર્યકુળ આદિ સામગ્રીયેં જો જો મોક્ષમેં મદદગાર હે વો વો મોક્ષ જાને વાલેકો ભી અપેક્ષિત હે. ઇસલીએ પુણ્યકો ભી કથંચિત્ ઉપાદેય કહા હે હા, આખિરમેં તો પુન્ય પાપ દોંનોકો ક્ષય કરના પડેગા.

ઉસકે સિવાય મુક્તિ નહીં હો સકતી હૈં પરંતુ મુક્તિમેં ગયે પહેલે તો પુન્યાનુબંધી પુન્ય ભી અપેક્ષિત હૈ. ” એ મુજબ જણાવેલ છે તે, સુધારા નં. ૧૮ માં શા. કૃત્તેચંદ્ર ઝવેરચંદને સમાધાનમાં પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને હેય જણાવેલ હોવાથી પોતાના હાથેજ પોતાને અજ્ઞાન કહેવા જેવી મૂર્ખાઈ ભયું હોવા છતાં સત્યના સ્વીકારરૂપ છે.

સમાધાનમાં—‘પુન્ય (ણ્ય), પુન્યા (ણ્યા) નુબંધી પુન્ય (ણ્ય), સો (વો) છોડહી દેના ચાહિએ, મોક્ષમાર્ગમેં મદદગાર બનાતા (હોતે) હૈ, મોક્ષ જાનેવાલો (લે) કો, અને પહેલે (પહિલે)’ ઇત્યાદિ શબ્દો અને વાકયો વ્યાકરણજ્ઞાન તથા હિંદીભાષાની અજ્ઞાનતા સૂચક છે.

(૪૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૧ પૃ. ૩ કો. ૨, શ્રી, દીપચંદ તેજપાળે પૂછેલી—“રાત્રિભોજન નહિ કરવું તે નિયમવાળાને ત્યાં કોઈ આવે અને રાત્રે તેને જમાડે તો તેમાં વાંધો ખરો ? ” એ શંકાના સમાધાનમાં કોઈ હેતુ જણાવ્યા વિના જે—‘જરૂર વાંધો.’ એમ જણાવેલ છે તે અબોધમૂલ છે. ‘રાત્રિભોજન નહિ કરવું’ એ પ્રકારના એકવિધ નિયમવાળાને ‘નહિં કરાવવું’ એ પ્રકારનો નિયમ તો નથી જ, છતાં જરૂર ‘જરૂર વાંધો’ એમ જણાવી દેનાર આચાર્યશ્રીને શું કહીએ ?

(૪૭) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ તે જ અંક-પેજ અને કોલમમાં તેજ પ્રશ્નકારની—“જૈન કોણ કહેવાય ? ” એ શંકાનું જે “જિનેશ્વર ભગવંત અને તેમના સિદ્ધાંતો જેના હૃદયમાં વસી ગયેલા હોય તેઓને જૈન કહેવાય છે.” એ મુજબ

સમાધાન જાણાવેલ છે તે, જે શ્રાવકો ભાવસમ્યક્ત્વવંત હોય અને સર્વ જૈન સિદ્ધાંતોના જાણકાર હોય તેઓને જ જૈન લેખવાના કોઈપણ જૈનશાસ્ત્રોમાં દસ્કતો નહિ હોવાથી અને સુદેવ-સુગુરૂ અને સુધર્મને કુલાચારથી માનતા-‘વ્યાવહારિક સમકિતી જૈનો, માર્ગાનુસારી જૈનો ઓઘદષ્ટિએ જૈની ધર્માનુષ્ઠાનો કરનારા નિરક્ષર પ્રાયઃ શ્રાવક શ્રાવિકાઓ અને સિદ્ધાંતપ્રિય હોય છતાં સર્વ સિદ્ધાંતોને વાંચવા તેમજ સાંભળવા નહિ પામનાર આદિ જૈનો વગેરે’ જૈનોને તો જૈન જ નહિ લેખાવનારૂં હોવાથી ઘણુંજ અનર્થકારી એવું કપોલકલ્પિત છે. જીવાદિ નવ તત્ત્વોનું અને સમ્યક્ત્વાદિ રત્નત્રયીનું યથાર્થ જ્ઞાન ન હોય છતાં સુદેવ-સુગુરૂ અને સુધર્મને માનતા હોય તેવા તો આજે લાખો પણ જૈન હોવા સંભવ છે. અને તે દરેકને દરેક ગામ અને નગરના જૈનસંઘો, જૈન જ કહે છે અને માને છે એમ જાણવા છતાં આચાર્યશ્રી, ‘જિનેશ્વર ભગવંત અને તેમના સિદ્ધાંતો જેના હૃદયમાં વસી ગયેલા હોય તેઓને જૈન કહેવાય છે’ એવું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પણ સદંતર વિપરીત નિરૂપણ કરી શકેલ છે, તે મનસ્વીપણાની હદ ગણાય. જૈન માટેની આચાર્યશ્રી આ વ્યાખ્યા, તે તેઓશ્રીનેય આપત્તિરૂપ છે. કારણકે આ સુધારાઓ દ્વારા ખતાવાયેલી તેઓશ્રીની અનેક ભૂલો, ‘તેઓશ્રીએ પણ શ્રી જિનેશ્વરને અને તેમના સિદ્ધાંતોને હૃદયમાં યથાર્થપણે વસાવેલા નથી.’ એમ સાબિત કરી આપતી હોવાથી તેઓશ્રીથી પણ પોતાને જૈન મનાવવા મુશ્કેલ બને તેમ છે.

(૪૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧-અંક ૧. પૃ. ૪ કો-૧
તે જ પ્રશ્નકારની- “ધર્મ જેને જેમ ફાવે તેમ રાખે અને
માને તેમાં દોષ ખરો?” એ શંકાના સમાધાનમાં જે-
“ મહાદોષ છે. કારણકે- વાઘરીઓને બકરાં મારીને,
મુસલમાનોને બકરીઘંટ કરીને, યાજ્ઞિકોને પશુ હોમ કરીને
ધર્મ રાખવો છે, તો તે કેવી રીતે રહી શકે ? કારણ
કે-આ બધા અધર્મના જ કારણો છે.” એમ જણાવેલ
છે તે કાર્યને કારણ ગણાવનારી ઘડાને માટી લેખાવવા
જેવી ગંભીર ભૂલ છે. તે તે ધર્મો અધર્મના કારણો નથી.
પરંતુ અધર્મ સ્વરૂપ છે.

(૪૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧. અંક ૧. પૃ. ૪ કો ૧,
તે જ પ્રશ્નકારની-“ જિનેશ્વરની પ્રતિમા જડ છે તો તેવી
જડપૂજથી શું લાભ ” એ શંકાનાં “ ચિંતામણિરત્ન જડ
છે પણ તેનાથી ઇંદુલૌકિક મનોવાંછિત મળી શકે છેxxx
અગ્નિ જડ છે પણ તે શીતલતાનો નાશ કરે છે અને ઉષ્ણતા
આપે છે, જલ તૃષ્ણાને છીપાવે છે xxx આમ જડથી
થતા અનુભવસિદ્ધ લાભો.....” એ મુજબનાં સમાધા-
નમાં આચાર્યશ્રીએ ચેતનવંત ગણાતા આત્મ તથા જળને
અચેતનવંત એવા જડ લખાવેલ છે તે, તથા જલને
‘તૃષા’ છીપાવનાર તરીકે લેખાવવાને બદલે ‘તૃષ્ણા’
છીપાવનાર તરીકે લેખાવેલ છે, તે બંને વાતો અગાધ
અજ્ઞાનનું પ્રતીક છે.

(૫૦) કલ્યાણ વર્ષ ૫, અંક ૧૦, પૃ. ૩૫૬ કો-૨.
“દેવ તો વીતરાગ છે,....નથી થતા પ્રસન્ન કે નથી થતા

નારાજ, તો ફળની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થાય ?” એ શંકાનાં સમાધાનમાં (આપણા આ આચાર્ય શ્રીલલિતસૂરિજી મ.ની જેમ પાછળથી નવા તિથિમતમાં ઝકડાઈ જવા પામેલ) આ. શ્રી અમૃતસૂરિજીએ પણ—‘ જેમ જડ એવા ચિંતામણી કલ્પવૃક્ષાદિ પ્રસન્ન કે નારાજ થતા નથી.....’ એ પ્રમાણે જણાવવા વડે સચેતન એવા કલ્પવૃક્ષને જડ કહેલ છે, તે વિપરીતમતિનું મૂર્તિમંત પ્રતીક છે. આવી મતિના યોગે સદંતર નિરાધાર નવા તિથિમતમાં દોરાઈ જવાનું બને તે સહજ ગણાય.

(૫૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧. અંક ૧ પૃ. ૪ કો. ૨, હીપચંદ તેજપાળની—‘ વીતરાગનું ધ્યાન છેલ્લી ઘડીએ ધરનાર કઈ ગતિને પામે ? ’ એ શંકાનું જે—‘ મનુષ્ય અથવા દેવગતિને પામે.’ એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે, તે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ છે. તે શંકાનું શાસ્ત્રીય સમાધાન એ છે કે—“તે આત્માએ અંતિમમાં તેવા ધ્યાનની પૂર્વે જો તિર્યંચ-નારક કે મનુષ્યગતિનું આયુષ્ય ન બાંધ્યું હોય અને તેને તે ધ્યાનાવસરે જ આયુષ્યનો બંધ પડ્યો હોય તો તે દેવગતિને પામે; પરંતુ મનુષ્યગતિને ન પામે ” કારણકે —અબદ્ધાયુઃ સમક્રિતિમે દેવગતિનો જ બંધ હોય છે. મનુષ્ય મરીને મનુષ્ય તે થાય કે—જેણે સમક્રિત વર્મીને મિથ્યાત્વીપણામાં પરભવનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય.

(૫૨) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧-અંક ૧-પૃ. ૪-કો. ૨, તેજ પ્રશ્નકારની—‘અરિહંત અને અહંન્તમાં ફેર ખરો ?’ એ શંકાના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ જે—‘ના.’ જણાવેલ

છે, તે અવિચારી છે. તે કારણકે-તે બંને શબ્દમાં બહુ ફેર છે. ‘અરિહંત’ શબ્દ એક સાવતીર્થ કરનો જ્ઞાપક છે અને ‘અહંન્ત’ શબ્દ, અનંતા પણ સાવતીર્થ કરનો જ્ઞાપક છે.

(૫૩)-કલ્યાણ વર્ષ ૧૧-અંક ૧-૫.-૪ કો. ૨.
તે જ પ્રશ્નકારની-‘મૂર્તિને નહિ માનનારને સુધારક ગણી શકાય ?’ એ શંકાના સમાધાનમાં જે- “પ્રભુજીની મૂર્તિને નહિ માનનારને સુધારક નહિ ગણાય, પરંતુ નિંદક કહેવાય.” એમ જણાવ્યું છે તે અવિચાર્યું છે. કારણકે-માનવું એ મનનો વિષય છે અને નિંદા એ વચનનો વિષય છે. તેથી મૂર્તિને નહિ માનનારને અશ્રદ્ધાલુ કહેવાય, પરંતુ નિંદક ન કહેવાય. શાસ્ત્રકારે- ‘થદ્ધો છિદ્ધપ્પેદ્ધી પમાયલ્લિયાણિ નિચ્ચમુચ્ચરહ્ । સદ્ધો સવત્તિ-કલ્પો સાહુજણં તિણસમં ગણહ ॥૧.’ એ પ્રકારના પણ નિંદકને તો વ્યવહારનયથી શ્રાવક કહેલ છે, બ્યારે અશ્રદ્ધાલુને મિથ્યાત્વી કહેલ છે.

(૫૪) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧, અંક ૨, પૃ ૭૦, કો. ૨
દ્વીપચંદ તેજપાલ શાહ ટુવડવાળાની-“સાધ્વીજીને શ્રાવકો વંદન કરી શકે કે નહિ ?” એ શંકાના આપેલાં-“ જે હાથ જોડી મત્યએણ વંદામિ આમ ફેંટાવંદન શ્રાવકો સાધ્વીજીઓને કરી શકે” એ સમાધાનમાં જે ‘ફેંટા’ શબ્દ વાપરેલ છે, તે ફેંટા અને ફિદા શબ્દ વચ્ચેના જમીન અને આસમાન જેટલા ફેરવાળા અર્થનું અજ્ઞાન સૂચવે છે. ઝાલાવાડ-કાઠીઆવાડમાં પુરૂષો મસ્તકે બાંધે

છે તેને ‘ફિંટા’ કહેવાય છે અને માર્ગમાં બે હાથ બેડી મસ્તક નમાવી પ્રણામ કરવા તેને ‘ફિટ્ટા’ કહેવાય છે.

(૫૫) કચ્છાણુ વર્ષ ૧૧-અંક ૩, પૃ ૧૨૫, કો. ૧, અભ્યાસીએ (શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા પૃ. ૨૫ ઉપરના ૨૧ મા ઉત્તરને બોધને) કરેલા-“દેવલોકમાં રહેલી વાવડી અને જલાશયોમાં દેડકા વગેરે તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય ઉત્પન્ન થાય કે નહિ ? અને તે જલાશયમાં ભમરાઓ વગેરે હોય કે નહિ ? કોઈનું કહેવું એવું છે કે-‘બાર દેવલોક સુધી વાવડીઓ છે, અને તે વાવડીઓમાં કમળ વગેરેની ઉત્પત્તિ હોવા સાથે ભમરાઓ છે. અર્થાત્ જ્યાં જ્યાં દેવલોક વગેરે સ્થાનમાં જલાશયો છે, ત્યાં ત્યાં કમલ, ભમરાઓ અને તિર્યંચપંચેન્દ્રિયની ઉત્પત્તિ છે.’ આ સમાધાન શું શાસ્ત્રોક્ત છે ?” એ પ્રશ્નનું આચાર્યશ્રીએ (સૈદ્ધાંતિક પાઠોને ખાસ છોડીને -‘અંગિદિય પંચેન્દ્રિય, ઉડ્ઢે ય અહે ય તિરિયલોઽય વિગલિંદિયજીવા પુણ તિરિયલોઽ મુણેયન્વા ॥૧૧.’ એ સામાન્ય શ્લોકના આધારે) “તિર્યંચ-લોકમાં તિર્યંચપંચેન્દ્રિયો અને વિકલેન્દ્રિયો હોય છે” એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવવા વડે અર્થાપત્તિથી જે ‘અધોલોક અને ઉર્ધ્વલોકમાં વિકલેન્દ્રિયો અને તિર્યંચ-પંચેન્દ્રિયો હોતા નથી’ એમ જણાવ્યું છે, તે આ. શ્રી વિજયમોહનસૂરિજીનું તે સાચું સમાધાન ચેનકેનાપિ અસત્ય બતાવવાની વૃત્તિને આભારી ગણાય.

શ્રી પદ્મવણાસૂત્રહારિભદ્રીયા ટીકા પૃ૦ ૨૩,
શ્રી પદ્મવણાભયગિરિયા ટીકા પૃ૦ ૭૮-૭૯

તથા ૮૪- કહિં નં મંતે ! પંચિદિયતિરિક્તજોણિગાણં પજ્જત્તાપ-
 જ્જત્તમાણં ઠાણા પં? ગોયમા! ઉદ્દલોએ તદેક્કદેસમાએ
 અહોલોએ તદેક્કમાએ' તેમજ દ્રવ્યલોકપ્રકાશ પૃં ૨૩
 તથા ૯૬-‘અધોલોકેડપ્યધોલોકગ્રામેષું,’ શ્રી સેનપ્રશ્ન
 પૃં ૩૦-‘મેરુગિરૌં,’ શ્રી સેનપ્રશ્ન પૃં ૭૮-‘દ્વોન્દ્રિયાદીનાંં.’
 વગેરે પાઠો, અધોલોક અને ઉર્ધ્વલોકના પણ એક દેશ ભાગના
 જલાશયોમાં બેધન્દ્રિયથી માંડી ચતુરિન્દ્રિય ભમરાદિ વિકલે-
 ન્દ્રિય અને મત્સ્યાદિ પંચેન્દ્રિય જીવો હોવાનું સ્પષ્ટ જણાવતા
 હોવા છતાં અને શ્રીસેનપ્રશ્ન ત્રીજા ઉદલાસગત ૨૯૩
 મા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પૂ. શ્રી સેનસૂરિજી મહારાજે તે
 ઇન્દ્રિય પંચેન્દ્રિયં ગાથામાં વિકલેન્દ્રિય જીવોનું જે અધો-
 લોકમાં જ પ્રતિપાદન કરેલું છે તે ‘બાહુલ્યમાશ્રિત્ય જ્ઞેયમ્’-
 બહુલતાને આશ્રયીને જાણવું; એ પ્રમાણે સ્પષ્ટ સમાધાન
 પણ આપેલું હોવા છતાં (એટલે કે-તે સમાધાનને
 આશ્રયીને તે ‘ઈન્દ્રિયપંચેન્દ્રિયં’ સામાન્ય ગાથાનો અર્થ
 પણ-‘આખા તિર્ય્છાલોકના જલાશયોમાં અને અધોલોકે
 તેમજ ઉર્ધ્વલોકે તેના એકદેશભાગના જલાશયોમાં વિક-
 લેન્દ્રિય જીવો છે.’ એ પ્રમાણે જણાવતો હોવા છતાં પણ
 આચાર્યશ્રીએ તે ઇન્દ્રિયં ગાથાનો પ્રસ્તુત સમાધાનમાં
 ઉર્ધ્વ અને અધોલોકમાં વિકલેન્દ્રિયાદિ જીવોનો ચેનકેન
 અસંખ્યાવ જણાવવામાં ઉપયોગ કરેલ છે તે શાસ્ત્રના
 તથા પ્રકારના આદરના અભાવનું માપક ગણાય.

આ કરતાં પણ વધારે શોચનીય તો એ છે કે-
“આચાર્યશ્રીએ પ્રસ્તુત સમાધાનમાં તે ‘ઈન્દ્રિયં’ શ્લોક

પછી પોતે રજુ કરેલા ત્રીજા શ્લોકના—‘સુરલોષ વાવિમજ્જે મચ્છાઈ નત્થિ જલયરા જીવા’ એ પૂર્વાર્ધ્ધથી પણ તીર્થા-લોકની ઉપરના અને દેવલોકની નીચેના ઊર્ધ્વલોકમાં વિકલેન્દ્રિયથી માંડી મત્સ્યાદિ પંચેન્દ્રિય સુધીના જીવો હોવાનું સિદ્ધ હોવા છતાં તેઓશ્રીએ તે ‘ઈન્દ્રિયગાથાના આધારે અધોલોકની જેમ ઊર્ધ્વલોકમાં પણ વિકલેન્દ્રિય અને તિર્યંચપંચેન્દ્રિય જીવોનો અભાવ જણાવવાનું’ સાહેસ કરેલ છે !

(૫૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૩ પૃં ૧૨૫ કોં ૨, ‘અભ્યાસી’ ના પ્રશ્નના સમાધાનમાં—‘કોઈ પણ જાતની હરડે એકલી અણાહારી નથી.’ એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે એકાંત નથી. શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ પત્ર ૪૬ ની પહેલી પુઠી ઉપરના-અણાહારો મોઝ છલ્લી મૂલં ચ ફલં ચ હો (इ अणाहारो’ પાઠમાંના ‘ફલં’ શબ્દની વ્યાખ્યા—‘આમલકહરીતકોવિમીતકાદિકમેતત્ સર્વમેનાહારો ભવતિ’ એ પ્રમાણે જણાવવા વડે—આમળા, હરડે, બહેડાં એ સર્વને વ્યકત્યા—પૃથક્ પૃથક્ અણાહારી જણાવેલ છે અને આપણા આચાર્યશ્રીએ પોતે પણ (પોતાની દેખરેખ તળે પોતાના શિષ્યના હાથે દેં લાં જૈન પુસ્તકોદ્ધાર કુંડ સુરત મારફત પ્રસિદ્ધ કરાવેલા) તેજ શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રંથના અનુવાદના પેજ ૧૦૯ ના ચોથા પેરામાં ‘ફળ તે, આમળા-હરડે-બહેડાદિક એ સર્વે અણાહાર ગણવા એમ ચૂર્ણિમાં કહેલ છે.’ એ પ્રમાણે લખીને આમળાદિ પ્રત્યેકને પૃથક્ પૃથક્ અણાહારી જણાવેલ છે; છતાં તેઓશ્રી આ સમાધાનમાં—‘કોઈ પણ જાતની હરડે

એકલી અણાહારી નથી.’ એમ જણાવે છે તે આશ્ચર્ય-જનક છે. શ્રાદ્ધવિધિ પત્ર ૪૫ બીજી પુટી, ચોથી પંક્તિમાં પણ કેવળ હરડાદાલિને અણાહારી કહેલ છે.

(૫૭) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧. અંક ૩ પૃ ૧૨૯ કો ૧, ‘અભ્યાસી’ની “કૃષ્ણ મહારાજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વના માલિક હોવા છતાં બલભદ્રને અહિં મોકલી મિથ્યાત્વની વૃદ્ધિ કરાવે ખરા? આના સમાધાન રૂપ એક (સાગર સમાધાન) પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથમાં ખુલાસો આ મુજબ છે કે- ‘દેખાવ માટે એટલે નારક સંબંધી પીડા દેખીને શત્રુઓ રાજ થતા હતા, તેથી શત્રુઓને અંગે બલભદ્ર પાસે મિથ્યાત્વની વૃદ્ધિ કરાવી હતી.’ આ સમાધાન શું સાચું છે? શું મનુષ્યો નરકમાં રહેલા નારકીઓને જોઈ શકે ખરા?” એ શંકાના સમાધાનમાંની-“કલ્યાણ માસિક વર્ષ ૧૦, અંક ૧૨ ના શંકા-સમાધાન વિભાગથી માહિતગાર થશો.” ત્યાં સુધીની પંક્તિ તો ૧૦ મા વર્ષનો તે અંક જોતાં ઠીકાઠીક હોઈ ઉપેક્ષણીય ગણાય; પરંતુ તે પછીથી આચાર્યશ્રીએ તે સમાધાનમાં જણાવેલી-“મનુષ્યો નારકીઓને ચર્મચક્ષુથી જોઈ શકે નહિ” એ પંક્તિ, પંક્તિ નથી; પરંતુ પૂજ્ય ધ્યાનસ્થસ્વર્ગત આગમોદ્ધારક આચાર્યશ્રીએ શ્રી સાગર સમાધાન ભાગ પ્રથમના પેજ ૧૭૬ ઉપરના ૪૨૭ મા પ્રશ્નના સમાધાનમાંની કૌંસમાંની વાતમાંના ‘દેખીને’ શબ્દને ફૂટનીતિથી અસત્ય લેખાવવાની ચાલખાજી જ છે. તેમજ ‘મનુષ્યો નારકીઓને ચર્મચક્ષુથી જોઈ શકે છે’ એવું પૂજ્ય આગમોદ્ધારકશ્રીએ તે

સમાધાનમાં કહેલ જ નથી, એમ જાણવા છતાં સાગર સમાધાનના તે ૪૨૭ મા સમાધાનમાંના ‘દેખીને’ શબ્દ ઉપરથી પ્રશ્નકારે પોતાનું નામ છૂપાવીને ‘શુ’ મનુષ્યો નરકમાં રહેલા નારકીઓને જોઈ શકે ખરા?’ એ પ્રમાણે કૂટ પ્રશ્ન જ ઉભો કરેલ છે, એ વાત પણ સમજવા છતાં આપણા આ આચાર્યશ્રીએ, તે માયાવી પ્રશ્નનું પણ ‘મનુષ્યો નારકીઓને ચર્મચક્ષુથી જોઈ શકે નહિ’ એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે, સાગરસમાધાનના તે સમાધાનમાંના ‘દેખીને’ શબ્દનો તેવો જુઠો અર્થ, પૂર્વ ધ્યાનસ્થસ્વર્ગત આગમોદ્ધારકશ્રીના નામે જનતામાં પ્રચારવાના પ્રપંચસ્વરૂપ પણ છે.

‘દર્શન’ એ પણ સામાન્યજ્ઞાન જ હોવાથી (રૈવતાચલ પર શ્રી નેમિનાથ લગવંતે દેશનામાં શ્રી કૃષ્ણને ‘તમે અહિંથી મૃત્યુ પામીને વાલુકાપ્રભા નામની ત્રીજી નરકમાં જશો.’ એમ કહેલું તેથી કૃષ્ણ મહારાજના પ્રતિસ્પર્ધિઓએ પણ તે જાણ્યું અને તેથી) ‘શ્રી કૃષ્ણ મહારાજ કાળ કરીને નરકે ગયા, ‘તે જાણીને’ કહેવાય, તેમ ‘નરકે ગયા દેખીને’ પણ કહી જ શકાય છે, એમ સમજવા છતાં આ પ્રમાણે તે ‘દેખીને’ શબ્દને પકડીને તે પરથી મનુષ્યો ચર્મચક્ષુથી નારકીઓને જોઈ શકે ખરા?’ એ પ્રમાણે ખનાવટી પ્રશ્ન ઉભો કરાય અને તેવા કૂટ પ્રશ્નનો આપણા આ આચાર્યશ્રીના હાથે એવા જૂઠા અર્થરૂપે પ્રચાર થાય! તે અત્યંત શોચનીય છે. સ્વપ્નેનો અચક્ષુદર્શનમાં અંતર્ભાવ થાય છે, અને ‘ક્ષણં નિદ્રા લેભે, તત્ર ચ પ્રમુરુષ્વસ્ય

एव दश स्वप्नान् दृष्ट्वा जागरिताः' तथा अल्पनिद्रां कुर्वन्ती चतुर्दश महास्वप्नान् दृष्ट्वा जागरिता' इत्यादि शास्त्रीय वाक्योंमां રહેલા 'દૃષ્ટ્વા-દેખીને' શબ્દ વપરાયેલ પણ છે, એમ જોવા અને જાણવા છતાં આ રીતે તે 'દેખીને' શબ્દ સહજતયા વાપરનાર પૂજ્ય સ્વર્ગસ્થ આગમધર મહાપુરુષને તે શબ્દનો કૂટ અર્થ કરીને તથા પ્રચારીને તે દ્વારા અજ્ઞાન લેખાવવાનો પ્રયાસ થયેલ છે તે તેજોદ્રેષનું પ્રતીક ગણાય.

(૫૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧. અંક ૪, પૃ. ૨૦૬ કો. ૧
 પૂજારી અમૃતલાલાદિ ચેલાએ પૂછેલી “કાયું નીમક એ પૃથ્વીકાય છે કે સચિત્ત ? અને તે અલક્ષ્ય શા કારણથી ગણવામાં આવ્યું છે ?” એ શંકાનું જે કાયું નીમક સચિત્ત પૃથ્વીકાય છે અને અસંખ્યાત જીવો હોવાથી અલક્ષ્ય ગણવામાં આવ્યું છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન અપાયેલ છે તે મનસ્વી છે. અસંખ્ય જીવો છે તેથી અલક્ષ્ય ગણાતું હોય તો કાયા પાણીને પણ અલક્ષ્ય ગણવામાં આવ્યું હોત; પરંતુ કોઈ શાસ્ત્રમાં તેવા દસ્કતો છે જ નહિ. શાસ્ત્રમાં ગૃહસ્થ માટે પ્રાયઃ શક્યપરિહારને અલક્ષ્ય ગણેલ છે. કાયું પાણી, કાયું નીમક વગેરે અશક્ય પરિહાર્ય પદાર્થોને અલક્ષ્ય ગણેલ નથી. શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ-સૂત્રવૃત્તિ પૃ૦ ૧૧૫-‘સઞ્વમટ્ટી=સર્વપૃથ્વીકાય’ નામના ૧૩મા અલક્ષ્યમાં નીમકને અલક્ષ્ય તરીકે ગણાવેલ જ નથી; પરંતુ નીમક બદલ તે સ્થળે-‘સર્વથા તત્ત્યાગે ગૃહસ્થસ્ય ન નિર્વાહઃ-નીમકનો સર્વથા ત્યાગ કરે સતે ગૃહસ્થને નિર્વાહ થાય નહિ.’ એમ જણાવેલ છે. તેમજ સેનપ્રશ્ન પૃ૦ ૧૧૬

પ્રશ્ન ૧૨૩ ના ઉત્તરમાં પણ ‘સર્વથાઽમશ્યમેવ વક્તું ન શક્યતે’ એમ સ્પષ્ટ જણાવેલ છે.

(૫૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧, અંક ૫, પૃ. ૨૩૨ કો. ૧ એક જિજ્ઞાસુએ પૂછેલી— “સમવસરણમાં ઉભી ઉભી કઈ પર્ષદા દેશના સાંભળે છે?” એ શંકાનું જે “ચાર પ્રકારની દેવીઓ અને સાધવીઓ ઉભી ઉભી પ્રભુની દેશના સમવસરણમાં સાંભળે એમ શ્રી આવશ્યકવૃત્તિમાં કહેલ છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે, તે શ્રી આવશ્યકવૃત્તિ સિવાયના બીજા પ્રમાણિક ગ્રન્થોનો અનાદાર કરીને આપેલ છે. આ સંબંધમાં બીજા શાસ્ત્રોમાં સહુને માન્ય એવા પૃથક્ પૃથક્ અધિકારો છે જ; એમ જાણવા છતાં એક શ્રી આવશ્યકવૃત્તિને જ અવલંબીને આ રીતે સમાધાન આપવું તે લોકોત્તરનીતિનું ઉલ્લંઘન કરીને લૌકિકનીતિનો આદર કરવા જેવું છે, મહોં શ્રી યશોવિજયજી મહારાજે સાડા-ત્રણસોનાં સ્તવનમાં જણાવેલું પણ છે કે—‘એક વચન ઝાલીને છાંડે બીજાં, લૌકિકનીતિ; સર્વ વચન નિજ ઠામે જોડે તેહ લોકોત્તરનીતિ; મનમોહનજિનજી! તુઝ વચણે મુજ રંગ.’ વળી પ્રસ્તુત સમાધાનમાં જણાવેલી ઉભી પર્ષદામાં પણ શ્રાવિકાની એક પર્ષદા ઓછી જણાવેલી છે. શ્રી સેનપ્રશ્ન ત્રીજા ઉલ્લાસમાંનો “તોર્થકૃદ્વ્યાખ્યાનં શ્રાદ્ધયઃ ઋર્વસ્થિતાઃ શૃણ્વન્તીત્યક્ષરાણિ કુત્ર સન્તીતિ પ્રશ્નોઽત્રોત્તરં-આચારાંગવૃત્તૌ સ્ત્રિયઃ ઋર્વસ્થિતાઃ શૃણ્વન્તીત્યુક્તમસ્તીતિ” એ ૩૦૯ મેા પ્રશ્નોત્તર સ્પષ્ટ જણાવે છે કે—શ્રાવિકાઓ તીર્થ-કરનું વ્યાખ્યાન ઉભી ઉભી સાંભળે છે. આ રીતે શાસ્ત્ર

જણાવે છે કે સમવરણમાં પ્રભુની દેશના-‘ચાર પ્રકારની દેવીઓ અને સાધ્વીઓ તેમજ સ્ત્રીઓ મળીને ત્રણ પર્ષદા ઉભી ઉભી સાંભળે છે’ જ્યારે ઉપરના સમાધાનમાં ‘ચાર પ્રકારની દેવીઓ અને સાધ્વીઓ એ બે જ પર્ષદા ઉભી ઉભી સાંભળે છે.’ એમ જણાવેલ છે, તે છદ્મસ્યે શાસ્ત્ર જોઈને જ બોલવાની શાસ્ત્રાજ્ઞા પ્રતિની બેપરવાઈનું દ્યોતક છે.

(૬૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧, અંક ૫, પૃ. ૨૩૨ કે ૧ દીપચંદ તેજપાળ દુવડે પૂછેલી-“કેરી કાચા પાણીમાં ઘોઈ રસ કાઢેલ હોય તો અચિત્ત ક્યારે થાય ? અને એકાસણામાં વાપરી શકાય ? સાધુ સાધ્વીને વહોરાવવામાં દોષ લાગે ખરો ?” એ શંકાનું જ-“કાચા અથવા ઉકાળેલા પાણીમાં ઘોઈને કાઢેલ કેરીનો રસ તેના ગોઠલા અને છોતરાં અલગ થયા પછી ૪૮ મિનિટ બાદ અચિત્ત થાય છે. સામાન્ય રીતે લીલોત્રીની બાધાવાળાને તિથિના એકાસણામાં કેરીનો રસ વપરાય નહિ. કેરીનો રસ અચિત્ત થયા બાદ સાધુ-સાધ્વીને વહોરાવી શકાય છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન અપાએલ છે, તે શાસ્ત્ર અને આચરણ બંનેની વિરુદ્ધ છે. પાકી કેરી કાચા પાણીનું શસ્ત્ર હોવાનો ઉલ્લેખ શાસ્ત્રમાં દીઠો નહિ હોવાથી ‘કેરી કાચા પાણીમાં ઘોઈને તેનો કાઢેલ રસ ગોઠલાં છોતરાં અલગ કર્યા બાદ ૪૮ મિનિટે અચિત્ત થાય છે’ એમ જણાવેલ છે તે વાક્ય અર્ધ સત્ય હોઈને આચરણથી વિરુદ્ધ છે. કારણ કે નં. ૬૨ ના સુધારામાં જણાવ્યા મુજબ શાસ્ત્રમાં પાકાં ફળોની છાલ તો અચિત્ત જ કહેલ છે, અને તેથી જ ગોઠલો

કાઢયા પછી ૪૮ મિનિટ બાદ પાકી છાલવાળાં કેરીનાં ચીરીયાં તેમજ રૂબરૂમાં કાઢેલી પાકી છાલવાળાં કેળાં સાધુ-સાધ્વીએ વહોરવાની પ્રવૃત્તિ પણ છે.

વળી તે સમાધાનમાં જે ‘લીલોત્રીની બાધાવાળાને તિથિના એકાસણામાં કેરીનો રસ વપરાય નહિ’ એમ જણાવવા વડે ‘તિથિ સિવાયના એકાસણામાં તો વપરાય’ એમ ઠરાવ્યું છે. તે અપર્વ તિથિના એકાસણામાં તે લીલોત્રીને લીલોત્રી નહિ લેખાવનારૂં અજ્ઞાન વિલસિત છે અને પાકી કેરીને કાચા પાણીનું શસ્ત્ર કદપી ‘કાચા પાણીમાં ધોએલ કેરીનો રસ સાધુને વહોરાવી શકાય’ એમ સમાધાન આપેલ છે તે સર્વથા અગ્રાહ્ય છે. કારણ કે પાકી કેરી કાચા પાણીનું શસ્ત્ર હોવાનો ઉલ્લેખ જોવામાં આવતો નથી.

(૬૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧, અંક ૯, પૃ. ૫૭૨ કો. ૧, એસ. એમ. શાહ, ભૂજે પૂછેલી—“ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, જિનપૂજા, તપ, સુપાત્રદાન, શુભલાવ, ગુરૂવંદન, સદાચાર વગેરે વીતરાગની આજ્ઞા મુજબ પાલનથી જીવ નિર્જરા કરે કે પુણ્યબંધ ? (પુણ્યબંધ કયા પ્રકારનો ?) આચરનારના ભાવ કેવા હોવા જોઈએ ? ” એ શંકાનું ‘જેણ સિયા તેણ નો સિયા.—‘આસવા તે પરિસ્સવા.’ જેવાં ગંભીર ઐદંપર્યાર્થવાળા સૂત્રોના માત્ર શબ્દાર્થરૂપે જે—“નિર્જરાની બુદ્ધિએ કરાતી ઉપરોક્ત વસ્તુથી નિર્જરા થાય અને પુણ્યની બુદ્ધિથી પુણ્ય થાય. જેવો આશય તેવું ફળ મેળવે. આ ક્રિયાઓ પુન્યાનુબંધી પુણ્યની પોષક છે. આશયમાં ભેદ હોય તો તથારૂપે ન પરિણમે. સર્વત્ર આશયની મુખ્યતા છે.”

એ પ્રમાણે સમાધાન અપાએલ છે, તે તેવાં સૂત્રોનાં પરમાર્થથી પર, મહામુનિના વિશિષ્ટતર પંથને સામાન્ય માર્ગ તરીકે લેખાવનાર અને ‘આચારઃ પ્રથમો ધર્મઃ’ સર્વ ધર્મમાં ચારિત્ર પ્રથમ ધર્મ-મુખ્ય ધર્મ છે.’ એ શાસ્ત્રીય વાતને ઉથલાવીને ચારિત્રને બદલે આશયની મુખ્યતા જણાવનાર હોવાથી કપોલકલ્પિત ગણાય. તદ્દુપરાંત-

પ્રશ્નકારે કેવલ પુણ્યનું પૂછેલ નથી; પરંતુ એ સાથે નિર્જરાનું પણ પૂછેલ છે, ત્યારે તો સમાધાનકારશ્રીની ફરજ થઈ પડે છે કે-‘પ્રશ્નકારે પૂછેલ અનુષ્ઠાનોમાંના જે જે અનુષ્ઠાનો, નિર્જરાફલક-પુણ્યાનુબંધી પુણ્યફલક અને પુણ્યફલક હોય તે તે અનુષ્ઠાનોને તદ્દુપે વ્યક્ત્યા જણાવી દેવા જોઈએ.’ આ ફરજ ચૂકીને આ સમાધાનમાં ‘તે ક્રિયાઓ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યની પોષક છે.’ એમ જે ઓઘે-સામાન્યપણે જણાવાએલ છે, તે પૂછાએલા અનુષ્ઠાનોમાંના કેટલાક અનુષ્ઠાનોનું શાસ્ત્રમાં નિર્જરા પોષકપણું જણાવેલ છે તેનું અપલાપક ગણાય. તે સમાધાનમાંનો ‘પુન્યાનુબંધી’ શબ્દ પણ વ્યાકરણ દોષવાળો છે. ‘પુણ્યાનુબંધી’ જોઈએ.

નિર્જરાફલક ગણાતી સંવર આદિની ક્રિયા, મુખ્યત્વે સંવર આદિને સાધવાના શાસ્ત્રોક્તવિધિને લક્ષ્યગત કરીને સંવર આદિના હેતુઓ આત્મસાત બને તેવા વૃદ્ધિગત અધ્યવસાય પૂર્વક કરવાની હોવાથી તે સાધના, સંવર આદિની બુદ્ધિથીજ કરવાની હોય છે, નિર્જરાની બુદ્ધિએ કરવાની હોતી નથી. નિર્જરા તો સંવરની ક્રિયાનું ફલ છે. ફલની બુદ્ધિએ કોઈપણ ક્રિયા કરવાનો જૈનશાસ્ત્રમાં નિષેધ છે.

વળી જેનું ફલ જ નિર્જરા છે તેવી સંવરની ક્રિયાને જો પુણ્યની બુદ્ધિએ કરવામાં આવે તો તેમાં સંવર અને નિર્જરા એ બંનેનો અનાદર થતો હોવાથી પાપ અને વધીને પાપાનુબંધી પાપનો પણ સંભવ રહે. આથી તે સમાધાનમાં જણાવેલી— ‘નિર્જરાની બુદ્ધિએ કરાતી પૂર્વોક્ત વસ્તુથી નિર્જરા થાય અને પુણ્યની બુદ્ધિથી પુણ્ય થાય.’ એ વાત, મનસ્વી માનવી રહે.

આ દરેક જોતાં પ્રશ્નકારના તે પ્રશ્નનું શાસ્ત્રીય નિર્દોષ સમાધાન આ ગણાય કે—“સામાયિક, પ્રતિકમણ એ સંવરની ક્રિયા છે, અભયદાન-સુપાત્રદાન નિર્જરાની ક્રિયા છે, જિનપૂજા મુખ્યત્વે પુણ્યાનુબંધી પુણ્યની ક્રિયા છે, શુભભાવ અને ગુરૂવંદન પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય તથા નિર્જરાની ક્રિયા છે અને (યોગબિન્દુ પત્ર ૧૧ ના—‘સર્વોપકારપ્રિયવચનાકૃત્રિમોચિતસ્નેહાદિકસજ્જનચેષ્ટા-સદાચારઃ’ એ ઉદ્દેશ મુજબ) સદાચાર એ ચરમાવર્તમાં વર્તતા માર્ગભિમુખ કે માર્ગપતિત આત્માને અંતિદેશે પહોંચાડનાર યથાપ્રવૃત્તિ-કરણજન્ય પુણ્યક્રિયા છે. આ ક્રિયાઓને સાધવા સાડ્વીતરાગની એ આજ્ઞા છે કે—‘તે તે અનુષ્ઠાનોની આરાધના વખતે પોતાનો (આશ્રવાદિ હેતુથી અલિપ્ત રહેવાનો) શુભ આશય, અનુક્રમે સંવર-નિર્જરા-પુણ્યાનુબંધીપુણ્ય પુણ્યાનુબંધીપુણ્ય તથા નિર્જરા અને મુક્તિનો અદ્વેષ એ પ્રકારે અવિચળ રાખે.’ એટલે કે ક્રિયાકારક, તે તે અનુષ્ઠાનોમાં પોતાના તે શુભ અધ્યવસાયને—આત્મ પરિણામને ચિત્તવા-‘સ્વેદ, હ્રદય, ક્ષેપ, ચત્થાન્ન, આન્તિ, અમ્યમુદ્, રોગ અને

આસંગ' એ આઠ દોષથી અલિપ્ત રાખીને તે તે ક્રિયાની સમાપ્તિ પર્યંત શ્રી ષોડશક્ર-અથ કથિત 'પ્રણિધિ, પ્રકૃતિ, વિઘ્નજય, સિદ્ધિ અને ત્રિનિયોગ' એ પાંચ પ્રકારના શુભ આશય વડે અસ્ખલિતપણે સતત પોષે, તો તે સામાયિકથી માંડીને ગુરુવંદન પર્યંતના અનુષ્ઠાનોનાં પાલનથી નિર્જરા પણ કરે અને સદાચારનાં પાલનથી ગ્રંથિભેદ કરીને સમ્યક્ત્વ પામે. અનુષ્ઠાયકના ભાવ એવા હોવા જોઈએ."

એ સિવાય ધર્મનાં-આશ્રવ, સંવર અને બંધના અનુષ્ઠાનો, જે નિર્જરાની બુદ્ધિએ કરવાથી નિર્જરામાં પરિણમતા હોત તો શાસ્ત્રોમાં-'સામાયિક, પ્રતિક્રમણાદિ સંવરની ક્રિયા, તપ-અભયદાન-સુપાત્રદાન-ચારિત્ર-દશવિધ-ચક્રવાલ સામાચારી-વૈયાવચ્ચ વગેરે નિર્જરાની ક્રિયા, શુભભાવ-ગુરુવંદન-જિનપૂજા વગેરે નિર્જરા તથા પુણ્યાનુ-બંધી પુણ્યની ક્રિયા, સદાચાર-અનુકંપા વગેરે પુણ્યની ક્રિયા' ઇત્યાદિ પ્રકારે ક્રિયાના જે પૃથક્ વિભાગો પૃથક્ ફલવાળા બતાવેલ છે તેને બદલે તે સમગ્ર ક્રિયાઓને નિર્જરાની જ ક્રિયા તરીકે જણાવેલ હોત; પરંતુ કોઈપણ શાસ્ત્રમાં તેવું કથન નથી. અર્થાત્ કોઈપણ શાસ્ત્રમાં-'નિર્જરાની બુદ્ધિએ આશ્રવ છે તે નિર્જરા બની જાય' એવું કહ્યું નથી. શાસ્ત્રમાં એમ જરૂર કહ્યું છે કે-'જેનાથી કર્મબંધ કે મોક્ષ થાય તેનાથી પરિણામવશાત્ કર્મબંધ કે મોક્ષ ન થાય.' જૂઓ શ્રી આચારાંગસૂત્ર લોકસાર અધ્યયન ઉદ્દેશો ૪ સૂત્ર ૮૫ની ટીકા. આશ્રવાદિની ક્રિયા નિર્જરાની બુદ્ધિએ નિર્જરા બની જતી હોત તો શાસ્ત્રકારોએ, જીવાદિ જે નવ

તત્ત્વો જણાવેલ છે તેના બદલે-‘જીવ, અજીવ, નિર્જરા અને મોક્ષ’ એ ચાર તત્ત્વો જ જણાવવા પર્યાપ્ત હતા; પરંતુ તેમ બની જતું નથી. માટે તો તત્ત્વો ચાર નહિ પણ નવ જણાવેલ છે. આ દરેક બેતાં ‘નિર્જરાની બુદ્ધિએ કરવાથી નિર્જરા થાય.’ એ પ્રરૂપણ, ‘પુણ્ય-પાપ-આશ્રવ-સંવર અને બંધ’ એ પાંચેય તત્ત્વો પર કુઠારાઘાત કરનારૂં લેખવું રહે.

સંવરની આદરેલી ક્રિયામાં મુખ્યત્વે સંવરને બદલે નિર્જરાનું ધ્યેય રાખનારને તો તે આદરેલું ભાવ અનુષ્ઠાન પણ દ્રવ્ય અનુષ્ઠાન બની જાય છે. શ્રી ત્રિપિઠશલાકા-પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૮ સર્ગ ૧૦ ના શ્લોક ૨૪૬ દ્વારા બેઈ શકીએ છીએ કે-શ્રી કૃષ્ણમહારાજનું સાતમાંથી જે ચાર નારકીનું આયુષ્યકર્મ નિર્જયું છે, તે ૧૮૦૦૦ મુનિઓને નિર્જરાની બુદ્ધિએ નહિ; પરંતુ વંદનાની બુદ્ધિએ વંદન કરવાથી જ નિર્જયું છે અને શેષ ત્રણ નારકીનાં આયુષ્યની નિર્જરાની બુદ્ધિએ તેઓ ફરી વંદના કરવા ઉજમાળ થયા ત્યારે પ્રભુશ્રી નેમિનાથ ભગવંતે તેમની તે વંદનાને દ્રવ્યવંદના જણાવેલ છે, તેમજ તે નિર્જરાની બુદ્ધિવાળી દ્રવ્યવંદનાનું ફલ પણ ત્યાં વીરા શાલવીના દષ્ટાંતથી કાયકલેશ જણાવેલ છે. ચાલુ ક્રિયામાં બીજી ક્રિયાની બુદ્ધિ રાખનારને પૂ. મહો. શ્રી યશોવિજયજી મં, સાડી ત્રણસોનાં સ્તવનની ૧૦મી ઢાલની ‘માંડી ક્રિયા અવગણી રે, બીજે સ્થાને હર્ષ રે; ઇષ્ટ અર્થમાં તેહથી રે, અંગારાનો વર્ષ રે ॥૧૮॥, એ ગાથા વડે ચાલુ ક્રિયામાં અંગારાનો વરસાદ વરસાવનાર તરીકે સંબોધે છે.

સંવરની ક્રિયામાં બીજી બુદ્ધિ રાખવા જતાં અનુ-
ષ્ઠાયક, એ રીતે અનર્થનું ભાજન બનતો હોવાથી તો
શ્રી અનુયોગદ્વારા સૂત્રમાં સંવરની ક્રિયા,—‘ તચ્ચિત્તે,
તમ્મણે-તલ્લેસે-તદ્ઝ્ઞવસિણં ’ પાઠ વડે સંવર રૂપેજ તન્મય
રહીને કરવાનું જણાવેલ છે. વાત સીધી છે કે-સાકરની
બુદ્ધિએ ગોળ ખાવાનો હોય જ નહિ, છતાં ગોળને
સાકરની બુદ્ધિએ ખાય તો તેને સાકરનો સ્વાદ તો ન જ
આવે, પરંતુ ગોળનો સ્વાદ પણ ભૂલાય છે. આથી
સ્પષ્ટ છે કે-‘ જેણ સિયા તેણ નો સિયાં ’ તથા ‘ જે
આસવા તે પરિસ્સવાં ’ જેવા અર્થ ગંભીર સૂત્રોના માત્ર
શબ્દાર્થને જ પકડી લઈ આપેલું જણાતું તે સમાધાન
તેવા સૂત્રોના ઐદંપર્યાર્થથી પર હોઈને અગ્રાહ્ય ગણાય.

‘ જેણ સિયા તેણ નો સિયાં ’ સૂત્રનો પરમાર્થ.

શ્રી આચારાંગ સૂત્રાન્તર્ગત આ સૂત્ર મુનિને સંય-
મમાં સ્થિર કરવાના સાત્ત્વિક ઉપદેશ રૂપે છે. અને તે
એમ ઉપદિશે છે કે-“ બુદ્ધિથી શોભતા એવા હે મુનિ !
લોગની આકાંક્ષાને અને લોગ માટેની પરની યાચનાને
અનુકૂળ થવાના પ્રયાસને તું ત્યજ દે : જો નહિ તો
તો લાલમાં તને માત્ર દુઃખની જ પ્રાપ્તિ થવાની; પરંતુ
લોગની પ્રાપ્તિ થવાની નથી. તું જ લોગાદિકને શબ્દ
તરીકે સ્વીકારીને (તો મુનિ થયેલ છો અને પાછો તું જ)
પર એવા (તે) અશુભને મેળવે છે ! કારણકે-જે પદાર્થોથી
લોગોપલોગ થાય છે તે જ પદાર્થોથી (મુનિપણને લીધે)

લોગોપલોગ થતા નથી. અથવા જે કોઈ હેતુથી કર્મ બંધાય તે મુનિએ ન કરવું. અથવા જે રાજ્યલોગાદિ હેતુઓથી કર્મબંધ થાય છે, અથવા જે સાધુપણું વગેરેથી મોક્ષ થાય છે તે કર્મબંધ અને મોક્ષ, આશ્રવના હેતુમાં મોક્ષના પરિણામ અને મોક્ષના હેતુમાં આશ્રવનાં પરિણામ કરવાથી થતા નથી.” જૂઓ-શ્રી આચારાંગ સૂત્ર લોકસાર અધ્યયન ઉદ્દેશો ૪ સૂત્ર ૮૫ની ટીકા.

સંવર એ નિર્જરાનો હેતુ અને ચારિત્ર આદિથી થતી નિર્જરા એ મોક્ષનું કારણ હોવાથી સંવર અને નિર્જરાની ક્રિયા તે મોક્ષની ક્રિયા છે. તે મોક્ષની ક્રિયાને આશ્રવનાં પરિણામથી એટલે પુણ્યની પણ બુદ્ધિએ કરવામાં આવે તો તેમાં-શ્રી આચારાંગસૂત્રમાંના તે ‘જેણ સિખાં’ સૂત્રનો ઉપર જણાવેલ પરમાર્થ, મોક્ષની ક્રિયાની હાનિ જણાવે છે. આથી-‘નિર્જરાનું અનુષ્ઠાન નિર્જરાની બુદ્ધિ છોડીને પુણ્યની બુદ્ધિએ કરવામાં પુણ્ય તો થતું નથી; પરંતુ ઉલટી સ્વીકૃત મોક્ષાનુષ્ઠાનની હાનિ થાય છે’ એ વાત પણ નક્કી થાય છે. અનુષ્ઠાનોના શાસ્ત્રનિર્દિષ્ટ પૃથક્ પૃથક્ વિભાગોની વ્યવસ્થા પણ તો જ સચવાઈ રહે.

“ જે આસવા તે પરિસ્સવાં” સૂત્રનો પરમાર્થ:

શ્રી આચારાંગસૂત્રાન્તર્ગત આ સૂત્ર, સ્યાદ્વાદરૂપે છે. આ સૂત્રનો કેવળ શબ્દાર્થ જ પકડી લેવામાં આવે તો- ‘જે પદાર્થો આશ્રવના-કર્મબંધના હેતુ છે તે પદાર્થો નિર્જરાના હેતુ છે અને જે પદાર્થો નિર્જરાના હેતુ છે તે

પદાર્થો કર્મબંધના હેતુ છે' એ પ્રકારે થતા ઉપલક્ષ અર્થમાંજ અટવાઈ જવું પડે; આમ ન બને એ સારૂ ટીકાકાર મહર્ષિએ આ સૂત્રનો પરમાર્થ જણાવેલ છે કે—“મિથ્યાત્વ અવિરતિ, કષાય અને યોગ વડે જે પદાર્થો, સંસારી આત્માઓને આશ્રવ માટે છે તે જ પદાર્થો, સમ્યક્ત્વ વિરતિ—અકષાય અને શુભ યોગ વડે મહામુનિને નિર્જરા માટે બને છે.” આથી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે—“આશ્રવાદિ સ્થાનો નિર્જરા કે પુણ્યની ખુદ્ધિએ સેવવાથી નિર્જરા કે પુણ્ય રૂપે પરિણમવાનું શાસ્ત્રકારો કહેતા નથી; પરંતુ આશ્રવોના હેતુમાં રહેલો આત્મા પણ જે સમ્યક્ત્વયુક્ત ચારિત્રને વિષે મન-વચન અને કાયાના શુભ યોગને અકષાયીલાવે નિશ્ચલ રાખે તો તે આત્માને આશ્રવના હેતુઓ—કર્મબંધના કારણો (તેની અસારતાના સતત ચિંતનને લીધે) નિર્જરાના હેતુઓ બની જાય છે.”

આ વસ્તુ ધ્યાનમાં લેવાથી સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે કે—“શાસ્ત્રકારે જણાવેલું આ ‘આસવાં’ સૂત્ર સર્વ-સામાન્ય નથી; પરંતુ વ્યક્તિવિશેષને અનુલક્ષીને છે. એટલેકે-વિશેષથી તીર્થંકર દેવો જેવા મહાપુરુષોને ગૃહસ્થીપણાથી, ગણધર દેવો આદિ પૂર્વધર મહર્ષીઓ આદિને છટ્ઠાથી અને સામાન્યે કરીને સાતમાથી ખારમા ગુણસ્થાનક સુધીની અપ્રમત્ત દશામાં વર્ત્તતા મુનિમહાત્માને અનુલક્ષીને તે સૂત્રની મુખ્યતા છે.” અને એમ સમજવાથી આ સૂત્રનો જેઓ—“આશ્રવના હેતુઓ છે તે નિર્જરાના હેતુઓ છે અને જે નિર્જરાના હેતુઓ છે તે આશ્રવના હેતુઓ છે’ એ પ્રમાણે

સર્વ સામાન્ય અર્થ કરીને ચાલનારા છે તેઓ સૂત્રકારના આશયને સમજ્યા વિના-‘ પિતા છે તે પુત્ર છે અને પુત્ર છે તે પિતા છે, એટલે કે પિતા અને પુત્ર એ બંનેમાં કોઈ કોઈનો પિતા કે પુત્ર નથી.’ એ પ્રકારની અણસમજને ધરાવનારા તરીકે ખુદલા જણાઈ આવશે, અને-‘ પિતા છે તે પુત્ર છે અને પુત્ર છે તે પિતા છે.’ એ સ્યાદ્વાદવાક્યનો અર્થ જેમ-‘ પુત્ર છે તે તેના પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર છે અને પોતાના પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા છે,’ તેમ-‘ આશ્રવના હેતુઓ સંસારી આત્માની અપેક્ષાએ આશ્રવના હેતુઓ છે અને મુનિસત્તમની અપેક્ષાએ નિર્જરાના હેતુ છે. વળી મુનિસત્તમને જે નિર્જરાના હેતુ છે તે પતિત પરિણામી મુનિ વગેરેને આશ્રવના હેતુ છે.’ એ પ્રમાણે સાચો અર્થ સૂઝશે.

આથી આ સૂત્રના આ નિશ્ચિતાર્થ ઉપર આવી શકાશે કે-“ આરાધવાને યોગ્ય કોઈપણ તત્ત્વનું-પદાર્થનું અનુષ્ઠાન આદર્યું હોય તે અનુષ્ઠાનની મુખ્યતા લક્ષ્યમાં રાખીને તે સ્વીકૃત અનુષ્ઠાનમાં જે આરાધક, ચિત્તના ખેદ ઉદ્વેગ આદિ આઠ દોષોથી નિર્લેપ રહેવા પૂર્વક પોતાના શુભ અધ્યવસાયને પ્રણિધિ-પ્રકૃતિ-વિઘ્નજય આદિ પાંચ પ્રકારના શુભ આશય વડે સતત પોષતો રહી શુભતમ પરિણતિવાળો બનેલ હોય ” તે મહાત્મા, પોતાની તે ઉત્તમ પરિણતિને ધર્મધ્યાનના યોગે જ્યારે શુદ્ધ અને શુદ્ધતમ બનાવી દેવાના સામર્થ્યવાળો બને ત્યારે ઈતરને આશ્રવરૂપ બનતા પદાર્થો તે પવિત્રતમ મહાત્માને-અપ્રમત્ત મહામુનિને ‘ સર્વમશુચિ દુઃસ્વકારણમ્’ એ અસ્ખલિત ચિંતનના યોગે (નહિ કે

નિર્જરાની બુદ્ધિએ) નિર્જરાને માટે થાય છે. (નહિ કે આશ્રવો નિર્જરા બની જાય છે.) જૂઓ-શ્રી આચારાંગસૂત્ર ચોથું સમ્યક્ત્વ અધ્યયન બીજા ઉદ્દેશો સૂત્ર ૧૩૨ની ટીકા, યોગબિંદુ, પોડશક તથા ગુણુસ્થાનક ક્રમારોહ વગેરે ગ્રંથો.

આ પરમાર્થનો સારાંશ એ છે કે-‘ પ્રાણુતિપાતાદિ આશ્રવદ્વારોને સુખના હેતુ માનીને મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને અશુભયોગથી સેવનારા સંસારી આત્માઓને તે આશ્રવના હેતુઓ આશ્રવ બને છે અને તે આશ્રવના હેતુઓને ચારિત્રના શસ્ત્રરૂપે સતત ચિંતનમાં રાખીને તેનાથી અસ્પૃશ્યપણે અપ્રમત્તભાવમાં રમતા મહામુનિને તે જ આશ્રવના હેતુઓ નિર્જરાના હેતુ બને છે. ’ અર્થાન્તર એ પણ છે કે-‘ તે આશ્રવદ્વારોથી સદંતર નિર્લેપ રહેવાની ઉભગર દશાને પામેલા જે મહામુનિ, તે ઉભગર દશાથી એટલે કે-સામાન્યતયા સાતમા ગુણુસ્થાનકથી આગળ વધતા બહુ ઉભગરદશા સુધી એટલે કે તેરમા ગુણુસ્થાનક સુધી પહોંચી જવાના શુદ્ધ અધ્યવસાય-ધર્મધ્યાનમાંવર્ત્તતા હોય-તત્ સિદ્ધયર્થેવ-તન્મયજ હોય ’ તેવા મહામુનિને આશ્રવના હેતુઓ નિર્જરાના હેતુ બને છે, જેને તેને નહિ. ’

(૬૨) કલ્યાણુ વર્ષ ૧૧, અંક ૬, પૃ. ૫૭૨, કો. ૨ એસ. એમ. શાહ ભૂજે પૂછેલી-“ ગુરુમહારાજનાં પગલાં યા મૂર્તિ તેમની હયાતિમાં બનાવી વાંદી પૂજી શકાય કે કલધર્મ પછી વાંદી પૂજી શકાય ? તેમજ આચાર્યનાં પગલાં કે મૂર્તિને ચતુર્વિધ સંઘ કઈ રીતે વાંદે ? ” એ

શંકાનું જે—“ પ્રભાવક પુણ્યશાસ્ત્રી ગુરુદેવોની મૂર્તિઓ અને પગલાં તેઓશ્રીની હયાતિમાં અથવા પરોક્ષમાં બનાવી પૂજી શકે છે અને ચતુર્વિધસંઘ તેને ગુરુબુદ્ધિએ પૂજી અને વાંદી શકે છે. ” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે, તેઓશ્રીએ પોતાની હયાતિમાં નવસારી પાસે જલાલપુરમાં તથા ખંભાત ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ આદિ સ્થાને પોતાની મૂર્તિ વગેરે બનાવેલ હોવાને આભારી ન હોય તો સારી વાત છે. શાસ્ત્રોમાં તેવો કોઈ ઉદ્દેશ નથી તેમજ શ્રી દેવર્દિ-ગણિક્ષમાશ્રમણી પર્વતના પૂર્વના પૂર્વધર મહાપુરુષો તથા તે પછીના નિકટવર્તી પ્રખર આચાર્યશ્રી હરિભદ્રસૂરિજીથી માંડી આનંદવિમલસૂરિ, વિજયદાનસૂરિ, વિજયહીરસૂરિ, સેનસૂરિજી તેમજ દેવસૂરસંઘ પ્રવર્તે છે તે વિજયદેવસૂરિજી આદિ તો સમર્થ પ્રભાવક અને પુણ્યશાળી ગચ્છાધિપતિઓ હતા, છતાં તેઓમાનાં કોઈ ગુરુની તેઓના જીવતાં પાદુકા કે મૂર્તિઓ બનાવ્યાનું એક પણ દષ્ટાંત ધ્યાનમાં નથી; જ્યારે આજે તો બહુધા પોતે જ પોતાને પ્રભાવક ગણે તેવો કાળ પ્રવર્તે છે, એ સ્થિતિમાં ગુરુનાં જીવતાં ગુરુની મૂર્તિ બનાવવાનું જણાવવું તે વખત જતાં જિનમૂર્તિ કરતાં ગુરુમૂર્તિઓ વધી જવાના સંભવવાળા મહાન અનર્થનું કારણ લેખાવું જોઈતું હતું.

(૬૩) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧, અંક ૬, પૃ. ૫૭૨, કે. ૨, તે જ પ્રશ્નકારે પૂછેલી—“ શાસનદેવ અને અધિષ્ઠાયક દેવ, દેવી, યક્ષ, યક્ષિણી, માણિક્ષદ્ર પાસે આ લોક કે પરલોક સંબંધી માગણી કઈ રીતે થાય ? ” એ શંકાનું જે—“ આ

લોક અને પરલોકના સુખની માગણી મોક્ષમાં બાધક છે, માટે તેવી માગણીઓ સમક્ષિતધારી આત્માઓ કરે નહિ. એ તો નિષ્કામભાવે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની સેવા કરે અને બીજા બધા ફલો આનુપ્રાસંગિક હોવાથી આવી મળે તો પછી તેવી વાંચ્છાઓ રાખવી ધર્મીજનોને ઉચિત નથી. શાસનના દેવ-દેવીઓને શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ ફક્ત સાધર્મિક ભાઈ-ભગની તરીકે નમસ્કાર કરી શકે છે. ” એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવેલ છે, પરંતુ તેવું એકાંત નથી. તેઓએ પોતે પણ કલ્યાણ વર્ષ ૭, અંક ૮, પૃ. ૩૨૨, કોલમ બીજામાંના શા. ફતેચંદ ઝવેરચંદના સમાધાનમાં-“ લાગણી ધર્મબુદ્ધિની હોય તો આ લોકની પણ માગણી ધર્મનું કારણ હોવાથી વાંધા ભરેલી નથી. x x x સમ્યગ્દષ્ટિ દેવની પાસે સમાધિની માગણી તે કારણથી હોઈ શકે છે કે-તેઓ શક્તિસંપન્ન હોવાથી ઉત્પન્ન થતા વિઘ્નોને વિદારી શકે છે. ” એ પ્રમાણે આ સમાધાનથી ઉલટું જણાવેલું છે તે અહિ ઇરાદાપૂર્વક ભૂલી જવાયું જણાય છે ! સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા, જય વીયરાય બોલતાં ‘ ઇટ્થફલસિદ્ધી ’ પદ દ્વારા જિનેશ્વર ભગવંત પાસે પણ આ લોકના સુખની માગણી (કરી શકે છે, એમ નહિ; પરંતુ) હંમેશા કરે છે એમ જાણવા છતાં ‘ ધર્મીજનોને એ ઉચિત નથી ’ એમ કહેવાયું છે તે, શાસ્ત્ર કરતાં નિજના મંતવ્યને તેઓ વધુ મહત્વ આપતા હોવાની ખારાશીશી રૂપ ગણાય. પ્રસ્તુત સમાધાનમાં આચાર્ય શ્રીએ, ‘ આનુષંગિક ’ ને સ્થાને ‘ આનુપ્રાસંગિક ’ શબ્દ વાપરેલ છે તે વિચિત્ર વિદ્વત્તાનું દ્યોતક છે.

(૬૪) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧, અંક ૧૦, પૃ. ૬૦૭, કો. ૧
મહેન્દ્રકુમાર એસ. ઝવેરીની—“ જિનાલયમાં જિનમૂર્તિઓની
પાસે ગુરુમૂર્તિઓ પધરાવવામાં આવે છે તો તે ગુરુમૂર્તિ-
ઓને અખુલિકા પૂર્વક વંદન થઈ શકે ? દીક્ષાની ક્રિયા
વખત વાંદણા દેતી વખત તો પ્રભુજીને પડદો કરાવાય છે.
આથી ગુરુમૂર્તિઓને જિનાલયમાં ઉપરોક્ત વિધિએ વંદન
ન થાય તે ખરાબર છે ને ” એ શંકાતું જે—“જિનમૂર્તિઓને
વંદન કર્યા પછી ગુરુમૂર્તિઓને વંદન કરવામાં વાંધો નથી.”
એમ સમાધાન જણાવ્યું છે તે અર્થોપત્તિથી જિનમૂર્તિની જોડે
જિનમૂર્તિની પડખે એકલાઈને ગુરુમૂર્તિને પણ પધરાવી
શકાય, એવું વિધાન કરતું હોવાથી શાસ્ત્રવિરુદ્ધ તેમજ
વ્યવહાર વિરુદ્ધ છે. ગુરુ, જિન જેવા ન થાય ત્યાં સુધી
(ગુરુ-શિષ્યના દષ્ટાંતે) જિનની લાઈનમાં બેસી શકતા નથી.

તે સમાધાનમાંની પોતાની તે વાતની પુષ્ટિમાં તે વાત પછી
આચાર્યશ્રીએ—“કારણ કે-દેવતત્ત્વ પછી ગુરુતત્ત્વ આવે છે.”
એ પ્રમાણે કહેવાવડે જે સ્થાપના નિક્ષેપાની વાતમાં ભાવ-
હિતુઓને આગળ કરીને તે તે ભાવહિતુઓને પ્રભુના સ્થાપના
નિક્ષેપા તુલ્ય ગણાવેલ છે તે અયુક્ત છે.

તે સમાધાનમાંની તે બીજી વાત પછી તે વાતની
પુષ્ટિમાં આચાર્યશ્રીએ જે—“આથી જિન (ગુરુ)મૂર્તિઓને
વંદન કરતાં પ્રભુની દષ્ટિ પડે તો પણ હરકત જેવું નથી.
કેમકે-જિનેશ્વરદેવોએ દેવત્વ પછી બીજા નંબરે ગુરુતત્ત્વ
મૂક્યું છે, આથી બીજા નંબરના તત્ત્વને વંદન કરવામાં
વાંધો નથી.” એ પ્રમાણે વધુ હિતુઓ આપેલ છે તે, તે

અપેક્ષાએ અસંબંધ છે.

પ્રશ્નકારે જણાવેલી-‘ દીક્ષાની ક્રિયા વખત વાંદણા લેતી વખત તો પ્રભુજીને પડદો કરાવાય છે. ’ એ શાસ્ત્ર અને પરંપરાગત આચરણાસિદ્ધ વાતને આચાર્યશ્રીએ, તે પછીથી વધારામાં-“ તે ગુરુમહારાજે જ; ભગવાનની સામે અમને વંદન કરે તે ઠીક નહિ, એમ સમજીને પડદો કરાવે છેxxx” એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તે-‘ છદ્મસ્થ જૈનગુરુઓશાસ્ત્રપરંપરાના આધાર વગર સ્વતંત્રપણે કોઈ વર્ત્તન કરી શકતા નથી. ’ એ સમજણના અભાવવાળું, શાસ્ત્ર અને પરંપરાગત વિધિના હેતુઓના અવબોધની ઉણપ દર્શાવનારું અને કેટલાક ગુરુઓને નંદીના ટાઇમે ખુદલા ભગવાન સામે પણ પોતાને વંદન કરાવતા કરી દેવાની શાસ્ત્ર અને પરંપરા વિરૂદ્ધની પ્રવૃત્તિમાં પ્રેરનારું હોઈને અનર્થમૂલક છે.

વર્ત્તમાનમાં પણ કોઈ જ ગુરુમહારાજે, નંદિ પ્રસંગના પોતાના વંદન વખતે પ્રભુજીને પડદો કરાવે છે તે, ‘ ભગવાનની સામે અમને વંદન કરે તે ઠીક નહિ. ’ એમ માનીને નહિ; પરંતુ જેમ-દહેરાસરજીમાં દર્શનાર્થે પધારેલા કે પૂજા ભણાતી વખતે પૂજામાં પધારેલા ગુરુમંત્રે પ્રભુમૂર્તિની સામે વંદન કરવું તે વિધિયુક્ત નહિ હોવાથી વંદન કરાવું નથી, તેમ નંદિ વખતે પ્રભુ સામે વિદ્યમાન ગુરુને વંદન કરવું તે વિધિયુક્ત નહિ હોવાથી અને પ્રભુની આશાતનાનું કારણ હોવાથી નંદિની ક્રિયા વખતના વાંદણા અવસરે ‘ યોગવિધિ ’ આદિ શાસ્ત્રમાં જણાવેલ દસ્કતના આધારેજ પ્રભુને પડદો કરાવે છે.

‘શ્રી જિનેશ્વરોએ દેવતત્વ પછી બીજા નંબરે ગુરુતત્વ મૂક્યું છે તેથી બીજા નંબરના તત્વને વંદન કરવામાં વાંધો નથી.’ એમ કહેવા વડે આચાર્યશ્રી, જો તે બે તત્વોને મનસ્વીપણે જ સ્થાપનાનિષ્કેપ તરીકે લેખીને જિનમૂર્તિની પાસે ગુરુમૂર્તિ પધરાવવાનો આગ્રહ ધરાવતા હોય તો પણ તેઓશ્રીએ, શ્રી સિદ્ધચક્રચંદ્રમાં શ્રી જિનમૂર્તિની બંને બાજુ-જોડેજ બનાવાતી આચાર્ય અને સાધુની મૂર્તિની વચ્ચે (ખાનાદીઠ) જેમ દીવાલ રૂપે અંતર પાડવામાં આવે છે ’ એ દૃષ્ટાંતે શ્રી જિનની મૂર્તિ અને ગુરુની મૂર્તિની વચ્ચે દીવાલરૂપ આંતરો રાખવાનું તો સ્વીકારવું જ રહે છે. અન્યથા એવાં કલ્પિત સમાધાનોથી આ કાળે તો-સમય જતાં પ્રભુ મંદિરમાં જિનની મૂર્તિ એક હશે અને તેની જોડે આબુખાબુમાં પોતાની અને પોતાની ગુર્વાદિની મૂર્તિઓ તો ડઝનબંધ પણ ગોઠવાઈ જવાની અને તેના પરિણામે જિનમંદિર, ગુરુમંદિર બની જવાની કલ્પના તો આજે પણ થઈ શકે તેમ છે. આ બધું વિચાર્યા વિના આવાં મનસ્વી સમાધાનો અપાય છે તેથી પ્રભુશાસનને નુકશાન નાનું સૂનું સમજવું રહેતું નથી.

(૬૫) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૧૦ પૃ. ૬૦૮, કો. ૧ તે જ પ્રશ્નકારની-“ પ્રભુ મહાવીરસ્વામીજીએ અન્તિમ સોળ પહોર દેશના દીધી ત્યારે સાધુ-સાધ્વીઓ આદિએ પ્રતિકમણાદિ ક્રિયા કેવી રીતે કરી હશે? ” એ શંકાનું જે “(૧) પ્રતિકમણાદિ ક્રિયાઓ અપ્રમત્તભાવને સેવવા માટે જ છે. (૨) તેમજ પ્રતિકમણ બાસ કરીને પાપથી પાછા

હટવાને માટેજ છે. (૩) જ્યારે વીરપ્રભુની દેશના ચાલી રહી હોય તે વખતે અપ્રમત્તભાવ અને પાપથી પાછા હટવાની વૃત્તિ હજારો લાખો ગુણી અધિક વધી જાય છે, (૪) તે માટે દેશના છોડી તે તે ક્રિયાઓ કરવા જતાં લાખોનો લાભ છોડીને હજારોના લાભ લેવા પાછળ દોડવા જેવું છે. ” એ પ્રમાણે સમાધાન અપાયું છે તે આ અંકની પહેલાના જ નવમા અંકમાંના પોતાનાં સમાધાનથીયે વિરુદ્ધ છે અને શાસ્ત્રથીયે વિરુદ્ધ છે. જે નંબરવાર નીચે પ્રમાણે:-

(૧) આ પહેલાના ૬૧ નંબરના સુધારામાં જણાવ્યા પ્રમાણે એમ. એમ. શાહ ભૂજવાળાને આપણા આ આચાર્યશ્રીએ, આ પ્રતિક્રમણાદિક ક્રિયાઓને એક મહિના પહેલાં તો પુણ્યાનુબંધી પુણ્યની પોષક કહી છે અને અહિં બીજે જ મહિને તેઓશ્રી તે જ ક્રિયાઓને અપ્રમત્તભાવ પોષક અને પાપથી પાછા હટવાની જણાવેલ છે, તેથી પોતાનાં તે સમાધાનથી પણ પોતાનું આ સમાધાન વિપરીત છે; એ જોતાં આ સમાધાન તેઓના હાથે પણ કલ્પિત ઠરે છે ! તદુપરાંત આ સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ જે-‘ અપ્રમત્તભાવની વૃદ્ધિ કરનારી તે ક્રિયાઓ છે. ’ એમ જણાવેલ છે તે સદંતર કપોલકલ્પિત છે. પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાથી માંડીને દેશનાશ્રવણાદિ ક્રિયાઓ પ્રમત્તભાવવાળાઓને જ હોય છે. અપ્રમત્તભાવવાળાને તે ક્રિયાકે-દેશનાશ્રવણાદિ હોતું નથી. જે અનુષ્ઠાનો જેને કરવાના નથી તે અનુષ્ઠાનો તેના ‘ અપ્રમત્તભાવને સેવવા માટે જ છે અને તેના અપ્રમત્તભાવની વૃત્તિને હજારો લાખો ગુણી અધિક વધારે છે ’ એમ કહેવું તે જવાબદારીની ખેપરવાલયું શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ છે.

(૨)-‘ પ્રતિકમણાદિ ક્રિયા અપ્રમત્તભાવને સેવવા માટે જ છે ’ એ વિધાન એવકારપૂર્વક નિયત તરીકે જણાવવાં વડે ‘ પ્રતિકમણુ વગેરે સમસ્ત ધર્મક્રિયાઓ, અપ્રમત્તભાવને સેવવા માટે છે ’ એમ પ્રથમ નક્કી કહ્યું હોવાથી તે પછી તે ક્રિયાઓમાંની કોઈપણ ક્રિયાને માટે બીજું અને બીજા પ્રકારનું વિધાન વિદ્યજ્ઞને કરવું રહેતું જ નથી. છતાં અહિં આપણા આ આચાર્યશ્રીએ તો તે નિયતકૃત-વિધાનની બેડે જ ‘ તેમજ પ્રતિકમણુ ખાસ કરીને પાપથી હટવાને માટે જ છે ’ એ પ્રકારે એવકારપૂર્વક અને તેમાં પણ ખાસ નિયત તરીકે બીજું વિધાન જણાવ્યું અને તેમ કરીને સમસ્ત ક્રિયાઓમાંથી અને તે ક્રિયાઓના જણાવેલા અપ્રમત્તભાવરૂપ ફલવાળા હેતુમાંથી પ્રતિકમણુની ક્રિયાને અને તેના તે ફલને જુદા પાડીને અહિં વળી પ્રતિકમણુની ક્રિયાનો બીજાજ ફલવાળો હેતુ જણાવેલ હોવાથી તે બંનેય હેતુને પોતે જ અશ્રદ્ધેય બનાવી દીધેલ છે !

(૩)-પહેલાં કહેવાયું છે તેમ અપ્રમત્તભાવવાળા મહા-ત્માઓ તો આજ્ઞાવિચય આદિ ધર્મધ્યાનના ચાર પાયાના ચિંતનમાં જ એકાગ્ર હોવાથી તેઓને શ્રુતાલંબન ધર્મધ્યાન હોતું નથી, નિરાલંબન ધર્મધ્યાન હોય છે. આથી પ્રભુની દેશના ચાલતી હોય તે વખતે દેશના સાંભળવામાં પ્રમત્તભાવવાળા સર્વવિરતિ, દેશવિરતિ, સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને માર્ગાનુસારી આદિ આત્માઓ હોય છે, (કે જેઓમાંના ૮૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યમાન્ ઉત્કૃષ્ટા છઠ્ઠા ગુણુઠાણાવાણા મુનિને આખી જીંદગીના સમસ્ત અંતર્મુદ્ધૃતો મળીને માત્ર એક

જ અંતર્મુદૂર્ત પ્રમાણ અપ્રમત્તભાવ હોય છે.) અને પ્રભુજીની દેશનાથી તેઓને અપ્રમત્તભાવ હજારો લાખો ગુણો અધિક તો શું, પરંતુ રંચમાત્ર પણ વધતો નથી. આ સ્થિતિમાં તેઓને આચાર્યશ્રીએ અહિં જે દેશનામાં અપ્રમત્તભાવ જણાવેલ છે તે અપ્રમત્તભાવ નથી, પરંતુ ચિત્તની એકાગ્રતા છે. જેને શ્રુત આલંબનરૂપ ધર્મધ્યાન-શ્રુતસામાયિક કહેવાય છે. શાસ્ત્રમાં આ શ્રુતસામાયિકનો પશ્ચાન્નુપૂર્વીએ સર્વવિરતિ સામાયિક, દેશવિરતિસામાયિક પછી ત્રીજો નંબર આવે છે. આ હિસાબે ઉત્તરોત્તરનાં સામાયિક અસંખ્યગુણહીન નિર્જરાવાળાં ગણાયા હોવાથી સર્વવિરતિ આદિની નિર્જરા પ્રભુજીની દેશનાથી થતી નિર્જરા કરતાં અસંખ્યગુણી વધુ છે. શ્રી તત્વાર્થસૂત્રમાંના ‘સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષ-માર્ગઃ’ એ સૂત્રમાં સમ્યકત્વ પછી અને ચારિત્રની પહેલાં શ્રુતજ્ઞાનને સ્થાન આપેલ છે. એ અપેક્ષાએ શ્રુતસામાયિકની નિર્જરાને સમ્યકત્વસામાયિકથી અધિક લેખવામાં આવે તો પણ તે નિર્જરાને દેશવિરતિસામાયિકની નિર્જરા કરતાંય અસંખ્યગુણી હીન જ માનવી રહે છે. પ્રભુની દેશનાના શ્રવણથી પ્રાપ્ત થતી આ પ્રકારની શ્રુતસામાયિકની નિર્જરાને આચાર્યશ્રીએ અહિં તે નિર્જરા કરતાં અસંખ્યાતગુણી અધિક નિર્જરાવાળી વિરતિવંતોની વિરતિની નિર્જરાથી પણ હજારો કે લાખો ગુણી વધારે નિર્જરાના સામર્થ્યવાળી લેખાવી છે તે અશ્વને ઐરાવણ લેખાવવા જેવી ગંભીર ભૂલ છે.

(૪)-‘દેશના છોડીને તે તે (પ્રતિક્રમણ-પ્રતિલેખન

ગુરુભક્તિ-વૈયાવૃત્ય વગેરે આવશ્યક) ક્રિયાઓ કરવા જતાં લાખોનો લાભ છોડીને હજારોનો લાભ લેવા પાછળ દોડવા જેવું છે. ' એમ જણાવ્યું છે તે, ' અતિચારો ભવતુ મા વા, પરં શ્રી ઋષભચારસાધુનાં ઉભયકાલં અવશ્યં પ્રતિક્રમણં કત્તેવ્યમેવ ' ઇત્યાદિ પ્રભુ આજ્ઞાઓને જલાંજલિ આપવા જેવું છે. શાસ્ત્રોમાં પ્રતિક્રમણ-વૈયાવર્યાદિ અવશ્ય કરવાં, એમ પ્રભુની આજ્ઞા છે; પરંતુ ' તે આવશ્યક ક્રિયાઓ છોડીને પણ દેશના તો સાંભળવી જ ' એવી પ્રભુ આજ્ઞા તો કોઈ જ શાસ્ત્રોમાં નથી: તેવી આજ્ઞા હોવી સંભવિત પણ નથી. કારણ કે પ્રતિક્રમણ પ્રમાદજન્ય અતિચારોને અપાવવાનું સાધન છે, બ્યારે દેશના એ પ્રમાદજન્ય અતિચારોને અપાવવાનું સાધન નથી; પરંતુ સમજવાનું સાધન છે.

કૌશાંબીનગરીમાં સૂર્ય-ચંદ્ર મૂળ વિમાને પ્રભુવંદનાથે આવ્યા ત્યારે- ' નવરં નાઠ સમયં ચંદણત્રાલા પવત્તિણી નમિત્તં । સાર્મિં સમણીહિં સમં નિયયાવાસં ગયા સહસા ॥ ' એ શ્રી મહાવીરચરિયંના પાઠ મુજબ પ્રભુની ચાહુ દેશનામાંથી પ્રભુના આઘ પ્રવત્તિની મહત્તર શ્રી ચંદનખાલાજી, આવશ્યકનો સમય જાણીને મૃગાવતીજી સિવાયના સર્વ સાધ્વીજી મહારાજો સહિત જલદી ઉઠીને પોતાની વસતિમાં ચાલ્યા ગયા હોવાનું અને વસતિમાં આવશ્યકવેલાએ અનાલોગે જ નહિ આવી શક્યા હોવા છતાં મૃગાવતીજીને ' દુમ્હારિસાણ સુકુલુગયાણ જુજ્જઙ્ગ કિમેવમાયરિત્તં ? ' ઇત્યાદિ વચનોથી શ્રી ચંદનખાલાએ ઠપકો આપેલ હોવાના શાસ્ત્રીય ઉલ્લેખો પ્રસિદ્ધ હોવાનું જાણવા છતાં આચાર્યશ્રીએ, દેશનાને ખડાને લોકો

પ્રતિક્રમણાદિ આવશ્યક ક્રિયાઓને પણ ત્યજી દે, તેવું આ મનસ્વી નિરૂપણ કયું છે, તેગંભીર ઉત્સૂત્રરૂપ ગણાય.

(૬૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૧૦ પૃ. ૬૦૮ કો. ૨, મહેન્દ્રકુમાર એસ. ઝવેરીની-“ આપે રચેલ શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં ‘ પ્રભુ પાર્શ્વજી વસાવ, તારા શુદ્ધ ચિત્તોમાં ’ આ જે પંક્તિ છે તેમાં ચિત્ત શબ્દનું બહુ-વચન મૂકયું છે તે શું બરાબર છે?” એ શંકાના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ જે-“ ચિત્ત શબ્દનું બહુવચન મૂકયું છે તે બરાબર છે. કેમકે દ્રવ્યાર્થિકનયથી ચિત્ત એક છે અને પર્યાયાર્થિકનયની અપેક્ષાએ ચિત્ત અનેક છે. એક જ ચિત્ત માનનાર ચાર ધ્યાન નહિ માની શકે. શ્રી પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિના નારક, અનુત્તરદેવ અને કેવલદુઃકુલિ આદિ બનાવો પણ એકસરખા ચિત્તમાં ન બની શકે. આવી બે દુ ચાર જેવી સીધી વાત છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે પોતાની બે દુ ચાર જેવી સીધી ભૂલને પોતે યેનકેનાપિ શાસ્ત્રાનુસારી ગણાવીને પણ નહિજ ફેરવવાની હઠાગ્રહબુદ્ધિને આભારી છે. દ્રવ્યાર્થિકનયથી જે ચિત્ત શુદ્ધ હોય તે ચિત્ત પર્યાયાર્થિકનયથી તેવું શુદ્ધ ગણાતું નહિ હોવાથી અને કવચિત્ અશુદ્ધ પણ ગણાતું હોવાથી પર્યાયાર્થિકનયની અપેક્ષાએ ‘ ચિત્ત અનેક છે ’ એમ અભણ જ કહી શકે. સ્તવનની તે કડી દ્વારા આચાર્યશ્રીએ, પાર્શ્વનાથપ્રભુને શુદ્ધ ચિત્તમાં વસાવવાનું કહેલ છે તે શુદ્ધ ચિત્ત, પર્યાયાર્થિકનયે તો અશુદ્ધ પણ બની જતું હોવાથી તે નયથી બચાવ કરવા સારૂ ‘ ચિત્ત અનેક છે ’ એમ કહેવામાં તો

તે કડી દ્વારા અશુદ્ધ ચિત્તમાં પણ પાર્શ્વનાથ પ્રભુને વસાવવાનું કહ્યું હોવાની આપત્તિ ઉભી થાય છે ! જે તેઓને પણ ઈષ્ટ નથી

પોતાની ભૂલના બચાવમાં પર્યાયાર્થિકનયનો એ રીતે દુરુપયોગ કર્યા બાદ તે દુરુપયોગને પણ સપ્રમાણ લેખાવવા સારું તેઓશ્રીએ, એક જ ચિત્ત માનનાર ચાર ધ્યાન નહિ માની શકે. ' એ પ્રકારનો કૂટ હેતુ આપેલ છે, તે તો અત્યંત શોચનીય છે. કારણકે—તે ચાર ધ્યાનમાંના કોઈ પણ એક ધ્યાન વખતે ચાર ચિત્ત હોતાં નથી; પરંતુ એક જ ચિત્ત હોય છે. પ્રભુની સ્તવના વખતે એક શુદ્ધ ચિત્ત જ રાખવાનું તો તેઓશ્રીએ પણ તે કડીમાં કહેલ છે. એકને બદલે અનેક ચિત્ત રાખનારને તો શ્રી વીરવિં મં, શ્રી મહાવીરપ્રભુના સ્તવનમાંની—એક ચિત્ત નહિ એકની આશ, પગ પગ તે દુનીઆના દાસ ' એ ગાથા દ્વારા દુનીઆના દાસ તરીકે ઓળખાવે છે.

તે કૂટ હેતુ આપ્યા પછી પણ પ્રભુસ્તવનામાં અનેક ચિત્ત રાખવાનું જણાવનારા પોતાના તે હઠાગ્રહજન્ય કૂટ અર્થને ચેનકેન સાચો લેખાવવા સારૂ આ આચાર્યશ્રીએ તે સામાધાનમાં આગળ જતાં શ્રી પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિનું દૃષ્ટાંત આપીને તેમનામાં જુદા જુદા પ્રસંગને લીધે બનેલી- ' નારક, અનુત્તરદેવ અને કેવલદુઃકુલિ વગેરે બનાવો પણ એકસરખા ચિત્તમાં ન બની શકે. ' એમ જણાવ્યું છે, તેથી તો તેઓશ્રી પોતે પ્રભુની સ્તવનાની આ કડીમાં જે શુદ્ધ ચિત્ત રાખવાનું કહ્યું છે તેનો અર્થ,—' પ્રભુની સ્તવના કરતી

વખતે ચિત્તને જે જે પ્રસંગો દષ્ટિગોચર કે કર્ણગોચર થાય થાય તે તે પ્રસંગને અનુરૂપ બનાવવું.' એ પ્રમાણે સદં- તર અવળો જણાવવાની વિષમ સ્થિતિમાં મૂકાયેલ છે ! જે અત્યંત ખેદજનક છે.

(૬૭) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૧૦ પૃ. ૬૦૮ કો. ૨.

તેજ પ્રશ્નકારની—“ વળી તેજ સ્તવનમાં ‘ તારા કર્મને હટાવ જઈ શિવમહેલોમાં ’ આ પંકિતનો અર્થ સમજાવશો. કારણ કે શિવ એક છે એટલે શિવમહેલમાં કહેવાય. પણ શિવ- મહેલોમાં ન કહેવાય. તેમજ કર્મને હટાવીને શિવમહેલમાં જવાય પણ શિવમહેલમાં જઈને કર્મ હટાવતાં નથી.” એ પ્રકારની સત્ય શંકાનો ભૂલ તરીકે સ્વીકાર કરી લેવાની સરળ- તાના અભાવે પોતાની તદ્દન અર્થશૂન્ય પંકિતને જ્ઞાનોપેત ઠરાવવા સાડે આચાર્યશ્રીએ ઉત્તર આપતાં જે—“મહેલોના બહુવચનથી જ શિવ એટલે મોક્ષ નહિ પણ કલ્યાણવાચી શબ્દ તરફ યુદ્ધિ દોડાવવાની છે. હવે શિવથી કલ્યાણ લઈએ તો પરમદાનરૂપ કલ્યાણ, શિલરૂપ કલ્યાણ, તપરૂપ કલ્યાણ, ભાવનારૂપ કલ્યાણ. આમ જાતજાતનાં કલ્યાણો થઈ શકે છે. એટલે ‘ શિવમહેલોમાં ’ શબ્દ છે તે સુયોગ્ય જ છે. ‘ તારા કર્મને હટાવ જઈ શિવમહેલોમાં ’ આ કડીનો ભાવાર્થ એ છે કે—કલ્યાણ મહેલો એટલે એથા ગુણસ્થાનકથી લઈને ચૌદામા ગુણસ્થાનક સુધીના કલ્યાણ—શિવમહેલો કલ્પી શકાય છે. ત્યાં જઈ તારા કર્મને હટાવી દે. આ પ્રમાણે શિવ- મહેલોમાં જઈને પણ કર્મ હટાવાય છે.” એ પ્રમાણે જણા- વેલ છે તે જ્ઞાનના દુરુપયોગ જનક છે. ‘ દાન—શીલ—તપ

અને ભાવના ' તથા ' ચોથાથી માંડી ચૌદ સુધીનાં ' ગુણ-
સ્થાનકો છે તે (આત્માને ત્યાંને ત્યાં જ રહેવાનું નહિ, પરંતુ
નિત્ય ચડતા પરિણામે આગળ વધવાનું હોવાથી) શિવમહેલો
નથી; પરંતુ શિવમહેલો પહોંચવાની સીડીનાં પગથીયાં છે.
આથી આચાર્યશ્રીએ તે અસત્યના બચાવ સાડ અહિં તે
પગથીયાંને શિવમહેલો લેખાવવા સુધી બુદ્ધિ દોડાવેલ છે
તે અસત્યવાતની કારમી પકડનું જ પ્રતીક છે. પૂર્વાચાર્યોએ
સ્તવનાદિમાં તેવા કલ્યાણરૂપ કલ્પિત મહેલોને શિવમહેલો
કહેલ નથી; પરંતુ મોક્ષનેજ શિવમહેલ જણાવેલ છે એમ
જાણવા છતાં તે ' શિવમહેલ શબ્દને પોતાની ભૂલ નહિ
કબૂલવા ખાતર આ રીતે ચેનકેન પ્રકારેણ ' શિવમહેલો '
તરીકે ઓળખવવા મથવું તે જ્ઞાનીના જ્ઞાન કરતાં નિજના
માનની કિંમત ઘણી વધારે મનાવવા જેવું અજ્ઞાન ગણાય.

સ્તવનમાંના તે ' શિવ ' શબ્દનો ' કલ્યાણ ' અર્થ પણ
આચાર્યશ્રીએ, તે પ્રશ્નકારે જ્યારે આ ભૂલ બતાવી ત્યારે
જ કલ્પી કાઢેલ છે, અને તેમ કરવા જતાં તે કલ્પનાને
બંધ બેસતી કરવા સાડ સ્તવનની તે પંક્તિમાંના ' જઈ '
શબ્દને પણ તેઓશ્રીએ ' જઈ ' તરીકે ફેરવી નાખેલ છે !
જે શોચનીય છે. આચાર્યશ્રીએ પોતાનાં સ્તવનની તે કડીમાં
મૂળ તો ' જોઈ ' શબ્દ વાપરેલ છે, અને તે તેઓશ્રીના
સ્તવનોની જે ખૂંકો પ્રથમ પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તેમાં વિદ્યમાન
છે. તે ખૂંકમાં ' તારા કર્મને હટાવ જોઈ શિવમહેલોમાં '
એ પ્રમાણેજ મૂળ પંક્તિ છે. તે પંક્તિમાંના તે 'જોઈ '
શબ્દનો બીજી આવૃત્તિમાં ' જઈ ' શબ્દ કર્યો અને તે પછીની

આવૃત્તિમાં તે ‘ જઈ ’ શબ્દને ફેરવીને ‘ જઈ ’ કરવામાં આવતાં પોતાના આ સ્તવનની તે પંક્તિમાંનો મૂળ ‘ જોઈ ’ શબ્દ જ ઉડી જવા પામેલ છે તે, તે કડીમાંનો મૂળ ‘ જોઈ ’ શબ્દ પોતાને પણ અર્થસંગત જણાવેલ નહિ હોવાનું પ્રતીક છે.

તેઓશ્રીએ અસત્યના બચાવમાં એ રીતે બનાવટી શિવમહેલો કદખી કાઢ્યા બાદ જે—‘ ત્યાં (તે શિવમહેલોમાં) જઈ તારા કર્મોને હટાવી દે—આ પ્રમાણે શિવમહેલોમાં જઈને પણ કર્મ હટાવાય છે ’ એ પ્રમાણે અંતિમવાક્ય જણાવેલ છે, તે પણ યથાર્થ નથી; કારણકે—તે તે પગથીએ પણ ગ્રંથીભેદના દૃષ્ટાંતે પહેલાં કર્મને હટાવે તે પછીજ આગળ આગળના પગથીએ પહોંચી શકાતું હોવાથી—એકેય પગથીએ ઠરીઠામ રહેવાનું નહિ હોવાથી તે કદિપત શિવમહેલોમાં જઈને કર્મ હટાવવાનું કથન કેવલ તરંગી જ ઠરે છે.

(૬૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧, અંક ૧૦, પૃ. ૬૦૮, કો. ૨ મહેન્દ્રકુમાર એસ. ઝવેરીની—“ જ્ઞાનપંચમી તપની આરાધના ચાલતી હોય તો તે તપ (રામચંદ્રસૂરિજીના મતે) સંવત્સરીના ઉપવાસમાં આવી જાય છે, તેમ સાધુઓના યોગની અંદર સંવત્સરીનો ઉપવાસ કયો હોય તેવા સાધુને ભા. શુદ્ધ પના દિવસે સંવત્સરીના ઉપવાસમાં સમાવેશ સમજી નીવી કરાવી શકાય ખરી?” એ શંકાનું આચાર્યશ્રીએ—“ભા. શુ. પના (દિવસે) યોગની અંદર સાધુઓને નીવી આપી શકાય જ નહિ કારણકે—યોગોદ્ભૂતમાં પાંચ તિથિ આગ્રજિલ હોવા જોઈએ. પાંચમની ચોથ કરી તેથી પંચમીનું પંચમી-

પણું ઉડી જતું નથી. માત્ર પાંચમનો ઉપવાસ કરવો હોય તો ચોથમાં (તે ઉપવાસનો) સમાવેશ થાય અને તે પણ અશક્ત હોય તેના માટે જ. અન્યથા પૂર્વાચાર્યોએ લા. શુ. ૪ અને લા. શુ. ૫ નો છઠ્ઠું કરવાનું કહેલ છે. પણ યોગોદ્ધત્તન માટે કોઈ પૂર્વાચાર્યે ખુલાસો કર્યો હોય એવું મારા જોવામાં આવ્યું નથી. ” એ મુજબનું સમાધાન આપીને પ્રશ્નકારને જણાવેલ—‘ (૧) લા. શુ. ૫ની સંવત્સરી ચોથે કરી તેથી પંચમીનું પંચમી-પણું ઉડી જતું નથી, (૨) લા. શુ. ૫ના તપનો સમાવેશ શક્તિ હોય તો લા. શુ. ૪માં થાય જ નહિ, (૩) પૂર્વાચાર્યોએ લા. શુ. ૪ અને પાંચમનો છઠ્ઠું કરવાનું કહેલ છે. ’ એ ત્રણ મૌલિક મુદ્દા, તેઓશ્રીએ પોતાની ‘ દમણમુકામેથી સં ૨૦૦૪ના માગશર વદિ ૭ના રોજ જીરા મુકામે આ. શ્રી વલ્લભસૂરિજી ઉપર પાઠવેલ (શાસન સુધાકરના ખારમા વર્ષના પ્રથમ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ) અતિમહત્વના પત્રમાં પોતે પોતાને ચંડાંશુચંડુના લા. શુદ્ધ ૫ ના ક્ષય વખતે અન્ય પંચાંગમાંના લા. શુ. ૬ના ક્ષયની માન્યતાવાળા જણાવીને તે મુજબ નહિ વર્તનારને કમખત ગણતા હોવાનું જણાવેલ છે. ’ એ માન્યતાના આધારે જણાવેલ છે.

એટલે કે-આપણા આ આચાર્યશ્રી લખ્ધિસૂરિજી મહારાજે દમણથી સંવત ૨૦૦૪માં લખેલા તે પત્રદ્વારા આ. શ્રી વલ્લભસૂરિજી મંને જે—“મારી માન્યતા, (આ. શ્રી રામચંદ્ર-સૂરિ તથા સિદ્ધિસૂરિજીની જેમ) લા. શુ. ૫ ના ક્ષયે લા. શુ. ચોથમાં તે પાંચમ સમાઈ જતી હોવાની નથી; પરંતુ પૂ.

આત્મારામજી મહારાજે સં. ૧૯૫૨ની સાલમાં ભા. શુ. પના ક્ષયે ભા. શુ. છઠના ક્ષયવાળા અન્ય પંચાગનો આધાર લઈને પણ તે ભા. શુ. ૪ અને ૫ એ બંને પર્વતિથિને જોડીયાં પર્વ તરીકે સ્વતંત્ર અને જોડે અખંડ ઉભી રાખીને સંલગ્ન બે દિવસ આરાધેલ હતા, તે મુજબ તે બંને તિથિને અખંડ ઉભી રાખીને બે દિવસ સંલગ્નપણે આરાધવાની છે, અને તે પ્રમાણે જોડો વર્તતા નથી. તેઓને હું કમખત માનું છું.” એ પ્રમાણે સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે, તે સંવત ૨૦૦૪ સુધીની પોતાની માન્યતાને અનુસરીને તેઓશ્રીએ પ્રશ્નકારને આ સમાધાનમાં તે ત્રણ મુદ્દાઓ જણાવેલ છે.

આથી તેઓશ્રીની આ લેખિત સાબીતી છે કે—“ સં. ૧૯૯૨થી નીકળેલા આચાર્ય શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીના નવા તિથિમતની-ભા. શુ. ૫ ના ક્ષયે તે પાંચમ ઉદ્યાત ચોથમાં સમાઈ જતી હોવાની નવી વાતને તેઓશ્રીએ, સં. ૨૦૧૧ના કદ્યાણ માસિકના આ દસમા અંક સુધી તો જાહેર રીતે પણ અસત્ય માનેલ છે અને તે ભા. શુ. ૪ તથા પાંચમ રૂપ જોડીયાપર્વને બે સ્વતંત્ર પર્વતિથિ તરીકે બે દિવસ જોડે રાખીને પંચમીનું તપ કરનારને છૂટપની સવળતા કરી આપનારી સં. ૧૯૫૨ની આત્મારામજી મંની (ભા. શુ. ૫ ના ક્ષયે તે પાંચમનો ઉદ્યાત ચોથમાં સમાવેશ થતો નથી, એમ જણાવનારી) વાતને જ સાચી માનેલ છે.”

આમ છતાં (સં. ૨૦૧૪ના વૈશાખ માસે અમદાવાદ મુનિસંમેલનને શ્રી રામચંદ્રસૂરિજી આદિ નવા તિથિમતી આચાર્યોએ, [તેમણે પણ વર્ષો પર્યંત આચરેલી આપણા

શ્રી દેવસૂરગચ્છની અવિચ્છિન્ન પરંપરાથી વિરુદ્ધ રીતે] શાસ્ત્ર અને શાસ્ત્રસિદ્ધ પરંપરાની કલ્પિત વાત ઉભી કરીને નિષ્કૃળ બનાવવાની કરેલી હીલચાલથી કંટાળીને આપણી તે પ્રાચીન પરંપરાના રક્ષણાર્થે આપણા શ્રી દેવસૂરસંઘના ઉપમુનિસંપ્રદાયે મળીને સર્વાનુમતે કરેલો શ્રી દેવસૂરતપાગચ્છીય આચરણાનુસારી ઠરાવ, પૂ. આચાર્ય શ્રી નંદનસૂરિજી મંની સહીથી જાહેર કરવાનું બનતાં) આપણા આ આચાર્યશ્રી લખિંધસૂરિજી મહારાજે સં. ૨૦૧૪ના અશાઠ શુદ્ધિ તેરશ તા. ૨૯-૬-૫૮ના રોજ પોતાની તે સંવત ૨૦૧૧ સુધીની પ્રસિદ્ધ માન્યતાથી સદંતર વિરુદ્ધ લેખ, ‘સત્તાવાર જાહેરાત’ તરીકે અમદાવાદના તા. ૨ તથા ૪-૭-૫૮ ના દૈનિક પત્રોમાં તેમજ પુષ્કલ હિન્ડીભોલોદ્ધારા પોતાના નામથી સર્વત્ર પ્રચાર્યો !!! તે લેખને અંતે તેઓશ્રીએ-“ચાલુ વર્ષે ચંડાંશુચંડુમાં ભા. શુ. ૫ નો ક્ષય છે પણ ભા. શુ. ૪ નો ક્ષય નથી તેથી ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથની આરાધનામાં ભા. શુ. ૫ ની આરાધનાને સમાવીને ઉદ્યાત ભાદરવા શુદ્ધિ ચોથ તારીખ ૧૭-૯-૧૯૫૮ બુધવારે શ્રી સંવત્સરીપર્વની આરાધના કરવી જોઈએ.” એ પ્રમાણે લખીને પોતાને ‘ભા. શુ. ૫ના ક્ષયે ઉદ્યાત ચોથમાં જે પાંચમ ક્રકત ચાર જ વર્ષ પહેલાં તો કોઈ વાતેય સમાતી જણાએલ નથી, તે જ ભા. શુ. ૫ તેઓશ્રીએ તે લેખદ્વારા ભા. શુ. ઉદ્યાત ચોથમાં સમાઈ જતી હોવાનું સદંતર વિપરીત જણાવ્યું છે, તે તેઓશ્રી, સં. ૧૯૯૨થી નીકળેલા નવા તિથિમતમાં તો સંવત ૨૦૧૪ માં જ જોડાએલ હોવાના દાખલારૂપ છે.

(૬૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૧૦ પૃ. ૬૦૯ કો. ૨.
એક સુશ્રાવિકાની—“ સામાયિક લઈને નવકારવાળી ગણી હોય
અથવા અભ્યાસ કર્યો હોય અને ત્યાર પછી પ્રતિક્રમણ
‘કરવું’ હોય તો ઇરિયાવહિયા કરવી જોઈએ કે નહિ ? ” એ
શંકાનું જે—“ સામાયિક લીધા બાદ નવકારવાળી ગણી હોય,
અભ્યાસ કર્યો હોય અથવા અન્ય કોઈ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કરી
હોય તો પ્રતિક્રમણ કરતાં પહેલાં ઇરિયાવહિયા અવશ્ય
કરવી જોઈએ. ” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે [નવ-
કારવાળી ગણવી. અભ્યાસ કરવો અને અન્ય કોઈ ધાર્મિક
પ્રવૃત્તિ કરવી તે સાવધ ક્રિયા નહિ હોવાથી તેમજ પ્રતિક્રમણ
એ સામાયિકથી ભિન્ન ક્રિયા નહિ હોવાથી] કપોલકલ્પિત છે.

(૭૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૧૦ પૃ. ૭૦૨ કો. ૧,
ગત દશમા અંકમાં પોતાનાં સ્તવનોમાંની સાચી ભૂલો બતાવ-
નાર શ્રી મહેન્દ્રકુમાર એસ. ઝવેરીએ, આચાર્યશ્રીનાં સ્તવનો-
માંની—“જે આપે બનાવેલ વેજલપુર ભણ્યમંડન શ્રી શાંતિનાથ
ભગવાનનાં સ્તવનની—‘ વિશ્વસેન અચિરાજીકે નંદન, તોડો
હમારા કર્મના કંદન; આત્મિક આનંદ લહું અનંતો, કતલ
કર્મોની કરી કરીને—શાંતિ સુરત તમારી જોતાં૦ ’ એ ચોથી
કડીમાં જે ‘ કતલ કર્મોની કરી કરીને ’ એ પદ છે તે, શ્રી
જિનેશ્વર ભગવંતની આગલ કેમ બોલાય ? ‘ કતલ ’ શબ્દનો
ઉપયોગ સર્વથા કતલની મનાઈ કરનાર શ્રી વીતરાગ પ્રભુની
આગલ કરવો ઠીક છે ? ” એ મુજબ પૂછેલી ત્રીજી ભૂલ
બદલ તે શંકાકાર ઉપર ઉશ્કેરાઈ જઈને આચાર્યશ્રીએ,
તે શંકાના સમાધાનમાં કટુવાકુપ્રહારો કરવા વડે જે—“કતલ,

શબ્દ બે વીતરાગ પ્રભુ પાસે બોલી શકાય નહિ એમ કહેશે તો ‘ નમો અરિહંતાણં ’ શબ્દ પણ નહિ બોલાય કારણકે—ત્યાં ‘ હણુ ’ એ મારવાનો શબ્દ આવ્યો અને પ્રભુ તો સર્વથા જીવોની રક્ષાની પ્રરૂપણા કરે છે તો પછી ‘ નમો અરિહંતાણં ’ પણ ન બોલાય. આના કુતર્કે અકકલનું અજીર્ણ થયું હોય તેઓ કરે છે. અને તે પોતાની મૂર્ખાઈનું પ્રદર્શન કરે છે. કર્મના માટે તેનો ધ્વંસ, તેનું સર્વથા હનન, તેની કતલ, તેનો વિનાશ આદિ જેટલા શબ્દ લગાવવામાં આવે તે લગાવી શકાય છે. કારણકે—કર્મોનો વિનાશ થતાં દુનીયાના સકલ જીવોનું અભય કરી શકાય છે, તે માટે તેવા શબ્દો પ્રભુની આગળ બોલવામાં સહજ પણ વાંધે નથી.” એ મુજબ જણાવેલ છે તે સર્વથા ઉપેક્ષણીય છે. “કતલ શબ્દનો ઉપયોગ પ્રાયઃ જીવતા જીવોની (નહિ કે—કર્મોની) કાપાકાપી અને ખૂનરેજ થઈ હોય કે થતી હોય તે પ્રસંગને અનુલક્ષીને જ થતો હોવાથી જડ લેખાતા કર્મને હણવાના પ્રસંગમાં કોઈપણ શાસ્ત્રકારે કોઈપણ સ્થળે ‘હણુ’ ને બદલે ‘કતલ’ શબ્દનો ઉપયોગ કરેલ નથી.”

આ વસ્તુ આ આચાર્યશ્રી સારી રીતે જાણતા હોવા છતાં પ્રસ્તુત સ્તવનમાં પોતે જે ‘કતલ’ શબ્દનો ઉપયોગ થએલ છે તે ભૂલ છે એમ સ્વીકારવાનો સીધો માર્ગ ત્યજીને સર્વ શાસ્ત્રકારોની પ્રણાલિકા અને તે ‘કતલ’ શબ્દના થતા જીવતા જીવોની કાપાકાપી તરીકેના વાસ્તવિક અર્થને ઓળવવા પૂર્વક તે ભૂલનો ‘ નમો અરિહંતાણં ’ પદદ્વારા બચાવ કરવાનો જે અંધટિલ પ્રયાસ કરેલ છે તે અક્ષમ્ય ગણાય.

‘ અરિહંતાણં ’ પદમાંના ‘ હન્ ’ ધાતુના બનેલા ‘ હણુ ’ શબ્દના જેમ વિનાશ, હનન, ધ્વંસ ઇત્યાદિ પર્યાયવાચકો શબ્દો છે તેમ ‘ કતલ ’ શબ્દ, ‘ હન ’ ધાતુનો પર્યાયવાચક છે જ નહિ, તે શબ્દ એ રીતે હન ધાતુનો પર્યાયવાચક શબ્દ પણ નહિ હોવા છતાં પોતાનું તે અસત્ય કથન નહિ જ ફેરવવા સારૂ આ રીતનો ઉન્માર્ગ ગ્રહણ કરવો તે ભવ-ભીરુઆત્માનું લક્ષણ ન ગણાય.

અત્યંત દુઃખની બીના તો એ છે કે—“ આ પ્રકારના અસત્ય અને અસંબદ્ધ શબ્દો તથા વાકયોથી ભરેલા, તાત્વિકબોધના અભાવવાળા, પ્રભુગુણો પ્રતિ પ્રીતિ જગાવવાને બદલે ચિત્તને અહિં તહિં ભટકાવનારા, લાલિત્યહીન-પ્રાસહીન અર્થહીન-વિક્રતાહીન અને નાટકીયા રાગોવડે જૈનસમાજના બાળકોને પ્રભુના રાગને બદલે કેવળ રાગ-રાગિણીમાં જ ઝકડી રાખનારાં સ્તવનોને રચનારા આપણા આ સૂરિજીની તેવાં તત્વશૂન્ય સ્તવનોની રચનાને પણ કોઈ નનામી મુમુક્ષુએ કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૯ પેજ ૫૯૪ થી ૫૯૯ સુધીનાં લાંબા લેખદ્વારા જગતના સમસ્ત કવિરાજોની કવિતાઓની રચના કરતાં કેઈ ગુણી અપૂર્વ અને વિક્રતાપૂર્ણ લેખાવવાના હાથ ધરેલા પ્રયાસમાં જગતનું પ્રાયઃ સમસ્ત અસત્ય જોડીને પોતાનાં મહાપ્રતનું નિરર્થક જ લીલામ કરી નાખેલ છે. !!! ”

(૭૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૧૨ પૃ. ૭૩૪ કો. ૨ એસ. એમ. શાહે કરેલી—“ તીર્થ”કર ગૃહસ્થવેષમાં જિન-પ્રતિમા તથા સાધુ સાધ્વીને કઈ રીતે વાંદે પૂજે ? ” એ

શંકાનાં સમાધાનમાં જે-“ ગૃહસ્થાવસ્થામાં પણ શ્રી જિનેશ્વરનો દ્રવ્યનિક્ષેપો પરમપૂજનીય છે, એટલે એઓશ્રી સાધુ-સાધ્વીઓને વંદન કરે એમ બને નહિ, પણ તીર્થંકર તરીકે સાધુ-સાધ્વીઓને ઓળખાણ થઈ હોય તો તેઓ ગૃહસ્થાવસ્થામાં રહેલા એવા પ્રભુને નમસ્કાર કરે, ગૃહસ્થાવસ્થામાં રહેલા તીર્થંકર ભગવંતો સ્વયં અરિહંત હોવાથી અરિહંતની મૂર્તિને પૂજતા નથી પણ સિદ્ધ ભગવંતની મૂર્તિને પૂજે છે.” એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે સર્વથા અજ્ઞાનવિલસિત છે.

ઉક્ત સમાધાનમાં-“ (૧) તીર્થંકરનો દ્રવ્યનિક્ષેપો પરમપૂજનીય છે, (૨) ગૃહસ્થપણામાં તીર્થંકર વિરતિવંતોને વંદન કરે નહિ, (૩) ગૃહસ્થતીર્થંકરને વિરતિધરો વંદન કરે, (૪) ગૃહસ્થતીર્થંકર સ્વયં અરિહંત છે, (૫) ગૃહસ્થતીર્થંકર અરિહંતની મૂર્તિને પૂજતા નથી અને (૬) ગૃહસ્થતીર્થંકર સિદ્ધની મૂર્તિને પૂજે છે.” તે છયે પ્રરૂપણા મનઘડંત હોઈને અનુક્રમે નીચે મુજબ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

(૧) તીર્થંકરના ભાવનિક્ષેપાની જેમ તીર્થંકરના દ્રવ્યનિક્ષેપાને પણ પરમપૂજનીય જણાવેલ છે તે અબોધમૂલક છે. જેઓ અર્હંતપદવીને પામીને સિદ્ધ થયા છે અને જેઓ અર્હંતપદવી પામીને સિદ્ધ થશે તેઓ દ્રવ્યજિન ગણાતા હોવાથી તીર્થંકરનો તે દ્રવ્યનિક્ષેપો ભાવનિક્ષેપાની જેવો પરમપૂજનીય નથી; પરંતુ ભાવજિનના અધ્યવસાય વડે ભાવજિનનો ઉપચાર કરાય છે અને તે પછીજ તે દ્રવ્યનિક્ષેપો તેવો વંદનીય=પૂજનીય મનાય છે. શ્રી તીર્થંકરનો દ્રવ્યનિક્ષેપો પણ જો ભાવનિક્ષેપાની જેમ પરમપૂજનીય હોત

તો શ્રી ભરતમહારાજે દ્રવ્યનિક્ષેપા રૂપ મરિચીનો-‘ હું તમારા વેષને કે તમને વંદન કરતો નથી. ’ એમ કહેવાવડે અને મરીચિની સખત ખિમારી વખતે જોડેના સાધુઓએ તેને શાતા પણ નહિ પૂછવાવડે જે અસહ્ય અનાદર કરેલ છે તે બનત નહિ. અરે ! એ તો શાસ્ત્રીય વાત થઈ, પરંતુ (શ્રી લલિતવિસ્તરાચંચમાનાં ‘ આકાલમેતે૦ ’ પાઠનો શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીએ ઉપજાવી કાઢેલો મનસ્વી અર્થ પકડવા જતાં શ્રી તીર્થંકરદેવના નિગોદાવસ્થિત આત્માને પણ પરાર્થ-વ્યસની, દેવગુરુબહુમાની આદિ તરીકે લેખવા લેખાવવાના મિથ્યાવમળમાં અટવાઈ જવાના યોગે) અહિં શ્રી તીર્થંકર દેવના દ્રવ્યનિક્ષેપાને પરમપૂજનીય લેખાવનારા આ આ. શ્રી લખિંધસૂરિજી મહારાજે કલ્યાણના સાતમા વર્ષના આઠમા અંકના પેજ ૩૨૧ ઉપર તો તીર્થંકરના દ્રવ્યનિક્ષેપારૂપ શ્રી રાવણને [શાસ્ત્રવિરુદ્ધ જઈને] મિથ્યાત્વના સંભવવાળા લેખાવતાં પણ આંચકો અનુભવેલ નથી ! આ સ્થિતિમાં તેઓ પણ તીર્થંકરના દ્રવ્યનિક્ષેપાને પરમપૂજ્ય તો માનતા જ નથી અને પરમપુજ્ય માનવાનું જણાવે છે, એ વાત સ્પષ્ટ થતી હોવાથી તેઓશ્રીનું ‘ દ્રવ્યનિક્ષેપો પરમપૂજનીય છે ’ એ નિરૂપણ પણ કપોલકલ્પિત છે, એમ આપોઆપ સિદ્ધ થાય છે. શ્રી પ્રવચનપરીક્ષાના- “ સર્વવિરતિનાપિ ગૃહસ્થલિંગી દ્રવ્યાર્હન્ ધન્યસ્ત્વં ત્રૈલોક્યપૂજા-પદ્મીપ્રાપ્તો ધર્મચક્રવર્તી ભવિષ્યસીત્યાદિસ્તુત્યાદિવચનૈરાધ્યો, ન પુનર્ભાવાર્હન્નિવાત્રાદિના પ્રદક્ષિણાકરણેન વા, તથૈવ જિનાજ્ઞાયાઃ સત્ત્વાત્ ” એ પાઠ મુજબ, શ્રી તીર્થંકરનો દ્રવ્યનિક્ષેપો

(શ્રાવકોને શ્રી ભરતમહારાજના જેવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયે-
સતે ભરતમહારાજની રીતે અને) સાધુ સાધ્વીજીને પણ
“ તમે ધન્ય છો, ત્રણલોકના પ્રાણીઓને પૂજવાળી અહંત-
પદ્ધતિને પામ્યા થકા તમે ધર્મચક્રવર્તી થશો. ઇત્યાદિ, સ્તુતિ-
પ્રશંસાકારક વચનો વડે આરાધ્ય છે; પરંતુ ભાવ અહંતની
જેમ અન્ન વગેરે પડિલાભવાવડે કે પ્રદક્ષિણા વગેરે કરવા
વડે આરાધ્ય નથી. કારણ કે-જિનાજ્ઞાનું તે પ્રકારે જ
વિદ્યમાનપણું છે.” તે પ્રકારે જ જિનાજ્ઞા છે.

પ્રભુનો દ્રવ્યનિક્ષેપો એ પ્રકારે જ પૂજનીય હોવા છતાં
અહિં આચાર્યશ્રીએ તે દ્રવ્યનિક્ષેપાને પરમપૂજનીય જણાવ્યો,
જ્યારે ‘ પરમતેજ ? ’ પુસ્તકના પૃ. ૨૬૧-૬૨માં પણ
તે ‘ આકાલમેતે૦ ’ પાઠનો અવળો અર્થ કરનાર તેમના
પંન્યાસ શ્રી ભાનુવિજયજીએ તો સને ૧૯૫૬ના દિવ્ય-
દર્શનમાં (કલ્યાણ વર્ષ ૧૬ના વૈશાખના ત્રીજા અંકના
પેજ ૧૦૬-૧૧૦ ઉપર પણ) કેવલજ્ઞાનના સદ્ભાવવાળા
પરમપૂજનીય એવા ભાવનિક્ષેપાને પણ ‘ વિચરતા જિન
એ દ્રવ્યનિક્ષેપ ’ એમ જણાવવા વડે દ્રવ્યનિક્ષેપ કહેલ છે,
તે સામે આપણા આ આચાર્યશ્રીને કાંઈ જ વાંધો નથી!
આ જોતાં ‘ પરમપૂજનીય વસ્તુને અદ્વપૂજનીય કે અપૂજ-
નીય લેખાવાય અથવા અપૂજનીય કે અદ્વપૂજનીય વસ્તુને
પરમપૂજનીય લેખાવાય ’ એ બધું આપણા આ આચાર્ય-
શ્રીને મન સમાન લાગે છે ! કે-જે સ્થિતિ મિશ્રગુણ-
સ્થાનકની ગણાય. (તે પરમતેજ ? પુસ્તકના પેજ ૧૦
ઉપરની પ્રસ્તાવનામાં પં. શ્રી ધુરંધરવિજયજીએ પણ તે

પુસ્તકમાંના તે ‘ આકાલમેતે૦ ’ પાઠના અર્થને ‘ નિર્વિવાદ ઉપાદેય બને તેમ નથી. ’ એમ સ્પષ્ટ જણાવવા વડે અયથાર્થ કહેલ પણ છે, છતાં પં. શ્રી ભાનુવિજયજીએ પોતાના તે અવળા વિવેચનને તે અંથના શુદ્ધિપત્રકમાં પણ સુધારેલ નથી ! એ જેટલું ખેદજનક છે, તેટલુંજ આપણા આચાર્યશ્રી લખિંધસૂરિજીના શિષ્ય પં. શ્રી ભંદ્રકરવિજયજી કૃત શ્રી લલિતવિસ્તરના અનુવાદમાં તે ‘ આકાલમેતે૦ ’ પાઠનો અર્થ જેમ બને તેમ શુદ્ધ આપવા જ પ્રયાસ થએલ છે તે અનુમોદનીય છે.)

(૨) ગૃહીલિંગતીર્થંકર, માતપિતાદિ વડીલોનો પણ સાત-આઠ ડગલાં સામે જઈ બે હાથ બેડી આસનપ્રદાનાદિ સ્વયં કરી સુંદર ભક્તિ પૂર્વકનો આદર્શ સત્કાર કરવાપૂર્વક પરમ વિનય દાખવે છે, એ વાત શાસ્ત્રસિદ્ધ છે. તે તે વડીલો ભોગી છે. છતાં તેની પણ એ રીતે ભક્તિ કરનાર શ્રી ગૃહસ્થ તીર્થંકર માટે ‘ તેઓ સર્વવિરતિધર ત્યાગીને વંદન ન કરે. ’ એમ આ સમાધાનમાં કહેવાયું છે તે ગૃહીતીર્થંકરને અવિનયી તરીકે ઓળખાવનાર આશાતનાકારી માનવું રહે છે. શ્રી એનપ્રશ્ન ત્રીજો ઉદ્દાસ ૩૨૪ મો—“ જિના ગૃહસ્થા વસ્થાયાં કેવલિનં સાધું વા પ્રણમંતિ નવા ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-निषेधो ज्ञातो नास्ति ” એ પ્રશ્નોત્તર, ‘ ગૃહસ્થાવસ્થામાં તીર્થંકરો સાધુને વંદન ન કરે તેવું જાણ્યું નથી. ’ એમ કહે છે.

(૩)-ગૃહસ્થાવસ્થામાં રહેલા તીર્થંકરને વિરતિનીજ તમન્ના હોવા છતાં ‘ ભોગવલી કર્મ, વિરતિ પ્રાપ્ત થવા દેતું નથી. ’ એ પ્રકારનું રહેલું જ્ઞાન, ‘ વિરતિ પ્રાપ્ત થવી કેટલી

કહિન છે ? અને તે વિરતિને પ્રાપ્ત કરનારા મુનિવરો મારી એ સ્થિતિ કરતાં કેટલી શ્રેષ્ઠ સ્થિતિને ભજનારા છે ?' એ ખ્યાલ તેઓશ્રીને સતત આપ્યા કરતું હોય છે. આથી ઉપરની બીજા નંબરની વાતમાં જણાવેલ શ્રી સેનપ્રશ્નના પાઠ મુજબ 'તેઓશ્રી સાધુને વંદન કરે નહિ.' એ વાત યુક્તિયુક્ત પણ ઠરતી નથી અને તેથી જ આ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, 'ઓળખાણ થઈ હોય તો ગૃહસ્થ તીર્થ'કરને વિરતિધર નમસ્કાર કરે' એ પ્રમાણે જણાવેલ વાત શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ-યુક્તિ વિરુદ્ધ અને વ્યવહારથી પણ વિરુદ્ધ ઠરે છે.

ગૃહસ્થ તીર્થ'કરની જેમ શ્રી શ્રેણિકમહારાજ, આગામી ચોવીશીના આઘ તીર્થ'કર શ્રી પદ્મનાભસ્વામીનો દ્રવ્યનિક્ષેપો જ હતો અને તેઓ આવતી ચોવીશીમાં પ્રથમ તીર્થ'કર થવાના છે, એમ શ્રી વીરવિભુના શ્રીમુખથી શ્રી ગૌતમસ્વામિ આદિ સર્વ મુનિઓએ જાણ્યું જ હતું, છતાં તે મુનિઓ તેમનો વંદનાદિ વિનય કરતા ન હતા. આ તાબું દષ્ટાંત જોતાં પણ આપણા આચાર્યશ્રી, 'ઓળખાણ થઈ હોય તો ગૃહસ્થ તીર્થ'કરને વિરતિધર નમસ્કાર કરે, તથા દ્રવ્યનિક્ષેપો પરમપૂજનીય છે.' એ વાતને કલ્પિત રીતે પણ યથાર્થ લેખાવી શકે તેમ નથી; અર્થાત્ તેઓશ્રી, 'તે છદ્મસ્થ ગૌતમ ગણધર આદિ મુનિવરો શ્રેણિકમહારાજને નમસ્કાર કરતા અને પર્વદામાં પણ શ્રેણિકમહારાજને પોતાની આગળ બેસાડીને પોતે તેની પાછળ બેસતા.' એમ કોઈ મનસ્વી વાત વડે પણ સાબીત કરી શકે તેમ નથી; અને શ્રેણિક મહારાજે રાજગૃહીમાં પધારેલ ગૌતમસ્વામીને

વંદના કરી અને સંકટમાં આવી પડેલ શ્રમણીજની પોતાના મહિલમાં ગોપવીને પણ બહુમાનપૂર્વક ભક્તિ કરી વગેરે અનેક શાસ્ત્રસિદ્ધ હકીકતોને તો તેઓશ્રી પણ જાણે જ છે; આમ છતાં તેઓશ્રીએ ‘સર્વસાવધના ત્યાગીઓ સાવધ-યોગમાં પ્રવર્ત્તિતા ગૃહીતીર્થ’કરને નમસ્કાર કરે.’ એ વગેરે વિપરીત પ્રરૂપણ કરેલ છે, તે જૈનશાસ્ત્રોનું પરિશીલન અને પરિણમન તથા પ્રકારે નહિ હોવાનું દ્યોતક ગણાય.

(૪) દીક્ષા પછી પણ ચાર ઘાતીકર્મ ખખ્યા પછીજ અષ્ટ-પ્રાતિહાર્યાદિ પૂજાને યોગ્ય એવા ભાવ અરિહંત કહેવાય છે અને તે પછીજ ગણધર ભગવંતરૂપ તીર્થને સ્થાપતા હોવાથી તે અરિહંતદેવ, તીર્થ’કર કહેવાય છે. આથી જ શ્રી કલ્પસૂત્રમાં પ્રભુને-ગૃહસ્થપણામાં દ્રવ્ય અરિહંતને શ્રી વર્ધમાન અને મહાવીર નામથીજ સંખોધ્યા છે, અને દીક્ષા લીધા બાદ કેવલજ્ઞાન નહોતા પામ્યા ત્યાં સુધી તે દ્રવ્ય અરિહંતને ‘શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીર:’ નામથી જ સંખોધ્યા છે અને કેવલ્ય થયા પછીજ ‘શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીર અર્હન્ જાત:’ એ પાઠ મુજબ ભાવ ‘અરિહંત’ તરીકે સંખોધ્યા છે. આગમમાં અરિહંત શાથી કહેવાય છે તે જણાવતાં કહેલ છે કે-‘અરિહંતિ વંદનનમંસણાઈ અરિહંતિ પૂઅસવકારં ॥ ૧ ॥ દેવાસુરમણુએસું, અરિહા પૂઆ સુરુત્તમા જમ્હા। અરિણો હતા રયં હંતા અરિહંતા તેણ વુચ્ચંતિ ॥ આવશ્યક સૂત્ર ૯૨૨ ॥ શાસ્ત્રીય સ્થિતિ એ પ્રમાણે સુપ્રસિદ્ધ હોવા છતાં આ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, ‘ગૃહસ્થાવસ્થામાં રહેલા તીર્થ’કરો સ્વયં અરિહંત હોવાથી’ એ વાક્ય વડે

ગૃહસ્થીતીર્થં કરને દ્રવ્ય અરિહંત કહેવાને બદલે સીધા અરિહંત કહ્યા છે તે, તે તે અપેક્ષાએ અયુક્ત છે અને આજ સમાધાનમાં ગૃહસ્થતીર્થં કરને ‘ તીર્થં કરનો દ્રવ્યનિક્ષેપો ’ જણાવનારા તેઓશ્રી, તે જ અવસ્થાવાળા તીર્થં કરને અહિં પાછા ‘ અરિહંત ’ કહેવા વડે લાવનિક્ષેપો ગણાવે છે તે શાસ્ત્રીય પદાર્થોનું જ્ઞાન, સ્થિર નહિ હોવાનું માપક છે.

જે કે-“સં. ૨૦૦૪ની સોમ-મંગળની સંવત્સરી પ્રસંગે આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી ઉપર આપણા આ આ. શ્રી લખ્મિસૂરિજીએ પોતે પોતાના શિષ્ય શ્રી નેમવિજયજીના હાથે લખાવેલ (જે પત્ર, ખ્લોક બનીને સં. ૨૦૦૬ના શાસન સુધાકરમાં પ્રસિદ્ધ પણ થયેલ છે તે) પત્રમાં લૌકિક પંચાંગ ચંડાંશુચંડુ પંચાંગમાંની લા. શુ. પના ક્ષયે અન્ય પંચાંગમાંનો લા. શુ. ૬નો ક્ષય માનવાનું જણાવ્યું અને સં. ૨૦૧૫ના મુનિસંમેલન પછી આ. શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીથી દોરાઈને અમદાવાદમાં પોતાના નામથી પ્રસિદ્ધ કરેલા નિવેદનમાં તે પત્રમાંની પોતાની તે માન્યતામાંથી એકા-એક ફરી જઈને ‘ લા. શુ. ૫નો ક્ષય માનું છું ’ એમ બહાર કયું હતું.” ત્યારથી જ જૈનઆલમને સમજવામાં આવી ગયેલ કે-આપણા આ સૂરિજીનો કોઈ એક સિદ્ધાંત નથી: આમ છતાં આવી ભૂલોની પરંપરા ચાલે તો આવા અપસમાધાનો લદ્રિકજનોમાં સિદ્ધાંતરૂપે મનાઈ જવા પામે, અને તેથી ઘણા લદ્રિક આત્માઓને મહાન્ અનર્થ થવા પામે: તે ન બને એ શુભહેતુથી તેઓશ્રીના આવા અપ સિદ્ધાંતોનો સુધારો પ્રસિધ્ધ કરવો જરૂરી માનેલ છે.

(૫) શ્રી શત્રુઞય માહાત્મ્યના આઠમા સર્ગમાં
 “સ્વામો તતશ્ચ સુસ્નાતો, દિવ્યામરણવસ્ત્રભૂતઃ ॥ સપૂજ્ય ગૃહ-
 ચૈત્યાન્ત-ર્વિન્વાનિ શ્રીમદ્દંતામ ॥” એ પાઠથી શાસ્ત્રકારે સ્પષ્ટ
 જણાવેલ છે કે ‘ગૃહસ્થપણે તીર્થ’કર ભગવંતે ગૃહચૈત્યમાંના
 અરિહંત ભગવંતોની પ્રતિમાઓની પૂજા કરી છે’ આમ છતાં
 આ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ ‘તેઓ અરિહંતની મૂર્તિને
 પૂજતા નથી’ એમ જણાવ્યું છે તે મનસ્વીપણાને આભારી છે.

(૬) અરિહંતદેવ રૂપી છે અને સિદ્ધ અરૂપી છે.
 રૂપી એવા અરિહંતને પણ તેઓની મૂર્તિદ્વારા અરૂપી-સિદ્ધ-
 પણે જ આરાધવાના હોવાથી વિચરતા અરિહંતદેવના
 આયુષ્યના ચરમસમયની-સિદ્ધ થવાના સમયની સ્થિતિનો
 આરોપ કરીને અરિહંતની મૂર્તિ બનાવવામાં અને માનવામાં
 આવેલ છે. અરિહંત તીર્થ’કર ભગવંતો, ‘પર્યંક અને
 કાયોત્સર્ગ’ એ બે આસને સિદ્ધ થાય છે. જ્યારે સામાન્ય
 કેવલી અરિહંત ભગવંતો માટે તે નિયમ નથી. તેઓ તો તે
 બે આસન ઉપરાંત કુખ્જ-કુકુટ વગેરે અનેક આસને સિદ્ધ
 થાય છે. આથી પર્યંક અને કાયોત્સર્ગ એ બે જ આસનના
 આકારવાળી બનતી તીર્થ’કરની મૂર્તિ દ્વારા જેમ ત્રણેય
 કાલના તીર્થ’કરોનું આરોપ કર્યા વિનાજ આરાધન થાય
 છે તેમ (સામાન્ય કેવલી ભગવંતો તો અનેક આસને
 સિદ્ધ થતા હોવા છતાંય) તે સિદ્ધ ભગવંતોની પણ મૂર્તિ તો
 તીર્થ’કર ભગવંતોની મૂર્તિવાળા બે આકારનીજ બનતી હોવાથી
 સિદ્ધની મૂર્તિઓમાં કુકુટ અને કુખ્જાદિ આસન સિદ્ધિનો
 આરોપ કર્યા વિના સિદ્ધની મૂર્તિ દ્વારા ત્રણેય કાલના
 સર્વ સિદ્ધોનું આરાધન થઈ શકતું નથી.

વળી સિદ્ધ અરુપી હોવા છતાં અરિહંતની મૂર્તિની જેમ સિદ્ધની મૂર્તિનું પણ આરાધન ઇષ્ટ હોવાથી તે અરૂપીમાં રૂપનું આરોપણ કરવા વડે તે સિદ્ધની પણ મૂર્તિ, જે અરિહંતની મૂર્તિના તે ‘પર્યંક અને કાયોત્સર્ગ’ એ બે જ આસને નિયત છે, તે અરિહંતની મૂર્તિનાજ અનુસરણ રૂપે છે. આથી જ ‘સઠ્ઠલોણ અરિહંતચેદ્વયાણં’ એ (મુખ્યત્વે અરિહંતની મૂર્તિ સંબંધીના) ચૈત્યવંદનભાષ્યમાંના પાંચમા ત્રિભુવન સ્થાપના જિનના અધિકારમાં સિદ્ધની મૂર્તિઓ સંબંધીના કાયોત્સર્ગને અરિહંતની મૂર્તિઓ સંબંધીના તે કાઉત્સર્ગની જોડે જ ગણી લેવાનું શાસ્ત્રમાં વિધાન છે; પરંતુ સિદ્ધભગવંતોની મૂર્તિઓને અંગે શાસ્ત્રમાં ‘સિદ્ધચેદ્વયાણં કરેમિ કાઉત્સર્ગં’ એમ જણાવતો કોઈ સ્વતંત્ર કાયોત્સર્ગદંડક નથી. જુઓ—સંઘાચારભાષ્ય પૃ૦ ૩૭૯ ત્રિભુવને શાશ્વતચૈત્યસ્થાપિતાર્હ—ત્વિદ્વસમાસ્વરૂપાન્૦’ પાઠઃ આ જોતાં પૂજક, સિદ્ધની મૂર્તિને પૂજે તે મૂર્તિમાં પણ તેમણે અધ્યવસાય તો મુખ્યતાએ અરિહંતની મૂર્તિનો જ રાખવાનો રહેતો હોવાથી તે જોઈએ તો સિદ્ધની મૂર્તિને પૂજે કે અરિહંતની મૂર્તિને પૂજે; પરંતુ શાસ્ત્રમાં તે બંનેની આરાધના અને રૂઢીમાં કોઈ ભેદ જણાવેલ નથી. આથી આ સમાધાનમાં શ્રી ગૃહીતીર્થ કરને અંગે આચાર્યશ્રીએ જે—‘ગૃહસ્થપણે તીર્થંકર અરિહંતની મૂર્તિને પૂજતા નથી. પણ સિદ્ધભગવંતની મૂર્તિને પૂજે છે.’ એ પ્રમાણે કહીને બંને મૂર્તિમાં ભેદ જણાવેલ છે તે સદંતર કપોલકલ્પિત છે. વળી ‘તેઓ સિદ્ધની મૂર્તિને જ પૂજે’ એવા દસ્કતો તેઓ જણાવતા નથી, અને ‘તીર્થંકરની મૂર્તિને પૂજે છે.’ એમ તો

ઉપરના પાંચમા નંબરના લખાણમાં શ્રી શત્રુંજયમાહાત્મ્ય ગ્રંથ-
માંનો પાઠ છે: તેથી તેઓશ્રીની તે વાત પણ કપોલકલ્પિત જ
માનવી રહે છે. આ બાબત આ પહેલાના નં. ૨૦ ના સુધારામાં
પણ સામાન્યપણે ખુલાસો જણાવેલ છે. આ દરેક બીના પર
બારીક લક્ષ્ય આપતાં કોઈ પણ સમ્યગ્દષ્ટિ વિદ્વાન્ સત્પુરુષને
આપણા આ આચાર્યશ્રીનો જ્ઞાનલંકાળ પ્રાય: ‘યત્સિદ્ધાન્તે
વિદ્યતે તન્નાસ્તિ, યત્ત્વ સિદ્ધાન્તે નાસ્તિ તદસ્તિ’ એ પ્રકારનો
છે એમ સહેજેજણાઈ આવે તેમ હોઈને શોચનીય છે.

(૭૨) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨, અંક ૧/૨ પૃ. ૩૬ કો. ૨,
માસ્તર રસિકલાલ મફતલાલે પૂછેલી—“સંવત્સરી, ચોમાસી
કે પકબી પ્રતિક્રમણને અંતે જે સંતિકરં સ્તવન બોલવામાં
આવે છે તે વિધિમાં છે કે (કોઈએ અમૂક વર્ષ પહેલાં બોલ-
વાનો રીવાજ કયો છે તે કારણથી બોલવું જોઈએ) કોઈએ
નવું દાખલ કરેલ છે ? અને તે અંતે બોલી શકાય કે નહિ?”
એ શંકાનું જે—“સાંવત્સરિક, ચાતુર્માસિક કે પાક્ષિક પ્રતિ-
ક્રમણને અંતે શ્રીસંતિકરં બોલવું જોઈએ એ વિધિ નથી,
પણ દેવસિક-રાત્રિક-પાક્ષિક-ચાતુર્માસિક-સાંવત્સરિક પ્રતિ-
ક્રમણને અંતે બોલે તો મંગલ છે એમ શ્રી સંતિકરંસ્ત-
વનના કલ્પમાં કથન છે.” એ પ્રમાણે પુષ્ટિ તથા નિષેધ
વિહોણું સમાધાન આપેલ છે તે, (આપણા શ્રી દેવસૂર-
ગચ્છમાં સંવત્સરી, ચોમાસી કે પકબી પ્રતિક્રમણને અંતે
સંતિકરં સ્તવન (કોઈએ અમૂક વર્ષ પહેલાં તેવો રીવાજ
કયો હોવાને લીધે તો નહિ જ; પરંતુ) પરંપરાથી જ બોલ-
વામાં આવતું હોવાનું જણવા છતાં, તેઓશ્રીએ સમાધાનમાં

જળાબ્યા મુજબ તે તે અવસરે તે સ્તવનને માંગલિક તરીકે બોલવાના તે શ્રી સંતિકરં સ્તવનના કલ્પમાં દસ્કતો પણ હોવા છતાં અને (પડિલેહણ વખતે વિધિમાં ઇરિયાવહિયા કરીને પાંચ વાના કરવાના દસ્કત છે, તેમ તે પાંચ વાનાં પડિલેહ્યા પછી બાકીનાં બીજાં ઉપકરણો ઇરિયાવહિયા કરીને પડિલેહવાના દસ્કતો વિધિમાં નથી તેા પણ તે) દસ્કતો વગરની કેવલ પરંપરાગત એવી ઇરિયાવહિયાને તેા પોતે નિત્યના વિધિ તરીકે અપનાવેલ હોવા છતાં માત્ર] પોતાના એક જ વડિલે સંતિકરં બોલવાના ઉતાવળે કરેલ નિષેધને ચીલા તરીકે પકડી રાખવાની સ્થિતિમાં મૂકાએલ હોવાથી આપણા આ આચાર્યશ્રી, તે માંગલિક તરીકેનું સ્તવન બોલવા બોલાવવાનો શાસ્ત્ર અને પરંપરાગત વિદ્યમાન માર્ગ પણ તદ્રૂપે સ્પષ્ટતયા જણાવી શક્તા નહિ હોવાને આભારી છે.

“ તે સંતિકરં બોલવામાં = કોઈ પ્રકારનું પાપ નથી, નવું શરૂ કરવા જેવું નથી, શાસ્ત્રબાહ્યપણું નથી, પરંપરાથી વિરૂદ્ધ જવાતું નથી અને સર્વપ્રકારે મંગલરૂપ છે.” એમ તેમનામાંના પણ સહુ કોઈ સમજુજનોને નિરપવાદે સ્વીકાર્ય છતાં તેવાં માંગલિક સ્તવનને બોલવા બાબત એ રીતે મામૂલી કારણને વશ બનીને ‘નરો વા કુંજરો વા’ જેવું સમાધાન આપવું તે શાસનના આચાર્યમાં હોવા જોઈતા શાસનપ્રેમ અને પરંપરાના રક્ષણ માટેના ખમીરની ખામીનું દ્યોતક ગણાય.

(૭૩) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૩ પૃ. ૧૪૩ કો-૧. ચીમનલાલ જોડાલાલ આદિએ પૂછેલી—“તરતની વીંઆએલી ગાય અને લેંસનું દ્વધ કેટલા દિવસ સુધી ખીઈ શકાય

નહિ અને તેનું કારણ શું? ” એ શંકાનું જે-“ તરતની વીંઆએલી ગાય અને ભેંસનું દૂધ ૧૦ અને ૧૫ દિન પીઈ શકાય નહિ, કારણકે-તે અલક્ષ્ય છે એવું મનાય છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન અપાએલ છે તે શાસ્ત્ર અને આચરણાથી પણ વિરુદ્ધ છે. **શ્રી લઘુપ્રવચનસારોદ્ધારની-** ‘ગોણલગમહિસીળં સ્વીરં પળ અઢ દસ દિનાણુવરિ સુદ્ધં । તિદિનાણુવરિ બલદ્ધી નવવપ્તૂયાળ એમેવ ॥’ એ ૯૫ મી ગાથા અનુસાર- ‘ નવી વીંઆએલી ગાય, બકરી અને ભેંસનું દૂધ અનુક્રમે પાંચ આઠ અને દસ દિવસ પછી શુદ્ધ છે=પીઈ શકાય છે. અને તે દૂધની બળી ૩ દિવસ પછી શુદ્ધ છે=વાપરી શકાય છે’ એ જ વાત શાસ્ત્રસિદ્ધ છે. આ ઉપરાંત તે સમાધાનમાં તે દૂધને ‘અલક્ષ્ય’ મનાતું હોવાનું જણાવેલ છે તે તો ‘આદર્શ જીવન’ માં આ. શ્રી. વિજયવલ્લભસૂરિજી મ. ના કહેવા મુજબ પૂ. આત્મારામજી મ.ના સ્વતંત્ર શબ્દો છે. લોકવ્યવહાર તો એવો છે કે-‘તરત વીંઆએલ ઢોરની જર ન પડી જાય ત્યાં સુધીમાં તેના દૂધની બળી વપરાય છે, અને ઉપર જણાવેલા શ્રી લઘુપ્રવચનસારોદ્ધારમાં ત્રણ દિવસ પછીના દૂધની બળી વાપરી શકાતી હોવાનું જણાવેલ છે.’ તેથી તે દૂધની બળી વાપરવાનો લોકોત્તર વ્યવહાર પણ છે. આ આચાર્યશ્રીના ગુરુજીના પ્રથમ પટથર આ. શ્રી દાનસૂરિજી મહારાજે પણ પોતાના ‘વિવિધ પ્રનોત્તર’ ભાગ પહેલાના પૃ. ૭૭ ઉપર પ્રશ્ન ૧૧૪ના ઉત્તરમાં સાદ્ જણાવેલ છે કે-“ ગાયનું દૂધ પાંચ દિવસ પછી, બકરીનું દૂધ આઠ દિવસ પછી અને ભેંસનું દૂધ દસ દિવસ પછી

શુદ્ધ થાય અર્થાત્ કલ્પે.” આથી આચાર્યશ્રીએ, આ સમાધાનમાં-લેંસતું દૂધ ૧૦ અને ગાયતું ૧૫ દિન અલક્ષ્ય મનાતું હોવાનું જણાવેલ છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

(૭૪) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૩ પૃ. ૧૪૪ કો. ૧ ‘શ્રી’ ની-“ સમવસરણુમાં દેવછંદા કેટલા હોય છે ? અને કયાં કયાં હોય છે ? ” એ શંકાનાં સમાધાનમાં જે-“ સમવસરણુની બહાર ઇશાનખૂણામાં એક દેવછંદો જ હોય છે ” એમ જે જણાવ્યું છે તે ખરાબર નથી. કારણ કે-સમવસરણુના પહેલા ગઠની બહાર અને બીજા ગઠની અંદર દેવછંદો હોય છે તેમજ તે દેવચ્છંદો પણ એકજ હોતો નથી; પરંતુ ‘ સમવસરણુસ્તવ ’ની અવચૂરિમાંના-‘તથા ડ શોકવૃક્ષ-સ્થાપનાદ્ દેવચ્છંદકેઽ’ પાઠ મુજબ અશોકવૃક્ષની નીચે બીજે પણ દેવચ્છંદો હોય છે. આ પછીના નવમા જ અંકના પેજ ૫૬૬થી ‘ શ્રી તીર્થંકરદેવોનું લોકોત્તર પુણ્ય ’ શીર્ષકતળે છપાએલા લેખમાં મુનિશ્રી મિત્રાનંદવિજયજીએ પણ ‘ અશોક-વૃક્ષ તળે દેવચ્છંદક હોય છે. ’ એમ સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે. આમ છતાં આચાર્યશ્રીએ આ ભૂલને તે પછીના અંકોમાંયે સુધારી નથી ! તે ‘ શાસ્ત્ર ગમે તે કહેતું હોય પરંતુ બોલ્યું ફેરવવું નહિ ’ એ પ્રકારના અસદાચરણું પરિણામ ગણવું રહે.

(૭૫) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૩ પૃ. ૧૪૪. કો. ૧ ‘શ્રી’ એ પૂછેલી-“સ્થાપનાચાર્યમાં પંચપરમેષ્ઠીની સ્થાપના છે કે એકલા આચાર્ય નીસ્થાપના છે? આચાર્યની સ્થાપના હોય તો પાંચ અક્ષ શા માટે?” એ શંકાનું જે-“સ્થાપનાચાર્યમાં ગુરુ વિરહ્મિ ગુરુઠવણા એ વાક્યથી આચાર્યનીજ સ્થાપના સમજવી

જોઈએ. પંચાચારના ઘોતક હોવાથી પાંચ અક્ષ છે. ” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે શાસ્ત્રીય નથી.—કાલ્પનિક છે. તે સમાધાનમાં જણાવેલ ‘ગુરુવિરહમ્મિ ગુરુઠવળા’ પાઠ પણ શાસ્ત્રીય નથી—કલ્પિત છે. શાસ્ત્રમાં તો ‘ગુરુવિરહમ્મિ ચ ઠવળા’ પાઠ છે. સમાધાનમાંના ‘આચાર્યની જ સ્થાપના સમજવી જોઈએ.’ એ વાક્યમાંનો ‘એવકાર-જકાર’ અજ્ઞાન-મૂલક છે, શ્રી સંઘાચારવૃત્તિ પૃ. ૨૦૯ ઉપર આ બાબત સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે—‘યદા જિનવિંશાભાવે સ્થાપના, તદા ચિત્રાદિષુ સાકારસ્થાપનયા પંચપરમેષ્ઠિમત્રેણા નાકારસ્થાપનયા ડ ક્ષાદિષુ જિનાદયઃ સ્થાપ્યંતે૦ આ પાઠનો ભાવાર્થ આ છે કે—‘જ્યારે જિનર્જિયના અભાવે સ્થાપના કરવી હોય ત્યારે સાકાર સ્થાપના વડે ચિત્ર વગેરેમાં શ્રી જિનેશ્વર, પંચપરમેષ્ઠિ અને ગુરુમહારાજ વગેરેને સ્થાપવા અને અનાકારસ્થાપના વડે નવકારમંત્રથી અક્ષાદિમાં શ્રી જિનેશ્વર, પંચપરમેષ્ઠી અને ગુરુમહારાજ વગેરેને સ્થાપવા.’ આથી પ્રસ્તુત સમાધાનમાંની ‘સ્થાપનાચાર્યમાં આચાર્યનીજ સ્થાપના.’ વાળી બાત કાલ્પનિક ઠરે છે. શ્રી અષ્ટકપ્રકરણ નામના ગ્રંથરત્નમાંના ત્રીજા પૂજ્યક્રમના ત્રીજા શ્લોકની ટીકામાં પણ—‘પ્રતિક્રમણકાલ એવ ચૈત્યવંદનાવસરે મહાવીરાદેરવશ્યં કલ્પનીયત્વેન૦’ એ પાઠ, સ્થાપનાચાર્યમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવ આદિની સ્થાપના અવશ્ય કલ્પવાનું જણાવે છે. સ્થાપનાચાર્યમાં આચાર્યની જ સ્થાપના માનવાનું કહેનારા આચાર્ય આ આચાર્યશ્રીને ખૂંધી શકાય કે—“તમે પ્રતિક્રમણ વગેરેમાંની દેવ સંઘ-શ્રીની ચૈત્યવંદનાદિ ક્રિયા આચાર્યની સામે કરો છો ? દેવ

સંબંધીની ક્રિયા ગુરૂ સામે થઈ શકે ખરી? જો-નહિ તો ચૈત્યવંદન આદિ ક્રિયા વખતે દેવની સ્થાપના કરેલા ખીજા જ સ્થાપનાચાર્ય રાખો છો કે-તે જ સ્થાપનાચાર્યમાં ખીજા ભાવાર્હતની પણ સ્થાપના કરો છો? અને જો તેવા પ્રસંગે તે સ્થાપનાચાર્યમાં ભાવાર્હતની પણ સ્થાપના કરી લ્યો છો, તો તેવી દેવ અને ગુરુની સેગલેગવાળી સ્થાપના, કેવળ ભાવાર્હત કે કેવળ આચાર્ય તરીકેની પણ ક્યાં રહી? અને કેવળ પંચાચારના ઘોતક તરીકેની વાત પણ ક્યાં રહી?” સ્થાપનાચાર્યમાં ‘કેવળ આચાર્યની જ સ્થાપના’ હોવાનું પ્રરૂપણ તો આ આચાર્યશ્રીના ગુરુના પ્રથમ પદ્ધતિ સ્વ. આ. શ્રી દાનસૂરિજી મં ને પણ આથી જ સ્વીકાર્ય નથી. વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ભાગ પહેલાના પૃ. ૧૮૦ પ્રશ્ન દ્વિતી ઉત્તરમાં તેઓએ પણ જણાવેલું છે કે-“સ્થાપનાજી પાસે પ્રતિકમણાદિ ક્રિયા કરવામાં આવે છે તે કેવળ ગુરુની જ સ્થાપના નથી; પરંતુ દેવવંદન કરવા અવસરે તેમાં શ્રી પંચ પરમેષ્ઠીની સ્થાપના માની દેવવંદન થાય છે, જો ગુરુની જ સ્થાપના હોય તો તેની પાસે ચૈત્યવંદન ન થાય.” જો કે-આ. શ્રી દાનસૂરિજીનું આ સમાધાન પણ અર્ધશુદ્ધ છે. કારણ કે “પરમેષ્ઠીમાં તો દેવ અને ગુરુ બંનેનો સમાવેશ થતો હોવાથી જેમ એક પરમેષ્ઠી શ્રી બિનેશ્વર દેવ સંબંધીનું ચૈત્યવંદન, પાંચ પરમેષ્ઠી સામે કરાય નહિ તેમ ચૈત્યવંદન સિવાયની પ્રતિકમણાદિ ક્રિયા પાંચ પરમેષ્ઠીગત ત્રણ ગુરુ પરમેષ્ઠી સામે કરાય નહિ; પરંતુ તે ગુરુમાં મુખ્ય ગણાતા એક પરમેષ્ઠી આચાર્યની સ્થાપના સામે જ થઈ શકે. આથી જ

તે સ્થાપનાને સ્થાપનાચાર્ય કહેવાય છે. અને તેથી જ શ્રાવક પણ એ અનાકાર સ્થાપના સ્થાપતી વખતે પ્રથમ નવકાર વડે પરમેષ્ઠીની સ્થાપના કરતા હોવા છતાં તે પત્રીથી પણ ‘પંચિંદ્રિઅસંવરણોઽમ’ સૂત્ર બોલવા વડે તે ત્રણ ગુરુમાં મુખ્ય ગણાતા આચાર્યની સ્થાપના કરે છે. માટે આ. શ્રી દાનસૂરિજીની પણ ‘પરમેષ્ઠીની સ્થાપના માની દેવવંદન થાય છે.’ એ વાત યથાર્થ નથી.”

(૭૬) કહ્યાણુ વર્ષ ૧૨ અંક ૩ પૃ ૧૪૪ કો. ૨ ‘શ્રી’ એ પૂછેલી—“તીર્થ”કરદેવો ધર્મના નાયક (ધર્મના-ચગાણ) છે, (૧)—એ વસ્તુને સિદ્ધ કરવા માટે ચાર હેતુઓ તથા એ દરેક ચાર મૂળ હેતુને વિશેષ સ્પષ્ટ કરતા ચાર ચાર પ્રતિહેતુઓ દર્શાવ્યા છે, એમાં (૨)—બીજા નંબરના મૂળ હેતુનો ત્રીજો પ્રતિહેતુ બતાવ્યો છે કે—‘તથા તથા—મઘ્યત્વયોગાત્ અત્યુદારમેતેષામ્ એટલે તથાલવ્યત્વના કારણે પરમાત્માનો ધર્મ અતિ ઉદાર છે, તો આની અંદર ઉદારતા એટલે શું? અને તે ઉદારતામાં તથાલવ્યત્વને શા માટે હેતુ તરીકે મૂક્યું?’” એ અબોધમૂલ શંકાનું પણ આચાર્યશ્રીએ,—“જે જીવમાં તથાલવ્યત્વપણું હોય તે જ જીવો એવા ઉદાર હોઈ શકે છે બીજા નહિ. માટે તથાલવ્યત્વ શબ્દનો પ્રયોગ કયો છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે પ્રશ્નની અજ્ઞતા વિચાર્યા વિનાનું, લલિત-વિસ્તરમાંનો તે પાઠ જોયા વિનાનું, તે પાઠનો પૂર્વાપર સંબંધ વિચાર્યા વિનાનું અને શાસ્ત્રના તે—‘તથામઘ્યત્વ-યોગાત્ અત્યુઽમ’ પાઠનો અર્થ ‘તીર્થ’કરને આશ્રયીને જ

કરવાનો છે.’ એ સમજણ વિનાનું હોઈને મનસ્વી છે.

પ્રશ્નકારના તે પ્રશ્નની અબોધમૂલકતા

૧ તે પ્રશ્નમાં—‘એ વસ્તુ સિદ્ધ કરવા માટે ચાર હેતુઓ’ એમ કહ્યું છે, તે અણુસમજ છે, સ્વયંસંબુદ્ધપ્રભુનું ધર્મનાયકપણું તો સિદ્ધ જ હોવાથી શાસ્ત્રકારે તે વસ્તુને સિદ્ધ કરવા માટે તે ચાર કારણો દર્શાવ્યા નથી; પરંતુ પ્રભુનું ધર્મનાયકપણું હોવામાં ચાર કારણો દર્શાવેલ છે.

૨-તે પ્રશ્નમાં—‘બીજા નંબરના મૂળ હેતુનો ત્રીજો પ્રતિ-હેતુ બતાવ્યો છે’ એમ કહ્યું છે, તે અણુસમજ છે. ‘તથા તથાભવ્યત્વ૦’ એ ત્રીજો નહિ પણ ચોથો પ્રતિહેતુ છે.

૩-તે પ્રશ્નમાં-તે ત્રીજા પ્રતિહેતુ તરીકે જણાવેલો— ‘તથા તથાભવ્યત્વયોગાત્ અત્યુદારમેતૈષામ્’ એ પાઠ અશુદ્ધ છે અને પ્રશ્નકારની અજ્ઞતાસૂચક છે. શુદ્ધપાઠ—‘તથા તથા-ભવ્યત્વયોગાત્ અત્યુદારમેતદૈતૈષામ્’ એ પ્રમાણે છે; અને બે વખત જણાવેલ ‘તથા’ શબ્દમાંનો પહેલો ‘તથા’ શબ્દ, ‘અને’ અર્થસૂચક છે.

૪-તે પ્રશ્નમાં—‘તથાભવ્યત્વના કારણે પરમાત્માનો ધર્મ અતિ ઉદાર છે’ એમ કહ્યું છે, તે અણુસમજ છે. તે પાઠનો ‘પરમાત્માનો ધર્મ અતિ ઉદાર છે’ એ અર્થ નથી; પરંતુ ‘પરમાત્માનું પરાર્થસંપાદનત્વ અતિઉદાર છે.’ એમ અર્થ છે.

૫-ઉપરની વાતમાં પ્રશ્નકારે પોતે ‘ઉદાર’ શબ્દ લખેલ છે છતાં ‘તો આની અંદર ઉદારતા એટલે શું?’ એમ કહીને ‘ઉદાર’ને બદલે ‘ઉદારતા’ બાબત પ્રશ્ન કરેલ છે તે પ્રશ્નકાર, ઉદાર અને ઉદારતામાં એક અર્થ દેખી રહેલ

હોવારૂપ અજ્ઞતા છે. એ બે શબ્દનો અર્થ એક ગણનારે ધર્મ અને ધર્મીશબ્દમાંનો તફાવત સમજવો બાકી રહે છે.

૬-તે પ્રશ્નમાં-‘અને તે (ધર્મની) ઉદારતામાં તથા-લવ્યત્વને શા માટે હેતુ તરીકે મૂક્યું ?’ એમ પૂછ્યું છે, તે અણુસમજલ્યું છે. શાસ્ત્રકારે તે પાઠમાં-પરમાત્માના ધર્મની ઉદારતામાં તથાલવ્યત્વને હેતુ તરીકે મૂક્યું નથી; પરંતુ ‘પરમાત્માનું’ પરાર્થસંપાદનપણું ઉદાર છે તેમાં (તથાલવ્યત્વને નહિ; પરંતુ) તથાલવ્યત્વના યોગને હેતુ તથા જણાવેલ છે.

એ પ્રમાણેની તે પ્રશ્નમાંની અજ્ઞતાને ઉકેલ્યા સિવાય જ આચાર્યશ્રીએ, પ્રશ્નકારના તેવા પ્રશ્નનું-‘જે જીવનું તથા-લવ્યત્વપણું હોય તે જ જીવો એવા ઉદાર હોઈ શકે છે બીજા નહિ, માટે તથાલવ્યત્વ શબ્દનો પ્રયોગ કયો છે એમ સમાધાન આપી દીધું ! તે વસ્તુ જ તે સમાધાનને મનસ્વી લેખાવવા સારુ બસ છે. પ્રશ્નકારનો તે પ્રશ્ન પૂછવામાં મૂળ આશય, ‘તથામવ્યત્વયોગાત્ અત્યુદારમેતદેતેષામ્’ એ પાઠનો અર્થ સમજવાનો છે, તે આશયને ખ્યાલમાં લીધા વિના આચાર્યશ્રીએ તેવું મનસ્વી સમાધાન આપેલ છે તેથી પ્રશ્નકારના તે પ્રયાસને નિષ્ફલ બનાવ્યો ગણાય. તે પાઠનો અર્થ એ છે કે-“તીર્થકરોનું પરાર્થસંપાદનપણું અતિ ઉદાર છે. શાથી ? તો કહે કે-‘ તથાલવ્યત્વના યોગથી:’ એટલે કે-તથાલવ્યત્વના યોગે પ્રાપ્ત થયેલું ઉદાર પરાર્થસંપાદનપણું તીર્થકરોને હોય છે.” આ સાચો અર્થ જણાવવાને બદલે (પ્રશ્નકારે ધર્મનાયગાળ પાઠ

આપવા પૂર્વક તીર્થંકર સંબંધી જ પ્રશ્ન પૂછેલ હોવા છતાં) આચાર્યશ્રીએ, ‘જે જીવમાં તથાલવ્યત્વપણું’ એ પ્રકારનું વિચિત્ર સમાધાન આપવા વડે તીર્થંકર સંબંધીનું સમાધાન તો ઉડાવી જ દીધેલ છે તે, લલિતવિસ્તરાના પૃ૦ ૧૨ ઉપરના ‘આકાલમેતે૦’ પાઠનો અર્થ, આચાર્ય શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીએ પ્રથમ-પ્રભુના આત્માને નિગોદમાં હતો ત્યારે પણ પરાર્થવ્યસની-દેવગુરૂ બહુમાની આદિ ગણવારૂપે કરેલ તે ભૂલ છે, એમ જણાવ્યા બાદ તે અર્થને કારણમાં નાખ્યો, તે તરંગી રીતને આભારી છે. પ્રૌઢ શાસ્ત્રપાઠોના આ રીતે ઉલટા અર્થ કરતા રહીને અસત્પ્રરૂપણાઓને જીવાડવાનું કરવું તેના કરતાં આ સમાધાનનો સુધારો કરવાની સાથે [શ્રી રામચંદ્રસૂરિજી હાલ પોતાની આજ્ઞામાં હોવાથી તેઓ-શ્રીની વતી] આચાર્યશ્રીએ, તે ‘આકાલમેતે૦’ પાઠનો પણ “શ્રી તીર્થંકરદેવના આત્માની જે અનાદિથી તથાલવ્યતા કહેવાય છે તે નિગોદાદિ અવસ્થામાં પરાર્થસંપાદનાદિરૂપ કાર્યના સીધા કારણરૂપે નહિ પણ યોગ્યતારૂપે હોવાથી તેને તથાલવ્યતા કહેવાય છે અને પ્રભુના આત્માનું પરાર્થવ્યસનીપણું x x x કૃતજ્ઞતાના સ્વામીપણું, અનુપહતચિત્તત્વ, દેવગુરૂ બહુમાનીપણું વગેરે વિશિષ્ટત્વ તો વરબોધિની પ્રાપ્તિ પછીજ હોય છે.” એ પ્રમાણે યથાર્થ અર્થ જાહેર કરી દેવા વડે સત્પ્રરૂપણાશીલ બનવું એ જ શ્રેયસ્કર છે.

(૭૭) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૩ પૃ૦ ૧૪૪ કો૦ ૨ ‘શ્રી’ની-“સમગ્ર પુણ્યસંભારથી ઉત્પન્ન થયેલી ઋદ્ધિનો જિનેશ્વરદેવો અનુલવ કરે છે, તો અહિં સમગ્રપુણ્ય તરીકે

કયું પુણ્ય લેવું ? એવું ઉદારદર્ઙ્યનુભૂતે: સમગ્રપુણ્યસંભારનેયમ્ લલિતવિસ્તરા પૃ. ૫૦” એ શંકાનું પણ આચાર્યશ્રીએ લલિતવિસ્તરા ગ્રંથમાંનો તે પાઠ વગેરે જોયા વિના જ જે “સમગ્રપુણ્ય તરીકે તીર્થંકર નામકર્મ લેવું.” એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવી દીધું છે તે પણ મનસ્વી છે. “સમગ્રપુણ્ય-સંભાર” એટલે પુણ્યનો સમૂહ=પુણ્યકર્મની સઘળી પ્રકૃતિ-ઓ (નો વિપાકોદય)” એ પ્રમાણે જણાવવાને બદલે સમાધાનમાં તીર્થંકરનામકર્મરૂપ એક જ પુણ્યપ્રકૃતિ જણાવી છે, તે અસત્ય હોવા સાથે તીર્થંકર દેવની આશાતન્ના સ્વરૂપ પણ ગણાય. આચાર્ય લગવાનું શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કૃત અષ્ટકપ્રકરણ ગ્રંથના ૩૧ મા અષ્ટકના ‘અચિન્ત્ય-પુણ્યસંભારસામર્થ્યા’ એ પાંચમા શ્લોકની ટીકામાં તે ‘પુણ્ય-સંભાર’ શબ્દનો - ‘પુણ્યસંભારશ્ચ તીર્થંકરનામાદિશુભસંચયો’ એ પ્રમાણે સ્પષ્ટ અર્થ જણાવેલ હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ આ સમાધાનમાં એકલું તીર્થંકરનામકર્મ જણાવેલ છે તે મનસ્વીપણાની હદ લેખવી રહે. પ્રશ્નકારે શ્રી લલિતવિસ્તરામાંનો જણાવેલ તે પાઠ પણ અશુદ્ધ છે અને પૃ. ૫૦ તરીકે જણાવેલું સ્થળ પણ ખોટું છે. તે પાઠ શ્રી લલિતવિસ્તરામાં ઉદારદર્ઙ્યનુભૂતે: સમગ્રપુણ્યસંભારજેયમ્’ એ પ્રમાણે છે અને તે પાઠના સ્થળનું પૃષ્ઠ ૫૦ નહિ પરંતુ ૨૧ છે. આચાર્યશ્રીએ આ બધું જોઈને પછી સમાધાન આપવાનું રાખવાને બદલે આ રીતે શાસ્ત્રની આવી ગંભીર અર્થોવાળી હકીકતોથી વિપરીત જતી મનસ્વી વાતોથી સમાધાન આપવાનું રાખેલ છે તે પદ્ધતિ સ્વપરને ભારે હાનિકારક ગણાય.

(૭૮) કદ્યાણુ વર્ષ ૧૨ અંક ૫ પૃ ૦ ૨૭૬ કો ૧
રામજી મેઘજી ગૂઢકાએ પૂછેલી—“શ્રેણિક રાજા અને રાવણ
અત્યારે કઈ સ્થિતિમાં છે?” એ શંકાનું જે—“ખંને આત્મા-
ઓ નારકીની દશામાં હોવાથી દુઃખી સ્થિતિમાં છે, હા,
તેઓને સમક્ષિત હોવાને કારણે મિથ્યાદષ્ટિ નારકી કરતાં
તેઓની આકુળતા ઓછી છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન અપા-
એલ છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

પરમાધામી તરફની તથા અન્યોન્યની પીડા વખતે
સમ્યગ્દષ્ટિ નારકી, ઓછો ઉત્પાતી—તોફાની હોવાથી (જેટલી
ધાંધલ ઓછી તેટલી સામાવાળાની કદર્થના ઓછી, એ
હિસાબે) સમ્યગ્દષ્ટિ નારકીઓને મિથ્યાદષ્ટિ નારકી કરતાં
શારીરિક દુઃખ જ ઓછું છે અને તે શારીરિક દુઃખમાં
પણ ક્ષેત્રજન્યદુઃખ તો સમ્યગ્દષ્ટિ નારકી અને મિથ્યાદષ્ટિ
નારકી એ બન્નેને સરખું જ છે. જુઓ—“શ્રી ભગવતી સૂત્ર
શતક ૧૩ ના ચોથા ઉદ્દેશાગત-‘રયણ્ણમાપુઢવિણેરહયાણં મંતે !
કેરિસયં પુઢવિફાસં’ એ પાઠ તથા ૧૮ મા શતકના પાંચમા
ઉદ્દેશાગત-‘નેરહયા દુવિહા પન્નતા, તજહા-માયિમિચ્છદિદ્ધિવ-
ણ્ણગા ય અમાયિસમ્મદિદ્ધિવણ્ણગા ય’ એ પાઠ :” પ્રસ્તુત
સમાધાનમાં તો આ પાઠોથી વિપરીત એવું ‘મિથ્યાદષ્ટિ
નારકી કરતાં સમ્યગ્દષ્ટિ નારકીને આકુળતા=માનસિક પીડા
ઓછી છે.’ એમ જણાવેલ છે. તેથી તે સમાધાન શાસ્ત્ર-
વિરુદ્ધ છે. કારણ કે—શાસ્ત્રમાં મિથ્યાદષ્ટિ નારકી કરતાં સમ્ય-
ગ્દષ્ટિ નારકીને માનસિક દુઃખ તો ઘણુંજ વધારે છે. જુઓ—
શ્રી ભગવતી સૂત્ર, પ્રથમશતક, ખીજા ઉદ્દેશાગત ૨૨ મા

સૂત્રમાંનો—‘નેરહ્યા ણં મંતે ! સઙ્ગે સમવેયણાં ?’ પાઠઃ

(૭૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૬/૭ પૃ ૦ ૩૩૭ કો ૧
 ગુણાબચંદ એસ. જૈને પૂછેલી—“શાસ્ત્રમાં પાંચ પ્રતિક્રમણ
 કહ્યાં છે, તો તેરસને દિવસે માંગલિક ભણાવવામાં આવે
 છે તો આ માંગલિકને છઠ્ઠું કેમ નહિ ગણાયું ?” એ શંકાનાં
 સમાધાનમાં જે—“પાંચ પ્રતિક્રમણમાં જે દૈવસિક પ્રતિક્રમણ
 આવે છે, તેનું જ નામ માંગલિક પ્રતિક્રમણ છે. એક વ્ય-
 ક્તિનાં બે નામ હોય તો તેથી બે વ્યક્તિ થઈ જતી નથી.
 (ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ અને સ્તવનનો ફેરફાર છે.)” એમ
 જણાવાયું છે તે અયુક્ત છે.—અસદ્યુક્તિજન્ય છે. એક માણ-
 સનાં બે નામ હોય તો તેથી તે બે વ્યક્તિ ત્યારે જ થઈ
 જતી નથી કે—તે વ્યક્તિનું સ્વાગત, પ્રશંસા અને રૂપ-
 ગુણ વર્ણાદિમાં ફેરફાર ન હોય. દૈવસિક પ્રતિક્રમણમાં
 અને માંગલિક પ્રતિક્રમણમાં તો ‘ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ અને
 સ્તવનનો ફેરફાર છે.’ એમ જણાવવા વડે ‘દૈવસિક, તે
 માંગલિક નથી’ એમ અર્થાપત્તિથી આચાર્યશ્રીએ પણ સ્વી-
 કારેલ હોવાથી તેઓશ્રીએ જણાવેલું ‘એક માણસનાં બે
 નામ’વાળું દૃષ્ટાંત યુક્તિસંગત ઠરતું નથી. ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ
 અને સ્તવનના ફેરફારને મહત્વનો ફેરફાર નહિ ગણીને
 તેઓશ્રીએ, માંગલિક પ્રતિક્રમણને દૈવસિકમાં તેના જ બે
 નામમાંના એક નામ તરીકે લેખાવવું હોય તો તેઓશ્રીએ
 પકખી—ચોમાસી અને સંવત્સરીના પ્રતિક્રમણમાં—કાઉસ્સગ્ગ,
 તપ અને દિનસંખ્યાકારાદિ કથનના જ આવતા ફેરફારને
 મહત્વનો ફેરફાર નહિ ગણીને તેઓશ્રીએ પાખી—ચોમાસી

અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણને પણ પકખી પ્રતિક્રમણમાં (તે પકિખ પ્રતિક્રમણના જ ત્રણ નામ તરીકે જણાવીને) તે પકખીના જ ત્રણ નામોમાંના બે નામ તરીકે લેખાવવાં પડે તેમ છે અને તેમ કરવા જતાં પાંચ પ્રતિક્રમણને બદલે તેઓશ્રીએ ‘ત્રણ જ પ્રતિક્રમણ છે’ એમ કહેવાની આપ-ત્તિમાં મૂકાઈ જવું પડે તેમ છે. માટે આચાર્યશ્રીનું તે સમાધાન, સમાધાન નથી; પરંતુ પૂર્વાપરના વિચાર વિનાનો તર્ક માત્ર છે. પ્રશ્નકારના પ્રશ્નનું સમાધાન આચાર્યશ્રીએ એ જ આપવું ઘટતું હતું કે—“પકખી, ચોમાસી અને સંવત્સરીના આગલે દિવસે તે દૈવસિક પ્રતિક્રમણ, માંગલિક તરીકેનું પ્રતિક્રમણ ગણાય છે, તેમજ તે માંગલિક પ્રતિક્રમણમાં પણ આદેશની ભિન્નતા નહિ હોવાથી તે છઠ્ઠું ગણાતું નથી. વળી તે પ્રતિક્રમણને મંગલરૂપે ગણવાનું કારણ તો [વર્તમાનમાં ત્રેવીશ પ્રભુ સિવાયના કુક્ત એક પાર્શ્વનાથ પ્રભુના શાસનની રખવાલિકા પદ્માવતી દેવી જ મૂળ શાસનદેવી તરીકે વિદ્યમાન હોઈને પ્રભુના શાસનની બાધા-પીડા દૂર કરવાની તે દેવીને અન્ય શાસનદેવીઓ કરતાં સતત કાળજી રહે છે, તેથી તથા પાર્શ્વનાથ પ્રભુ, આદેય નામી ગણાતા હોવાના કારણે] તે પ્રતિક્રમણની આદિમાં પ્રથમ મંગલ તરીકે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુજનાં ચૈત્યવંદનની યોજના છે. વિશેષમાં આ અવસર્પિણીની ચોવીશીમાંના આદેય નામ તરીકે લોકલોકોત્તર પ્રસિદ્ધ એવા ‘શ્રી આદિનાથ-શાંતિનાથ-નેમિનાથ-પાર્શ્વનાથ અને ચરમતીર્થપતિ શ્રી મહાવીર’ એ પાંચ નામોને શાસ્ત્રકારોએ મંગલ તરીકે શાસ્ત્ર-

રચનાની આદિમાં પણ સ્તવેલ છે તે મુજબ ‘કલ્યાણકંદ’ની સ્તુતિની પ્રથમ ગાથામાં તે પાંચ નામો આવતા હોવાથી તે મંગલ પછીના મધ્યમંગલ તરીકે તે પ્રતિક્રમણમાં ‘કલ્યાણકંદ’ સ્તુતિની યોજના છે અને શ્રી સંતિકરં સ્તવનની ટીકામાં જણાવ્યા મુજબ શ્રી સંતિકરં સ્તવન લાણુવું તે શ્રી સંઘના અનેક વિદ્ધો નીવારનાર તરીકે મહામંગલરૂપે જણાવેલ હોવાથી તે પ્રતિક્રમણના અંતભાગમાં અંતિમ મંગલ તરીકે શ્રી સંતિકરં સ્તવનની યોજના છે.”

(૮૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૬/૭ પૃ ૦ ૩૩૭ કો ૦ ૨ શા. શેષમલ પ્રેમચંદ જૈનની—“આપણા ઘેર કુંડીમાં સુવાસિત કુલોનું આડ વાવીને તેના ઉપર આવેલાં કુલો હાથે તોડી પ્રભુને ચડાવે તો તેમાં દોષ લાગે ખરો?” એ શંકાનું જો—“શુદ્ધ પાણીથી અને શુદ્ધ સ્થાને—વાતાવરણમાં ઉગેલાં પુષ્પોથી જિનપૂજા કરવામાં વાંધો નથી. તે છોડ અથવા આડની નીચે શુદ્ધ વસ્ત્ર પાથરેલું હોય અને તે ઉપર જો કુલો સ્વયં પડેલાં હોય તેવા પુષ્પોથી જિનપૂજા કરવી તે વધારે યુક્ત ગણાય.” એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવ્યું છે તે, “એવો વિધિ કોઈ શાસ્ત્રમાં નહિ હોવા છતાં જણાવું છું તે માનશે કોણ? પુષ્પના છોડે છોડે અને પ્રતિવૃક્ષે આખા બાગમાં કેટલાં વસ્ત્રો પથરાય?, પુષ્પો પણ બહુધા પ્રભાતે જ ખીલતાં હોઈબહુધા સૂર્યાસ્ત સમયે કે તે પછી જ સ્વયં ખરી પડતા હોવાથી નિત્ય સંવારે જ કરવાની પ્રભુપૂજામાં તે પુષ્પો ઉપયોગી બને જ ક્યાંથી?” એ વગેરે વિચાર કર્યા વગરનું મનસ્વી છે. શ્રી શાંતિનાથ ચરિત્રના

ત્રીજા પેજ ઉપર મંગલકલશના દષ્ટાંતમાં તેમજ એન-
પ્રશ્નના ત્રીજા ઉલ્લાસે ૪૭૪ મા પ્રશ્નોત્તરમાં—‘શ્રાવક પોતે
પુષ્પ ચૂંટી લાવીને પ્રભુપૂજા કરે.’ એમ સ્પષ્ટ જણાવતા
દસ્કતો હોવા છતાં પ્રશ્નકારને ‘એ રીતે શ્રાવક, જાતે પુષ્પ
તોડી લાવીને પ્રભુપૂજા કરે તેમાં દોષ તો નથી જ; પરંતુ
તેમ બને તો તે વધારે યુક્ત ગણાય.’ એમ જણાવવાને
બદલે—‘છોડ કે વૃક્ષ નીચે પાંચરેલ વસ્ત્ર પર સ્વયં પડે તે
પુષ્પોથી જિનપૂજા કરવી તે વધારે યુક્ત ગણાય.’ એ
પ્રમાણે શાસ્ત્રીયવિધિ અને પ્રચલિત આચરણથી પણ તદ્દન
વિપરીત વિધિ જણાવેલ છે તે કપોલકલ્પિત છે, શાસ્ત્રાજ્ઞ
મુજબ જિનપૂજામાં જોતા તાજાં પુષ્પોનો મનસ્વીપણે નિષેધ
કરનાર છે, અને શાસ્ત્રમાં જેનો નિષેધ છે તેવાં નિર્માલ્ય
પુષ્પોથી પૂજા કરવાની લલામણ કરનારો મૂર્તિમંત સંસાર છે.

ઉપદ્રવના અભાવે છોડ કે વૃક્ષનાં પત્રો,—તેનાં વૃંત-
ખીંટ-ડીંટના જીવનો સંબંધ વૃક્ષના જીવથી છૂટી જાય અને
તેનું ડીંટ મ્લાન બને ત્યારે જ પીળાં પડી સ્વયં ખરે
છે; તેમ પુષ્પના વૃન્તના જીવનો પણ છોડ કે વૃક્ષના જીવથી
સંબંધ છૂટી જાય છે ત્યારે તેનું વૃન્ત-ડીંટ મ્લાન બનવાથી
પુષ્પ, તેનાં રસ-ગંધ-વર્ણાદિની હાનિ થવા પૂર્વક શીથિલ
બની સ્વયં ખરી જવા પામે છે. તેવાં સ્વયં ખરી પડેલાં પુષ્પો,
‘વિદમ્મિ મિહાણમ્મિ નાયવં જોવવિપ્પજદમિતિ વચનાદ્વૃન્તે મ્લાને
સતિ વનસ્પતિપત્રાણિ ત્રોટિતાનિ સ્વયં પતિતાનિ વા અચિત્તીભવન્તિ’
પાઠ મુજબ સચિત્ત મટીને નિર્માલ્ય બની જાય છે. શ્રી-
અષ્ટકજી, શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય, ધર્મસંગ્રહ આદિ શાસ્ત્રોમાં

તેવાં અચિત્ત અને નિર્માલ્ય પુષ્પોથી જિનપૂજા કરવાનું જણાવ્યું નથી; પરંતુ ‘ન્યાયોપાત્તવિત્તેનાચૌર્યેણ વા ગૃહીતાનિ x x x પ્રત્યગ્રૈઃ-અપરિસ્થાનૈઃ પ્રવરપટલકાઘાઘારૈઃ’ પાઠવડે ન્યાયો-પાજીત દ્રવ્યથી લીધેલાં અથવા ચોરીને નહિ લીધેલાં, ઉત્તમ વસ્ત્રાદિમાં ધારણ કરાએલાં- તાજાં-મધમધતા પુષ્પોથી પૂજા કરવાનું જણાવેલ છે. (આ સાથે ૩૬ નંબરનો સુધારો પણ જોવો.)

(૮૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૬/૭ પૃ. ૩૩૭ કો. ૨ તેજ પ્રશ્નકારની- “દહેરાસરમાં ભગવાનનું ત્રિગડું હોવાનું ક્યારથી લેખ છે ?” એ શંકાનું- “શ્રી જિનેશ્વરભગવંત ત્રણ ગઢની અંદર રહેલા સમવસરણમાં ખીરાજી દેશના દેતા હતા તે ત્રણ ગઢના અપભ્રંશ તરીકે ત્રિગડું બન્યું છે, એટલે ત્રિગડું આજનું નથી.” એમ સમાધાન આપવા વડે ત્રણ ભગવાન અંગે અણસમજથી બોલાતા ‘ત્રિગડું’ શબ્દને સમવસરણના ત્રણ ગઢ અંગે બોલાતા ‘ત્રિગડું’ શબ્દ તરીકે યોગ્ય ઠરાવ્યો અને તે ઉપરથી દહેરાસરમાં ત્રણ પ્રભુનું સ્થાપન પરાપૂર્વનું લેખાવેલ છે તે કલ્પિત છે.

સમવસરણના ત્રણ ગઢના અપભ્રંશ તરીકેનો ‘ત્રિગડું’ શબ્દ, ભગવાનના ત્રણ ખિંબને અનુલક્ષીને નહિ; પરંતુ સમવસરના તે ત્રણ ગઢની ધારણારૂપે ચાંદી કે જર્મન-સીલ્વરનાં પતરાંથી મઢાવી ચડઉતર બનાવાતા ત્રણ બા-જોઈને અનુલક્ષીને હોવાથી તેમજ શ્રી આશ્ચર્યવિધિ પત્ર ૫૩ ઉપરના- ‘પ્રદક્ષિણાદાને ચ સમવસરણસ્થચતૂરૂપજિનં ધ્યાયન્ ગર્ભગૃહે પૃષ્ઠવામદક્ષિણદિક્ત્રયસ્થચિમ્બત્રયં વન્દતે અત એવ

સર્વસ્યાપિ ચૈત્યસ્ય સમવસરણસ્થાનીયતયા ગર્ભગૃહ્વદ્ધિર્ભાગે દિક્-
ત્રયે મૂલચિમ્બનામ્ના ચિમ્બાનિ હુવન્તિ।' એ પાઠ મુજબ દરેક
જિનચૈત્યમાં 'સમવસરણને અનુલક્ષીને મુખ્યતયા ગર્ભગૃહે
પ્રભુની ચૌમુખી અથવા ગર્ભગૃહના મૂલનાયક પ્રભુ અને તે
મૂલનાયક પ્રભુની દિશા સિવાયની ગર્ભગૃહ બહારની શેષ
ત્રણ દિશામાં તે મૂળનાયક પ્રભુના નામવાળા ત્રણ પ્રભુ,
એમ' ચાર પ્રભુ પધરાવવાનું વિધાન છે, તે રીતે કોઈ પણ
વસ્તુને અનુલક્ષીને જિનચૈત્યમાં ત્રણ પ્રભુ સ્થાપવાનું વિધાન
નહિ હોવાથી તે ત્રણ ગઢના અપભ્રંશ બનેલા 'ત્રિગડુ'
શબ્દ ઉપરથી દહેરાસરમાં ત્રણ પ્રભુનું સ્થાપન લેખાવ્યું
તે કલ્પિત છે.

દહેરાસરણના ગર્ભગૃહની જગ્યા અને સંઘની સગ-
વડતાને લક્ષ્યમાં લેતાં જે સ્થળે શ્રીસંઘ, એ રીતે પ્રભુનાં
સમવસરણને અનુલક્ષીને ગર્ભગૃહમાં કે શ્રી જિનમંદિરમાં
ચાર જિનખિંબ ન પધરાવી શકે, અને એક ખિંબથી વધારે
ખિંબ પધરાવી શકે તેમ હોય ત્યારે પણ બે ખિંબને બદલે
ત્રણ ખિંબ પધરાવવામાં બહુધા મૂળનાયક ગણવાની મુશ્કે-
લીને દૂર કરવાનો હેતુ હોય છે, અને એ હિસાબે ત્રણની
જેમ પાંચ ખિંબ પણ પધરાવે છે. ત્રણ કે પાંચ જિન ખિંબોને
માટે આશ્રયવધિ પૃ૦ ૫૬ ઉપરના—'ત્રિતીર્થીપચતીર્થીચતુર્વિ-
શતિપદ્માદકરણ ન્યાયમેવ દ્વયતે એ પાઠ મુજબ 'ત્રિતીર્થી-
પચતીર્થી' વગેરે શબ્દો છે તે પણ તે મુજબ સંયુક્ત
પ્રતિમાઓ હોય તેને આશ્રયીને છે, પરંતુ પૃથક્ પૃથક્ પ્રતિ-
માઓને આશ્રયીને નથી. આથી સમવસરણના ત્રણ ગઢ ઉપરથી

બનેલો તે ‘તિગડુ’ શબ્દ એ રીતે પધરાવાતા ત્રણ પ્રભુ માટે ય યોગ્ય ઠરાવી શકાય નહિ. સમવસરણુના ત્રણ ગઢ પૂજનીય નહિ હોવાથી તેને અનુલક્ષીને ત્રણ ખિંબ પધરાવવાના હોય પણ નહિ. આ વસ્તુ જે પદાર્થને અનુલક્ષીને બનેલ ન હોવા છતાં તેને તે પદાર્થના દૃષ્ટાંતે ઓળખાવાય છે, તે તારકપદાર્થને લઘુતમ લેખાવવાના અજ્ઞાનજન્ય દોષ-રૂપ પણ ગણાય, અને શાસ્ત્રમાં—‘ત્રણ ગઢ સહિત યોજન પ્રમાણુ સમવસરણુ હોય છે.’ એમ સ્થળે સ્થળે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખો હોવા છતાં સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, ‘સમવસરણુની અંદર રહેલા ત્રણ ગઢમાંના પહેલા ગઢમાં ખીરાજીને’ એમ કહેવાને બદલે ‘ત્રણ ગઢની અંદર રહેલા સમવસરણુમાં ખીરાજીને’ એમ કહેવાવડે ત્રણ ગઢને સમવસરણુની બહાર ગણાવેલા છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

(૮૨) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અ ક ૮ પૃ. ૫૨૨ કો. ૨ દીપચંદ તેજપાળે પૂછેલી—“લગવાન વિચરે ત્યારે તેમની સાથે કોઈ હોય ખરું?” એ શંકાનું જે— “પ્રભુ વિચરે ત્યારે તેઓશ્રીની સાથે આઠ પ્રાતિહાર્યો હોય છે.” એ પ્રમાણુ સમાધાન આપેલ છે તે અબોધમૂલક છે, પ્રભુની અપૂર્વ ઠકુરાઈને છીછરી દેખાડવા રૂપે પ્રભુની આશાતના કરનારું છે. અને ‘પ્રભુ વિચરે ત્યારે પણ તેમની સાથે જઘન્યથી કોડ દેવો તો હોય છે.’ એ પ્રકારના આભાસવૃદ્ધ પ્રસિદ્ધ એવાં શાસ્ત્રીય વચનો હોવાથી તથા ‘પ્રભુ વિચરે ત્યારે સાથે આઠય પ્રાતિહાર્યો તો રહે છે’ એમ કોઈ શાસ્ત્રમાં જણાવેલ નહિ હોવાથી શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

શ્રીસૂત્રકૃતાંગવૃત્તિ પૃ. ૫૭ની પહેલી પુટી ઉપરનું
 ‘જત્ય જત્ય વિય ણં અરહંતા મગવંતા ચિદ્ઠન્તિ વા નિસીયંતિ
 વા તત્ય તત્ય વિય ણં જક્ષ્વા દેવા..... સપટાગો અસોગવર-
 પાયવો અભિસંજાયઈ’ તે આગમવચન, ‘પ્રભુ જ્યાં જ્યાં ઉભા
 રહે અથવા બેસે ત્યાં ત્યાં દેવો અશોકવૃક્ષ વિરચે’ એમ
 જણાવે છે; પરંતુ ‘પ્રભુ વિચરે ત્યારેય અશોકવૃક્ષ હોય જ’
 એમ જણાવતું નથી. વળી ‘બીજો પ્રાતિહાર્ય=પુષ્પવૃષ્ટિ,
 તે પણ પ્રભુ વિચરે ત્યારે હોય છે.’ તે વાત બદલ આચાર્ય
 શ્રીએ શાસ્ત્રાધાર આપવો રહે છે. આ દરેક ખામી,
 મુખ્યત્વે—“વિચરતા કેવલી તીર્થ”કર પણ ભાવજિન જ હોવા
 છતાં શ્રી ચૈત્યવંદનભાષ્યમાં જે ‘માવજિણા સમવસરણત્યા’
 જણાવવામાં આવેલ છે, તે પ્રભુ પાસે આ આઠ પ્રાતિ-
 હાર્યાદિ સમસ્ત અતિશયોની વિદ્યમાનતા તો સમવસરણમાં
 જ હોવાનું સૂચક છે.” એ સમજના અભાવનું પ્રતીક છે.

શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધાર આદિ શાસ્ત્રોમાં—પ્રભુજી વિચરે
 ત્યારે તેઓશ્રીની સાથે ‘ચામર-છત્ર અને પાદપીઠયુક્ત
 સિંહાસન’ એ ત્રણ પ્રાતિહાર્યો હોવાનું જણાવેલ છે. તદુપરાંત
 ‘હજાર યોજનનો ઈન્દ્રધ્વજ, આકાશગામી તેજોમય ધર્મ-
 ચક્ર, ગણધર ભગવંતો, સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજો અને
 જઘન્યથી ક્રોડ દેવો’ વગેરે પણ હોવાના ઉલ્લેખો છે.
 આ સંબંધમાં નવા તિથિમતી આ. શ્રી રામચંદ્રસૂરિજીના
 વિક્રાન્ શિષ્ય મુનિશ્રી માનતુંગવિજયજીએ સં. ૨૦૦૨માં
 ‘શ્રી વઢવાણ સામાયિકશાળા’ દ્વારા પ્રસિદ્ધ કરેલ ‘શ્રી
 સીમંધર જિનચિન્તિ’ નામક બૂકના ૪૩ થી ૪૫ પેજ
 ઉપર ઠીક ઠીક ખારીક ધ્યાન આપ્યું ગણાય.

(૮૩) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૮ પૃ ૫૨૩ કો ૨ તે જ પ્રશ્નકારે પૂછેલી—“ મહાવીર સ્વામીની આજ્ઞા કેટલી અને કઈ કઈ ? ” એ શંકાનું જે—“ મહાવીર પ્રભુની આજ્ઞા બે પ્રકારની છે. શક્તિસંપન્ન આત્માએ સર્વવિરતિ અને તેના અભાવે દેશવિરતિ ધારણ કરવી જોઈએ.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે અયોગ્ય છે. પ્રભુજીની તે બે આજ્ઞા નથી; પરંતુ પ્રભુએ તે બે પ્રકારે બતાવેલ ધર્મ છે. છતાં આચાર્યશ્રીએ અહિં ધર્મને બે આજ્ઞા કહી છે તો તેઓએ આ સમાધાન આજ્ઞાર્થમાં આપવું જોઈતું હતું, તે ભૂલીને વિધ્યર્થમાં આપેલ છે તે વિચિત્ર ગણાય. આચાર્યશ્રીએ આ જ પ્રશ્નકારને કલ્યાણ વર્ષ ૧૧ અંક ૫ પૃ. ૨૨૯ કો. બીજામાં વળી—‘ પ્રથમ સર્વવિરતિ ધર્મ, તે ન બને તો દેશવિરતિધર્મ, અને તે પણ ન બની શકે તો સમ્યક્ત્વ ધર્મની આરાધનાનું ફરમાન છે.’ એમ જણાવવા વડે પ્રભુની ત્રણ આજ્ઞા જણાવી છે, તે આ કરતાં પણ વધુ વિચિત્ર ગણાય.

ઉક્ત સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, પ્રભુએ બે પ્રકારનો ધર્મોપદેશ આપ્યો તેને—પ્રભુના બે વચનોને પ્રભુની બે આજ્ઞા ગણીને ‘ પ્રભુની બે પ્રકારની આજ્ઞા છે ’ એમ જણાવેલ હોય તો પણ તે સમ્યક્ નિરૂપણ નથી. કારણ કે—તે હિસાબે તો શાસ્ત્રોમાં પ્રભુની તે બે જ આજ્ઞા નથી; પરંતુ—
 “ येन कारणेन स्थविरकल्प वस्सर्गाप्रवादात्मको जिनाज्ञैव, तीर्थ-
 कृतां संवरविषयक उपदेशो जिनाज्ञा, अप्पा चेव दमेभव्वो जिनाज्ञा,
 तम्हा अप्पणा चेव सबसमिबव्वं जिमाज्ञा, सब्बे पाणा सब्बे

જીવાણો પરમાહમ્મિયત્વા જિનાજ્ઞા, અવવાણે પુણ થેરા દિવાવિ (નિદં) કુઠ્ઠવતિ-તિત્થગરઆણા, દ્રવ્યસ્તવાદિકં-જિનાજ્ઞા, एवं विहिवाए वि अ कथइ=सम्यग् जिनधर्मकृतौ=आज्ञा, सैव च निद्रा सुगुरुणां-सुधर्मादीनामपि आज्ञा, क्वचिच्चरितानुवादोऽप्याज्ञारूपः' ઇત્યાદિ પ્રકારે સેંકડો જિનાજ્ઞાઓ છે. માટે આચાર્યશ્રીએ એ રીતે જે જે જિનાજ્ઞા જણાવેલ છે, તે શાસ્ત્રીય સમાધાન ન ગણાય; પરંતુ તરંગી ઉત્તર ગણાય.

‘જે’ જ જણાવી શકાય તેવી નક્કર જિનાજ્ઞા તો- આણા વિ હોઈ દુવિહા. આણસુવણસપણહિ જિણસમયે । મુણિધમ્મે આણસો, ગિહિણ જહસમયમુમયંપિ । અર્થ:-શ્રી જિનાગમને વિષે જિનાજ્ઞા પણ આદેશ અને ઉપદેશરૂપ એમ બે પ્રકારે છે. ૧ સાધુધર્મમાં સર્વસાધુઓને આદેશરૂપ અને ૨ શ્રાવક ધર્મમાં શ્રાવકોને (ગુરુએ કરવાના) આદેશ તથા ઉપદેશ રૂપ” અને તે બંનેય જિનાજ્ઞાનું પાલન સુકર બને એ સારૂ શાસ્ત્રમાં-‘एकाय परा आणा पयडा जं गुरुकुलं न मोत्तव्वं એ પાઠ મુજબ પ્રકૃષ્ટ એવી એક જિનાજ્ઞા પણ છે. માટે આચાર્યશ્રીએ પ્રભુએ જણાવેલા બે પ્રકારના ધર્મને પ્રભુની બે આજ્ઞા તરીકે જણાવેલ છે તે અવિચારિત છે.

(૮૪) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૯ પૃ ૦ ૫૮૪ કો. ૨ ધીસુલાલજી કોઠારીએ પૂછેલી-“યદિ કોઈ છદ્મસ્થ ગણધર और એક કેवलीका मिलाप हो जाय तो उसमेंसे कौन किसको नमस्कार करेगा?” એ શંકાનું જે-“वे दो आत्माओंका परस्पर बंदन होता होता नहि है. क्योंकि केवली लगवत कृतार्थ हो गये है. और श्री गणधर महाराज शासनका दिवान

હૈ.’ એ પ્રમાણે સામાધાન અપાયેલ છે તે અજ્ઞાન જન્ય છે. ગણ-
ધર મહારાજ, તીર્થ તરીકે કેવલીને નમનીય છે અને દિવાન
નહિ પણ શાસનના અધિપતિ છે. જુઓ. “શ્રીકલ્પસૂત્રના
તતો ભગવાન્ પૂર્વ તાવદ્ભળતિ-ગૌતમસ્ય દ્રવ્યગુણ-પર્યાયૈસ્તીર્થમ-
નુજાનામિ’ એ પાઠ મુજબ ભગવાને શ્રી ચતુર્વિધ સંઘરૂપ તીર્થ, શ્રી
ગૌતમસ્વામીને સુપ્રત કરેલ છે. વળી તે જ વખતે શ્રી કલ્પસૂત્રના
તે પાઠની જોડેના-‘ગણં ચ ભગવાન્ સુધર્મસ્વામિનં ધુરિ વ્ય-
વસ્થાપ્યાનુજાનાતિ’ તે પાઠ મુજબ શાસનના પ્રધાન અંગરૂપ
સમસ્ત સાધુ-સાધ્વી સમુદાય, શ્રી સુધર્મસ્વામીને મુખ્ય
તરીકે સ્થાપીને તેઓશ્રીને સુપ્રત કરેલ છે, એટલે તેઓશ્રી
પ્રભુશાસનના નાયક છે.” અને શ્રી આવશ્યકચૂર્ણિ મુદ્રિત
પૃ૦ ૩૨૭ પંક્તિ ૨ થી તથા શ્રી બૃહત્કલ્પસૂત્ર ભાગ
બીજો પૃ૦ ૩૬૮ ની ગાથા ૧૧૮૬ ની ટીકામાં જણાવેલ
-કેવલિનો પૂર્વદ્વારેણ પ્રવિશ્ય જિનં ત્રિપ્રદક્ષિણીકૃત્ય વચમા
તીર્થપ્રણામ કૃત્વા તીર્થસ્ય-પ્રથમગણધરસ્ય શેષગણધરાણાં ચ
પૃષ્ઠતો દક્ષિણપૂર્વેસ્યાં નિષીદન્તિ’ એ પાઠ મુજબ સામાન્ય કેવલી
ભગવંતો, તીર્થ તરીકે ગણાતા ગણધર ભગવંતને ભરપ-
ર્ષદામાં નમો તિત્થસ્સ’ પાઠને પ્રકટ બોલીને નમસ્કારરૂપ
વંદન તો કરે જ છે; પરંતુ તે પછી પણ પર્ષદામાં તેઓ,
શ્રી ગણધર ભગવંતોની પાછળ બેસવાવડે ગણધરભગવં-
તોનું બહુમાન સાચવે છે.”

(૮૫) કલ્યાણ વર્ષના તે અંકમાં તે જ સ્થળે
અને તે જ પ્રશ્નકારે પૂછેલી-“ભગવાન મહાવીર પ્રભુને
જબ જન્મ અવસરે મેરુપર્વતકો કંપાયા તબ મેરુ પર્વતકે

શાશ્વતમંદિરોકી આશાતના હુઈ યા નહિ ? કયોં કિ-જૈન રામાયણમેં જળ રાવણને અષ્ટાપદ પર્વતકો ઉઠાનેકી કોશિષ કી તળ વાલીમુનિને તીર્થકી આશાતનાકે ભયસે-રાવણકો શિક્ષા કરકે ઉસકી રક્ષા કી.” એ શંકા, (પ્રભુએ જન્માવસરે નહિ, પરંતુ જન્માભિષેક અવસરે મેરુ કંપાવેલ હોવાથી તેમજ વાલીમુનિએ તીર્થની આશાતનાના ભયથી નહિ, પરંતુ તથાપિ ચૈત્યત્રાણાય, પ્રાણિનાં રક્ષણાય ચં પાઠ મુજબ અષ્ટાપદ ઉપરના ચૈત્યનું તથા તે પર્વતગત હજારો પંચેન્દ્રિયાદિ જીવોના રક્ષણના સદાશયથી અરાગદ્રેષભાવે રાવણને શિક્ષા કરેલ હોવાથી) વાસ્તવિક નહિ હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ તે અવાસ્તવિક શંકાને પણ વાસ્તવિક માની લીધી તે પ્રથમ ભૂલ છે અને તેવી શાસ્ત્રબાહ્યની વાતો જણાવનારી તે અવાસ્તવિક શંકાનું પણ આચાર્યશ્રીએ ત્યાં “અષ્ટાપદપર્વતકો ઉઠાના ઔર મેરુપર્વતકો હીલાના ઉસમેં જમીન આસ-માનકા ફરક હૈ ! શાશ્વતા જિનખિંબાદિકો કુચ્છ ભી નહિ હુઆ હૈ. ! એસા સમજના. કયોંકિ તીન જ્ઞાનસે યુક્ત શ્રી મહાવીર પ્રભુને સીફ ઈંદ્રકી શંકાકો ફર કરનેકે લીયે એસા કીયા. ઈસ લીયે એસે મહાપુરુષોકે કાર્યમેં વૈસી શંકાકો સ્થાન નહિ હૈ.” એ પ્રમાણે આપેલ સમાધાન તો સ્વયમેવ અવાસ્તવિક ઠરે છે; અને આચાર્યશ્રીના એ અવાસ્તવિક સમાધાનમાં પણ નીચે મુજબ શાસ્ત્રવિરુદ્ધતા છે.

અ-અષ્ટાપદ ઉપાડવો અને મેરુને હલાવવો એ બંને કાર્ય લિન્ન લિન્ન હોવા છતાં તે બંને પ્રસંગે-‘વસુધરાનું કંપવું આખા પર્વતનું ચોમેરથી ચલાયમાન થવું’, શિખર

વગેરેનું ગબડી પડવું, શબ્દાદ્વૈત થવું, સમુદ્રોનું ક્ષુલિત થવું, ઇન્દ્રે તથા વાલીમુનિએ તેવું બનવાના કારણે અવધિજ્ઞાનથી બેવું, તથા ઇન્દ્રે પ્રભુની અને રાવણે વાલીમુનિની ક્ષમા માંગવી' એ વગેરે બનાવો બહુધા સદૃશ હોવાથી તેમજ (જેને જ્ઞાનીજનોને ફરક તરીકે કબુલી શકાય તેવો પણ બે ફરક હોત તો તે ફરક શાસ્ત્રકારોએ તે બનાવો જણાવવાની સાથે જણાવ્યો હોત; પરંતુ) કોઈપણ શાસ્ત્રમાં તે બાબતમાં સામાન્ય ફરક પણ જણાવેલ નહિ હોવાથી તે બંને કાર્યોમાં જમીન આસમાનનો તો નહિ; પરંતુ અદ્વય પણ ફરક શાસ્ત્રાધારે ચાલનાર ઇક્લસ્થ જણાવી શકે તેમ નથી.

આ-શ્રી કલ્પસૂત્રમાંના “સંશયં ત્રિદશેશસ્ય, મત્વા વીરોડ મરાચલં । વામાંગુષ્ઠાંગસપર્કાત્સમન્તાદપ્યચીચલત્ ॥૩૦॥ કમ્પમાને ગિરૌ તત્ર, ચકમ્પેડથ વસુંધરા । શૃંગાણિ સર્વતઃ પેતુશ્ચુશ્ચુભે સાગરા અપિ ॥૩૨॥ બ્રહ્માંડસ્ફોટસદૃશે, શબ્દાદ્વૈતે પ્રસપતિ । રુષ્ઠઃ શક્રોડ-વધેર્જ્ઞાત્વા ક્ષમયામાસ તીર્થપમ્ ॥૩૨॥ એ ઉલ્લેખથી આ વાત નક્કી છે કે-તે પ્રસંગે આખો મેરુ તેની બાજુની ભૂમિ ઉપરના પર્વતોના શિખરો પણ પડી ગયા એ પ્રકારે ઉંચો નીચો થઈ ગયો હતો. હચમચી ઉઠ્યો હતો. એ રીતે લાખ યોજનનો શાશ્વત મેરુ હચમચી ઉઠ્યો અને તે પ્રસંગે તેના પર રહેલા શીખરોમાંના શાશ્વત જિનખિંબોને કાંઈજ ઉપદ્રવ નહોતો થયો, એ વાત સામાન્યજનને પણ એટલા માટેય સ્વીકાર્ય અને તેમ નથી કે-તેવો કોઈ ઉલ્લેખ, શાસ્ત્રમાં ઇસારા રૂપેય નથી. આથી લાખ યોજનનો શાશ્વત મેરુ કંઈયે અને તેની ઉપરના ૫૦૦ ધનુષ્યના શાશ્વતજિન ખિંબોને

કાંઈ જ ન થયું! એ વાત માને કોણ? આથી જ કલ્યાણ માસિકમાં અગ્નિને જડ કહેનાર આ સૂરિજી સિવાય તેવી તરંગી વાત કરે પણ કોણ? આ દરેક વસ્તુ વિચારતાં આચાર્યશ્રીએ પ્રસ્તુત સમાધાનમાં જે-

इ-श्री वीरविलु तथा वालीमुनि संभंधीना ते भंने प्रसंगमां जमीन आसमानने इरक छे' એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તેમાં આચાર્યશ્રીની-‘ક્યાં વીરવિભુ અને ક્યાં વાલી મુનિ? એટલે કે ક્યાં મેરુ અને ક્યાં સરસવ? એવી તે બંને અસમાન્તર વિભૂતિનાં તે કાર્યો સદૃશ હોય તેટલા માત્રથી શ્રી વીરવિભુની હરોળમાં શ્રી વાલીમુનિને કદી લેખી શકાય નહિ’ એ પ્રકારની એક જ ગણતરી હોવાનું કદખી શકાય છે. આથી પ્રભુના જન્મભિષેક વખતે ચોથા ગુણસ્થાનકે વર્ત્તા પ્રભુ કરતા અપ્રમત જેવા ચઢીયાતા ગુણસ્થાનકે વર્ત્તા શ્રી વાલીમુનિને કલ્પિત રીતે જ ગુણહીન લેખાવેલ ગણાય. આ કલ્પનાને સિદ્ધાંત તરીકે લેખાવવા સારૂ તે સમાધાનમાં આગળ વધતાં આચાર્યશ્રીએ-‘उयौंकी तीन ज्ञान संयुक्त प्रभुने सीईं छन्द्री शंकाको दूर करनेके लीये ऐसा कीयाथा.’ એ પ્રમાણે જણાવીને વાલીમુનિ કરતાં પ્રભુની વિશિષ્ટતા લેખાવવામાં પ્રભુના અવધિજ્ઞાનને આગળ કયું છે; પરંતુ તેમાં તો આચાર્યશ્રીની મોટી ભૂલ છે. કારણ કે-“ते प्रसंगे जेम प्रभुने त्रय ज्ञान छे तेम श्री वालीमुनिने पण त्रय ज्ञान छे. અને તેથી પ્રભુએ જેમ અવધિજ્ઞાનથી ઇન્દ્રની શંકા બાણી તેમ શ્રી વાલીમુનિએ પણ અવધિજ્ઞાનથી જ રાવણનો તે ઉધમાત બણેલ છે. અરે! તે વખતે પ્રભુજીને

પ્રાણુતદ્દેવલોકથી લઈને આવ્યા તેટલું જ અવધિજ્ઞાન છે, જ્યારે શ્રી વાલીમુનિને તો તે વખતે શ્રી પદ્મચરિયના 'एवं परमावहीए भगवं वाली नाऊण०' પાઠ મુજબ પરમાવધિ છે. વળી તેઓશ્રીએ કહ્યું છે કે-‘પ્રભુને સીર્ફ ઇન્દ્રકી શંકાકો દૂર કરનેકે લીયે ઐસા કીયા થા,’ તો ‘શ્રી વાલીમુનિને ભી સીર્ફ તીર્થ ઔર જીવોંકી રક્ષાકે લીયે ઐસા કીયા થા.’ ઇસમે કુચ્છ ભી ફરક કહાં હૈ ? કી-જો સાખૂત કરનેકે લીયે આચાર્ય-શ્રીને ઐસી કલ્પિત ખાતાઓ યોજકે ઇતની તકલીફ ઉઠાઈ ?

(૮૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૯ પૃ. ૫૮૫ કો. ૧ રમણકાંત મુંદ્રાએ પૂછેલી-“ સાધ્વીજી મં સૂત્ર વાંચી શકે કે નહિ ? અને જો વાંચે તો શ્રાવકોથી શ્રવણ થઈ શકે કે કેમ ? ” એ શંકાનું જો-“ શ્રાવકોની સલામાં સાધ્વીઓને વ્યાખ્યાન વાંચવાનું હોતું નથી તો પછી શ્રાવકોને વ્યાખ્યાનશ્રવણ કરવાની વાત જ ક્યાં રહી ? ” એમ સમાધાન અપાયું છે તે પ્રશ્નકારે સૂત્રનું પૂછ્યું હોવા છતાં સમાધાન, સૂત્રને બદલે વ્યાખ્યાનનું જણાવ્યું હોવાથી પ્રશ્નકારના પ્રશ્નને ઉડાવનારું છે અને (શ્રી સંખોધપ્રકરણ પત્ર ૧૫ શ્લોક ૭૨ તથા ૭૩ મુજબ સાધ્વીઓનું વ્યાખ્યાન શ્રાવકો ડાખી કે જમણી બાજુ બેસીને સાંભળી શકતા હોવાથી) શ્રાવકોને વ્યાખ્યાનશ્રવણ કરવાની વાત જ ક્યાં રહી ? ” એમ જણાવ્યું તે શાસ્ત્ર અને આચરણ બંનેથી વિરુદ્ધ છે. આપણી આ વાતની પુષ્ટિમાં કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ ના અંક ૬-૭ના પેજ ૩૩૮ ઉપરના સમાધાનમાં આ આચાર્યશ્રીનું જ સમાધાન છે કે-“કેવલ શ્રાવકોની

સલામાં સાધ્વીઓએ વ્યાખ્યાન વાંચવું ઉચિત નથી. કેમકે આચાર્ય ભગવંત શ્રી હરિભદ્ર (સૂરિજી) મહારાજે, (સંબોધ પ્રકરણ પૃ. ૧૫ શ્લોક ૭૨ દ્વારા) જે ગચ્છમાં સાધ્વીઓ પુરુષોની સામે અને સાધુઓ સ્ત્રીઓની સામે તેમની મુખ્યતાએ (ગૌણતાએ અડચણ નથી.) વ્યાખ્યાન કરે છે તે સાધુ-સાધ્વીઓને અથવા જે ગચ્છની તેવી વ્યવસ્થા હોય તો તે ગચ્છને નાટકીયાનું ટોળું કહ્યું છે. ” એટલે કે-અહિં વળી તેઓજ કહે છે કે-શ્રાવકો સાઈડમાં બેસીને સાધ્વીજીનું વ્યાખ્યાનશ્રવણ કરી શકે છે.

સં. ૨૦૧૫માં દાદર મુકામેથી તો આપણા આચાર્યશ્રીએ, મુલુંડનાં શ્રાવકોને તે વખતે મુલુંડ ચાતુર્માસ રહેલાં તેમના પુષ્પાશ્રી આદિ સાધ્વીઓ પાસે ‘વ્યાખ્યાન સાંભળો, પૌષઘ જેવી ક્રિયાઓ પણ કરો અને કલ્પસૂત્ર પણ સાંભળો’ એમ સ્પષ્ટ આજ્ઞા આપી હતી. અને પર્યુષણમાં તો તે સાધ્વીઓ પાસે જ તે તે બધી ક્રિયાઓ તે શ્રાવકોને કરાવી પણ હતી: તદુપરાંત સાધ્વીઓને પણ કલ્પસૂત્ર વાંચવાની આજ્ઞા આપીને તે શ્રાવકોને શ્રી કલ્પસૂત્ર પણ તે સાધ્વીજીના મુખે જ સંભળાવ્યું હતું! એ જોતાં શ્રી રમણકાંત મુંદ્રાને તેઓએ આપેલું ‘સાધ્વીઓનું વ્યાખ્યાન શ્રાવકોને સાંભળવાનું હોય જ નહિ.’ એ સમાધાન પણ તેઓશ્રીને તો માન્ય જણાતું નથી; તે પછી આ મુજબ આ બીજું શાસ્ત્રાનુસારી સમાધાન આપેલ છે તે પણ તે અવસરે કલકત્તા ખાતે આ. શ્રી વલ્લભજીસૂરિજીના સાધ્વી મૃગાવતીશ્રીનાં વ્યાખ્યાનોએ હાલ પોતાની આજ્ઞાના ગણાતા આ. શ્રી રામચંદ્રસૂરિજી મંની

વ્યાખ્યાન સભાને અદ્ય ખનાવી દીધેલ તે પીડાને આભારી ન હોય તો સાફ છે.

(૮૭) કદ્યાણુ વર્ષ ૧૨ અંક ૧૨ પૃ. ૭૫૨. ૭૫૨ આપેલા સમાધાનની શરૂઆતમાં તેઓશ્રીએ ‘ગુપ્તિમાં સમિતિ છે’ એમ જણાવીને સમિતિ-ગુપ્તિ સંબંધીની શાસ્ત્રોક્ત વ્યાખ્યાથી સદંતર વિપરીત નિરૂપણ કરેલ છે. શાસ્ત્રકારોએ સમ્યક્પ્રવૃત્તિલક્ષણા સમિતિઃ અને પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિ-લક્ષણા ગુપ્તિઃ’ એ પ્રમાણે જણાવીને સમિતિ અને ગુપ્તિનું લક્ષણ પરસ્પર ભિન્ન જણાવેલું છે. અર્થાત્ સમિતિનો ‘શાસ્ત્રોક્ત મર્યાદાપૂર્વક બોલવું’ એ એક જ પ્રકાર છે. અને ગુપ્તિનાં (૧) શાસ્ત્રોક્ત મર્યાદાપૂર્વક બોલવું, અને (૨) સંજ્ઞાદિના પરિહારપૂર્વક બોલવાનો નિરોધ=સર્વથા મૌન’ એમ બે પ્રકાર છે. આથી જે કેવળ પ્રવૃત્તિરૂપ જ ગણાય છે તે સમિતિમાં પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિરૂપ બે પ્રકારની ગુપ્તિ હોઈ શકતી નથી; પરંતુ પ્રવૃત્તિરૂપ એક જ પ્રકારની ગુપ્તિ હોય છે, એ વાતનો ખ્યાલ રાખવા સાફ શાસ્ત્રકારોએ સમિત્તો નિઅમા ગુત્તો, ગુત્તો સમિયત્તળમ્મિ મયણિજ્જો । કુસલવયમુદ્ધરંતો જં વયગુત્તો વિ સમિત્તો વિ’ તે શ્લોક જણાવીને સ્પષ્ટ કહેલ છે કે-સમિતિવંત નિયમા ગુપ્તિવંત હોય, પરંતુ ગુપ્તિવંત સમિતપણાને વિષે ભજનીય હોય=અર્થાત્ હોય અને ન પણ હોય; કારણ કે-કુશળવચનને બોલતો, વચનગુપ્તિવંત છે અને ભાષા સમિતિવંત પણ છે.’ આથી સ્પષ્ટ છે કે-સમિતિ કરતાં ગુપ્તિનું ક્ષેત્ર વિશાળ હોવાથી ટુંકા ક્ષેત્રવાળી સમિતિમાં વિશાળ ક્ષેત્ર ધરાવતી ગુપ્તિનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી.’ એટલે

સમિતિમાં ગુપ્તિવંત પ્રવૃત્તિ વખતે હોય છે અને નિવૃત્તિ વખતે ન હોય, એ વાત પણ નક્કી છે. અને તેથી તેઓશ્રીનું ‘ગુપ્તિમાં સમિતિ છે’ એ નિરૂપણ સમ્યક્ નથી; પરંતુ ‘સમિતિમાં ગુપ્તિ છે’ એ નિરૂપણ સમ્યક્ છે. જો ‘ગુપ્તિમાં સમિતિ છે’ તો પ્રશ્ન છે કે—‘નિવૃત્તિરૂપ ગુપ્તિમાં સમિતિ છે?’ ઉત્તરમાં આકાશ સામે જ જોવું પડે તેમ છે.

તે સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ, તેવા જ પ્રકારનું ખીનું પણ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ નિરૂપણ કર્યું છે, જે જોઈને તો અપાર ખેદ થાય છે. શાસ્ત્રકાર સમિતો નિયમા ગુત્તો’ એમ જણાવવાવડે ‘સમિતિમાં ગુપ્તિ નિયમા હોય છે’ એમ સ્પષ્ટ જણાવે છે, છતાં તેઓશ્રી ‘ગુપ્તિમાં સમિતિ છે’ એ વાક્યની જોડેજ ‘સમિતિમાં ગુપ્તિ હોય પણ ખરી અને ન પણ હોય’ એમ શાસ્ત્રથી સદંતર વિપરીત રીતે સમિતિમાં ગુપ્તિની લજના જણાવે છે તે શાસ્ત્રવચનોની સ્પષ્ટપણે ઉપેક્ષા કરી નિજનાં મંતવ્યને અધિક માનતા હોવાનું દ્યોતક છે.

(૮૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૧૨ પૃષ્ઠ ૭૫૪ કો. ૨ માસ્તર વિનોદ. સુરતની—“કોઈ મુનિરાજને સખત તાવ આવતો હોય અને માથે પાણી આદિનાં પોતાંઓ મૂકવા છતાંય ફેર પડતો નથી, જ્યારે ડોક્ટરોની સલાહ મુજબ ખરફનો ઉપયોગ કરી શકાય ખરો?” એ શંકાનું જે—“સાધુ મહારાજ ખરફને અડી શકે નહિ એટલે શ્રાવકોએ તે પ્રસંગે તેવો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહિ, લક્ષિતને ખદલે મહાદોષના ભાગીદાર થવાય છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે શ્રાવકને ગાઢ જ્ઞાન અવસ્થાને લઈને જોવાન જેવી પરવશ

દશાને ભજતા મુનિની ભક્તિ કરવાની ફરજ મનસ્વીપણે ભૂલાવીને તેવા પરાધીન મુનિની કચરાની જેમ ઉપેક્ષા કરવાનું શીખવાડનારું હૃદયદ્રાવક નિરૂપણ ગણાય. શાસ્ત્રોમાં ગ્લાન-મુનિની ગ્લાનતા દૂર કરવાને તેવા સમયે જોડેના મુનિરાજે પણ શ્રાવકને સાવધ ઉપાયમાં પ્રેરણા કરવાનું અને પ્રેરણા ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત જણાવેલું હોવાથી સાવધવ્યાપારમાં ખેડેલા શ્રાવકની તો તેવા કટોકટીના સમયે ગ્લાનમુનિની સાવધભક્તિ પણ કરવાની પરમ ફરજ ગણાય છે. ભાવનાભેર તેવી ફરજ બળવનાર શ્રાવકને શાસ્ત્રમાં ‘અદ્યખંધ અને બહુનિર્જરા’ જણાવેલ છે.

શ્રી હારિભટ્ટીય અષ્ટકજી પૃ. ૧૩ ઉપર પાઠ છે કે—
 “ધર્માર્થા સાવચપ્રવૃત્તિર્નિષિદ્ધા તત્સત્યમ્, કેવલં સ નિષેધઃ સર્વ-
 વિરત્યપેક્ષયા તદધિકારેડસ્ય (ધર્માર્થં યસ્ય વિત્તેહાં શ્લોકસ્ય)
 અધીતત્વાત્, ગૃહસ્થાપેક્ષયા તુ સાવચપ્રવૃત્તિવિશેષોડનુજ્ઞાત એવ ।
 યદાહ—‘દવ્વત્થએ કૂવદિટ્ઠંતો’ત્તિ (ધર્માર્થં) વાણિજ્યાદિસાવચપ્રવૃત્તિ-
 રપિ કસ્યચિન્ન દુષ્ટાવિષય વિશેષપક્ષપાતરૂપત્વેન પાપક્ષયગુણબી-
 જલાભદ્દેતુત્વાત્—અર્થઃ—ધર્મને માટે સાવચપ્રવૃત્તિ કરવી નહિ,
 એમ કહેલું છે તે ઠીક છે; પરંતુ સાવચપ્રવૃત્તિનો તે નિષેધ,
 માત્ર સર્વવિરતિ—સાધુની અપેક્ષાએ છે: કારણ કે—“ધર્મ
 માટે ધનની ઇચ્છા કરતાં અનિચ્છા સારી છે.” એ શ્લોક
 સાધુના અધિકારમાં છે. (ગૃહસ્થના અધિકારમાં નથી.) ગૃહ-
 સ્થની અપેક્ષાએ તો (ધર્મને માટે) સાવચપ્રવૃત્તિ વિશેષ અનુ-
 જ્ઞાત જ છે. શાસ્ત્રમાં દ્રવ્યસ્તવસંબંધમાં કૂવાનું દષ્ટાંત છે.
 એટલે કે—કૂવો ખોદતાં પરિશ્રમ પડે, રજોશુદિત શરીર થાય,

પરંતુ પાણીના લાલ પાસે તે પરિશ્રમાદિ હિસાબમાં ગણાતા નથી. વળી કોઈવાર ધર્મને માટે કોઈ ગૃહસ્થને વાણિજ્યદિ સાવધવૃત્તિ પણ (‘વ્યાપાર કરતાં આજીવિકા ઉપરાંત વધે તે ધન જિનમંદિરમાં વાપરવું’ એવો અભિગ્રહ કરનાર સંકાશ-શ્રાવકની જેમ) દોષને માટે થતી નથી. કારણ કે-(ક્રિયાકારકના દિલમાં જે ધર્મરૂપે) વિષય-અનુષ્ઠાન વિશેષ હોય, તે વિષયના પક્ષપાતરૂપે તે કાર્ય હોવાથી તેને તે કાર્ય કર્મની નિર્જરા થવા તરીકે ગુણરૂપ બોધિબીજના લાભનો હેતુ છે.”

જે કે-આ વાત તો અહિં પ્રસંગને અનુલક્ષીને (માર્ગી-નુસારી પણ જેનો નિષેધ કરતાં કંપી ઉઠે તેવી) ગ્લાન સાધુની ધર્મકાયના ઔષધને આશ્રયીને જ કરી છે; પરંતુ શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં તો-તદ્દારૂવં સમણં વા માહણં વા પઢિહ્યપચ્ચક્ષાયપાક્કમ્મં અફાસુણ અણેસણિજ્જેણં અસણ ૪ પઢિલાભેમાણસ્સ કિં કજ્જહ? ગોયમા! અપ્પે પાવકમ્મે બહુયરા સે નિજ્જરા’ પાઠવડે પંચમહાવ્રતનું પાલન કરનારા કોઈપણ સાધુમહારાજની [નિર્વાહ થતો હોય તો નિરવધ અને] અનિર્વાહે (કેવલ ઔષધથીજ નહિ, પરંતુ) અશન-પાનાદિ ચારેય સાવધ આહાર વડે પણ ભક્તિ કરનાર શ્રાવકને અદ્ય ખંધ અને બહુનિર્જરા જણાવેલ છે. સંથરણમ્મિ અસુદ્ધં, દુણ્હવિ ગેણ્હંતરિંતયાણ અહિંસં. આઝરદિદ્વંતેણં તં ચેવ હિયં અસંથરણે ॥૧॥ એ શ્લોકથી અનિર્વાહે મુનિને પણ તેમાં અહિત નથી. શાસ્ત્રોની સર્વ આજ્ઞા અને સર્વનિષેધનો ‘તમ્હા સઘ્વાણુન્ના, સઘ્વનિસેહો ય પવયણે નત્થિ. આયં વયં તુલિજ્જા લાહાકંસી ચ વાણિયમો’ એ જ ઐદંપર્યાર્થ હોવા છતાં આપણા

આ આચાર્યશ્રીએ ગ્દાનસાધુની લક્ષિતાના પ્રશ્નનું સાધુ બર-
ફને અટકી શકે નહિ એટલે શ્રાવકોએ તે પ્રસંગે
તેવો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહિ, મહાદોષના ભાગીદાર
થવાય છે.’ એ પ્રમાણે મનસ્વી સમાધાન આપ્યું તે સાધુપદ
પ્રતિના શાસ્ત્રોક્ત રાગનો અભાવ સૂચવનાર ગણાય છે.

આપણા આ આચાર્યે બીજા ગ્દાન સાધુ બદલ એવું
સમાધાન આપ્યું અને સં. ૨૦૧૬ ના જ ફાગણ માસે
મુરબાડથી આવતાં મુંબઈ પાંજરાપોળના ‘રાયતા’ ગામે
નર્સના હાથથી ઇજકશન અપાવીને (પૂના વિદ્યાપીઠની પંડિત
પરીક્ષાનું પ્રશ્નપત્ર કાઢી આપવાનું કહેનાર સેવાભાવીને ‘વાઘા-
ધારીઓને સાથ ન અપાય’ એવો અહંભાવી જવાબ દેનાર)
ચાર વાઘેશ્વરો સહિત ટેકસીદારા કલ્યાણથી એક કલાકમાં
પોતાને સીધા ‘દાદર’ મુકામે પહોંચાડવાની લક્ષિત કરનારા
શ્રાવકો સંબંધમાં મુંબઈની સમસ્ત જૈનજનતાને ઉલ્લેખી
શંકાનું લાલબાગ આદિમાં તેઓશ્રીએ “સાધુ વધુ જીવે
તો વધુ ઉપકાર કરે, માટે શ્રાવકોએ તેવો પ્રસંગે
તેવો ઉપયોગ કરવો જોઈએ, મહાનિર્જરાના ભાગી
થવાય છે.” એ પ્રમાણે સમાધાન આપ્યું ! આ જોતાં તેઓ-
શ્રીનું પ્રચારાતું અગાધજ્ઞાનિત્વ, સંયમરસિકત્વ અને સુવિ-
હિતત્વને કૃત્રિમ નહિ માનનારા આત્માઓ પ્રાયશ્ચિત્તભાગ્ય ઠરે.

(૮૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૧૨ પૃ૦ ૭૫૪ કો. ૨
શ્રમણોપાસકની-“કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૬/૭ પૃ૦ ૩૩૮ કો.
પહેલું, ‘સૂર્યોદય પહેલાં અને સૂર્યોદય પછી એક એક ઘડી
સુધી સજ્જાય ધ્યાન ન કરવું, એમ વિનયગુણમાલામાં જણાવ્યું

છે તો તે વખત તો પ્રતિક્રમણનો છે તો કેમ ?' એમ ખીમજી દેવા કુસુમુએ પ્રશ્ન કર્યો છે, તેનાં સમાધાનમાં આપશ્રીએ 'સવારના સૂર્યોદય પહેલાં ૧ ઘડી અસન્નજાય નથી પણ લઘુ બે ઘડીની છે. તથા સાંજે પણ બે ઘડીની અસન્નજાય છે. કારણસર પ્રતિક્રમણ બેલા માંડી કર્યું હોય તે કારણથી સ્વાધ્યાયનો નિષેધ છે. પ્રતિક્રમણ આવશ્યક ક્રિયા છે,' એમ જણાવ્યું છે, તેમાં 'લઘુ બે ઘડી' લખી છે, તો લઘુ બે ઘડી એટલે શું ?' એ શંકાના સમાધાનમાં જે-“પૂ. આ. શ્રી રત્નશેખરસૂરીશ્વરજી મહારાજે આચારપ્રદીપમાં લઘુદ્વય-ઘટિકા' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે તેથી બે ઘડી પૂરેપૂરી ન થઈ હોય અર્થાત્ પાંચ મીનીટ ઓછી રહેતી હોય તે લઘુ-દ્વયઘટિકા કહેવાતી હોય તેમ સંભવે છે.” એમ સંદિગ્ધ જણાવ્યું છે તે શાસ્ત્રકારનો તે પાઠ પણ પૂરો નહિ જોયો હોવાનું અને શાસ્ત્રની તે સામાન્ય વાતને ય તદ્દુપે સમજી શક્યા નહિ હોવાનું ઉદાહરણ છે. પૂ. આ. શ્રી રત્નશેખર સૂરીશ્વરજી મહારાજે આચાર પ્રદીપમાં 'લઘુદ્વયઘટિકા' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો નથી, પરંતુ લઘુઘટીદ્વયદ્વયમાનઃ' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે, અને તેનો અર્થ 'લઘુ બે ઘડી' એમ નથી, પરંતુ 'જઘન્યથી ઘડી બન્ને પ્રમાણ' એમ થાય છે, આચારપ્રદી-પના ને લઘુઘટી૦ પાઠવાળા ૧૧ મા પૃષ્ઠ ઉપર તે અસ-ન્નજાયની જ વાતની પુષ્ટિ અર્થે સાક્ષીપાઠ તરીકે આપેલા સ્ત્રોત દોહાવણીમાંના ચત્તોરસિમો દિવસો, દિનમઙ્ગલે મ દુર્ગા ઘડિમામો. एवं रयणीमञ्जे भंतस्मि य ताउ चत्तारि ॥१॥' એ પાઠમાં 'બેઘડી' એમ સાફ શબ્દ પણ પડ્યો હોવા છતાં

આચાર્યશ્રીએ પોતે રજુ કરેલા તે લઘુદ્વયઘટિકા પાઠનો 'બે ઘડી પૂરેપૂરી થઈ ન હોય અથોત્ પાંચ મીનીટ ઓછી રહેતી હોય' એવો વિચિત્ર અર્થ કહ્યો છે તે શોચનીય છે. તદુપરાંત—

પ્રશ્નકારના પ્રશ્નગત-અંક ૬/૭ ના પૃ૦ ૩૩૮ ઉપરના પ્રશ્નમાંની-‘સૂર્યોદય પહેલા અને સૂર્યોદય પછી એક એક ઘડી સુધી સજ્જાયધ્યાન ન કરવું’ એ વિનયગુણમાલાની વાતની શંકાના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ જે-‘સવારના સૂર્યોદય પહેલાં એક ઘડી સજ્જાય નથી પણ લઘુ બે ઘડીની છે’ એમ જણાવેલ છે તે (કોઈપણ શાસ્ત્રમાં સૂર્યોદય પહેલાં બે ઘડીની અસજ્જાય કહેલ નહિ હોવાથી) શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ છે. આ બાબત શ્રી સિદ્ધચક્ર વર્ષ ૭ અંક ૧૩/૧૪ પેજ ૩૧૭ ઉપર સ્પષ્ટ સમાધાન છે કે-‘કેટલાક ગ્રંથકારના કહેવા પ્રમાણે ત્રણે સંધ્યાઓની આગળ પાછળની એકેક ઘડી લેવી, અને કેટલાકના કહેવા પ્રમાણે સૂર્ય ઉદય અને અસ્ત પછીની બે ઘડી સવાર સાંજની સંધ્યા વખતની ગણવી (તથા) મધ્યાહ્ન તેમજ મધરાતની આગળ પાછળ એકેક ઘડી ગણવી.’

(૯૦) કહ્યાણુવર્ષ ૧૩ અંક ૧ પૃ૦ ૫ કો. ૨ નાં બીજા સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ જે-‘પોતાની સ્ત્રીમાં પણ ભોગની મર્યાદા ન કરાય ત્યાંસુધી સ્વદારસંતોષ વ્રત ગણાય નહિ.’ એ પ્રમાણે નિરૂપણ કર્યું છે તે, સર્વ શાસ્ત્રોથી તો વિરુદ્ધ છે જ; પરંતુ વ્રતને અવ્રત ગણાવવાના કારમા દોષ-રૂપ પણ છે. ધર્મસંગ્રહ લાગ પહેલો પૃ૦ ૬૬ ની પહેલી

પુઠીમાં સ્વદારસંતોષવ્રતની વ્યાખ્યા-સ્વકીયા દારા-સ્વકલત્રાણિ
 તૈસ્તેષુ વા સંતોષસ્તન્માત્રનિષ્ટતા' એ પ્રમાણે છે અને આગળ
 જતાં તેજ પૃથ્થમાં તે સ્વદારસંતોષવ્રતની સુવિશેષ વ્યાખ્યા
 'સ્વદારસંતોષોડન્યયોષિદ્વર્જનં વાશ્રમણોપાસકાનાં-ભાવકાણાં સર્વાધ
 ચતુર્થાણુવ્રતં મતં-પ્રતિપાદિતં જિનવ્રરૈરિત્યન્વયઃ' એ પ્રમાણે છે.
 તે પૃથ્થની ખીજી પુઠીમાં તો તે વ્રતની-‘સ્વદારસંતુષ્ટસ્ત્વેકા-
 નેકસ્વદારવ્યતિરિક્તેભ્યઃ સર્વામ્ય એવેતિ વિવેકઃ’ એમ કહીને
 શાસ્ત્રકારે તે વ્યાખ્યા વધુ સ્પષ્ટ કરેલ છે, અને તે રીતે
 સ્વદારસંતોષવ્રતનું પાલન કરનારને તે જ ખીજી પુઠીની
 ૧૩ મી પંક્તિમાં તો-ગૃહિણો હિ સ્વદારસંતોષે બ્રહ્મચારિકલ્પ-
 ત્વમેવ’ દસ્કત જણાવીને ‘બ્રહ્મચારીકલ્પપણુ’ પણ જણાવે છે,
 સ્વદારસંતોષવ્રતવાળા માટે યોગશાસ્ત્રનું ‘નાસક્તયા સેવ-
 નીયા હિ સ્વદારામણ્યુપાસકૈ’ એ નિષેધવચન પણ ‘એમ વતે’
 તો વ્રત અતિચરિત થાય’ એમ જણાવે છે; પરંતુ ‘એમ
 વતે’ તો વ્રત ગણાય નહિ’ એમ જણાવતું નથી. તેમજ
 તે વ્રતના પાંચ અતિચારમાંના ચોથા તે તીવ્રકામાનુરાગ
 નામના અતિચારની પણ-‘સ્વયોષાયામણ્યનંગક્રોઢાતીવ્રરાગાદિકં
 સર્વં પરિહરતિ’ એ જ વ્યાખ્યા છે અને એ વાત તેઓ પણ
 બાણે જ છે.

ગૃહસ્થીને સ્વદારસંતોષવ્રત તે સર્વથા બ્રહ્મચર્ય નથી.
 અને તે વ્રતમાં પર્વતિથિઓ આદિમાં ભોગની મર્યાદા કરે
 તે તો સર્વથા બ્રહ્મચર્યકલ્પ ગણાય છે; એ વાત પણ
 તેઓશ્રી બાણે જ છે: આથી-‘સ્વદારસંતોષવ્રતવાળાને તે
 વ્રતમાં તે જે ભોગની મર્યાદા કરે તેનું ફલ તો સ્વદાર-

સંતોષવ્રત કરતાં ય કેઈગણું અધિક છે.’ તેમ સમાધાન આપવાને બદલે તેઓએ, ‘પોતાની સ્ત્રીમાં પણ ભોગની મર્યાદા ન કરાય ત્યાં સુધી સ્વદારસંતોષવ્રત ગણાય નહિ.’ એવું મનસ્વી સમાધાન આપવા વડે તો તેઓશ્રીએ ભોગની મર્યાદાવાળા વ્રતધારીને (તેના કરતાં ઓછા ક્રૂણવાળા ગણાતા) સ્વદારસંતોષવ્રતધારીથી પણ ઓછા ક્રૂણવાળો ગણાવીને તેને મનસ્વીપણે જ અવ્રતી ગણાવવાનું સાહસ કરેલ છે ! આટલા સ્પષ્ટીકરણ બાદ આશા છે કે ‘સત્ત્વાઓ મેહુણાઓ વેરમણ’ની અમર્યાદાવાળાને પણ મહા-વ્રતધારી તરીકે માની મનાવીને પ્રવર્ત્તનારા તેઓશ્રી, પોતાના તે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ નિરૂપણનો ‘સ્વદારસંતોષવ્રતનું’ શાસ્ત્રાજ્ઞા મુજબ પાલન કરનારને તે વ્રત ગણાય છે, અને તે વ્રતમાં પણ ભોગની મર્યાદા કરનારને તો તે વ્રતના પાલન કરતાંય અધિકતર ક્રૂણ છે.’ એ પ્રકારે સ્પષ્ટ સુધારો સ્વીકારીને બાહેર પણ કરશે.

(૯૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૧ પૃષ્ઠ ૬ કો. ૧
 ‘નવકારશી, ચતુર્વિહાર આદિ પચ્ચક્રખાણુ લીધા સિવાય પારી શકાય કે નહિ? અને તે વ્રત ગણાય કે નહિ?’ એ પ્રમાણે પ્રશ્ન કરનારને તેઓશ્રીએ, ‘પોતાની ધારણાથી કરેલા નવકારશી આદિ પચ્ચક્રખાણુ ખુશીથી પારી શકાય છે અને તે વ્રતમાં ગણી શકાય છે’ એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવવા વડે ‘ધારણા’ને વ્રત ગણાવેલ છે તે અબોધ મૂલક છે. ધારણાનો અર્થ:—અમૂક પચ્ચક્રખાણુ કરવું ધાર્યું’ અને વ્રતનો અર્થ:—‘તે ધારેલું પચ્ચક્રખાણુ કર્યું.’ એ પ્રમાણે

ધારણા અને વ્રતનો અર્થ પૃથક્ હોવાથી ધારણા, વ્રત તરીકે ગણી શકાતી નથી; પરંતુ તે ધારણા મુજબ ગુરૂચોગે ગુરુ પાસે અને ગુરુ અભાવે વ્રતધારી શ્રાવકાદિ પાસે પચ્ચકખાણુ કરે ત્યારે તે ‘ધારણા’ વ્રતરૂપે બને છે. ધારણા, વ્રત તરીકે ગણાતી નહિ હોવાથી જ પચ્ચકખાણુભાષ્યમાં જણાવેલા વિવિધ પચ્ચકખાણુનાં નામોમાં ધારણાનું નામ નથી.

આથી જ ધારેલ પચ્ચકખાણુ કોઈ કારણે ફરી બંધ તો તેમાં વ્રતનો લંગ લેખાતો નથી. શ્રી સેનપ્રશ્ન ઉદ્ધાસ બીજો પૃ૦ ૨૯ પ્રશ્નોત્તર ૮૬ માં આ બાબત સ્પષ્ટ ખુલાસો પામ્યું છે કે-‘પ્રાતઃ પ્રાતિક્રમણે તપસઃ કાયોત્સર્ગમધ્યે ઉપવાસાદ્યમુકં તપઃ કરિષ્યે’ ईदृशं विचिंत्य कायोत्सर्गं पारयति. पश्चात्तस्यचिदाप्रह्लादन्यत्तपः करोति, तस्य प्रत्याख्यानमंगो लगति न वेति ? प्र०नोऽत्रोत्तरं-प्रत्याख्यानमंगो न लगतीति

ધારણા, વ્રતરૂપે ક્યારે સ્પર્શે છે ? તે અધિકાર શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધાર લાગ પડેલાના પૃ૦ ૫૨ ઉપરની ‘હચિએ કાલે વિહિણા પત્તં જં કાસિયં તયં મણિયં ગાથાદ્ધની ટીકામાં જણાવેલ છે કે-‘સાધુઃ શ્રાવકો વા પ્રત્યાખ્યાનસૂત્રાર્થ સમ્યગબબુદ્ધમાનઃ સૂચ્યેન્નુદ્ગતે એવ સ્વસાક્ષિતયા ચૈત્યસ્થાપના-ચાર્યસમક્ષં વા સ્વયં પ્રતિપન્નાવવક્ષિત (પોતે સ્વીકારેલું અને કહેવા ઇચ્છેલું) પ્રત્યાખ્યાનઃ પશ્ચાન્નારિત્રપવિત્રગાત્રસ્ય ગુરોઃ સમીપે સૂત્રોક્તવિધિના કૃતિકર્માદિવિનયં વિધાય રાગદ્વેષાદિવિક્રમોદિરહિતઃ સર્વત્રોપયુક્તઃ પ્રાજ્ઞલિપુટો લઘુતરશબ્દેન ગુરુવચનમનુષ્ઠરન્ યદા પ્રત્યાખ્યાનં પ્રતિપદ્યતે તદા સ્પૃષ્ટં ભવતીતિ.’ આવા સ્પષ્ટ

શાસ્ત્રાધારો જોયા બાદ આશા છે કે-‘આચાર્યશ્રી પણ તેમના ‘પોતાની ધારણાથી કરેલ નવકારશી આદિ પચ્ચ-કૂખાણો ખુશીથી પારી શકાય છે, અને મતમાં ગણી શકાય છે’ તે સમાધાનને સરળતા વસાવીને શાસ્ત્રવિરુદ્ધ તરીકે સ્વીકારશે.’ કારણ કે-આ શાસ્ત્રાધારો જોયા પછી-ધારણા, એ પચ્ચકૂખાણુ ગણાતું નહિ હોવાનું તેઓશ્રીના સમજવામાં પણ આવી જાય તેમ છે અને તેથી તે ધારણાને મત તરીકે (ખુશીથી તો શું ? પરંતુ ના ખુશીથી) પારવાનું જણાવવું તે પણ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે એમ તેઓશ્રી સહેલાઈથી સમજી શકે તેમ છે.

(૯૨) કલ્યાણુ વર્ષ ૧૩ અંક ૧ પૃ૦ ૯ ઉપરના સમાધાનમાં તેઓશ્રી-‘કેટલાક સચિત્તપરિહારી શ્રાવકો પાકા લીંબુની છાલ સાથે ટુકડા કરી, બીજ કાઢી નાખી તેને બે ઘડી પછી અચિત્ત માની ઉપયોગ કરે છે તે પણ ઠીક નથી. કારણ કે-બીજ માત્રથી છાલ અચિત્ત થઈ ગઈ એમ માનવું ભૂલ લેરેલું છે.’ એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તે કલ્પિત છે. શ્રી ધર્મસંગ્રહ પ્રથમ ભાગના પૃ૦ ૭૭ ઉપરનો આ-‘તત્કાલભગ્નં નિર્બીજીકૃતં નાલિકેરશ્ચ ગાટકપૂમીફલાદિ નિર્બીજીકૃતાનિ પક્ષાફલાનિ ગાદમર્દિતં નિષ્કળ જીરકાત્રમાદિનિ મુહૂર્ત યાવન્મિશ્રાણિ, મુહૂર્તાદૂર્ધ્વં તુ પ્રાસુકાનીતિ વ્યવહૃતિઃ’ પાઠ, છાલ સહિતના પાકાં ફળોને બીજ દૂર થયા બાદ બે ઘડી પછીથી અચિત્ત જણાવે છે, અને તે સાથે તેવાં બીજ વિનાનાં અને છાલ સહિતનાં પાકા ફળોને અચિત્ત ગણવાનો વ્યવહાર-પરંપરા છે, એમ જણાવે છે. આથીજ પોતાની સામે પણ

છાલ કાઢેલાં પાકાં કેળાં સાધુઓ તરત વહોરે પણ છે.

(૯૩) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨૫૦ ૮૧ કો. ૧
નાથાલાલ મેઘાણીના ‘ઉપવાસમાં દાતણ નથી કરતા અને
મોઢું વાસ મારે છે x x x દાતણ કરીને ઉપવાસ ન કરાય ?’
એ પ્રશ્નનું જે-‘દાતણ કરીને ઉપવાસ કરવાનું હોતું નથી.
ઉપવાસમાં ત્રણ ઉકાળાવાળા અચિત્ત જળ સિવાય કોઈ
આહારક ચીજ મુખમાં નાખવાથી ઉપવાસનો લંગ થાય.’
એ પ્રમાણે સમાધાન અપાયેલ છે તે, (પ્રશ્નકરે ચઝિવિહાર
કે તેવિહારના ખુલાસા વિના કેવલ ઉપવાસનું જ પૂછેલ
હોવાથી) ચઝિવિહાર ઉપવાસમાં તેવા જલનું ખિંદુ પણ
લેવામાં ઉપવાસનો લંગ થતો હોવાથી અર્દ્ધસત્ય છે.

(૯૪) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨૫૦ ૮૨ કો. ૨
શ્રી નગીનના-‘લીલોત્રીમાં જમરૂખ, લીંબુ, લીલું દાતણ અને
કાચાં કેળાં ગણાય કે નહિ ?’ એ પ્રશ્નનું જે-‘જમરૂખ,
લીંબુ, લીલાં દાતણ અને કાચાં કેળાં લીલોત્રીમાં ગણાય છે.’
એમ સમાધાન આપેલ છે તેમાં જમરૂખ અને લીંબુ એ
પાકાં ફળોને લીલાં દાતણ અને પાકાં કેળાંની જેવાં
લીલોત્રી ગણાવેલ હોવાથી તેમજ વ્યવહારમાં ફળો
વનસ્પતિ ગણાતા હોવાથી તે સમાધાન અર્દ્ધસત્ય છે.

(૯૫) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨૫૦ ૮૧ કો. ૨
શ્રી કીરણકુમારના-‘શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું તીર્થંકરનામ
કર્મ ભોગવાઈ ગયું છે, અને હજુ તેઓનું શાસન કેમ
ચાલે છે ?’ એ પ્રશ્નનું જે-‘એક વ્યક્તિ આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી
ગુજરી જાય તો પછી તેની સંતતિ પણ ગુજરી જતી હશે ?

નહિ જ. તેમ શાસન, એ એઓશ્રીજીના ચતુર્વિધ સંઘ રૂપ સુપુત્રસુપુત્રીઓ છે, તે કાયમ રહે એમાં આશ્ચર્ય શું લાગ્યું?' એવું સમાધાન જણાવ્યું છે તે જ આશ્ચર્ય લાગ્યું! કારણ કે-તે સમાધાનમાં બે ભૂલ છે. શ્રી ચતુર્વિધસંઘ રૂપ પ્રભુના સુપુત્ર-સુપુત્રીઓ એ પ્રભુનું શાસન નથી; પરંતુ પ્રભુનું શાસન એટલે પ્રભુની આજ્ઞા અને તે આજ્ઞાઓ આગમમાં હોવાથી શ્રી જિનાગમ એ પ્રભુનું શાસન ગણાય છે. જ્યારે શ્રી ચતુર્વિધસંઘ તો તે આગમને માને તેને ગણાય છે: છતાં આચાર્યશ્રીએ શ્રી ચતુર્વિધસંઘને પ્રભુનું શાસન કહ્યું એ પહેલી ભૂલ છે અને તેઓશ્રીએ ગણાવેલું તે શાસન (?) પણ શ્રી વીરપ્રભુના નિર્વાણ બાદ એકવીશ હજાર હર્ષ સુધી જ રહેવાનું હોવાથી આચાર્યશ્રીએ પ્રસ્તુત સમાધાનમાં 'તે કાયમ રહે એમાં આશ્ચર્ય શું લાગ્યું?' એમ જણાવેલ છે તે બીજી ભૂલ છે.

(૯૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨ પૃ ૮૨ કૌ. ૨ શ્રી કિરણકુમારના-‘યાવત્કથિત સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ કાઉસ્સગ્ગ કરતા હોઈએ અને તે સ્થાપનાચાર્યજી હાલે તો શું કાઉસ્સગ્ગ કરી કરવો પડે ખરો?’ એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં જે-‘યાવત્કથિત સ્થાપનાચાર્યજી સન્મુખ કાઉસગ્ગ કરતાં તે હાલી જાય તો કાઉસગ્ગ ભંગ થતો નથી.’ એમ જણાવેલ છે તે અયુક્ત છે. સ્થાપનાજી હાલી જાય તો ક્રિયા ભંગ ન થાય; પરંતુ કાઉસ્સગ્ગ ભંગ તો થાય. તદુપરાંત પ્રશ્નકારે પ્રશ્નમાં વાપરેલ ‘યાવત્કથિત’ શબ્દ, સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ પણ વાપરેલ છે તે, (શાસ્ત્રમાં ‘યાવત્કથિત’

નહિ; પરંતુ ‘આવકદા-યાવત્કથિકા’ શબ્દ હોવાથી) શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ છે. યાવત્કથિત અને યાવત્કથિકા એ બંને શબ્દના અર્થની લિન્નતાનો ખ્યાલ હોત, અર્થાત્ ‘યાવત્કથિત એટલે દ્રવ્ય (પદાર્થ) જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી કહેવું’ અને ‘યાવત્કથિકા એટલે યાવદ્દ્રવ્યમાવિની-દ્રવ્ય જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી રહેનારી’ એ દિશા ભેદ જેવા અર્થભેદનો ખોધ હોત તો આ ભૂલ થવા પામત નહિ.

(૯૭) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨ પૃં ૮૨ કો. ૧ એક સાધ્વીજી મં ના-‘સંગમદેવ ત્રાયત્રિંશક દેવ હોતો?’ એ પ્રશ્નમાં તથા તે પછીના-‘અલભ્ય’ ત્રાયત્રિંશક દેવ હોઈ શકે?’ એમ એ બંને પ્રશ્નમાં રહેલો ‘ત્રાયત્રિંશક’ શબ્દ શાસ્ત્રીય નથી, એમ આચાર્યશ્રીએ તે પ્રશ્નકારને જણાવવાને બદલે તે પ્રશ્નના આપેલા ‘ત્રાયત્રિંશક દેવ લભ્ય જ હોય છે.’ એ સમાધાનમાં પોતે પણ ત્રાયત્રિંશક શબ્દ વાપરેલ છે તે, દરવર્ષે વંચાતા શ્રી કલ્પસૂત્રના પહેલા જ વ્યાખ્યાનમાં આવતો-‘તાયત્તીસાણ તાયત્તીસગાણં તિ ત્રયત્તિશત્ ત્રાયત્તિશાઃ’ એ પાઠ તેઓશ્રીએ કદિ લક્ષ્યથી વાંચેલ જ નહિ હોવાનો ઘોતક ગણાય.

(૯૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ અંક ૨ પૃં ૮૨ કો. ૨ સતીશચંદ્ર આર. શાહ મુખર્ધના-‘શ્રી વીતરાગ દેવ અને આચાર્ય ભગવંતાદિના ફાટાઓને અઢાર અભિષેક કરાવ્યા વિના ચૈત્યવંદન, દ્વાદશાવર્તવંદન, થોભવંદન થઈ શકે ખરા?’ એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં જે-‘ન થઈ શકે’ એમ જણાવેલ છે તે અયુક્ત છે. આ સંબંધે શ્રી સેનપ્રશ્ન

ચતુર્થોદ્ધાસમાં ૧૫૪ મો પ્રશ્નોત્તર છે કે-‘શ્રી વીરહીરસૂરીણાં
પ્રતિમાગ્રે યો દેવાન્ વંદતે વાસક્ષેપં કૃત્વાન્યથા વા ?’ ઇતિ પ્રશ્નોઽ
ત્રોત્તરં-શ્રી ગુરુપ્રતિમાગ્રે દેવા વંદિતા ન શુદ્ધ્યંતિ, યદિ ચ તીર્થ-
કૃત્પ્રતિમા પટ્ટાદાવાલેખિતા ભવતિ તદા તદગ્રે વાસક્ષેપં કૃત્વૈવ દેવા
વંદિતાઃ શુદ્ધ્યંતિતા ॥ આ પાઠ, વાસક્ષેપ કયા પછીથી પ્રભુ
કે ગુરૂના ફેાટાને ચૈત્યવંદનાદિ થઈ શકે, તેમ જણાવતો
હોવાથી આચાર્યશ્રીની ‘અઠાર અલિપેક સિવાય ન થઈ
શકે.’ એ વાત કલ્પિત ઠરે છે. શાશ્વતી પ્રતિમાઓ અઠાર
અલિપેક વિનાની છે અને ‘સકલતીર્થં’ બોલતાં વંદના
કરીએ છીએ.

(૯૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨ પૃં ૮૩ કો. ૧
દેવાનુપ્રિય મલાડના-‘આર્દ્રાનક્ષત્ર પછી દિલ્હી વગેરે બાબુમાં
નવી કેરીઓ થાય છે તો તે સાધુભગંતને ખપે કે નહિ ?’
એ પ્રશ્નના-‘આર્દ્રા નક્ષત્ર પછી કોઈપણ પ્રાંતમાં કેરીનો
ફાલ આવે તો તે સાધુ-શ્રાવકાદિને કલ્પી શકે નહિં કારણ
કે-અબ્રચ્છિન્ન ગગન અને અવિરતવૃષ્ટિ આદિના કારણે.’
એ પ્રમાણે જણાવેલા સમાધાનમાં-‘આર્દ્રા નક્ષત્ર ખેસે ત્યારથી’
એમ જણાવવાને બદલે ‘આર્દ્રાનક્ષત્ર પછી’ એમ જણાવેલ
છે તે ભૂલ છે. તથા પ્રસ્તુત સમાધાનમાં ‘અબ્રચ્છિન્ન’ શબ્દ
વાપરેલ છે તે-‘અબ્રચ્છન્ન’ શબ્દના અર્થનો ઘાતક છે.
કારણ કે-‘અબ્રચ્છન્ન’ એટલે વાદળાઓથી ઢંકાએલું અને
‘અબ્રચ્છિન્ન’ એટલે વાદળાંથી છેદાયેલ=ભેદાયેલ’ અર્થ
થાય છે.

(૧૦૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨ પૃં ૮૩ કો. ૨

મુનિશ્રી હિરણ્યપ્રલવિજયજીના-‘પરમાધામી મરીને કયાં પેદા થાય?’ એ પ્રશ્નના આપેલા ‘પરમાધામી મરીને અંડ-કોશીયા મચ્છ તરીકે પેદા થાય છે.’ આ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ જે ‘અંડકોશીયા’ શબ્દ વાપરેલ છે, તે શાસ્ત્ર-વિરુદ્ધ અને અર્થશૂન્ય છે. શાસ્ત્રીયશબ્દ, ‘અંડકોશીયા’ એવો નિરર્થક નથી; પરંતુ ‘અંડગોલિક’ તરીકે સાર્થક છે. આ સંબંધમાં શ્રી દ્રવ્યલોક પ્રકાશના આઠમા સર્ગમાંના ‘પરમાધાર્મિકાસ્તે ચ, સંચિતાનન્તપાતકાઃ । મૃત્વાઽણ્ડગોલિકત-યોત્પદ્યન્તેઽત્યન્તદુઃખિતાઃ ॥’ એ શ્લોક જણાવે છે કે-‘અનંત પાપના સંચયવાળા-અત્યંત દુઃખી એવા એ પરમાધાર્મિકો મરીને અંડગોલિકપણે ઉત્પન્ન થાય છે.’

(૧૦૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨ પૃ ૮૩ કો ૨ તે જ પ્રશ્નકારના-‘નારકીના જીવોને પરમાધામી જે દુઃખ આપે છે તે તેમને પણ દુઃખ ભોગવવું પડતું હશે ખરું?’ એ પ્રશ્નના આપેલા-‘અંડકોશીયા મચ્છ મરીને નરકમાં જાય અને ત્યાં તેવું અથવા તેથી અધિક દુઃખ ભોગવવું પડે છે.’ એ સમાધાનમાં પણ તેઓશ્રીએ, શાસ્ત્રીય શબ્દ ‘અંડગોલિક’ને બદલે ‘અંડકોશીયા’ શબ્દ જ વાપરેલ હોવાથી તેઓશ્રીના સામાધાનપ્રદાનમાં શાસ્ત્રની પ્રાધાન્યતાને બદલે સ્વમતિની જ પ્રાધાન્યતા માનવી રહે છે. અન્યથા પ્રસ્તુત આખું સમાધાન પણ સૂરિજીએ, અર્થાપત્તિથી તો ‘તે પરમાધામીઓ મરીને પામતા અંડગોલિકના ભવમાં તો કંઈ જ દુઃખ પામતા નથી.’ એ પ્રકારે જ નીપજતા અર્થવાળું શાસ્ત્રવિરુદ્ધ આપેલ છે તે સંભવે નહિ.

પ્રશ્નકારે-‘તે અંડગોલિકને પણ દુઃખ ભોગવવું પડતું હશે ખરું?’ ‘એમ સ્પષ્ટાશયવાળું પૂછેલ હોવા છતાં અને શાસ્ત્રમાં તે અંડગોલિકને તે ભવમાં પણ-‘ચોમેરથી સંતાપ આપનારૂં ઉત્પત્તિસ્થાન, સમુદ્રની ડાઘ યૌજન પ્રમાણ ઉંડાઈએ રહેલી અંધકારમય ગુફાઓમાં કુર આશયવાળું જીવન અને રત્નક્રીપના મનુષ્યોના હાથે વજની ઘંટીમાં એક વર્ષ સુધી અતિ કરુણદશામાં પીલાઈને અતિ કરુણપણે જીવનનો અંત લાવનારું ઘોર મરણ, વગેરે અતિ દારુણ દુઃખો જણાવેલ હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ, આ સમાધાનની ઉપરના ૧૦૦ મા સમાધાનમાં-‘પરમાધામી મરીને અંડકોશીયા થાય છે.’ એમ જણાવ્યા પછીના આ સમાધાનમાં-‘તે અંડકોશીયા મર્યાદા મરીને નરકમાં જાય.’ ઇત્યાદિ જણાવી દેવા વડે તે ‘અંડગોલિકના ભવમાં તો જાણે કે-તેઓ કશું જ દુઃખ પામતા નથી.’ એમ અર્થાપત્તિથી જણાવેલ છે તે શાસ્ત્ર પ્રતિની બેહદ ઉપેક્ષા લેખાય.

(૧૦૨) ૬૯વાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૩ ૫૦ ૧૭૩ કો. ૧ સંઘવી બાબુભાઈ ઉત્તમચંદ અમરેલીના-‘પંન્યાસ સિવાય સાધુ પ્રતિષ્ઠા કરાવી શકે કે?’ એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં-‘મહાવ્રતધારી સુવિહિત સાધુના હાથથી પણ પ્રતિષ્ઠા કરાવાય, પંન્યાસ આદિ જોઈએ તેવો નિયમ નથી.’ એમ જણાવ્યું છે તે તો ખરાખર છે; પરંતુ તે પછીથી આચાર્યશ્રીએ, પ્રશ્નકારના પ્રશ્ન વિના જ-‘પણ અંજનશલાકા તો ગીતાર્થ સુવિહિત આચાર્યોના હાથથી થવી જોઈએ.’ એ પ્રમાણે જણાવેલ હોવાથી તે સમાધાન, તે અરસામાં પાલીતાણા

મુકામે સં. ૨૦૧૨ ના વૈશાખ શુદ્ધ ત્રીજના સવારના ૮-૫૬ મીનીટે આ. શ્રી સમુદ્રસૂરિજીએ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યા પહેલાં સાથે રહીને રાત્રે (?) શ્રી મોહનવિજયજી દાદાના શિષ્ય પં. શ્રી રામવિજયજી ગણિ તથા શ્રી જનકવિજયજી ગણિના હાથે પણ અંજનશલાકા કરાવી તે અંજનશલાકાને સમાધાનનાં ખડાને અયોગ્ય લેખાવવાના અશુભાશયવાળું ન હોય તો સારું. શાસ્ત્રીય સમાધાનમાં આવી વસ્તુને આ રીતે અપ્રસ્તાવે દાખલ કરવી તે શોભાસ્પદ ન ગણાય.

(૧૦૩) ૨૬યાણુ વર્ષ ૧૩ અંક ૩ પૃ ૦ ૧૭૩ કો. ૨ ચંદ્રકાંત મુંદ્રાના-‘શાસ્ત્રમાં ચોરાશી લાખ જીવયોની કહી છે, તેમાં ચૌદ લાખ મનુષ્યની ગણતરી કેવી રીતે થાય?’ એ પ્રશ્નનાં આપેલાં-‘જન્મતી વખતે જે સ્થાનના વર્ણ-રસ-ગંધ-સ્પર્શ અને સંસ્થાન સરખા હોય તેવા હજારો સ્થાન હોય છતાં એકજ યોનિ કહેવાય. એવી ૧૪ લાખ યોની સમજવી.’ એ સમાધાનમાં જે ‘જન્મતી વખતે’ એમ જણાવ્યું છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે, ‘જન્મતી’ ને બદલે ‘ઉત્પત્તિ’ જોઈએ; અને આગળ જતાં આચાર્યશ્રીએ, યોનિની આગળ જે ‘જે જે સ્થાનના વર્ણ-રસ આદિ સરખાં તે એક યોનિ કહેવાય.’ એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તે, યોનિ નહિ પણ જાતિ કહેવાતી હોવાથી શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. જુઓ-શ્રી દ્રવ્યલોક પ્રકાશ સર્ગ ૩ પૃ ૦ ૧૮ઉપરના ‘તૈજસકાર્મણ-વન્તો, યુજ્યન્તે યત્ર જન્તવઃ સ્કન્ધૈઃ। ઔદારિકાદિયોગ્યૈઃ, સ્થાનં તદ્યોનિરિત્યાહુઃ॥ એ ૪૩ મો શ્લોક; અને ‘વ્યક્તિતોઽસંખ્ય-ભેદાસ્તાઃ, સંખ્યાર્હાં નૈવ યદ્યપિ। તથાપિ સમવર્ણાદિજાતિભિર્ગણના

ગતાઃ ॥' એ જાતિ જાપક ૪૪ મો શ્લોકઃ અર્થાત્ શાસ્ત્રમાં 'તૈજસૂ અને કાર્મણુ શરીરવાળા જંતુઓ', ઔદારિકાદિ શરીરને યોગ્ય સ્કંધો વડે જે સ્થાનમાં જોડાય છે તે સ્થાનને જ્ઞાની ભગવંતો યોનિ કહે છે, અને-તે યોનિઓ વ્યક્તિગત અસંખ્ય ભેદોવાળી હોઈ સંખ્યાને યોગ્ય નથી જ, તો પણ સમાન વર્ણુ વગેરે જાતિઓ વડે ગણુના-ગણુત્રીને પામેત્રી છે' એ પ્રમાણે કહીને યોનિ અને જાતિની જુદી ઓળખ આપેલી હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ, પ્રસ્તુત સમાધાનમાં જાતિને યોનિ કહેલ છે તે અબોધ મૂલક પણ છે.

(૧૦૪) દ્રવ્યાણુ વર્ષ ૧૩ અંક ૩ પૃ ૧૭૪ કો. ૧ પં. શ્રી કાંતિવિજયજીના-‘દેવોને ચાર ધ્યાનમાં કેટલા ધ્યાન હોય ? સર્વાર્થસિદ્ધના દેવોને કયું ધ્યાન હોય ?’ એ પ્રશ્નનું આપેલું-‘દેવોને શુદ્ધધ્યાન સિવાયના ત્રણ ધ્યાનો હોઈ શકે છે. સર્વાર્થસિદ્ધના દેવોને મુખ્યત્વે ધર્મધ્યાન હોય છે, કારણ કે-તેઓ તત્ત્વવિચારણામાં રહે છે.’ એ સમાધાન શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. ગુણુસ્થાનકુમારોહ ગ્રંથની ‘આત્મ રૌદ્રં ભવેદત્ર, મન્દ ધર્મ્યં તુ મધ્યમં’ એ ૨૫ મી ગાથામાં પાંચમા ગુણુસ્થાને મધ્યમ ધર્મધ્યાન જણાવેલું હોવા છતાં અને ‘અસ્તિત્વાન્નોકષાયાણા-મત્રાત્તસ્યૈવ મુખ્યતા આજ્ઞાદ્યાલંબનોપેત-ધર્મધ્યાનસ્ય ગૌણતા ॥’ એ ૨૮ મી ગાથામાં છઠ્ઠા ગુણુસ્થાનકે પણ આજ્ઞાવિચારાદિ આલંબનવાળા ધર્મધ્યાનની ગૌણતા જણાવેલ હોવા છતાં પ્રસ્તુત સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, જેઓનું સદાને માટે ચોથું ગુણુસ્થાનક વર્તે છે તેવા અનુત્તર વિમાનના દેવોને ધર્મધ્યાનની મુખ્યતા જણાવી છે તે, દ્રવ્યા-

નુયોગનો આ સામાન્ય બોધ પણ તથાવત્ નહિ હોવાનું
જ્ઞાપક હોઈ શોચનીય ગણાય. આ સંબંધમાં વાચકોએ
અને વિશેષ કરીને આ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ સમાધાનને પણ 'તહત્તિ'
માનવાનો બોધ ધરાવનાર પં. શ્રી કાન્તિવિજયજીએ, આચાર્ય-
શ્રીને પૂછવું જરૂરી બને છે કે-‘શ્રી ક્ષેત્રલોકપ્રકાશ
સર્ગ ૨૭ માંનો-‘ધ્વનિ શૃણવતાં તેષાં, દેવાનાં લીનચેતસામ્ ।
અપ્યન્ધ્યસ્રયસ્ત્રિશદતિયાંતિ નિમેષવત્ ॥’ એ પૃ૦ ૩૬૬ નો
શ્લોક તો-‘અનુત્તર વિમાનના દેવો ૩૩ સાગરોપમ સુધી
વિમાનગત મહાભોતીઓનાં આસ્કાલનના અંગે ઉઠતા
અદ્ભૂત સંગીતના ધ્વનિમાં લીન હોય છે’ એમ જણાવે
છે તેમાં તેઓને આપે જણાવેલ છે તે ધર્મધ્યાનનો કાલ
કયો ?’ માનવું છે કે-ઉત્તરમાં તેઓશ્રીને આકાશ સામે જ
બેવાનું રહેશે.

વિરતિવંત આત્માઓને ધર્મધ્યાન હોય છે: જ્યારે
અનુત્તરના દેવો વીતરાગપ્રાય: સંસ્કારવાળા, અવિષયી અને
તત્ત્વવિચારણામાં રહે તેવા હોવા છતાં પણ શ્રી ક્ષેત્રલોક
પ્રકાશ સર્ગ ૨૭ ના પૃ૦ ૩૬૪ ઉપરના-‘નન્વેર્વં યાદ નિર્વાણ-
મદનજ્વલનાઃ । સ્વતઃ કથં બ્રહ્મવ્રતંતૈતે સ્વીકુર્વન્તિ મહાધિયઃ ? ॥૭૨॥
અત્રોચ્યતે દેવમવ-સ્વભાવેન કદાપિ હિ । ઇષાં વિરત્યભિપ્રાયો,
નાલ્પીયાનપિ સંભવેત્ ॥૭૩॥ એ પાઠ મુજબ તેઓને વિરતિનો
તો અંશમાત્ર પણ સફલાવ સંભવતો નથી, પછી તેઓને
આ આચાર્યશ્રી, ધર્મધ્યાનનો કાલ જણાવે પણ કયાંથી ?

(૧૦૫) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૩ પૃ૦ ૧૭૪ કે ૨
એ જ પંચાસશ્રીના-‘ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની ઉત્કૃષ્ટ ૬૬

સાગરોપમની સ્થિતિ, અચ્યુતમાં ત્રણ વાર અને વિજ્યાદિમાં
 બે વાર જાય એ દષ્ટિએ કહી છે, તે અચ્યુતમાં ઘટી શકે છે, પણ
 સર્વાર્થસિદ્ધમાં તો એકજ વાર જાય છે અને ચાર અનુત્તરમાં
 તો ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ૩૨ સાગરોપમનું છે, એ દષ્ટિએ ૬૪
 સાગરોપમ થાય પણ ૬૬ સાગરોપમ શી રીતે ?
 એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં એમજ જણાવવું જરૂરી હતું કે—
 ‘વિશેષાવશ્યક, બૃહત્સંગ્રહણીવૃત્તિ, પ્રવચન સારોદ્ધાર,
 શ્રી પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર તેમજ શ્રી સમવાયાંગસૂત્ર આદિ
 પુષ્કલ ગ્રંથોમાં વિજ્યાદિ સ્થિત અનુત્તરદેવોની જઘ-
 ન્ય આયુષ્યસ્થિતિ ૩૨ તેમજ ૩૨ સાગરોપમની
 અને ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગરોપમની જણાવેલી હોવા છતાં
 તમે તમારા પ્રશ્નમાં તે વિજ્યાદિમાં ઉત્કૃષ્ટ ૩૨ સાગ-
 રોપમનું આયુષ્ય જણાવતા શ્રી તત્વાર્થસૂત્રના ચોથા
 અધ્યાયના ૪૨ માં સૂત્રની વૃત્તિમાંની તથા ભાષ્ય-
 માંની જ વાતને આગળ કરી પ્રશ્ન કર્યો છે, તે
 શાસ્ત્રશ્રદ્ધાનુસારીને ન શોભે. સૂચિતગ્રંથોને પણ
 માન્ય કરી ને ચાલ્યા હોત તો તે મતાંતર સમજ-
 વાથી ‘વિજ્યાદિમાં ૬૬ સાગરોપમ શી રીતે’ ? એ
 પ્રશ્ન કરવોજ રહેત નહિ. શ્રી ક્ષેત્રલોકપ્રકાશના
 ૨૭ માં સર્ગના ૩૬૬ માં પેજ ઉપર જણાવેલો ‘એક-
 શ્વિગદ્વારિધયશ્વર્તુષુ વિજયાદિષુ । સ્થિતિર્જઘન્યોત્કૃષ્ટઽતુ, ત્રયસ્ત્રિ-
 શત્પયોધ્યઃ ॥૨૧॥’ इति प्रज्ञापनाभिप्रायः, સમવાયાંગે તુ વિજય-
 વેજયંતજયંતાપરાજિયાણં મંતે ! દેવાણં કેવદ્યં કાલં ઠિઈ પન્નત્તા ?
 ગોમમા ! જહન્નેણં વત્તીસં સાગં, ઉક્કોં તેત્તીસં સાગં’ એ
 પાઠ પણ જોવો ઠીક હતો.’

તેણું શાસ્ત્રીય સમાધાન આપવાને બદલે આચાર્યશ્રીએ ઉક્ત પંન્યાસશ્રીના તે પ્રશ્નનું જે-‘ચાર અનુત્તર દેવલોકમાં તેત્રીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય કહેલું છે, બત્રીશ સાગરોપમ મતાન્તરે છે, એમ સમજવું’ એ મુજબ સમાધાન આપેલ છે તે યથાર્થ નથી. શાસ્ત્રમાં તેત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય પાંચમા સર્વાર્થસિદ્ધ નામના અનુત્તરદેવલોકના દેવોનું જણાવેલ છે. વિજ્યાદિ ચાર અનુત્તર દેવલોકમાં તો જઘન્યથી ૩૧ તેમજ ૩૨ અને ઉત્કૃષ્ઠથી ૩૨ અને ૩૩ સાગરોપમ જણાવેલ છે.

(૧૦૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૩ પૃ ૦ ૧૭૪ કો. ૨ તે પંન્યાસશ્રીના-‘દેવી અને તિર્યંચણીને ક્ષાયિકસમકિત હોય કે નહિ?’ એ પ્રશ્નનું જે-‘મનુષ્યલવથી લઈને દેવી-પણે કોઈ જીવ ઉત્પન્ન થયો હોય તો ત્યાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સંભવે છે, અને તેવો જીવ જો યુગલીયામાં તિર્યંચણીરૂપે ઉત્પન્ન થયો હોય તો ત્યાં પણ સંભવે છે. ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ યુગલીઆ સિવાયની તિર્યંચગતિમાં ઉત્પન્ન થતો નથી.’ એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે-‘પૂર્વબદ્ધાયુઃ’ એવા વિશેષણ વિનાનું હોવાથી શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. તેવો (અબદ્ધાયુષ્ક) ક્ષાયિકસમ્યગ્દષ્ટિ મનુષ્ય તો કાળ કરીને તેજ ભવે નિયમા મુક્તિ પામે છે.

(૧૦૭) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૩ પૃ ૦ ૧૭૫ કો. ૧ એ જ પંન્યાસશ્રીના-‘સમવસરણમાં ત્રણ બાબુ ભગવાનનું પ્રતિબિંબ હોય છે, તેમાં આત્મપ્રદેશો અને પુદ્ગલો ઓદારિક હોય ?’ એ પ્રશ્નના સમાધાનમાં-‘સમવસરણમાં જે ત્રણ

પ્રતિબિંબો હોય તેનું શરીર વૈક્રિય હોય છે અને તે પ્રભુના ઔદારિક શરીર જેવાં પ્રતિબિંબ હોય, આત્મપ્રદેશો દેવકૃત હોવાથી દેવનાં હોય છે.’ એ પ્રમાણે જણાવવા વડે સમ-વસરણુગત પ્રભુનાં તે ત્રણ પ્રતિબિંબોને પ્રશ્નકાર પં. શ્રી કાન્તિવિજયજીની જેમ પોતે પણ ચેતનાવંત માનતા હોવાનું જૈનજગતને નવું જ જ્ઞાન પીરસ્યું છે તે અજ્ઞાનતાની પરાકાષ્ટા ગણાય. આ જોતાં ‘પ્રભુનાં તે ત્રણ પ્રતિબિંબોનું’ પ્રભુના જેવું રૂપ અને પ્રભુના જેવો જ દેશના સબંધીનો વ્યાપાર વગેરે દેવકૃત નથી; પરંતુ પ્રભુના મહિમાનો પ્રભાવ છે. પ્રભુના જેવું રૂપ દેવોથી બની શકે જ નહિ.’ એ બોધ આચાર્યશ્રીને હજી મેળવવો બાકી જણાય છે.

નોંધ:-સૂરિજીના સમાધાનો, કલ્યાણ મસિકમાં તે માસિકના છઠ્ઠા વર્ષથી છપાવાં શરૂ થયેલ છે. તેમાંના અનેક સમાધાનો, આ પ્રમાણે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ તેમજ દૂષિત હોવાથી—‘આવાં ગેરસમજ ફેલાવનારાં સમાધાનો, તમારા પત્રમાં છપાય છે તે ઠીક થતું નથી.’ એમ તે પત્રના તંત્રી શ્રી સોમચંદલાઈને અમોએ તે પત્રના છઠ્ઠા વર્ષથી માંડીને તેરમાં વર્ષ પર્ચંત વારંવાર કહેલ, તેના જવાબમાં તે તંત્રી-શ્રીએ પણ—‘ના કહેવી મુશ્કેલ હોવાથી મારે ન છૂટકે પ્રસિદ્ધિ આપવી પડે છે.’ એવું વિનમ્રલાવે વારંવાર જણાવ્યા કયું હતું, અને આચાર્યશ્રી તથા કલ્યાણ પત્રના હિતની બુદ્ધિએ અમોએ પણ તે અઘાપિપર્ચંત નીલાવ્યું હતું.

એ પછી બીજો હિતસ્વી માર્ગ લીધો. અને તે એ રીતે કે—‘કલ્યાણ વર્ષ તેરમાનો આ ત્રીજો અંક, તેમાંના

ઉપર દર્શાવેલાં શાસ્ત્રવિરુદ્ધ સમાધાનોની સાઈડમાં તે સમાધાનોને અસત્ય જણાવનારા શાસ્ત્રપાઠો લખીને આચાર્યશ્રીને સોમચંદ લાઈ મારફ્ટ મોકલી આપેલ, અને તે સાથે— ‘તે અંક મળ્યા પછી ભૂલો જણાવા પામે અને તે પછી તે ભૂલોને આચાર્યશ્રીએ તમારા પત્રમાં સુધારી લેવી સુગમ બને તે સારુ, તેઓશ્રી જે સુધારા મોકલે તે સુધારોઓ, પ્રશ્નકાર તરીકે માફ નામ રાખીને તમારા પત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરો, જેથી તમારે પણ સુગમ બને.’ એમ જણાવીને એ લાવનો એક પત્ર પણ સોમચંદલાઈને લખી આપેલ.’ જેની નકલ નીચે પ્રમાણે :—

“ સુશ્રાવક સોમચંદલાઈ યોગ્ય હંસસાગરના ધર્મલાલ. મારા માગેલા ખુલાસાઓ, આચાર્યશ્રીજી જે આપે તે પ્રશ્નકાર તરીકે માફ નામ આપીને અને સમાધાનકાર તરીકે આં શ્રી લખિંધસૂરિજી મં નું નામ આપવું ચાલુ રાખીને આગામી અંકે—આ પ્રશ્નો, ‘શંકા-સમાધાન’ શીર્ષક તળે છાપશે અને ‘આ (કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ ના ત્રીજા) અંકના સમાધાનોમાંથી આ પ્રશ્નો પૂછાએલ છે’ એમ વાચકને જ્યાલ આવે એ સાફ ‘ગતાંકના પૃં ૧૭૩ થી ૧૭૫ ઉપર છપાએલા સમાધાનોમાંથી ઉદ્દલવેલા પ્રશ્નો:’ એવી સ્પષ્ટ પાંક્ત તે (શંકા-સમાધાન) શીર્ષકતળે છાપશે. આ અંકની અગાઉના બીજા અંકોમાંના સમાધાનોમાં જે ભૂલો છે તે અવસરે.”

સોમચંદલાઈને આપેલા આ અંકની અને તેની સાથે આપેલા પૂર્વોક્ત પત્રના પ્રયાસની પણ આચાર્યશ્રીએ ઉપેક્ષા

કરી અને પોતાનાં સમાધાનો શાસ્ત્રવિરુદ્ધ હોય છે એમ આ અંતિમ પ્રયાસ પછી તો સ્પષ્ટ જણવા છતાં તે માસિકમાં તે પછીથી પણ તપાસ્યા વિનાનાં ભૂલ ભરેલાં સમાધાનો પ્રસિદ્ધ કરાવવા ચાલુ રાખ્યા ! તેઓશ્રીની આવી બેપરવાઈને ‘અંતે સુધારા જાહેર કરશે.’ એ શુભ રાહે એ પછી પણ ચાર વર્ષ સુધી પચાવી: છતાં ધારુ” પરિણામ નહિ જ આવવાથી સમાજના હિત ખાતર આચાર્યશ્રીના સમાધાનોની વિપરીતતાને પ્રભુશાસન રસિકજનોના હિતાર્થે સુધારીને અંતે આ મુજબ પ્રસિદ્ધિ આપવી પડેલ છે.

(૧૦૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૬ પૃ ૦ ૩૭૩ કો. ૨ ચીમનલાલ રતનચંદ્રે પૂછેલી-‘ઉપધાન વહેન કર્યા હોય તેને ઉપધાન ન કર્યા હોય તે વ્યક્તિ પ્રતિક્રમણ લણાવી શકે?’ એ શંકાનું જો-‘ઉપધાન તપની આરાધના કરનારને જેણે ઉપધાન કર્યા ન હોય તે પ્રતિક્રમણ લણાવે કે વંદિતુ બોલે તે કલ્પે નહિ એવો વિધિ છે.’ એ પ્રમાણે સમાધાન અપાયેલ છે તે કપોલકલ્પિત છે. એવો વિધિ કોઈ શાસ્ત્રમાં છે જ નહિ: ‘તેવો વિધિ કયા પ્રમાણિત ગ્રંથમાં છે? , એમ કોઈ પૂછશે તો જવાબ શું આપીશ ?’ એ ચિંતા જવાબદારસ્થાને રહેલા આચાર્યશ્રીએ આ સમાધાન આપતાં રાખી જણાતી નથી. ‘ઉપધાન કરનારને ઉપધાન વગરના શ્રાવક શ્રાવિકાનાં પ્રતિક્રમણાદિ કલ્પે નહિ.’ એ પ્રકારના તે મનસ્વી સમાધાનને ‘વિધિ તરીકે જણાવનાર આચાર્યશ્રીએ પ્રથમ-‘(૧)-કોઈ સ્થળે ઉપધાનમાં પ્રથમ પેઢેલા શ્રાવક શ્રાવિકાઓને તેમાંના કોઈપણ એક શ્રાવક-શ્રાવિકા

પ્રતિક્રમણાદિ લણાવે તે શેષ સર્વને કદપે કે નહિ ? (૨) ઉપધાન કર્યા હોય; પરંતુ તેને પ્રતિક્રમણાદિ સૂત્રો આવડતાં ન હોય તો તેને ઉપધાન વગરના શ્રાવકોદ્દિષ્ટે લણાવાય તે પ્રતિક્રમણાદિ કદપે કે નહિ ? (૩) તે કહેવાતા વિધિ મુજબ ન જ કદપે તો તે પ્રતિક્રમણાદિ નહિ આવડનાર ઉપધાનવાળાએ ઉપધાન વગરના દ્વારા લણાવાતા તે પ્રતિક્રમણાદિ સાંભળીને પણ પ્રતિક્રમણ તો કરવું જ કે પ્રતિક્રમણ વિના જ ચલાવી લેવું ? (૪) ઉપધાન કરેલ હોય, પ્રતિક્રમણાદિ આવડતાં હોય; પરંતુ વિધિ પ્રતિ બહુમાન હોવાને બદલે અનાદર હોય તો તેવા પણ શ્રાવકનું (તેણે ઉપધાન કર્યા છે તેટલા માત્રથી) પ્રતિક્રમણાદિ, ઉપધાન વગરના હોવા છતાં વિધિ પ્રતિ બહુમાનવાળા શ્રાવક-શ્રાવિકાએ સાંભળવું જ કે-‘અન્ય બોલે’ એમ કહીને વિધિના આદરવાળાનું સાંભળવું ? (૫)-ઉપધાન કરેલ હોય, વિધિ પ્રતિ આદરવાળો હોય; પરંતુ સૂત્રોના ઉચ્ચારમાં-‘વ્યાવિદ્ધ-વ્યત્યામેડિત-હીનાક્ષર-અત્યક્ષર-પદહીન-વિનયહીન-ઘોષહીન ૦’ વગેરે દોષોમાંના દોષવાળો હોય તો પણ તેણે ઉપધાન કર્યા છે એથી તેના વડે લણાવાતાં પ્રતિક્રમણાદિ, ઉપધાન પ્રતિ બહુમાનવાળા-શ્રાવકોચિત વ્રત તપ જપાદિ કરણીવાળા અને શુદ્ધ ઉચ્ચારવાળા ઉપધાન વગરના શ્રાવકે સાંભળીને પ્રતિક્રમણ કર્યાનો આનંદ માનવો કે સર્વને શુદ્ધ પ્રતિક્રમણનો લાભ મળે એ સારૂ તે ઉપધાનવાળાને બદલે પોતે આદેશ લઈને સહુને તેણે જ શુદ્ધ પ્રતિક્રમણ કરાવવું ? એ વગેરે અનેક પેદા થતા પ્રશ્નો ઉકેલ આપવો રહે છે.

શ્રીસેનપ્રશ્ન દ્વિતીયોદ્ધાસ પ્રશ્નોત્તર ૧૨૦ દ્વારા શ્રી સેન-સૂરિજી મહારાજે તો-‘પકખી પ્રતિક્રમણુનો આદેશ પૌષધ-વાળાને (જ) અપાય એવું જાણ્યું નથી.’ એ પ્રમાણે સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે.

(૧૦૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૬ પૃ ૩૭૩ કો. ૨

ઉપરના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ (ઉપર જણાવ્યું તે મુજબ) ઉપધાનતપની જેમણે આરાધના નથી કરી તેઓ પ્રતિક્રમણુ લણાવે કે વંદિતુસૂત્ર બોલે તે કલ્પે નહિ એવો વિધિ છે.’ એમ જણાવ્યું અને તે જ પ્રશ્નકારને આપેલા તે સમાધાનની નીચેના જ બીજા સમાધાનમાં-“શ્રી ઉપધાન તપ કર્યા પછીથી અલક્ષ્ય લક્ષણાદિ પ્રવૃત્તિઓમાં પડી ગયેલાને તો જો પોતાના તપનો ખ્યાલ હોય તો શરમ ઉપજે અને તેથી તે ‘હઝ છે’ એમ કહે નહિ પણ બીજાઓ બોલવાનું કહે તો પણ એમ કહે કે ‘હું’ એને લાયક નથી.’ શ્રી ઉપધાન તપ કરેલાની જો આવી વૃત્તિ ન હોય તો જેણે શ્રી ઉપધાન તપની આરાધના નથી કરી પણ અનુકૂલતાએ કરવાની ભાવના છે અને ઉપધાન તપની વિધિ પ્રત્યે બહુમાન છે તે શ્રાવકોચિત કરણીવાળો પ્રતિક્રમણુ લણાવે કે વંદિતુસૂત્ર બોલે એ વધારે સાઈ ગણાય.” એ પ્રમાણે જણાવે છે તે વદતો વ્યાધાત રૂપે હોઈને પોતે ઉભા કરેલા તે વિધિનો પોતાના હાથેજ નિષેધ કરવા સ્વરૂપ હાસ્યાસ્પદ છે. ‘ઉપવાસમાં દુવિહાર પચ્ચકખાણુ ન થાય.’ એ વિધિ કહેવાયા પછી તેમાં પણ કોઈ નિષેધ ઉભો કરે, તો તે કેવું ગણાય ? આ નિષેધ બાબત પણ વાચકોએ,

આચાર્યશ્રીને પૂછવું રહે છે કે-‘અનુકૂલતાએ ઉપધાન કરવાની ભાવનાવાળો હોય, ઉપધાનતપના વિધિ તરફ ખડું-માનવાળો હોય અને શ્રાવકોચિતકરણીવાળો પણ હોય છતાં તેને પ્રતિક્રમણ કે વંદિતુસૂત્ર લણાવતાં આવડતું ન હોય અને ઉપધાન તપ કર્યા પછીથી અલક્ષ્ય લક્ષણાદિ પ્રવૃત્તિમાં પડી ગયેલાને જ પ્રતિક્રમણ તથા વંદિતુસૂત્ર લણાવતાં આવડતું હોય અને ‘એને લાયક હું નથી’ એમ કહે નહિ તો ઉપધાન તપ કરવા આદિની ભાવનાવાળાએ તેનું પણ લણાવેલું પ્રતિક્રમણાદિ સાંભળીને પ્રતિક્રમણ તો કરવું જ કે છોડી દેવું?’ લાગે છે કે-આ બાબત પણ આચાર્યશ્રીએ, ઉત્તરમાં આકાશ સામે જ બોલું રહેશે.

(૧૧૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૬ પૃ ૩૭૫ કો. ૧
 ‘જિજ્ઞાસુ’એ પૂછેલા પ્રશ્નના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ, ‘શ્રી નવપદની આરાધના માટેના કાઉસગ્ગ ચંદ્રેસુ નિમ્મલયરા સુધી કરવાના હોય છે.’ એમ જણાવ્યું છે જે મનસ્વી છે. શાસ્ત્રમાં કાઉસગ્ગ બદલ અમૂક શ્વાસોશ્વાસનું પ્રમાણ જેમ આવશ્યકક્રિયાદિમાં જણાવેલું છે તેમ શ્રી નવપદજીની આરાધના માટેના કાઉસગ્ગમાં જણાવ્યું નહિ હોવાથી શ્રી નવપદજીની આરાધનાના કાઉસગ્ગ ‘ચંદ્રેસુ નિમ્મલયરા’ સુધી નહિ; પરંતુ સંપૂર્ણ લોગસ્સથી જ કરવાના હોય છે.

(૧૧૧) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૭ પૃ ૪૭૮ કો. ૨
 નેમીદાસ અભેચંદ શાહના-‘મરેડી કેટલા વખત પછી અચિત્ત થાય ? એ પ્રશ્નનું સમાધાન આપતાં (‘સચિત્ત વાપરે તો?’ એવા કોઈ ભયથી) સાચું જણાવવાના બદલે આચાર્યશ્રીએ

જે મરેડીને બદલે ‘મરેડીનું સૂકું લાકડું’ અચિત્ત છે.’ એમ વકતયા જણાવ્યું છે તે, ‘મૃગ કઈ બાબુ ગયા ?’ એમ પૂછનારને પારાધિ જાણી મુનિએ આપેલા ‘મેં તો મૌનતયા કાઝસગં કર રહા હું’ એ સમાધાનનું અનુસરણ ગણાય. શ્રાવક બરાબર જણાયો ન હોય તે બનવા ભેગ છે; પરંતુ તેના માટે એ રીતે પારાધિ માટે લેવાએલ માર્ગનું અનુસરણ તો ન જ શોભે.

(૧૧૨) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૭ પૃ ૪૮ કો. ૧ એક જિજ્ઞાસુ. આફ્રિકાના-‘અહિં ગુરુને યોગ મળી શકે તેમ છે જ નહિ, તો પુસ્તકોમાંથી તપ વગેરેની વિધિ બેઠ અને દહેરાસરમાં પ્રભુ સન્મુખ પોતે ઉચ્ચરી શકે? કારણ કે-પ્રભુની પ્રતિમાજી અને દેરાસર અહિં છે x x x” એ પ્રશ્નનું જે-‘સુવિહિત ગુરુ મહારાજનો યોગ ન હોય તો અલિગ્રહ કરી લે, અને તે પછી ગુરુ મહારાજનો યોગ મળે ત્યારે ઉચ્ચરી લે.’ એ પ્રમાણે સમાધાન આપેલ છે તે પચ્ચક્રબાણ ઉચ્ચરીને તપ કરવાના શાસ્ત્રીયવિધિનું પાલન કરવાની ભાવનાવાળા શ્રાવકની ભાવનાનો ભંગ કરનારું મનસ્વી છે. ‘પોતે અલિગ્રહ કરી લે, એ ધારણાંરૂપે છે અને ધારણા, પચ્ચક્રબાણરૂપ ગણાતી નથી.’ એ પ્રમાણે નં. ૯૧ ના સુધારામાં શાસ્ત્રપાઠથી સિદ્ધ પણ કરી આપેલ છે.

અલિગ્રહ, એ તેનું પચ્ચક્રબાણ ઉચ્ચરે છે તે પછી જ પચ્ચક્રબાણરૂપ બનતો હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ, પચ્ચક્રબાણ ઉચ્ચરવાની મનોભાવનાવાળા શ્રાવકને તેનું પચ્ચક્રબાણનું પ્રતિબંધક સમાધાન આપેલ છે, તેથી જિજ્ઞાસુએ

તેઓશ્રીને તેમની ભૂલ સમજાય એ સારુ પુનઃ પૂછવું રહે છે કે-‘તેવા સંયોગવશાત્ શ્રાવક, પુસ્તકમાંથી જોઈને પ્રભુ સામે જાતે પચ્ચકખાણુ ઉચ્ચરે તો તેને શું પાપ લાગે? અને ગુરુના અભાવે અભિગ્રહ કરવાનું જણાવીને ‘ગુરુ મંનો યોગ મળે ત્યારે ઉચ્ચરી લે.’ એમ જણાવ્યું છે, તો શું તે વખતે કરવા ધારેલ ઉપવાસાદિ તપનું તે પછી દિવસે-માસે-વર્ષે કે બે વર્ષે જ્યારે ગુરુ મહારાજનો યોગ મળે ત્યારે તેણે તેઓશ્રી પાસે તે પચ્ચકખાણુ કરવું?’

(૧૧૩) કલ્યાણુ વર્ષ ૧૩ અંક ૯ પૃં ૫૮૧ કો. ૧
સેવંતીલાલ વ્રજલાલના-‘દેવતાઓ આહાર કરે છે તો નીહાર કરે છે કે કેમ?’ એ પ્રશ્નના સમાધાનમાં જે ‘xxx વળી નીહારનો સંબંધ કવલાહારની સાથે છે.’ એમ જણાવ્યું છે તે લોમહારવાળા-ઉંમરો, બાવળ, ગોરડ, લીમડો, ધાવડી વગેરેને નીહારનો સંબંધ પ્રત્યક્ષ હોવાથી મનસ્વી છે.

(૧૧૪) કલ્યાણુ વર્ષ ૧૩ અંક ૯ પૃં ૫૮૧ કો. ૨
શ્રી ચાંદમલજી કોચર, ધમતરીના-‘કેવલ સ્ત્રીયોંકી સભામેં સાધ્વી ખારહસો સૂત્ર એવં કલ્પસૂત્ર પઠ સકતી હૈ?’ એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં જણાવેલી-‘કલ્પસૂત્ર અર્થાત્ ખારહસો સૂત્રકા યોગોદ્ધન કિયે વગર સાધુ ભી કલ્પસૂત્ર વાંચ શકતે નહિ તો સાધ્વીજી, જિસકો કલ્પસૂત્રકા યોગોદ્ધન કરના ઔર કરાના નિષિદ્ધ હૈ ફિર ખાંચનેકા અધિકાર કેસે હો સક્તા હૈ?’ એ શાસ્ત્રીય વાત, આચાર્યશ્રીએ કોઈ ગૂઢ હેતુની સિદ્ધિ અર્થે જણાવી છે એમ માનવું રહે છે. કારણ કે આ વાતને તેઓશ્રી સફલતા હોત તો સુધારા

નં. ૮૬ માં જણાવેલ છે તે મુજબ સં. ૨૦૧૫ ના ચાતુ-
ર્માસમાં દાદર મુકામેથી મુલુંડગામે તેઓશ્રીએ ખાસ આજ્ઞા
આપીને પોતાના સાધ્વીજી પુષ્પાશ્રીજીના શ્રીમુખે શ્રાવક
અને શ્રાવિકા બંનેની સલામાં કલ્પસૂત્ર વંચાવ્યું! તે
બનત નહિ.

(૧૧૫) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૧ પૃ૦ ૬૫૪ કે. ૧
મુનિશ્રી મૃગાંકવિજયજીના-‘ઘંટાકર્ણવીર તપગચ્છના છે કે
ખરતરગચ્છના ? અને તેમને સમ્યક્ત્વ હોય છે કે કેમ?’
એ પ્રશ્નના સમાધાનમાં પાઠ આપ્યા વિનાજ-‘ઘંટાકર્ણવીર
બૌદ્ધના દેવ છે, એટલે સમ્યક્ત્વનો પ્રશ્ન રહેતો નથી.’
એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે, તેથી કદાચ તેવો પાઠ હશે તો
પણ તે પાઠ આચાર્યશ્રીને ઉપલબ્ધ નથી અને ગતાનુગતિએ
જ તેમ જણાવ્યું છે, એમ માનવું રહે છે. પહેલાં આ
બાબત ચર્ચા ઉંપડી હતી તેમાં-શ્રીબૃહત્કલ્પસૂત્ર ભાગ
બીજાના પૃ૦ ૪૦૪ ઉપરના-‘યત્ સ્વત્તે અવતીર્ણતયા વિદ્યાયા
દેવતયા શિષ્ટં-કથિતં સદ્ અન્યસ્મૈ પૃચ્છકાય કથયતિ, અથવા
‘આર્દ્રસ્ત્રિણીયા’ હોમ્ત્રી તસ્યાઃ કુલદૈવતં ઘંટિકયક્ષો નામ સ પૃષ્ઠ
સન્ કર્ણે કથયતિ’ એ પાઠમાંની વિગત તથા ઘંટિકયક્ષ
શબ્દને જોઈને જૈન પત્ર વર્ષ ૩૯ સને ૧૯૪૦ માં શ્રી
સારાલાઈ નવાળે, ‘જૈન આગમમાં પણ ઘંટાકર્ણ’ નામ
હોવાનું માની લીધેલ તેમ આચાર્યશ્રી ન માને અને તેથી
તેઓશ્રી, ‘ઘંટાકર્ણ’ને જૈનના દેવ તરીકે કે સમકિતી દેવ
તરીકે તો ન જ જણાવે તે યુક્ત છે; પરંતુ શૈવધર્મીઓએ
તો પોતાના અનેક મૌલિકગ્રંથોમાં પણ તે ઘંટાકર્ણ મહા-

વીરનું પોતાના અત્યંત સામર્થ્યવાળા દેવ તરીકે વર્ણન કરીને તે ઘંટાકર્ણને અનેક સ્થલે સ્તવેલ હોવાનું તે વખતે પંડિત લાલચંદ્ર લગવાનદાસે જૈનપત્રમાં વૈદિક અનેક ગ્રંથોના પાઠો આપવા પૂર્વક ૧૦ લેખાંકો આપીને પ્રસિદ્ધ કરેલું હોવા છતાં આચાર્યશ્રી, અત્ર પ્રમાણિત પાઠ રજુ કર્યા વિના જ તે ઘંટાકર્ણ મહાવીરને એકલા બૌદ્ધના દેવ લેખાવવા પ્રેરાય છે તે આશ્ચર્ય પણ ગણાય.

(૧૧૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૧૧ પૃં ૭૪૯ કો. ૨ મોહનલાલ તથા નેમચંદ-‘પ્રભુજીને ચઢાવેલાં પુષ્પો ઉતારીતે મૂલનાયકની આંગીમાં ઉપયોગ કરી શકાય ?’ એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં-‘એક વખત પ્રભુજીને ચઢાવેલાં પુષ્પો ખીજ વખત ચઢાવાય નહિ.’ એમ જણાવ્યું અને આગળનાં વર્ષનાં સમાધાનોમાં બે વખત ‘ચઢાવાય’ એમ કહેલ છે, તેથી પ્રસ્તુત સમાધાન વદતો વ્યાધાતરૂપ ગણાય.

(૧૧૭) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૨૧ પૃં ૭૫૦ કો. ૧ તે જ પ્રશ્નકારનાં-‘પ્રભુના પ્રક્ષાલનમાં દૂધ ગાયનું કે-લેંસનું વપરાવું જોઈએ?’ એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં પણ આગળ બે વખત ‘બકરીનું’ પણ ચાલે’ એમ મનસ્વીપણે જણાવેલ છે, તે અહિં આ સમાધાનમાં ‘પ્રક્ષાલનવિધિમાં ગાયના દૂધનો ઉપયોગ કરવાનો હોય છે’ એમ સુધાર્યું તે સારું કયું છે.

(૧૧૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૩ અંક ૧૨ પૃં ૮૨૪ કો. ૨ સેવંતીલાલના-‘સ્નાત્રમાં આવે છે કે-‘માય જિનનેજી વાંદી સ્વામી વધાવીઆ.’ તો આ વખતે લગવાનને ખમાસમણ

આપીને વધાવવા કે તે વગર ?' એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં જે-‘પહેલાં ખમાસમણુ દઈ પછી વધાવવા જોઈએ.’ એમ જણાવ્યું છે તે અબોધમૂલક છે. ત્યાં વંદ્ ધાતુનો અર્થ કરજોડ સમજીને-‘જે હાથ જોડવા પૂર્વક મસ્તકને પ્રભુ સામે સહેજ નમાવવા પૂર્વક પ્રભુને વધાવવા’ એ જ અર્થ, તે પ્રસંગને અનુરૂપ છે.

(૧૧૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ અંક ૧ પૃ ૮ કો. ૧ મુનિશ્રી હિરણ્યપ્રભવિજયજીના-‘તીર્થ’કર પ્રભુની સાથે સાધ્વીનો વિહાર હોઈ શકે ?’ આ પ્રશ્નના સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ-‘શ્રી તીર્થ’કર પ્રભુજીના વિહારમાં ખારે પર્ષદા હોય છે.’ એમ જણાવ્યું છે, અને કલ્યાણ વર્ષ ૧૨ અંક ૮ પૃ ૦ પરર ઉપર વળી-‘પ્રભુ વિચરે ત્યારે તેઓશ્રીની સાથે આઠ પ્રતિહારો હોય છે.’ એમ જણાવ્યું છે ! સમાધાનની આ વિસંવાદિતા જણાવી આપે છે કે-આચાર્યશ્રીનો કોઈ એક સિદ્ધાંત નથી. આચાર્યશ્રીનાં તે બન્નેય સમાધાનો કેવાં દ્વિધિત છે ? તે જાણવા સારું નં. ૮૨ નો સુધારો જુઓ.

(૧૨૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ અંક ૧ પૃ ૮ કો. ૨ શા લીખાલાલ વેણીચંદના-‘તિથિએ લીલોત્રી નહિ વાપરનારને ત્યાં કઠોળ વપરાય તેમાં કોરડું રહે તે સચિત્ત ગણાય કે નહિ ? એ દાણાને અડેલો ખીજો દાણો પણ સચિત્ત ગણાય કે નહિ ? એકાસણામાં વાપરી શકાય ? મુનિમહારાજને વહોરાવી શકાય ? કોરડું દાણો કાઢીને વાપરી શકાય ?’ એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં-‘કોરડું સિવાયના ખીજા દાણાઓ અચિત્ત ગણાય. તે ખીજા દાણાઓ સાથે (કોરડુંએ) સ્પર્શ

કરેલ હોવાથી સચિત્તના સંઘટ્ટાવાળા સમજવા. એકાસણામાં તેવું કઠોળ વપરાય નહિ, તેમજ સાધુઓને વહોરાવી શકાય નહિ. પણ કોરડુ કાઢીને બીજું કઠોળ વાપરી શકાય.' એ પ્રમાણે જણાવેલ છે તે શાસ્ત્રો અને જૈની આચરણને છેલ્લે આપીને અનેક અનર્થ પેદા કરનાર ગંભીર ઉત્સૂત્ર છે. સુધારા નં. ૮ માં જણાવ્યા મુજબ કોરડુ મગને શાસ્ત્રમાં અચિત્તજ કહેલ હોવા છતાં અનેક પ્રચારદ્વારા પોતાને અગાધ જ્ઞાની લેખાવનારા આપણા આ આચાર્યશ્રી આવા સામાન્ય શાત્રીયજ્ઞાનથી પણ પર જણાય તે દુઃખદ છે. આચાર્યશ્રીએ, કોરડુને મનસ્વીપણે સચિત્ત કહ્યા બાદ 'તે કોરડુ કાઢીને બીજું કઠોળ વાપરી શકાય' એમ કહ્યું તે પણ મનસ્વી છે. સચિત્તના સંઘટ્ટાવાળી ચીજ, સચિત્તને દૂર કર્યા પછી પણ બે ઘડી બાદ જ વાપરી શકાય.

(૧૨૧) કદયાણુ વર્ષ ૧૪ અંક ૩ પૃ ૦ ૧૬૩ કો ૨ સેવંતીલાલ વૃજલાલના—'વીસ કે ચાલીસ લોગસ્સના કાઉસ્સગ્ગ વખતે આંખો એટલો લાંબો સમય સુધી ખુદ્દી રહી શકે ખરી? બંધ થઈ જાય તો કાઉસ્સગ્ગ લાંગે? આંખો કુદરતી બંધ થાય છે તો તેનો આગાર કેમ રાખ્યો નથી? આંખો બંધ રાખીને કાઉસ્સગ્ગ કરે તો કાંઈ વાંધો ખરો?' એ પ્રશ્નનું શાસ્ત્રીય સમાધાન એ જ હતું કે—'કાઉસ્સગ્ગમાં મનને સ્થિર રાખવાના પરમ આલંબનરૂપ શ્રી સ્થાપનાચાર્યજી સામે દષ્ટિ સ્થાપવાની છે અને ત્યાં દષ્ટિસ્થિર રહે એ સારૂ તે દષ્ટિને ત્યાં જ હોવાનું મનમાં ધારીને નાસિકાના અગ્રભાગ ઉપર રાખવાની છે. એ રીતે ખુદ્દી દષ્ટિએ કાઉ-

સ્સગ્ગ કરવા છતાં પણ અશક્ય પરિહાર તરીકે ગણાતા ઉધરસ, ખગાસુ, છીંક અને ચકરી આદિ આવવાથી આંખોનું સંચાલન થવા પામે તેમજ સહજતયા દષ્ટિનું સંચાલન થાય તે સહજ હોવાથી તેને ‘અન્નત્થ કસસિણં’ સૂત્રમાં આગાર તરીકે જણાવેલ જ છે, અને તેવાં કારણોને લઈને દષ્ટિ ચલિત થઈ જાય અથવા તો આંખ મીંચાઈ જવા પામે તો પણ કાઉસ્સગ્ગ લંગ થયો ગણાતો નથી; પણ તે ‘અન્નત્થ’ સૂત્રમાંના ‘અમગ્ગો=અવિરાહિઓ’ પાઠથી અલગ્ગ અને અવિરાધિત એવો શુદ્ધ થયો ગણાય છે.’

તે શાસ્ત્રીય સમાધાનને બદલે આચાર્યશ્રીએ, તે પ્રશ્નનું ત્યાં-‘ત્રીસ ચાલીસ તો શું પણ સો સો લોગ્ગસ્સના કાઉસ્સગ્ગમાં પણ ખુલ્લી આંખ રહી શકે છે માટે જ જ્ઞાનીઓએ સ્વનાસિકા ઉપર અથવા સ્થાપનાચાર્ય ઉપર દષ્ટિ સ્થિર રાખવાનું ફરમાવ્યું છે. આંખ બંધ કરવી જોઈએ નહિ. આંખ અટકી જાય તો કંઈ બંધ ન કરી કહેવાય. બંધ કરવાથી કાઉસ્સગ્ગનો લંગ મનાય છે ત્યાં આગારની વાત કેવી?’ એ મુજબ સમાધાન આપેલ છે તે શાસ્ત્રથી અને નિજના પણ અનુભવથી પર એવું કેવલ મનસ્વી છે. પ્રસ્તુત સમાધાનમાં-‘આંખ બંધ કરવાથી કાઉસ્સગ્ગનો લંગ મનાય છે.’ એમ કોઈ શાસ્ત્રાધાર વિનાજ જણાવનારા આપણા આચાર્યશ્રી, અંધને તો કાઉસ્સગ્ગનો સદાને માટે જ લંગ માનતા હશે ને? અને કાઉસ્સગ્ગમાં ઝોકું ખાનાર પોતે સહિત શિષ્યપરિવારાદિને તો ફરીથી જ કાઉસ્સગ્ગ કરાવતા હશે ને? આવું લખવામાં પોતે તો

જાણે કાઉન્સિલમાં છીંક, બગાસુ', ઉધરસ અને ચકરી આદિ પ્રસંગેય આંખો મીંચતા જ નથી, એમ પોતાની ઉત્કૃષ્ટતા મનાવવા સિવાયનો અન્ય કયો હેતુ કદપી શકાય ?

તેઓશ્રી જ્યાં ચાલીસ લોગસ્સનો કાઉન્સિલ પણ ખુદ્દી આંખે કરી શકતા ન હોવાનો જાતીય અનુભવ ધરાવતા હોય ત્યાં—‘સો સો લોગસ્સના કાઉન્સિલમાં પણ આંખ ખુદ્દી રહી શકે છે.’ એ વાક્યદ્વારા અર્થાપત્ત્યા પોતાનું તેવું સામર્થ્ય જણાવે છે, તે બાહુબલીજી સાથેના નેત્ર-યુદ્ધની શરત પ્રસંગે આંખ ખુદ્દી રાખતાં ભરતચકવર્તીને પણ આંખમાં ઝળઝળીયાં આવી જવાથી આંખો મીંચી દેવી પડેલ, એ વાત જાણનાર સુસજ્જનોને વ્યવહારથી પણ માન્ય થઈ શકે તેમ નથી.

(૧૨૨) કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ અંક ૪ પૃ ૨૭૫ કે. ૧ [સં. ૨૦૦૫ ના મહામાસે આ. શ્રી પ્રેમસૂરિજી મં ના વરદ હસ્તે પદ્મધરપણામાંથી રદ કરાયા બાદ (સીલદર-રાજ-સ્થાન મુકામે સં. ૨૦૧૭ ના મહા શુદ્ધિ પ તથા સપ્તમીનું મુહૂર્તસૂચક ઉપધાન તપની કંકોત્રીગત જાહેરાત અનુસાર) ગચ્છબહારની દુઃખદ સ્થિતિમાં મૂકાયેલા નવામતી આં શ્રી રામચંદ્રસૂરિશાખાદ્યંગત પહેલા આં શ્રી ભુવનસૂરિજીના શિષ્ય] મુનિશ્રી સુદર્શનવિજયજી ગણિકૃત-‘કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ ના પહેલા અંકમાં ભીખાલાલ વેણીચંદના કોરડું મગ બાબતના પ્રશ્નના સમાધાનમાં આપે (શ્રી લખિંધસૂરિજીએ) લખ્યું છે કે—‘કોરડું મગ સચિત્ત છે અને તેના સંઘટ્ટાવાળા ખીજ ચડેલા મગ સાધુઓને

વહોરાવાય નહિ.' જ્યારે વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ભાગ પહેલાના પેજ ૬ ઉપર આ. શ્રી દાનસૂરિજી મહારાજે 'કોરડું મગ અચિત્ત છે. શ્રી ઓઘનિયુકિતની ટીકામાં કહેલ છે. પણ આખી યોનિના રક્ષણ માટે અને નિઃશૂકતાના પરિહારને માટે દાંતથી ભાંગવા નહિ પણ આખા ગળી જવા' એ પ્રમાણે લખ્યું છે. આમ ભિન્ન ખુલાસો કેમ ? એ પ્રશ્નનું આચાર્યશ્રીએ, તે પ્રશ્નકારને 'વિવિધ પ્રશ્નોત્તરમાંનું' તે શાસ્ત્રપાઠ સહિતનું સમાધાન જોતાં કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ ના પહેલા અંગત સમાધાનમાં મેં જે કોરડું મગને સચિત્ત જણાવેલ છે તે મારી ભૂલ છે, અને તે વિવિધ પ્રશ્નોત્તરગત સમાધાનમાં આપેલાં શ્રી ઓઘનિયુકિત ટીકામાંના અચિત્તાનામપિ કદાચિત્કેષાંવિદ્વનસ્પતીના મવિનષ્ટા યોનિઃ સ્યાત્.' એ પાઠનો આ૦ શ્રી વિજયદાનસૂરિજી મહારાજે તે સ્થાને જે-કોઇક અચિત્તવનસ્પતિઓની પણ યોનિ સચિત્ત હોય છે.' તથા શ્રાદ્ધવિધિગ્રંથમાંના 'દન્તાદિર્મિર્ન મન્યતે' પાઠનો 'તે મગ આખા ગળી જવા' એમ મનસ્વીભાવાર્થ લખેલ છે તે તેમની ભૂલ છે. કારણ કે શ્રી પત્રવજ્રાજી સૂત્રના પ્રથમ પદગત ૨૫ મા સૂત્રની ટીકા 'અથ યોનિરિતિ કિમભિધો-યતે ? ઉચ્ચતે, જન્તોરૂપત્તિસ્થાનં અવિધ્વસ્તશક્તિકં-તત્રસ્થજી-વપરિણમનશક્તિકમિતિ ભાવઃ' એ પાઠના આધારવાળા શ્રી દ્રવ્યલોકપ્રકાશના પાંચમાં સર્ગના-‘ઉત્પત્તિસ્થાનકં જન્તોર્ય દવિદ્વસ્તશક્તિકમ્ । સા યોનિસ્તત્ર શક્તિસ્તુ, જન્તૂત્પાદનયોગ્યતા’ એ ૫૩ માં શ્લોક મુજબ-‘જેની શક્તિ વિનાશ પામી નથી,

એવું જંતુને ઉત્પન્ન થવાનું જે સ્થાન તે યોનિ કહેવાય છે, અને તેમાં જંતુને ઉત્પન્ન કરવાની યોગ્યતારુપ શક્તિ છે.’ એટલે કે-‘યોની એટલે જીવને ઉત્પન્ન થવાની યોગ્યતા રૂપ શક્તિ ધરાવતું સ્થાન.’ શ્રી પન્નવણીસૂત્રના નવમા યોનિપદ્ધત ૧૫૧ માં સૂત્રની ટીકામાંના-‘અચિત્તા સર્વથા જીવ-વિમુક્તાઃ’ એ પાઠ મુજબ જીવરહિત એવા કેરડું મગાદિનું તે સ્થાન-યોનિ સચિત્ત નથી પરંતુ અચિત્ત છે. એજ ટીકામાં આગળ જતાં-‘કતિપયાનાં પ્રત્યેક પૃથ્વ્યપ્તેજોવાયુપ્રત્યેક-વનસ્પતિદ્વિત્રિચતુરિન્દ્રિયસમ્મૂર્છિમતિર્યચપંચેન્દ્રિયસમ્મૂર્છિમમનુ-ષ્યાણામચિત્તયોનિકત્વાત્’ એ પાઠથી કેટલાક પાંચેય જાતના એકેન્દ્રિય, વિકલેન્દ્રિય, સંમૂર્છિમતિર્યચ અને સંમૂર્છિમ મનુષ્ય પાંચેન્દ્રિયની યોનિ અચિત્ત જણાવેલ હોવાથી શ્રી ઓઘનિર્ચુકિતના તે પાઠમાં યોનિને ‘સચિત્ત કહેલ નથી, પરંતુ ‘અવિનષ્ટા-અખંડ’ કહેલ છે. અને શ્રાદ્ધવિધિગ્રંથના પૃ૦ ૪૩ ની પહેલી પુઠીથી થરૂ થતા-‘અચેતનોઽપ્યવિનષ્ટ-યોનિરક્ષણાર્થ નિઃશુકતાદિપરિહારાર્થ ચ દન્તાદિભિર્ન ભજ્યતે, એ પાઠમાં-‘તેવા અચિત્ત મગને દાંત વગેરેથી ભાંગવા નહિ, એમ કહેલ છે; પરંતુ (તેને ગળી જવા, એ તેની યતના કરી કહેવાતી નહિ હોવાથી) ‘તેને ગળી જવા’ એમ તો કહેલ જ નથી. એમ કરવામાં તો નિઃશુકતાદિના પરિહારને બદલે નિઃશુકતાદિનું પોષણ થાય છે.’ એ પ્રમાણે શાસ્ત્રીય સમાધાન આપવું જોઈતું હતું.

આમ છતાં પ્રશ્નકારના સંતોષ અર્થે એ સમાધાનને આચાર્યશ્રીએ જે તે કરતાં પણ વધુ સ્પષ્ટ અને વિસ્તારથી

આપણું હેતુ તે એાશ્રીએ-‘યોનિ એટલે અન્ય જીવોને ઉપજવાનું સ્થાન: એ યોનિ, નારક અને દેવોને તે અચિત્ત જ હોય છે, ગર્ભજ તિર્યગ્ચિણી અને માનુષિણીને આશ્રયીને તત્ર યે યોન્યાઽઽત્મસાત્કૃતા તે સચિત્તા’ એ પાઠાનુસાર તે ઉત્પત્તિસ્થાનરૂપ યોનિએ=પોતાનામાં ઉત્પન્ન થનારા અન્યજીવોને આહારીય એવા પુદ્ગલોને આત્મસાત્ કર્યા હોય-નિજરૂપે બનાવ્યા હોય ત્યારે અથવા તે-‘સચિત્તા-જીવપ્રદેશાધિષ્ઠિતા’ પાઠાનુસાર તે તે સ્ત્રીના આત્મપ્રદેશને આશ્રયીને તે યોનિ સચિત્ત કહેવાય છે: એટલે કે-(શ્રી તત્વાર્થસૂત્રના બીજા અધ્યાયના ૩૩ માં સૂત્રની ટીકામાં જણાવેલ મિશ્રાયોનિની વ્યાખ્યાવાળા- ‘પ્રાગચિત્તાયાઃ પ્રસ્તુતત્વાત્ સચિત્તાચિત્તા’ પાઠ મુજબ) સ્વયં મિશ્ર હોય છે; પરંતુ સચિત્ત જ હોતી નથી. અને શ્રી તત્વાર્થસૂત્ર અધ્યાય બીજાના-‘સમ્મૂહનગર્ભોપપાતા જન્મ’ એ ૩૨ માં સૂત્રની ટીકામાં જણાવ્યા મુજબ એકેન્દ્રિયાદિ સંભૂર્ષિમ જીવો, જે સ્થાને ઉત્પન્ન થવાનું હોય છે તે સ્થાનના પુદ્ગલોને જ આહારીને તે સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થતા હોવાથી તેવા મગ આદિ એકેન્દ્રિયની યોનિ તો ઘણા ભાગે અચિત્ત સમજવી રહે છે, અને ૩૩ માં સૂત્રની ટીકામાં ‘તેષામનિયમેન કદાચિત્સચિત્તા, કદાચિદચિત્તા, કદાચિન્મિત્રેતિ’ એ દસ્કત મુજબ એકેન્દ્રિયથી માંડીને સર્વ સંભૂર્ષિમ જંતુઓની યોનિ કવચિત્ સચિત્ત, કવચિત્ અચિત્ત અને કવચિત્ મિશ્ર સમજવાની છે; પરંતુ કોઈપણ સંભૂર્ષિમની યોનિનો સચિત્ત તરીકે નિરધાર કરી શકાય નહિ.’ એ મુજબ સચિ-

સ્તર શાસ્ત્રીય સમાધાન આપવું યુક્ત હતું.

પેતાના તે સમાધાનની અસત્યતાને નહિ જ કબુલવા
સારૂ આચાર્યશ્રીએ, પ્રશ્નકારને તે મુજબ શાસ્ત્રીય સમાધાન
 તો આપ્યું નહિ, પરંતુ તેને બદલે તે પ્રશ્નકારને જે-
 (૧) પૂ. આ. શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજે વિવિધ-
 પ્રશ્નોત્તરના પહેલા ભાગમાં જે ખુલાસો કર્યો છે તે જીવ-
 રહિત અચિત્ત કોયડા મગ માટે છે. જ્યારે (૧)-કલ્યાણ
 માસિકમાં જે ખુલાસો મેં કર્યો છે તે યોનિની અપેક્ષાએ
 સચિત્ત કોયડું મગ લખ્યો છે. (૩) અને તેવો આશય
 ઓઘનિયુક્તિ ગ્રંથમાંથી આખોય પાઠ વિચારપૂર્વક વાંચ-
 વાથી તમને પણ થશે. (૪) યોનિથી પણ સચિત્ત કોયડું
 મગ હોય તેનો સંઘટ્ટો પણ સાધુઓએ વર્જવો 'જોઈએ.
 (૫) એટલે કોયડું મગ, જે અન્ય મગની સાથે હોય તે
 મગ, યોનિની અપેક્ષાએ સચિત્તસંઘટ્ટિત કહેવાય (૬) અને
 શ્રાવકોને ખબર પડે ત્યારે તે મગ સાધુઓને વહોરાવે
 નહિ, (૭) કારણ કે-એક એક કોળીયામાં ૫-૫, ૭-૭ આવી
 જાય. જેથી આવા કોયડા મગને ગળી જવાનો વિવેકકરવો
 કઠીન છે એમ વિવેકયુક્ત શ્રાવકને માલુમ પડતાં સાધુ-
 ઓને તેવા મગ વહોરાવે નહિ. (૮) સિદ્ધપુરવાલા સુશ્રાવક
 ભીખાલાલને મેં આવી સમજ આપી છે. જ્યારે પૂ. આ.
 શ્રી વિજયદાનસૂરિજી મહારાજે સ્વાભાવિક પ્રશ્નો ઉત્તર
 આપ્યો છે. એટલે અમારા બંનેના આશયમાં ફેર નથી.
 એ પ્રમાણેનું આઠ કલમોવાળું સમાધાન આપેલ છે, તે
 સમાધાનની આઠેય કલમો સદંતર મનસ્વી છે અને નીચે

મુજબ ક્રમવાર માયામૃષા તેમજ આલોગિક મિથ્યાત્વ આદિ અક્ષમ્ય દોષોથી ભરપૂર છે.

(૧) ‘કોરડુ મગ સચિત્ત પણ હોય છે.’ એવું કથન જૈનશાસ્ત્રમાં નહિ હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ, પ્રસ્તુત સમાધાનમાં ‘શ્રી દાનસૂરિજીએ એ ખુલાસો જીવરહિતના કોરડુ મગ માટે કર્યો છે’ એમ કહ્યું છે તે, નિજના અસત્ય નિરૂપણના બચાવ માટેનું માયામૃષા છે. શ્રી દાનસૂરિજી, કોઈજ કોયડુ મગને જીવસહિત માનતા જ નહોતા.

(૨) કોરડુ મગ અચિત્ત છે અને શ્રી પન્નવણાજી સૂત્રના નવમાં યો:નિપદના ૧૫૧ માં સૂત્રની ટીકામાંના- ‘અચિત્તા સર્વથા જીર્વાવિપ્રમુક્તા’ એ પાઠ મુજબ અચિત્ત પદાર્થની યો:નિ સચિત્ત હોતીનથી; પરંતુ અચિત્ત જ હોય છે, તેથી શ્રી ઓધનિયુકત્યાદિ ગ્રંથોમાં તે યો:નિને ‘અવિનષ્ટા-અવિધ્વસ્તા’ કહી છે એટલે કે-‘આખી યો:નિ’ કહેલ છે; પરંતુ ‘સચિત્ત’ કહેલ નથી. એ વગેરે જોતાં આચાર્યશ્રીની-‘યો:નિની અપેક્ષાએ મેં કલ્યાણ માસિકમાં કોરડુ મગ સચિત્ત લખ્યો છે.’ એ ખીજી કલમ, પોતાનાં અસત્યનિરૂપણનાં બચાવ માટે ખડા કરા-એલ પ્રપંચરૂપ હોઈને તેવા અચિત્ત પદાર્થને આખી યો:નિ હોવાનું આતિશયિક જ્ઞાન ધરાવનારા મહાપુરુષોએ, શાસ્ત્રમાં તે કોરડુ મગને સ્પષ્ટ શબ્દથી ‘અચિત્ત’ કહેલ હોવા છતાં પણ આચાર્યશ્રીએ, મગને યો:નિસચિત્તના કલ્પિતખંડાને ‘સચિત્ત’ કહેલ છે, તે આલોગિક શાસ્ત્રદ્રોહ તરીકે પણ લેખી શકાય તેમ છે.

(૩) શ્રી ઓધનિયુકિતગ્રંથમાંની લાખ્ય અને નિયુકિતની

મળીને ગાથા ૭૫ મી અને કેવલ નિર્ચુક્રિતની ‘તિવિદ્ધો
 વણસ્સઙ્ગ સ્વલુ પરિત્તઽણંતો ધિરાથિરિક્કિલ્લો’ ગાથા ૪૨ ની
 ટીકામાં કોરડુ મગ સંબંધમાં-‘નનુ કસ્માદચિત્તવનસ્પતિયત-
 નોચ્ચતે? તથાહિ-સચેતનવિષયા યતનેતિ ન્યાયઃ, ઉચ્ચતે, તત્રા-
 પ્યસ્તિ કારણં, યદ્યપિ અચિત્તસ્તથાપિ કદાચિત્કેષાંચિદ્વનસ્પતીના-
 મત્રિનષ્ટા યોનિઃ સ્યાદ્ ગુહ્લૂચીકંકદુકમુગ્દાદીનાં તથાહિ ગુહ્લૂચી
 શુષ્કાપિ સતી જલસેકાત્તાદાત્મ્યં મજંતી દૃશ્યતે. एवं कंकदुकमुग्दा
 दिरपि अतो योनिरक्षणार्थमचेतनयतनापि न्यायवत्येवेति । अथवा
 ऽचित्तवनस्पतियतनया दयालुतामाह, अचेतनस्यैते भेदा न भवन्ति,
 किंतु सचित्तमिश्रयोरेव योजनीया’ એ મુજબ પાઠ છે, અને
 તે પાઠનો અર્થ-‘સચિત્તની યતના વ્યાજબી; પરંતુ અચિત્ત
 વનસ્પતિની યતના કેમ કહી? તે પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શાસ્ત્ર-
 કાર કહે છે કે-‘અચિત્તની યતના કહેવામાં પણ કારણ છે.
 જોકે-ગળો, કોરડુ મગ વગેરે વનસ્પતિ અચિત્ત છે તોપણ
 કોઈ વખત તેમાંની કોઈક વનસ્પતિની યોનિ અખંડ-આખી
 હોય છે. અને તે પ્રમાણે ગળો સૂકી હોય તો પણ જળના
 સિંચનથી તે પુનઃ સચિત્ત થતી જોવાય છે. એ પ્રમાણે
 કોરડુ મગ આદિને માટે પણ જોવાય છે. તેથી યોનિનાં
 રક્ષણાર્થે અચિત્તની યતના પણ યોગ્ય જ છે.’ અથવા તો-
 ‘અચિત્ત વનસ્પતિની યતના વડે દયાલુતાને કહે છે.’ એમ
 સમજવું. આ (પરિત્ત-અનંત-સ્થિર-અસ્થિર ઇત્યાદિ) ભેદો
 અચિત્તના હોતા નથી; પરંતુ સચિત્ત અને મિશ્રમાં જ
 યોજવા.’ એ પ્રમાણે છે.

આચાર્યશ્રીએ પ્રશ્નકારને સમાધાનમાંની ત્રીજી કલ-

મમાં જણાવ્યા મુજબ શ્રી ઓઘનિયુક્તિત્રયનો આ આખોએ સાર્થક પાઠ, પ્રશ્નકાર એક વખત નહિ; પરંતુ સો વખત વિચારપૂર્વક વાંચી જાય તો પણ તે પાઠમાંથી પ્રશ્નકારને આચાર્યશ્રીએ કહેલી—‘યોનિની અપેક્ષાએ કોરડુ મગને મેં સચિત્ત લખ્યો છે.’ એ વાતને સાચી માનવાનો આશય થાય તેમ છે જ નહિ. આથી સમાધાનમાંની આચાર્યશ્રીની ‘અને તેવો આશય ઓઘનિયુક્તિત્રયમાંથી આખોય પાઠ વિચારપૂર્વક વાંચવાથી તમને પણ થશે.’ એ ત્રીજી કલમને તો પોતે કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ ના પહેલા અંકમાં કોરડુ મગને જે મનસ્વીપણે સચિત્ત કહેલ છે તે વાતને શાસ્ત્રીય લેખાવવાના કૃત્રિમતર પ્રયાસરૂપે જ લેખવી રહે છે.

(૪) જૈનશાસ્ત્રોમાં કોઈપણ અચિત્તપદાર્થની યોનિને સચિત્ત કહેલ નહિ હોવા છતાં, કેટલાક સમસ્ત જાતિના એકેન્દ્રિયો—વિકલેન્દ્રિયો અને સંમૂર્ચિમ તિયંચપંચેન્દ્રિયો તેમજ મનુષ્યપંચેન્દ્રિયોની યોનિને અચિત્ત કહેલ હોવા છતાં, વર્ષાઋતુમાં જે ભૂમિમાં ઘાસઆદિ વિવિધ વનસ્પતિઓ—અળસીયાં—દેડકાં વગેરે થાય છે અને ગ્રીષ્મઋતુમાં તે જીવો નષ્ટ થાય છે ત્યારે નિર્જીવ દેખાતી તે ભૂમિમાં (ભાવિ વર્ષામાં તે તે જીવોની ઉત્પત્તિનાં સ્થાનરૂપ) લાખો યોનિઓ તો થરખંધ પણ પથરાઈને પડેલી હોય છે, એમ જાણનારા સાધુ મુનિરાજો, અને પોતે પણ વિહાર દરમિયાન તે ભૂમિ ઉપરથી ચાલ્યા જવામાં તે યોનિઓના સંઘટ્ટાનો દોષ કે તે યોનિયોની કિલ્લામણા ગણતા જ નહિ હોવા છતાં અને તેવી યોનિવાળા અચિત્ત મગ—સૂકી ગળો—સૂકા કાષ્ટ કે

હરડે આદિનો સ્પર્શ કરનાર-તેને હાથમાં ઝાલનાર મુનિ માટે શાસ્ત્રમાં કોઈ પ્રાયશ્ચિત્ત પણ જણાવેલ નહિ હોવા છતાં આચાર્યશ્રીએ પ્રસ્તુત સમાધાનની ચોથી કલમમાં યોનિથી પણ સચિત્ત કોયડુ મગ હોય તેનો સંઘટ્ટો પણ સાધુઓએ વર્જવો જોઈએ.’ એમ જણાવેલ છે તે, જૈન-શાસ્ત્રથી, આં શ્રી વિજયદાનસૂરિજી મં ના વિદ્યમાન સમસ્ત સાધુગણની તે કોરડુ મગને ગળી જવાની પશ્ચત્તિથી અને પ્રાયઃ સર્વ સાધુ-સમુદાયની વાપરતી વખતે તેવા મગ દાંતથી ભાંગી ન જાય તે પ્રકારે તેની મુખમાં જ યતના રાખ્યા બાદ તેવા મગને મુખમાંથી કાઢીને સુરક્ષિત સ્થાને મૂકી દેવાની યતનામય આચરણથી સદંતર વિપરીત છે. પોતાના અસત્યનિરૂપણનાં રક્ષણ અર્થે આ રીતે શાસ્ત્ર અને શાસ્ત્રોક્ત આચરણની પણ ઉપેક્ષા ભવભીરુ આત્મા કદી કરી શકે નહિ.

(૫-૬) આ પ્રમાણે આ આચાર્યશ્રીના પ્રસ્તુત સમાધાનમાંની ચાર કલમોનું નિરસન વાંચવાથી સામાન્ય સમજણવાળા કલ્યાણકામીજનો પણ સમજી શકે તેમ છે કે- ‘આચાર્યશ્રીએ પ્રસ્તુત સમાધાનમાં જણાવેલી-‘એટલે કોયડુ મગ જે મગની સાથે હોય તે મગ યોનિની અપેક્ષાએ સચિત્ત સંઘટ્ટિત કહેવાય.’ એ પાંચમી કલમ જૈનોક્તિથી સદંતર પર છે, તથા તે પછીની તેઓશ્રીની-‘અને શ્રાવકોને ખખર પડે ત્યારે તે મગ સાધુઓને વહોરાવે નહિ.’ એ છઠ્ઠી કલમ તે શ્રાવકનું સુપાત્રદાન મનસ્વીપણે જ અટકાવનારી અને તપસ્વી સાધુ-સાધ્વીજીમહારાજોને તપના પારણે મુખ્યત્વે

જરૂરી એવી તે ચીજનો અંતરાય કરનારી હોઈને અઘૌઘરૂપ છે.’

(૭) આચાર્યશ્રીએ ઉપર મુજબ પાંચમી કલમ સુધી શાસ્ત્રે અચિત્ત જણાવેલા કોરડુ મગને સચિત્ત કહીને તેવા મગનો સંઘટ્ટો પણ વર્જવાનું કહ્યું અને છઠ્ઠી કલમમાં તેવા તેવા મગ સાધુઓને વહોરાવવાનો પણ શ્રાવકને નિષેધ કર્યો ! તેના કારણમાં આચાર્યશ્રીએ સાતમી કલમમાં જે ‘કારણ કે-એક એક કોળીયામાં ૫-૫, ૭-૭ દાણા આવી જાય જેથી આવા કોયડા મગને ગળી જવાનો વિવેક કરવો કઠીન છે x x x.’ એ પ્રમાણે જણાવેલ છે, તે વદતો વ્યાઘાત રૂપ છે: જેના સંઘટ્ટાનો પોતે નિષેધ કર્યો છે તે નિષેધમાં હેતુ તરીકે તેની સચિત્તતા જણાવવાને બદલે તેને ગળી જવાની મુશીબત રજુ કરી !! શુભુદ્ધિની બલિહારી ? વધુમાં આ કલમ વાપરીને તેઓશ્રીએ યોનિની અપેક્ષાએ કોરડુ મગની સચિત્ત તરીકે કરેલી યતનાની વાતનો તો પોતેજ અસત્ય ઠરાવી છે.

(૮) પ્રસ્તુત સમાધાનની આઠમી કલમમાં આચાર્ય-શ્રીએ પ્રશ્નકારને જે-‘સિદ્ધપુરવાલા સુશ્રાવક સીખાલાલને મેં આવી સમજ આપી છે. જ્યારે પૂ. આં શ્રી વિજય-દાનસૂરિજી મહારાજે સ્વાભાવિક પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ્યો છે. એટલે અમારા બંનેના આશયમાં ફેર નથી.’ એ પ્રમાણે ખુલાસો આપેલ છે તે, પોતાના તે અસત્ય નિરૂપણને ચેનકેનાપિ સાચું ઠસાવવા સાફ આ. શ્રી દાનસૂરિજી મં ની પ્રરૂપણને અસફરીતે જ સમાન આશયવાળી ગણાવવાની બાલચેષ્ટારૂપ છે. કારણ કે-વિવિધ પ્રશ્નોત્તરમાં

આં શ્રી દાનસૂરિજીએ જે કોરડુ મગને અચિત્ત કહીને દાંતે ભાંગ્યા સિવાય આખાને આખા ગળી જવાનું કહેલ છે તે જ કોરડુ મગને આપણા આ અગાધજ્ઞાની (?) આચાર્યશ્રીએ યોનિની અપેક્ષાએ અચિત્ત કહીને તેના સંઘટ્ટાવાળા અન્ય મગને પણ સાધુઓને નાહ વહોરાવવાનું કહેલ હોવાથી તે ખન્ને આચાર્યોનાં સમાધાનો એક આશયવાળાં નથી; પરંતુ એક બીજાથી જમીન આસ્માનના તફાવતરૂપે પ્રત્યક્ષ ભિન્ન આશયદર્શક છે.

(૧૨૩) કદ્યાણુ વર્ષ ૧૪ અંક ૬/૭ પૃં ૨૭૪ કો. ૧ દલીચંદ્ર ખેમરાજ શાહના-જિનપૂજન કર્યા બાદ ચૈત્યવંદન ન કરીએ તો શું બાધ આવે?' એ પ્રશ્નના સમાધાનમાં 'દ્રવ્યપૂજમાં થયેલ સ્વરૂપહિંસાના દોષને ઘોષ નાખનાર ભાવપૂજરૂપ ચૈત્યવંદન કરવું જોઈએ, એમ પૂ. આ. શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ નદીકૂપના દષ્ટાંતથી ફરમાવે છે.' એ પ્રમાણે આચાર્યશ્રીએ આ. શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મંના નામે એકાંતરૂપે જણાવ્યું છે તે, પોતાની તેવી માન્યતાને આં શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મં ના નામે સાચી લેખાવવાના દોષરૂપ ગણાય. પૂ. આં શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે, દ્રવ્યપૂજમાં થતી સ્વરૂપહિંસાને દોષવાળી જણાવી નથી તેમજ તે બદલ નદીકૂપનું દષ્ટાંત પણ આપેલ નથી. શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજે તો શ્રી જિનપૂજાને 'પૂજાયાં કાયઞ્ચઃ પ્રતિકુષ્ઠઃ સ તુ કિન્તુ જિનપૂજા । સમ્યક્ત્વશુદ્ધિરેતુરિતિ ભાવ-નીયા તુ નિરવઘા' એ આગમ પાઠની સાક્ષી આપવાપૂર્વક સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિના હેતુ તરીકે નિરવઘ-નિદોષ જણાવેલ છે.

અને તે નદીફૂવાના દષ્ટાંતથી નહિ; પરંતુ ‘યથા શ્રમપંકાદિ
 દોષોપેતમપિ તદ્વિચ્છેદાદિવિશિષ્ટતરગુણદેતુઃ કૂપસ્વનન’ એ
 પાઠ વડે કેવળ ફૂવાના જ દષ્ટાંતથી નિર્દોષ જણાવેલ છે.
 બુઝો-હારિભદ્રીય અષ્ટકજી ગ્રંથમાંનાં દ્વિતીય સ્નાનાષ્ટકગત
 ‘ભાવશુદ્ધિનિમિત્તત્વાત્તથાનુભવસિદ્ધતઃ૦’ એ ચોથા શ્લોકની
 ટીકા, તથા ત્રીજા પૂજાષ્ટકના ‘સંકીર્ણેષા સ્વરૂપેણ૦’ એ ચોથા
 શ્લોકની ટીકા.

આચાર્યશ્રીએ, પૂ. આ૦ શ્રી હરીમદ્રસૂરીશ્વરજી મંના
 નામે ફૂવાના દષ્ટાંતની સાથે નદીનું પણ દષ્ટાંત ચઢાવી દેતાં ‘ફૂવો
 ખોદવામાં જે શ્રમ-પંક આદિ હેતુઓ શાસ્ત્રકારે જણાવેલા
 છે તે હેતુઓ નદીના દષ્ટાંતને અંશેય સંગત થાય છે
 કે નહિ ?’ તે પણ વિચાર્યું નથી. તે શોચનીય છે.

તદુપરાંત આ સુધારામાં ઉપર જણાવ્યા મુજબ શ્રી
 જિનપૂજને આ. શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે નિર્દોષ
 અને પુણ્યબંધના હેતુરૂપે જણાવેલ હોવા છતાં પ્રસ્તુત
 સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ તેઓશ્રીના નામે તે શ્રી જિનપૂજને
 એકાંત દોષવાળી લેખાવવાની અને તે સાથે પોતાની ‘પૂજના
 દોષને ઘોઘ નાખનાર ભાવપૂજરૂપ ચેત્યવંદન કરવું જોઈએ.’
 તે મનસ્વી પ્રરૂપણાને પણ તેઓશ્રીના નામે ચઢાવી દીધેલ
 છે તે અતીવ શોચનીય છે.

પૂજામાં એકાંત દોષ કહેનારાઓ તો પંચાંગીને નહિ
 માનનાર તરીકે જાહેર થયા પછીયી પૂજામાં દોષ કહેવા લાગ્યા
 છે; પરંતુ આ આચાર્યશ્રી તો પંચાંગીને માનનાર ગણાય છે
 અને આ નિરૂપણથી જિનપૂજને એકાંત દોષવાળી લેખા-

વવા વડે મૂર્તિપૂજા વિરોધીના હુથીઆર બનવા જેવી સ્થિતિમાં મૂકાએલ છે તે અત્યંત ખેદનો વિષય છે.

શ્રી જિનપૂજા તથા ચૈત્યવંદન સંબંધમાં આચાર્યશ્રીએ, પ્રશ્નકારને શાસ્ત્રીય સમાધાન એ જ આપવું જોઈતું હતું કે-‘શ્રી જિનપૂજા, લાવપૂજાનું નિમિત્ત-હેતુ છે અને (તે દ્રવ્યપૂજારૂપ જિનપૂજાની સમાપ્તિ બાદ) તે દ્રવ્યપૂજારૂપ હેતુના ફલરૂપે ચૈત્યવંદનાદિ લાવપૂજા છે.’

(૧૨૪) કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ અંક ૮ પૃ ૦૫૨૫ કો. ૧
સૌભાગ્યચંદ હેમચંદ મહેતાની-‘જિનપૂજા વખતે ઠંડા કે ઉષ્ણજળથી નહાવામાં લાલ ?’ એ શંકાના સમાધાનમાં જે-
‘જિનપૂજા કરવા માટે અચિત્તજલથી સ્નાન કરવાની વિધિ આવે છે.’ એમ જણાવ્યું છે તે, શાસ્ત્રમાં તેવો કોઈ વિધિ જ નહિ હોવાથી કલ્પિત છે. સચિત્ત જલાદિના ભોગોપભોગ-વાળા મલીનારંભીને માટે જ પૂજાનું વિધાન છે. જુઓ હારિભદ્રીય અષ્ટક પ્રકરણ, બીજું અષ્ટક: સમાધાનમાં ‘વિધિ’ શબ્દને સ્ત્રીલિંગે જણાવેલ છે તે અબોધમૂલક છે.

(૧૨૫) કલ્યાણ વર્ષ ૧૪ અંક ૮ પૃ ૦૫૨૫ કો. ૧
મુનિશ્રી મનમોહનવિજયજીના-‘વેળટેબલ ઘી અને શીંગનું તેલ વિગયમાં ગણાય કે નહિ ?’ એ પ્રકારના બે પ્રશ્નનાં આચાર્યશ્રીએ આપેલાં બન્ને સમાધાનો, વર્તમાનમાં તલના તેલનાં સ્થાને તેલ વિગય તરીકે મુખ્યત્વે શીંગતેલનો જ વ્યવહાર થઈ ગયો હોવાથી અગ્રાહ્ય ગણાય.

(૧૨૬) કલ્યાણ વર્ષ ૧૫ અંક ૧/૨ પૃ ૦૮૯ કો. ૨
પન્નાલાલ કલ્લલદાસના-‘લવ્યજીવો મુક્તિમાં જશે તો તો

શું અલવ્યો એકલા જ બાકી રહેશે ?' એ પ્રશ્નનાં સમાધાનમાં જે-‘તમારી માન્યતા સાચી નથી. કારણ કે-જ્યારે જ્યારે પ્રભુજીને પૂછવામાં આવે ત્યારે ત્યારે લવ્યજીવોનો અનંતમો ભાગ જ મુક્તિમાં ગયો છે, એમ પ્રભુજીથી ઉત્તર મળે છે. એટલે સિદ્ધિગતિમાં ગયેલા સિદ્ધભગવંતોથી અનંત-લવ્યો સંસારમાં હોય, હોય અને હોય જ.’ એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે મનસ્વી છે. જૈનશાસ્ત્રોમાં પ્રભુજી પાસેથી ‘લવ્યજીવોનો અનંતમો ભાગ’ નહિ, પરંતુ ‘જદ્દા ઇ દોદ્દ પુચ્છા, જિણાણ મગ્ગંમિ ઉત્તરં તદ્દા । ઇક્કસ નિગોઘસસ અણંત માગો ય સિદ્ધિ ગમો ॥ એ ગાથા અનુસાર ‘એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ’ મુક્તિ પામ્યો, એવો ઉત્તર મળતો હોવાથી તે સમાધાન જૈની નથી. અને તેથી ‘સિદ્ધભગવંતોથી અનંતગુણા લવ્યો સંસારમાં હોય, હોય અને હોયજ’ એ વાક્ય પણ જૈની નથી. જૈનીવચન તો-‘સિદ્ધભગવંતો કરતાં અનંતગુણા લવ્યો નહિ; પરંતુ જીવો, સંસારમાં નહિ; પરંતુ સંસારમાંની એક નિગોદમાં હોય જ.’ એ છે.

(૧૨૭) રૂદ્યાણુ વર્ષ ૧૫ અંક ૧/૨ પૃષ્ઠ ૯૦ કો. ૧ શ્રી બાલચંદ્રજી જૈન મદ્રાસના-‘મનઃ પર્યવજ્ઞાનીઓ, અવધિ-જ્ઞાનીઓ અને પૂર્વધરો નિયમા દેવલોકમાં જાય કે અન્યગતિમાં પણ જાય ?’ એ પ્રશ્નનું જે-‘ઉપરોક્ત આત્માઓ’ પ્રમાદમાં આવી જાય તો નારકી નિગોદ સુધી પણ પહોંચી જાય છે. પરંતુ જો તથાભાવે કાયમ રહે તો દેવલોકમાં જાય.’ એ પ્રમાણે સમાધાન જણાવેલ છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. કારણ કે-‘શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્રના પ્રથમ અધ્યાયના ‘વિશુદ્ધ્યપ્રતિપ્રાતિ-

મ્યાં તદ્વિશેષ:-એ ૨૫ મા સૂત્રની ટીકામાંના-‘યસ્ય પુનર્વિપુ-
લ્લમતિમનઃપર્યાયજ્ઞાનં સમજનિ તસ્ય નૈવ પ્રતિપતત્યાકેવલપ્રાપ્તે-
રિત્તિ’ એ પાઠ મુજબ તે ભાવમાં કાયમ રહેવાની યોગ્યતા-
વાળા વિપુલમતિ મનઃ પર્યાવજ્ઞાની મહાત્માઓ દેવલોકમાં
જતા નથી; પરંતુ કેવલજ્ઞાન પામી સિદ્ધિપદને જ પામે
છે. અને તે સિવાયના મનઃપર્યાવજ્ઞાનીઓ-અવધિજ્ઞાનીઓ
અને પૂર્વધરો તે ભાવમાં કાયમ રહ્યા હોય છતાં તે તે
જ્ઞાનોની પૂર્વે જેઓએ, મનુષ્ય-તિર્યચ કે નારકીનું આયુષ્ય
આંધ્યું ન હોય તે આત્માઓ જ દેવલોકમાં જાય છે.’

(૧૨૮) કલ્યાણ વર્ષ ૧૬ અંક ૪ પૃં ૨૮૦ કો. ૨
પ્રથમ સમાધાનમાં આચાર્યશ્રીએ-‘સગરચક્રવર્તીના પુત્રોએ
શ્રી અષ્ટાપદજીની ચારે બાજુ ખાઈ ખનાવી દરિયાનું પાણી
લાવ્યા હતા એટલે તે તીર્થને ડુબાડ્યો ન હતો.’ એ પ્રમાણે
જણાવ્યું છે તે મનસ્વી છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર નેમિ-
ચંદ્રીયા વૃત્તિ પૃં ૨૩૪ ઉપરના ‘તઓ દંડરયણ ગંગં
મિંદિકુળ આણખં જલં, મારયા ફરિદ્દા’ પાઠ મુજબના અનેક
શાસ્ત્રીયવચનો પ્રમાણે સગર ચક્રીના પુત્રો, તે ખાઈમાં
દરિયાનું પાણી લાવ્યા નથી; પરંતુ ગંગા નદીનું જળ લાવ્યા હતા.

(૧૨૯) કલ્યાણ વર્ષ ૧૬ અંક ૬ પૃં ૪૭૯ કો. ૧
સિકંદરાબાદથી એક શ્રાવકે તેઓશ્રીને પૂછેલા-‘શ્રી મહાવીર
સ્વામિકા નિર્વાણકે પશ્ચાત્ શ્રી ગૌતમસ્વામિજીકે કેવલજ્ઞાન
કિતને સમયમેં હુઆ ?’ એ પ્રશ્નમાં પ્રશ્નકારે પ્રભુના નિર્વા-
ણનો સમય જાણવા માગેલ નથી; પરંતુ પ્રભુના નિર્વાણ
પછી શ્રી ગૌતમસ્વામીને કેટલા સમયે કેવલજ્ઞાન થયું એજ

જાણવા માગેલ છે; આમ છતાં આચાર્યશ્રીએ, તે શંકાના સમાધાનમાં હિંદીમાં જ જણાવ્યું છે કે-‘મારવાડી કાર્તિક વદી અમાવાસ્યા (ગુજરાતી આસો વદી અમાવાસ્યા) કી રાત્રી કી ચાર ઘડીયાં અવશેષ થી તખ પ્રભુશ્રી મહાવીર સ્વામીજીકા નિર્વાણકલ્યાણક હુઆ થા ! ઉસી દિનકે સુખહ શ્રી ગૌતમ સ્વામીજી કે કેવલજ્ઞાન હુઆ થા.’ આ સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ પ્રશ્નકારે નહિ પૂછેલો પ્રભુ મહાવીર-દેવના નિર્વાણનો સમય જણાવીને અને ‘પ્રભુનિર્વાણ પછી ગૌતમ સ્વામિજીને કેટલા સમયે કેવલજ્ઞાન થયું ?’ એ પૂછેલા પ્રશ્નનું મુજબ શ્રી ગૌતમસ્વામીના નિર્વાણનો સમય નહિ જણાવતાં લખતું જ સમાધાન આપી દેવા વડે માત્ર સમાધાનકાર તરીકેની ખ્યાતિ જ સાચવી રાખી છે તે વિલક્ષણતાની ઉપેક્ષા કરીને પ્રસ્તુત વિષય પર જ આવું છું કે-તે લખતા સમાધાનમાં પણ તેઓશ્રીએ, (૧) (પ્રભુ મહાવીરદેવ તે અમાસની બે ઘડી રાત્રિ અવશેષ હતી ત્યારે કાળધર્મ પામ્યા હોવાનું શાસ્ત્ર કહે છે, અને ચાર ઘડી પહેલાં કાળધર્મ પામ્યા હોવાનું શાસ્ત્ર કહેતું જ નહિ હોવા છતાં) ચાર ઘડી પહેલાં કાળધર્મ પામ્યા હોવાનું જણાવ્યું ! અને (૨) (શાસ્ત્રમાં શ્રી ગૌતમસ્વામિજીને કેવલજ્ઞાન તે અમાસના વળતે દિવસે એટલે કે-કાર્તિક શુદ્ધ એકમના જ દિવસે થયું હોવાનું જણાવેલ હોવા છતાં) તેઓશ્રીએ તે અમાસના દિવસની સવારે કેવલજ્ઞાન થયું હોવાનું જણાવ્યું છે ! તેથી તે બન્ને સમાધાનો શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે.

શ્રી કલ્પસૂત્રમાં શ્રી મહાવીર પ્રભુના નિર્વાણ પ્રસંગના

અધિકારમાં ‘વચ્ચૂસકાલસમયંસિ સંપલિઅંકનિસન્ને’ પાઠ છે. આ પાઠની શ્રી કદપસુખોધિકાટીકાના પૃ૦ ૧૨૫ ઉપર ‘પ્રત્યૂષ-કાલસમયે ચતુર્ઘટિકાવશેષાયાં સંપલ્યંકાસને નિવિષ્ટઃ.’ એ પ્રમાણે ટીકા છે; પરંતુ ચતુર્ઘટિકાવશેષાયાં કાલગતઃ એ પ્રમાણે ટીકા નથી. અર્થાત્ શાસ્ત્રમાં તેા લગવાન્ તે અમાસની ચાર ઘડી રાત્રિ બાકી રહી ત્યારે પદ્માસને—જિનપ્રતિમાની જેમ બેઠા હોવાનું જણાવેલ છે, પરંતુ તેઓશ્રીની જેમ ચાર ઘડી બાકી રહી ત્યારે નિર્વાણ પામ્યા હોવાનું જણાવેલ નથી.

બીજી વાત એ છે કે—બે ઘડીનું એક મુહૂર્ત અને ૩૦ મુહૂર્તનો એક અહોરાત્ર ગણાય છે. એક દિવસના તે ત્રીસેય મુહૂર્તોનાં નામો શ્રી કદપસુખોધિકાના પૃ૦ ૧૧૬—૧૨૦ ઉપર આપેલાં છે. તેમાં ૨૮ મા મુહૂર્તનું નામ ‘વૃષભ’ અને ૨૯ મા મુહૂર્તનું નામ ‘સર્વાર્થસિદ્ધ’ છે. કદપસુખોધિકાના પૃ૦ ૧૧૬ ની બીજી પુટીમાં ‘સર્વાર્થસિદ્ધ’ નામના તે ૨૯ મા મુહૂર્તે લગવાન્ નિર્વાણ પામ્યા હોવાનું સ્પષ્ટ કથન હોવાથી ‘લગવાન્ તે અમાસની ચાર ઘડી બાકી રહી ત્યારે નિર્વાણ પામ્યા નથી, પરંતુ બે ઘડી રાત્રિ બાકી રહી ત્યારે નિર્વાણ પામ્યા છે.’ એ વાત પણ એટલી જ સ્પષ્ટ છે. શ્રી કદપસૂત્ર તેા તેઓશ્રીએ અનેકવર્ષોસુધી વાંચ્યું હોવાથી અહિં આચાર્યશ્રીએ, ‘બે ઘડીને બદલે ચાર ઘડી અનાભોગે જણાવી છે.’ એવો ખચાવ પણ અસ્થાને છે. આથી તે સમાધાનને બદલે શાસ્ત્રીય સમાધાન સંક્ષેપમાં—‘પ્રભુનું નિર્વાણ, ૨૯ મું તે સર્વાર્થસિદ્ધ મુહૂર્ત પણ પૂર્ણ થવાની તૈયારીમાં હતું ત્યારે જ થયું છે.’ એ પ્રમાણે હોવાથી

તેઓશ્રીએ તે મુહૂર્તની પહેલાના ૨૮ મા 'વૃષભ' નામના મુહૂર્તે નિર્વાણ થયું હોવાનું જણાવ્યું છે તે કપોલકલ્પિત છે.

શ્રી સેનપ્રશ્નના પૃ૦ ૯૬ ઉપર આ વાતને જણાવનાર ૪૫૦ મેા પ્રશ્નોત્તર પણ છે કે-‘તથા-નિર્વાણાવસરે શ્રી વીરેણ ષોડશપ્રહરાન્ યાવદ્દેશના દત્તા સા કસ્માદિનાદારમ્ય કસ્મિન્દિને પૂર્ણા જાતા ?’ ઇતિ પ્રશ્નોડત્રોત્તરં-ચતુર્દશીદિનાદારમ્યામાવાસ્યાયાઃ પાશ્ર્ચાત્યઘટિકાદ્વયરાત્રૌ દેશના પૂર્ણા જાતા સંભાવ્યતે, યતોડમાવસ્યાયામેકોનત્રિશન્મુહૂર્તૈઃ નિર્વાણં કથિતમસ્તિ, ષોડશ પ્રહરાતુ તતોડર્વાન્ જાતા યુજ્યન્ત ઇતિ ॥૪૫૦॥’

(૧૩૦) કલ્યાણ વર્ષ ૧૬ અંક ૬ પૃ૦ ૪૮૦ કો. ૧ પહેલા સમાધાનમાં તેઓએ-‘કલ્પસૂત્રનું નવમું વ્યાખ્યાન ટીકા સહિત સંવત્સરીના દિવસે વાંચી શકાય પણ પરંપરામુજબ તે દિને સવારે ખારસાસૂત્ર વંચાય છે, અપોરે નવમું વ્યાખ્યાન વાંચે તો વાંધો નથી.’ એ પ્રમાણે જણાવેલ છે, તે શ્રી કલ્પસૂત્રમુખોધિકાના ‘પંચામર્દિવસૈર્નવમિઃ ક્ષણૈઃ શ્રી કલ્પસૂત્રં વાચયંતિ’ એ શાસ્ત્રપાઠનું ઉલ્લંઘન કરનાર કલ્પિત સમાધાન છે. તેઓશ્રીની તે પ્રરૂપણા બદલ આરાધકોએ તેઓશ્રી પાસેથી દશમિઃ ક્ષણૈઃ-દશ ટુકડે કલ્પસૂત્ર વાંચવાનું જણાવનાર પાઠ માગવો જરૂરી છે. તેઓશ્રીએ ખારપર્વીની અવિચ્છિન્ન પરંપરાને પણ ત્યજી દીધી તે જોતાં આ સમાધાનમાં જણાવેલી ખારસાસૂત્રની પરંપરાની વાતને આપેલું મહત્વ પણ તેઓશ્રીને કેટલું છે. ? તે આથી સુસ્ત જનોએ વિચારવું.

(૧૩૧) કલ્યાણુ વર્ષ ૧૬ અંક ૬ પૃં ૪૮૦ કો. ૨ ના બીજા સમાધાનમાં તેઓશ્રીએ, પં. શ્રી વીર વિં કૃત પંચ કલ્યાણુકની પૂજાની આઠમી ઢાળમાંની ‘વેધકતા વેધક લહેં બીજા બેઠા વા ખાય’ એ પંક્તિનો જે “ જિનેશ્વર ભગવાનની ભક્તિથી ઓતપ્રોત થયો છે તે કર્મનો વેધ કરી પોતે જિનસરિખો બની શકે છે અને જે આત્મા જિનભક્તિથી ઓતપ્રોત નહિ અથવા સમ્યક્ત્વાદિથી હીન છે તે બિચારા ખાલી રહી જાય છે-અર્થાત્ તેઓ જિનપદ કે કેવલજ્ઞાન પામી શકતા નથી.” એ પ્રમાણે અર્થ જણાવેલ છે તે, પૂર્વાપરના અધિકારનો સંબંધ વિચાર્યા વિનાનો હોઈને તે ગાથાના કર્તા પંડિત મહાત્માના આશયને હણી નાખનારો છે. ત્યાં કેવલજ્ઞાન પામવાની વાત નથી પણ ભવ્યતાની વાત છે

પં. શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે તે ગાથાવાળી પૂજાની આઠમી ઢાળની પૂર્વે સાતમી ઢાળમાં શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુના કેવલજ્ઞાન પ્રસંગની જે મહત્તા જણાવેલ છે, તે મહત્તા કોઈને વચનદ્વારા વર્ણવી શકાય તેમ નથી, એમ તે પછીની આઠમી ઢાળની શરૂઆતની-‘રંગ રસીયા રંગ રસ બન્યોં કોઈ આગળ નવિ કહેવાયં’ એ પંક્તિ વડે જણાવે છે. એજ વાતની પુષ્ટિમાં તે કર્તાએ તે પછીની તે ‘વેધકતા વેધક લહેં બીજા બેઠા વા ખાય’ પંક્તિ જણાવી હોવાથી તે ગાથામાંના તે વેધકતા અને વેધક શબ્દનો-પૂર્વે કહેલી સાતમી ઢાળના વર્ણનને અનુરૂપ અર્થ નીચે પ્રમાણે સમજવો રહે છે.

તે ‘વેધકતા’ અને ‘વેધક’ શબ્દોમાં તુદાદિ (છટ્ટા) ગણનો વિધ્ ધાતુ છે તે વિધ્ ધાતુનો અર્થ વિંધવું-છેદવું-ભેદવું વગેરે થાય છે. વિધ્ ધાતુને કૃદન્તનો ણક પ્રત્યય લાગતાં તેનો ‘વેધક’ શબ્દ બનેલ છે. ચાલુ અધિકારને અનુલક્ષીને ત્યાં ‘વેધક’ એટલે-મોહની નિખિડગ્રંથીને ભેદનાર, એવો ભેદજ્ઞાનવાન આત્મા, અને તેવી ‘વેધકતા’ એટલે-મોહનીયાદિ કર્મોનું છેદકપણું એ પ્રમાણે અર્થ સમુચિત છે. અને તેથી ‘વેધકતા વેધક લહેં બીજા બેઠા વા ખાય’ એ પંક્તિનો અર્થ, ‘પ્રભુનું તે મોહનીયાદિ કર્મોનું છેદકપણું=કૈવલ્યપણું’ (કેવું અદ્ભૂત છે ? તે તો) ભેદ જ્ઞાન ધરાવનાર આત્મા જ જાણી શકે, તે સિવાયના (ભેદજ્ઞાન નહિ પામેલા) આત્માઓ તે મહત્તાને કોઈ પણ ઉપાયે જાણી શકે નહિ.’ એ પ્રમાણે સમજવો રહે છે.

(૧૩૨) કલ્યાણ વર્ષ ૧૭ અંક ૫ પૃ ૦૩૨૫ કો. ૧

અશ્વિનચંદ્ર વાડીલાલે પૂછેલી-‘પ્રાહ્લી અને સુંદરી બ્રહ્મચારિણી હતી કે પરણેલી હતી ?’ એ શંકાના સમાધાનમાં જે-‘પ્રાહ્લી પરણેલી હતી અને સુંદરી બ્રહ્મચારિણી હતી.’ એમ કહીને ‘સુંદરી પરણેલા ન હતા’ એમ જણાવેલ છે તે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. શ્રી આવશ્યકસૂત્ર મલયગિરીયા ટીકા પૃ ૦ ૨૦૦ ઉપરનો- ‘ભગવતા યુગલધર્મવ્યવચ્છેદાય ભરતેન સહ જાતા બ્રાહ્મી બાહુબલિને દત્તા, બાહુબલિના સહ જાતા સુંદરી ભરતાયેતિ’ એ પાઠ સ્પષ્ટ જણાવે છે કે-સુંદરી પણ પરણેલા જ હતા.’

(૧૩૩) કલ્યાણ વર્ષ ૧૭ અંક ૫ પૃ ૦ ૩૨૬ કો. ૧
 પ્રભુદાસ સરૂપચંદ્રે પૂછેલી-‘શ્રી જિનેશ્વર દેવો નિરંજન નિરાકાર હોઈ મૂર્તિઓની સ્થાપના કરી આકાર દર્શાવવામાં કેમ આવે છે?’ એ શંકાના સમાધાનમાં જે-‘જિનેશ્વરદેવો નિરંજન નિરાકાર કહેવાય નહિ. આ વિશેષણ સિદ્ધલગ્ન-વંતોને ઘટે, એ પ્રમાણે જણાવ્યું છે તે, અયુક્ત હોઈને શાસ્ત્ર અને વ્યવહાર બંનેથી વિરૂદ્ધ છે. કારણ કે-આચાર્યશ્રી, નિરાકાર એવા સિદ્ધની પણ સાકાર મૂર્તિને તો માને જ છે અને પ્રશ્નકારનો પ્રશ્ન પણ મુખ્યત્વે ‘નિરાકારનો આકાર કેમ?’ એ જ છે: આમ છતાં આ આચાર્યશ્રીએ તે પ્રશ્નનો ખુલાસો આપવાનું ‘જિનેશ્વર દેવો નિરંજન નિરાકાર કહેવાય નહિ.’ એ પ્રમાણે ઉડાઉ જવાબ આપીને ઉડાવી દીધું છે, તે જણાવી આપે છે કે-‘પ્રશ્નકારના પ્રશ્નનું સમાધાન તેઓશ્રી પાસે નહોતું.’

તેઓશ્રીએ જે-‘જિનેશ્વર દેવો નિરંજન નિરાકાર કહેવાય નહિ’ એમ જણાવ્યું છે તે શાસ્ત્ર અને વ્યવહારથી એ કારણે વિરૂદ્ધ છે કે નિરંજન નિરાકાર એવા સિદ્ધ-લગ્નવંતમાં તેઓની મૂર્તિ બનાવતી વખતે જિનેશ્વરની મૂર્તિમાં જેમ એકજ સમય પછી સિદ્ધ થનાર જિનેશ્વર દેવના આકારનો આરોપ કરવામાં આવે છે તેમ એકજ સમય પછી પ્રાપ્ત થવાના સિદ્ધ ભાવમાં તે એકજ સમય પછી સિદ્ધ થનાર જિનેશ્વર દેવના આકારનો સિદ્ધસ્વરૂપે આરોપ કરવામાં આવે છે. આથી નિરાકાર એવા સિદ્ધની તથા સાકાર એવા અરિહંતની મૂર્તિ એકજ આકારની હોય છે અને ‘અતસ્મિન્નદ્યવસાય આરોપઃ’ સૂત્ર મુજબ તે રીતે સિદ્ધ

તથા જિનેશ્વરની મૂર્તિમાં થતો જિનેશ્વરના આકારનો આરોપ તે ભાવજિનેશ્વરદેવ નથી; પરંતુ ભાવ જિનેશ્વર દેવ તરીકે માનવાનો અધ્યવસાય છે. આથી નિરંજન નિરાકાર એવા સિદ્ધ પરમાત્માની સાકારમૂર્તિને પણ જેમ નિરંજન નિરાકાર કહેવાય છે તેમ સમયાન્તરે નિરંજન નિરાકાર બનનાર શ્રી અરિહંતની મૂર્તિને પણ સુખે નિરંજન નિરાકાર કહેવાય. આજે ‘જિનેશ્વરદેવોને નિરંજન નિરાકાર ન કહેવાય અને સિદ્ધભગવંતોને માટે જ તે વિશેષણ છે.’ એમ કહેનારા આ આપણા આચાર્યશ્રી, વખત જતાં સાકારના ખૂલાને નિરંજન નિરાકાર એવા સિદ્ધની સાકારમૂર્તિને પણ નિરંજન નિરાકાર કહેવાની ના કહે તો નવાઈ નહિ; પરંતુ કદ્યાણકામી આત્માએ તો આ સ્પષ્ટીકરણ વાંચ્યું. બાદ નિરંધાર ઉપર આવતું રહે છે કે- તેઓશ્રીના કથનોને યથાર્થ માની લેવાની ભૂલચૂકેય ઉતાવળ કરવી નહિ. અરૂપી દેવ અને રૂપી દેવની મૂર્તિનું નિરંજન નિરાકારપણું તો સમાન જ હોવાથી તે બંને દેવો સંબંધીનો ‘કાયોત્સર્ગદંડક’ પણ ‘સવ્વલોષ અરિહંતચેદ્બાણં’ એ એકજ છે. સિદ્ધની મૂર્તિ અંગે પૃથગ્-જુદો દંડક નથી.

પૂજાની ઢાળમાં શ્રી જિનેશ્વરની સ્તવના કરતાં જણાવવાએલી ‘અરૂપી પણ રૂપારોપણસે, ઠવણા અનુયોગદ્વારા, જિણુંદાં’ એ ગાથા પણ અરૂપીમાં રૂપનું આરોપણ કરીને આરાધવામાં આવતી રૂપી મૂર્તિદ્વારા પણ મુખ્યવૃત્ત્યા નિરંજન નિરાકારનું જ આરાધન કરાતું હોવાનું સમર્થન કરે છે. શ્રીકલ્પસૂત્રમાં તો કેવલજ્ઞાન થયા અગાઉથી પણ

પ્રભુને ‘શંખ દ્વ નિરંજનો’ પાઠ વડે નિરંજન કહ્યા છે. શ્રી જ્ઞાનવિમલસૂરિજીએ વિહરમાન સીમંધર સ્વામીને-‘આપ અરૂપી રાગ નિમિત્તે દાસ અરૂપ ધરે રે’ ગાથામાં અરૂપી નિરાકાર કહીને સ્તવ્યા છે. શ્રી મોહનવિજયજી લટકાળાએ શ્રી સુવિધિજીનને તે પ્રભુના સ્તવનમાં-હય ગય યદ્યપિ તું આરોપાએ, તો પણ સિદ્ધપણું ન લોપાએ૦’ ગાથા દ્વારા વરઘોડાદિ પ્રસંગે હસ્તિ-અશ્વ રથ વગેરે પર પધરાવેલી જિનેશ્વર મૂર્તિને સિદ્ધપણે સ્તવેલ છે. મહો૦ શ્રી યશોવિજયજીએ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીને તે પ્રભુના સ્તવનમાં-‘સાત રાજ અલગા જઈ ખેઠા૦’ એ ગાથા દ્વારા સિદ્ધરૂપે સ્તવ્યા છે. વર્તમાન જિનચોવીશીનું આયુષ્ય પૂર્ણ થવા સાથે તેનું ભાવાર્હત્પણું પૂર્ણ થયું હોવાથી પણ વર્તમાન ચોવિશેય જિનેશ્વરોના સ્થાપનાનિક્ષેપાની ઉપાસના મુખ્યપણે નિરાકારરૂપેજ કરવાની હોય છે. આમ શાસ્ત્ર અને વ્યવહારથી પણ સિદ્ધ છે કે-જિનેશ્વર દેવો, નિરંજન નિરાકાર કહેવાય જ છે. કલિકાલ સર્વજ્ઞ આચાર્યપુંગવ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજ, શ્રી મહાદેવસ્તોત્રના ૧૬મા શ્લોકના-‘સાકારોઽપિ હ્યનાકારો, મૂર્ત્તમૂર્ત્તસ્તથૈવ ચ ।’ એ પૂર્વાર્દ્ધ દ્વારા જિનેશ્વર ભગવંતને ‘સાકાર હોવા છતાં પણ નિરાકાર છે, મૂર્ત્ત હોવા છતાં પણ અમૂર્ત્ત છે’ એમ સ્પષ્ટ જણાવે છે. અને તેથી પ્રશ્નકારના ‘નિરાકારનો આકાર કેમ?’ એ પ્રશ્નને સીધો અને ટુંકો જવાબ આચાર્યશ્રીએ એજ આપવો જોઈતો હતો કે-“આત્મકલ્યાણ સાધવામાં અરિહંત કે સિદ્ધ ભગવંતની મૂર્તિ પુષ્ટ આલંબન હોવાથી નિરંજન નિરાકારમાં આકારનું આરોપણ કરવામાં આવે છે.”

(૧૩૪) શ્રી દેશવિરતિ આરાધક સમાજના પ્રથમ પુણ્ય

તરીકે - બુહારી વાસ્તવ્ય શેઠ ઝવેરભાઈ પન્નાજીના દ્રવ્યની સહાયથી આપણા આચાર્યશ્રી લલિતસૂરિજી મહારાજે સં. ૧૯૮૨ માં રચીને પોતાના બોધને માટે પ્રતાકારે પ્રસિદ્ધ કરેલ ‘વૈરાગ્યરસમંજરી’ નામક પુસ્તકમાંના ‘પ્રાગવદ્વાયુષાં લોકે દેશ સાયુત્વધારિણાં। ભવેદેવાયુષોઽભાવો, મનુજાયુઃ પ્રસંગતઃ।।’ એ ૫૦૪ માં શ્લોકદ્વારા પોતે, - ‘પૂર્વે આયુષ્ય બાંધેલ નથી તેવા દેશવિરતિ શ્રાવકોને મનુષ્યના આયુષ્યનો પ્રસંગ હોવાથી દેવના આયુષ્યનો અભાવ હોય છે.’ એમ જણાવેલ છે તે, શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે. શાસ્ત્ર તો પૂર્વે આયુષ્ય બાંધેલ નથી તેવા સમ્યગ્દષ્ટિને પણ વિમાનવાસી દેવના આયુષ્યનો સફલાવ નિયમા જણાવે છે, જ્યારે દેશવિરતિધર શ્રાવકોને તો ઉત્કૃષ્ટ આરમા દેવલોકના આયુષ્યનો સફલાવ જણાવે છે.

તે પુસ્તકમાંના ૫૧૦ માં શ્લોકમાં કરેલ - ‘ધિગાત્મં સ્વાં’ પ્રયોગ, શ્લોક ૫૧૨ માં વાપરેલ ‘અક્રમે’ શબ્દ, ૫૧૫ માં શ્લોકગત ‘માર્જિતા’ શબ્દનું ટિપ્પણ અને શ્લોક ૫૩૬ વગેરેમાં કરેલ ‘સમ્યક્ત્વદષ્ટિકો’ પ્રયોગ, વિદ્વજ્જગતમાં હાસ્યાસ્પદ લેખાવાની બેપરવા સૂચક ગણાય.

(૧૩૫) તે ‘વૈરાગ્યરસમંજરી’ પુસ્તકના ૬૪૧ માં શ્લોકનું પૂર્વાર્ધ, ‘રચનાં વિજયાયુક્તો લલિતસૂરિગુણાવહામ્।’ એ પ્રમાણે છંદદોષ અને કવિત્વદોષથી પર રહેલા પૂર્વક સુગમ અને સરલ બનતું હતું છતાં - ‘રચનાં વિજયાલ્લાભિઃ પરઃ સૂરિગુણાવહામ્।’ એ પ્રમાણે કવિત્વદોષથી પરિપૂર્ણ, દુર્ગમ અને નિરર્થક કઠીન રચેલ હોઈને કવિત્વના મૂલ્યાંકનરૂપ છે. હંસસાગર

[વિ. સં. ૨૦૧૭ પ્ર૦ જેઠ સુદિ ૫. વડવાણ શહેર.]

અમારા મુદ્રિત પુસ્તકોમાં સુધારો

(૧) અમારા તરફથી સં. ૨૦૦૯ માં પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘શ્રી જિનગુણરત્ન મંજૂષા’ ના ૩૮૦ મા પેજ ઉપર ‘શ્રી દીવાળીપર્વનું ગણુલું’ શિર્ષક લખાણની પંક્તિ ૮ થી ૧૦ માં જે ‘લોક પ્રમાણે ચૌદશ કરી હોય તો શ્રી ગૌતમસ્વામીનું ગણુલું દેવવંદન વગેરે પણ તે ચૌદશની દીવાળીને લગતી અમાસની સવારે જ ગણુવું’ એ પ્રમાણે છપાયેલ છે તે ખુદ તપાસનાર બાલુભાઈ રૂગનાથે મૂળ મેટરને પોતાની સમજ પ્રમાણે રૂપક આપેલું હોઈને અશુદ્ધ છે માટે વાચકોએ તે લખાણનાં સ્થાને ‘લોક પ્રમાણે ચૌદશે દિવાલી હોય તો શ્રી ગૌતમસ્વામીનું ગણુલું દેવવંદન વગેરે તે ચૌદશની દિવાળીને લગતી અમાસની પાછલી સવારે-પડવે જ ગણુવું’ એ પ્રમાણે સુધારીને વાંચવું તથા તે બૂકના ૪૫૨ પેજ ઉપર છપાયેલા આયંબિલનાં પચ્ચકખાણની આઠમી પંક્તિમાંના- ‘સન્વસમાહિવત્તિ આગારેણ’ પદ પછી એકાસણાના ‘એકાસણું પચ્ચકખાઈ’ એ આગારેજ છૂટી જવા પામેલ છે તે ઉમેરીને વાંચવું.

(૨) સં. ૨૦૦૯ માં પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘શ્રી વંદિતુસ્ત્ર ટીકાનુવાદ’ ગ્રંથના ૬૮ મા પેજ ઉપરના ૨૯૭ મા શ્લોકનો જે-‘ભૂતિલક નામના નગરમાં પરસ્પર અત્યંત પ્રેમવાળા ભૂત-કાલથી જ-પૂર્વલવોથી જ જાણે ઋદ્ધિના સ્વામિ ન હોય તેવા ભરપૂર વૈલવથી શોભતા ભાનુ અને ભામ નામના બે ભાઈઓ હતા.’ એ પ્રમાણે અનુવાદ છે તે યથાર્થ નથી, માટે તેનાં સ્થાને ‘ભૂતિલક નામના નગરમાં પરસ્પર અત્યંત પ્રેમવાળા ભૂતમત્તવત્-ભૂતનાથવત્=મહાદેવની જેમ વિમૂતિઆજિતૌ (મહાદેવપક્ષે રક્ષા)-ભરપૂર વૈલવથી શોભતા ભાનુ અને ભામ નામના બે ભાઈઓ હતા.’

એ પ્રમાણે પરમપૂજ્ય ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય દેવેશશ્રી
માણિક્યસાગરસૂરીશ્ચય મહારાજ પ્રસાદિત, સુધારે
સુધારીને વાંચવું.

- (૩) તે ગ્રંથના પેજ ૧૩ ની ત્રીજી પંક્તિમાં 'ત્રણસે'ક'
છપાયું છે તેને બદલે 'બસે'ક' વાંચવું,
(૪) ૨૩૬ મા પેજની ૧૩ મી પંક્તિમાં 'અતિ સંતોષ'
ને બદલે 'અતિ હર્ષ' વાંચવું
(૫) અને ૧૭૫ મા પેજની ૧૮ મી પંક્તિમાં 'ઉત્કૃષ્ટથી
હજાર કોડ' ને બદલે 'ઉત્કૃષ્ટથી ૬ હજાર કોડ' એમ
સુધારીને વાંચવું.

લી. પ્રકાશક

મુદ્રક :- શેઠ નાનાલાલ લલિતભાઈ

મુદ્રણસ્થાન : શ્રી લક્ષ્મી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ : સુરેન્દ્રનગર.

અનેક લેખકોની પ્રૌઠ કલમે લખાયા બાદ
પૂ. શાશનકંટકોદ્ધારક ગણિવર્યશ્રીની-
સૂક્ષ્મદ્રષ્ટિએ સુધારીને પ્રસિદ્ધ થએલ સાહિત્યની નોંધ.

<u>નં.</u>	<u>નામ</u>	<u>કર્તા</u>	<u>પ્રકાશક</u>
૧	તાત્ત્વિકપ્રશ્નોત્તર ભા. ૧ ભો.	પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રી આગમોદ્ધારક સં.	સુરત
૨	દેશનાસંગ્રહ વિભાગ ૧ ભો.	„	ગાંધી ૨. પા. વેજલપુર
૩	સિદ્ધચક્ર આરાધન વિધિ	પૂર્વાચાર્ય	ઝ. છ. પેઢી ઉજ્જૈન
૪	શાસનજયપતાકા	૯૩ પંડિતો	શેઠ ઝ. રા. નવસારી
૫	પ્રારંભિક પાઠ્યક્રમ	શ્રી જિતેન્દ્ર વિ. મ.	જૈન ત. વિદ્યાપીઠ-પૂના
૬	પ્રશ્નોત્તર વાટિકા ભા. ૧ ભો.	„	„
૭	પ્રવેશ પાઠ્યક્રમ વિ. ૧ ભો.	„	„
૮	પ્રાથમિક પાઠ્યક્રમ વિ. ૧ ભો.	„	„
૯	નમસ્કાર મહામંત્ર નિબંધ [રસકુંપિકા]	પરિચય ભા. ૩ ભો.	„
૧૦	જૈન સૂક્ત સંગ્રહ	ઉ. શ્રી કૈલાસ સાંમ	વીજપુર જ્ઞાનમંદિર
૧૧	જીવતત્ત્વવિચાર	શ્રી ચી. દ. ગાંધી	મણિ વિ. ગ્રંથમાલા લીંચ
૧૨	તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ	પં. શ્રી સુશિલ વિ. મ.	ને. લા. જ્ઞાનમંદિર-ખોટાદ
૧૩	સણસણતો જવાળ	શ્રી ક્ષેમંકર સા. મ.	પા. રૂ. વખારીયા-સુરત
૧૪	સ્નાત્રપૂજા અને સ્તવનનો ભાસ્તર દે. છ.	મહુવા રૂ. ખો. ગાંધી-ભાવનગર	
૧૫	તત્વાર્થ પ્રશ્નોત્તર ભાગ ૧ ભો. ભો.	પ્ર. શંકરલાલ ડાયાભાઈ	કાપડીયા-મુંબઈ
૧૬	આરાધનામાં અમાવાસ્યાદિએ પર્વતિચિહ્નકરાયજનહિં	શ્રી વિમળસાગરજી	મં
૧૭	દેવસૂર તપાગચ્છીય શ્રી ચતુર્વિધ સંઘને સૂચના	„	„
૧૮	તપાગચ્છની આચરણ આગમ અને પરંપરાનું સારી છે.	પં. શ્રી પ્રેમવિજયજી	મં
૧૯	પૂ. આ. શ્રી વિજયકુમુદસૂરિશ્ચરણ જીવનચરિત્ર	પૂ. મુનિશ્રી મેરૂ વિ. મં	
૨૦	પૂ. આ. શ્રી વિજયસુરેન્દ્રસૂરીશ્ચરણ મ. નું જીવનચરિત્ર	શ્રી જયંત વિ. મં	
૨૧	પર્વતિચિ પ્રકાશ તિમિર ભાસ્કર-શ્રી ત્રૈલોક્ય સા. મં	શા. મો. દી. ઠળીયા	
૨૨-૨૩	શાસ્ત્રીય પૂરાવા સંગ્રહ ભા. ૧-૨ ભો	શ્રી ચંદનસાગરજી	મં
૨૪થી૨૬	વિદ્યા મંગીતાવલી આં ૧ થી ૩ સાં	શ્રી વિદ્યાશ્રીજી	શા. મો. દી. ઠળીયા

અનેક લેખકોની પ્રૌઢ કલમે લખાયા બાદ
પૂ. શાસનકંટકોદ્ધારક ગણિવયશ્રીની-
સૂક્ષ્મદષ્ટિએ મુદ્રારીને પ્રસિદ્ધ થએલ સાહિત્યની નોંધ.

નામ	કર્તા	પ્રકાશક
તાત્ત્વિકપ્રશ્નોત્તર લા. ૧ લો.	પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રી	આગમોદ્ધારક સં. સુરત
દેશનાસંગ્રહ વિલાગ ૧ લો.	„	ગાંધી ર. પા. વેજલપુર
સિદ્ધ્યક આરાધન વિધિ	પૂર્વાચાર્ય	ઋ. છ. પેઢી ઉજ્જૈન
શાસનજયપતાકા	હૃડ પંડિતો	શેઠ ઝ. રા. નવસારી
પ્રારંભિક પાઠ્યક્રમ	શ્રી જિતેન્દ્ર વિ. મ.	જૈન ત. વિદ્યાપીઠ-પૂના
પ્રશ્નોત્તર વાટિકા લા. ૧ લો	„	„
પ્રવૈષ્ણ પાઠ્યક્રમ વિ. ૧ લો	„	„
પ્રાચીનિક પાઠ્યક્રમ વિ. ૧ લો	„	„
નમસ્કાર મહામંત્ર નિબંધ [રસકુંપિકા] પરિચય લા. ૩ જો	„	„
જૈન સૂક્ત સંગ્રહ	ઉ. શ્રી કૈલાસ સાંમં	વીજપુર જ્ઞાનમંદિર
જ્ઞાતસ્વવિચાર	શ્રી ચી. દ. ગાંધી	મણિ વિ. ગ્રંથમાલા લીંચ
તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ	પં. શ્રી સુશીલ વિ. મ.	ને. લા. જ્ઞાનમંદિર-ખોટાદ
સણુચાણુતો જવાળ	શ્રી ક્ષેમંકર સા. મ.	પા. રૂ. વખારીયા-સુરત
સ્નાત્રપૂજા અને સ્તવનો માસ્તર દે. છ. મહુવા	દ. ખો. ગાંધી-લાવનગર	
તત્વાર્થ પ્રશ્નોત્તર લાગ ૧ લો.	લે. પ્ર. શંકરલાલ ડાયાલાલ કાપડીયા-મુંબઈ	
આરાધનામાં અસાવાસ્થાદિ ખે પર્વતિથી કરાયજ નહિ-શ્રી વિમળસાગરજીમં		
દેવસૂર તપાગચ્છીય શ્રી ચતુર્વિધ સંધને સૂચના		„
તપાગચ્છની આચરણા આગમ અને પરંપરાનુસારી છે. પં. શ્રી પ્રેમવિજયજીમં		
પૂ. આ. શ્રી વિજયકુમુદસૂરીશ્વરજી જીવનચરિત્ર	પૂ. મુનિશ્રી મેરૂ વિ. મં	
પૂ. આ. શ્રી વિજયસુરેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મનું જીવનચરિત્ર	શ્રી જયંત વિ. મં	
પર્વતિધિ પ્રકાશ તિમિર ભાસ્કર-શ્રી ત્રૈલોક્ય સા. મં	શા. મો. દી. ઠળીયા	
૨૩ શાસ્ત્રીય પૂરાવા સંગ્રહ લા. ૧-૨ જો	શ્રી ચંદનસાગરજી મં	
૧૨૬ વિદ્યા સંગીતાવલી આં ૧ થી ૩ સાં	શ્રી વિદ્યાશ્રીજી	શા. મો. દી. ઠળીયા

પ્ર. શાસનકંડકોદ્ધારક ગણિવર્ય શ્રી હંસસ
વિરચિત અને સંકલિત

